శ్రీగణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీ రా మ చ ం ద్ర ప ర బ్ర హ్మ ణే న మః

దే వ తా స్తు తిః

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్,
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే.
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాఃపతయే నమః.

శ్రీరామాయ నమః

సీ తా రా మ స్తో త్ర మ్

హనుమానువాచ. అయోధ్యాపురనేతారం మిథిలాపుర నాయికామ్, రాఘవాణా మలంకారం వైదేహీనా మలంక్రియామ్ రఘూణాం కులదీపంచ నిమీనాం కులదీపికామ్,సూర్య వంశసముద్భూతం సోమవంశసముద్భవామ్. పుత్రం దశరథ స్యాపి పుత్రీం జనకభూపతేః, వసిష్ఠానుమతాచారం శతానంద మతానుగామ్. కౌసల్యాగర్భసంభూతం వేదిగర్భోదితాం స్వ యం, పుండరీకవిశాలాక్షం-స్ఫురదిందీవరేక్షణామ్. మత్తమా తంగగమనం మత్తహంసవధూగతామ్, చందనార్ద్రభుజా మధ్యం కుంకుమార్ద్రభుజాంతరామ్. చాపాలంకృతహస్తాబ్జం పద్మాలంకృతపాణికామ్, సర్వలోకవిధాతారం సర్వలోకవిధా

యినీమ్. లోకాభిరామం శ్రీరామ మభిరామాం చ మైథిలీమ్, దివ్యసింహాసనారూఢం దివ్యస్రగ్వస్త్రభూషణామ్. అనుక్షణ కటాక్షాభ్యా మన్యోన్యేక్షణకాంక్షిణౌ, అన్యోన్యస్య సదృశావేతౌ త్రైలోక్యగృహదంపతీ. ఇమౌ యువాం ప్రణమ్యాహం భజామ్యతి కృతార్థతః, అనయా స్తౌతి య స్తుత్యా రామం సీతాం చ భక్తితః తస్య తౌ తనుతాం ప్రీతౌ సంపదస్సకలా అపి, ఇతీదం రామచంద్రస్య జానక్యాశ్చ విశేషతః కృతం హనుమతా పుణ్యం స్తోత్రం సద్యో విముక్తికమ్, యఃపఠేత్ప్రాతరుత్థాయ సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్. య ఇదం పఠతి స్తోత్రం మైథిలీరామచంద్రయోః, శ్రీవైకుంఠమవాప్నోతి స నరో హతకిల్బిషః. ౧౨.

ఇతి శ్రీహనుమద్విరచితం సీతారామస్తోత్రమ్

సంపూర్ణమ్.

ఆంజనేయ స్తుతిః

అంజనానందనం. వీరం జానకీశోకనాశనం, కపీశమక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరమ్. గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసం, రామాయణమహామాలారత్నం వందేఽనిలాత్మజమ్. మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్, వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి. యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిమ్, బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాంతకమ్. ఆంజనేయ మతిపాటలాననం

కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహం, పారిజాతతరుమూ
భావయామి పవమాననందనమ్.

శ్రీమద్వాల్మీకి స్తుతిః

కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్, ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలం, యఃపిబంత్సతతం రామచరితామృతసాగరం, అతృప్తస్తం మునిం వందే ప్రాచేతసమకల్మషమ్.

శ్రీవేదవ్యాస స్తుతిః

వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం, పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిమ్. పారాశర్యం పరమపురుషం విశ్వవేదైకయోనిం విద్యాధారం విపులయశసం వేదవేదాంతవేద్యం, శశ్వచ్ఛాంతం శమితవిషయం శుద్ధబుద్ధిం విశాలం వేదవ్యాసం విమలమతిదం సర్వదాఽహం నమామి. అభ్రశ్యామః పింగజటాబద్ధకలాపః ప్రాంశుర్దండీ కృష్ణమృగత్వక్పరిధానః, సర్వాఁ లోకాఁ పావయమానః కవిముఖ్యః పారాశర్యః పర్వసురూపం వివృణోతు. వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే, నమోవై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమో నమః.

అథాంజనేయస్తోత్రప్రారంభః

శృణు దేవి ప్రవక్ష్యామి స్తోత్రం సర్వభయాపహం, సర్వకామప్రదం నృణాం హనూమత్స్తోత్ర ముత్తమమ్. తప్తకాంచనసంకాశం నానారత్నవిభూషితం, ఉద్యద్బాలార్కవదనం త్రిణేత్రం కుండలోజ్జ్వలమ్. మౌంజీకౌపీనసంయుక్తం హేమయజ్ఞోపవీతినం, పింగళాక్షం మహాకాయం టఙ్కశైలేన్ద్రధారిణమ్. శిఖానిక్షిప్తవాలాగ్రం మేరుశైలాగ్రసంస్థితం, మూర్తిత్రయాత్మకం పీనం మహావీరం మహాహనుమ్. హనూమంతం వాయుపుత్రం నమామి బ్రహ్మచారిణం, త్రిమూర్త్యాత్మక మాత్మస్థం జపాకుసుమసన్నిభమ్. నానాభూషణసంయుక్త మాంజనేయం నమామ్యహం, పఞ్చాక్షరస్థితం దేవం నీలనీరదసన్నిభమ్. పూజితం సర్వదేవైశ్చ రాక్షసాన్తం నమామ్యహం,అచలద్యుతిసఙ్కాశం సర్వాలఙ్కారభూషితమ్. షడక్షరస్థితం దేవం నమామి కపినాయకం, తప్తస్వర్ణమయం దేవం హరిద్రాభం సురార్చితమ్. సున్దరం సాబ్జనయనం త్రిణేత్రం తం నమామ్యహం, అష్టాక్షరాధిపం దేవం హీరవర్ణసముజ్జ్వలమ్. నమామి జనతావన్ద్యం లఙ్కాప్రాసాదభఞ్జనం, అతసీపుష్పసఙ్కాశం దశవర్ణాత్మకం విభుమ్. జటాధరం చతుర్బాహుం నమామి కపినాయకం, ద్వాదశాక్షరమన్త్రస్య నాయకం కున్తధారిణమ్. అఙ్కుశఞ్చ దధానఞ్చ కపివీరం నమామ్యహం, త్రయోదశాక్షరయుతం సీతాదుఃఖనివారణమ్. పీతవర్ణం లసత్కాయం భజే సుగ్రీవమన్త్రిణం, మాలామంత్రాత్మకం దేవం చిత్రవర్ణం చతుర్భుజమ్. పాశాఙ్కుశాభయకరం ధృత

టజ్కం నమామ్యహమ్. సురాసురగణైస్సర్వై
ప్రణమామ్యహమ్. ఏవం ధ్యాయేన్నరో నిత్యం సర్వ
ప్రముచ్యతే, ప్రయాతి చింతితం కార్యం శీఘ్రమేవ న సంశ
అష్టమ్యాం వా చతుర్దశ్యామర్కవారే విశేషతః, సంధ్యా
పూజాం ప్రకుర్వీత ద్వాదశ్యాఞ్చ విశేషతః. అర్కమూలేనకుర్వీ
తహనుమత్ప్రతిమాం సుధీః, పూజయేత్తత్ర విద్వాన్యో రక్త
వస్త్రేణ వేష్టయేత్. బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్ పశ్చాత్తత్ప్రీత్యై
సర్వకామదాం, యః కరోతి నరో భక్త్యా పూజాం హనుమత
స్సుధీః. న శస్త్రభయమాప్నోతి భయం వాప్యన్తరిక్షజమ్.
అక్షాదిరాక్షసహరం దశకణ్ఠదర్పనిర్మూలనం రఘువరాంఘ్రిసరో
జభక్తం, సీతాఽవిషహ్యఘనదుఃఖనివారకం తం వాయోస్సు
తం గళితభానుమహం నమామి. మాం పశ్య పశ్య హనుమన్
నిజదృష్టిపాతైః మాం రక్ష రక్ష పరితో రిపుదుఃఖపుంజాత్, వ
శ్యం కురు త్రిజగతీం వసుధాధిపానాం మే దేహి దేహి మహ
తీం వసుధాం శ్రియం చ. ఆపద్భ్యో రక్ష సర్వత్ర ఆంజనేయ
నమోఽస్తుతే, బన్ధనం ఛేదయాఽజస్రం కపివీర నమోఽస్తుతే.
దుష్టరోగాన్ హనహన రామదూత నమోఽస్తుతే, ఉచ్చాట
య రిపూంత్సర్వాన్మోహనం కురు భూభుజామ్. విద్వేషిణో
మారయ త్వం త్రిమూర్త్యాత్మక సర్వదా, సంజీవపర్వతోద్ధార
మనోదుఃఖం నివారయ. ఘోరానుపద్రవాన్ సర్వాన్నాశయా
ఽక్షాసురాన్తక, ఏవం స్తుత్వా హనూమన్తం నరశ్శ్రద్ధాసమన్వి
తః. పుత్రపౌత్రాదిసహితస్సర్వసౌఖ్యమవాప్నుయాత్. ౨౪.
ఇత్యుమాసంహితాయాం, ఆంజనేయస్తోత్రం సమ్పూర్ణమ్.

శ్రీరామో విజయతే.

శ్రీ రా మా య ణ వై భ వమ్.

ఉమాసంహితాయాం ధర్మరాజంప్రతి బ్రహ్మోక్తిః.

శ్రీరామప్రాతిపదికమవశేనాపి సంగృణన్, ముక్తిం, ప్రాప్నోతి మనుజః కిం పునర్బుద్ధిపూర్వకమ్. రాశబ్దోచ్చారణాదేవ పాతకా దేహపంజరాత్, నిర్యాన్త్యాయాన్తి పాపాని మవర్ణాదప్యశాత్మనః. రాశబ్దోచ్చారణే జాతే వక్త్రాత్పాపం విగచ్ఛతి, మకారశ్రవణే జాతే భస్మీభావం గమిష్యతి.

తత్రైవ తృతీయాధ్యాయే ఉమాంప్రతి శివోక్తిః,

రామేతి రామచంద్రేతి రామభద్రేతివా మనుం, యావజ్జీవం జపన్మర్త్యో జీవన్ముక్తో న సంశయః. రామాయణస్య మాహాత్మ్యం వక్తుం వర్షశతైరపి, అశక్యం విస్తరాద్వక్తుం సంక్షేపాద్వచ్మి సాంప్రతమ్. రామాయణస్య వాక్యం వా పాదం వా పదమేవ వా, భక్త్యాన్తే తు ప్రయుంజానో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. రామాయణకథామేవ యే శృణ్వంతి నరోత్తమాః, విధూతపాపాస్తే యాన్తి బ్రహ్మలోకమనామయమ్.

తత్త్వసంగ్రహరామాయణే, ఉత్తరకాణ్డే, ఏకవింశతిసర్గే ద్వావింశశ్లోకః.

సంసారతాపయుక్తానాం జంతూనాం హతచేతసాం,
శ్రీమద్రామాయణాఖ్యానపీయూషం భేషజం స్మృతమ్.

శ్రీరామాయ నమః.

పారాయణక్రమః.

సద్గురుసకాశాల్లబ్ధోపదేశో వక్ష్యమాణరీత్యా పారాయణం కుర్యాత్ - దేశకాలౌ సంకీర్త్య:—

అస్య శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణమహామంత్రస్య, ఈశ్వర ఋషిః, అనుష్టుప్ఛందః; శ్రీసీతాలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రో దేవతా; రాం బీజం, శ్రీం శక్తిః; మం కీలకం; మమ శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రప్రసాదసిద్ధ్యర్థే పారాయణజపే వినియోగః; రామిత్యాదినా హృదయాదిన్యాసః.

ధ్యానమ్.

కాలాంభోధరకాంతికాంతమనిశం వీరాసనాధ్యాసినం, ముద్రాం జ్ఞానమయీం దధానమపరం హస్తాంబుజం జానుని, సీతాం పార్శ్వగతాం సరోరుహకరాం విద్యున్నిభాం రాఘవం, పశ్యంతం ముకుటాంగదాదివివిధాకల్పోజ్జ్వలాంగం భజే.

అథ లమిత్యాదినా పంచపూజాం గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యాత్మభిః మానసైః పంచభిరుపచారైః కుర్వీత.

అతః గురుసకాశాత్సంప్రాప్తోపదేశం మూలమంత్రం యథాశక్తి జపేత్.

తతః పారాయణం కుర్వీత. అనంతరం పునః ధ్యానం, మానసికపూజాం, హృదయాదిన్యాసం చ కుర్యాత్ లోకత్రయేణ దిగ్విమోకః.

గుహ్యాతిగుహ్యగోప్తా త్వం గృహాణాఽస్మత్కృతం జపమ్, సిద్ధిర్భవతు మే దేవ త్వత్ప్రసాదా ద్రఘూద్వహా, ఇతి పారాయణం శ్రీరామచంద్రాయ సమర్పయేత్.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీః

శ్రీగణేశశారదాగురుభ్యోనమః.

అధ్యాత్మరామాయణమాహాత్మ్యమ్.

అప్రమేయత్రయాతీత నిర్మల జ్ఞానమూర్తయే, మనోగిరాం విదూరాయ దక్షిణామూర్తయే నమః. సూత ఉవాచ. కదాచి న్నారదో యోగీ పరానుగ్రహవాంఛయా, పర్యటన్ సకలాన్ లోకాన్ సత్యలోకముపాగమత్ తత్ర దృష్ట్వా మూర్తిమద్భి శ్ఛందోభిః పరివేష్టితం, బాలార్కప్రభయా సమ్యగ్భాసయంతం సభాగృహమ్. మార్కండేయాదిమునిభిస్స్తూయమానం ముహుర్ముహుః, సర్వార్థగోచరజ్ఞానం సరస్వత్యా సమన్వితమ్. చతుర్ముఖం జగన్నాథం భక్తాభీష్టవరప్రదమ్, ప్రణమ్య దండవద్భక్త్యా తుష్టావ మునిపుంగవః. సంతుష్టస్తం మునిం ప్రాహ స్వయంభూర్వైష్ణవోత్తమమ్, కిం ప్రష్టుకామ స్త్వమసి తద్వదిష్యామి తే మునే. ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య మునిర్బ్రహ్మాణమబ్రవీత్, త్వత్తశ్శ్రుతం మయా సర్వం పూర్వమేవ శుభాశుభమ్. ఇదానీమేకమేవాస్తి శ్రోతవ్యం

సురసత్తమ, తద్రహస్యమపి బ్రూహి యదితేఽనుగ్రహో మయి.
ప్రాప్తే కలియుగే ఘోరే నరాః పుణ్యవివర్జితాః, దురాచార
రతాస్సర్వే సత్యవార్తాపరాఙ్ముఖాః. పరాపవాదనిరతాః పరద్ర
వ్యాభిలాషిణః, పరస్త్రీసక్తమనసః పరహింసాపరాయణాః. ౧౦.
దేహాత్మదృష్టయో మూఢా నాస్తికాః పశుబుద్ధయః, మాతా
పితృకృతద్వేషా స్త్రీ దేవాః కామకింకరాః. విప్రా లోభగ్రహ
గ్రస్తా వేదవిక్రయజీవినః, ధనార్జనార్థమభ్యస్తవిద్యామదవి
మోహితాః. త్యక్తస్వజాతికర్మాణః ప్రాయశః, పరవంచకాః, క్ష
త్రియాశ్చ తథా వైశ్యాస్స్వధర్మత్యాగశీలినః. తద్వచ్ఛూద్రా
శ్చ యే కేచిద్బ్రాహ్మణాచారతత్పరాః, స్త్రియశ్చ ప్రాయశో
భ్రష్టా భర్త్రవజ్ఞాననిర్భయాః. శ్వశురద్రోహకారిణ్యో భవి
ష్యంతి న సంశయః, ఏతేషాం నష్టబుద్ధీనాం పరలోకః కథం
భవేత్, ఇతి చింతాకులం చిత్తం జాయతే మమ సంతతమ్,
లఘూపాయేన యేనైషాం పరలోకగతిర్భవేత్. తముపాయ
ముపాఖ్యాహి సర్వం వేత్తి యతో భవాన్, ఇత్యృషేర్వాక్య
మాకర్ణ్య ప్రత్యువాచాంబుజాసనః. సాధు పృష్టం త్వయా సా
ధో వక్ష్యే తచ్ఛృణు సాదరమ్, పురా త్రిపురహంతారం పార్వతీ
భక్తవత్సలా. శ్రీరామతత్త్వంజిజ్ఞాసుః పప్రచ్ఛ వినయాన్వితా,
ప్రియాయై గిరిశస్తస్యై గూఢం వ్యాఖ్యాతవాన్ స్వయమ్.
పురాణోత్తమమధ్యాత్మరామాయణమితి స్మృతమ్, తత్పార్వ
తీ జగద్ధాత్రీ పూజయిత్వాదివానిశమ్. ౨౦. ఆలోచయంతీ స్వా
నందమగ్నా తిష్ఠతి సాంప్రతం, ప్రచరిష్యతి తల్లోకే ప్రాణాదృష్ట
వశాద్యదా తస్యాధ్యయనమాత్రేణ జనా యాస్యంతి సద్గతిమ్,
తావద్విజృంభతే పాపం బ్రహ్మహత్యాపురస్సరమ్. యావజ్జగతి.

నాధ్యాత్మరామాయణముదేష్యతి, తావత్కలి ర్మహా
త్సాహో నిశ్శంకం సంప్రవర్తతే. యావజ్జగతి నాధ్యాత్మ
రామాయణ ముదేష్యతి, తావ ద్యమభటా శ్శూరా స్సంచరి
ష్యంతి నిర్భయాః. యావజ్జగతి నాధ్యాత్మరామాయణ ముదే
ష్యతి, తావత్సర్వాణి శాస్త్రాణి వివదంతే పరస్పరమ్. తావ
త్స్వరూపం రామస్య దుర్బోధం మహతామపి, యావజ్జగతి నా
ధ్యాత్మరామాయణ ముదేష్యతి. అధ్యాత్మరామాయణ సం
కీర్తనశ్రవణాదిజమ్, ఫలం వక్తుం న శక్నోమి కార్త్స్న్యేన
మునిసత్తమ, తథాపి తస్యమాహాత్మ్యంవక్ష్యే కించిత్తవానఘ,
శృణు చిత్తం సమాధాయ శివేనోక్తం పురా మమ. అధ్యాత్మ
రామాయణతశ్శ్లోకం శ్లోకార్ధమేవ వా, యఃపఠేద్భక్తిసం
యుక్తస్స పాపాన్ముచ్యతే క్షణాత్. యస్తు ప్రత్యహమధ్యాత్మ
రామాయణమనన్యధీః, యథాశక్తి వదేద్భక్త్యా స జీవన్ముక్త
ఉచ్యతే. 30 యోభక్త్యా పూజయతేఽధ్యాత్మరామాయణమతం
ద్రితః, దినేదినేఽశ్వమేధస్య ఫలం తస్య భవేన్మునే. యదృచ్ఛ
యాపి యోఽధ్యాత్మరామాయణమనాదరాత్, అన్యతశ్శృణు
యాన్మర్త్యస్సోఽపి ముచ్యేత పాతకాత్. నమస్కరోతి యో
ఽధ్యాత్మరామాయణమదూరతః, సర్వదేవార్చనఫలం స
ప్రాప్నోతి న సంశయః. లిఖిత్వా పుస్తకేఽధ్యాత్మ రామా
యణ మశేషతః, యో దద్యా ద్రామభక్తేభ్య స్తస్య పుణ్య
ఫలం శృణు. అధీతేషు చ వేదేషు శాస్త్రేషు వ్యాకృతేషు చ,
యత్ఫలం దుర్లభం లోకే తత్ఫలం తస్య సంభవేత్. ఏకా
దశీదినే ఽధ్యాత్మరామాయణ ముపోషితః, యో రామ
భక్తస్సదసి వ్యాకరోతి నరోత్తమః. తస్య పుణ్యఫలం వక్ష్యే

శృణు వైష్ణవసత్తమ. ప్రత్యక్షరం తు గాయత్రీపురశ్చర్యాఫలం
భవేత్. ఉపవాసవ్రతం కృత్వా శ్రీరామనవమీదినే. రాత్రౌ
జాగరితోఽధ్యాత్మరామాయణమనన్యధీః, యః పఠేచ్ఛృణు
యాద్వాపి తస్య పుణ్యం వదామ్యహమ్ కురుక్షేత్రాదినిఖిల
పుణ్యతీర్థేష్వనేకశః, ఆత్మతుల్యం ధనం సూర్యగ్రహణే
సర్వతోముఖే. విప్రేభ్యో వ్యాసతుల్యేభ్యో దత్వా యత్ఫల
మశ్నుతే, తత్ఫలం సంభవేత్తస్య సత్యం సత్యం న సంశయః. ౪౦.
యో గాయతే ముదాఽధ్యాత్మరామాయణమహర్నిశం,
ఆజ్ఞాం తస్య ప్రతీక్షంతే దేవా ఇంద్రపురోగమాః. పఠన్ ప్ర
త్యహమధ్యాత్మరామాయణమనువ్రతః, యద్యత్కరోతి త
త్కర్మ తతః కోటిగుణం భవేత్. తత్ర శ్రీరామహృదయం యః
పఠేత్సుసమాహితః, స బ్రహ్మఘ్నోఽపి పూతాత్మా త్రిభిరేవ
దినైర్భవేత్. శ్రీరామహృదయం యస్తు హనూమత్ప్రతిమాం
తికే. త్రిః పఠేత్ప్రత్యహం మౌనీ స సర్వేప్సితభాగ్భవేత్.
పఠన్ శ్రీరామహృదయం తులస్యశ్వత్థయోర్యది, ప్రత్యక్షరం
ప్రకుర్వీత బ్రహ్మహత్యాం నివర్తయేత్. శ్రీరామగీతామాహా
త్మ్యం కృత్స్నం జానాతి శంకరః, తదర్ధం గిరిజా వేత్తి తదర్ధం
వేద్మ్యహం మునే. తత్తే కించిత్ప్రవక్ష్యామి కృత్స్నం వక్తుం
న శక్యతే, యజ్జ్ఞాత్వా తత్క్షణాల్లోకశ్చిత్తశుద్ధిమవాప్ను
యాత్. శ్రీరామగీతా యత్పాపం న నాశయతి నారద,
తన్న నశ్యతి తీర్థాదౌ లోకే క్వాపి కదాచన. తన్న పశ్యామ్య
హం లోకే మార్గమాణోఽపి సర్వదా. రామేణోపనిషత్సింధు
మున్మథ్యోత్పాదితాం ముదా, లక్ష్మణాయార్పితాం గీతాసుధాం
పీత్వాఽమరో భవేత్. జమదగ్నిసుతః పూర్వం కార్తవీర్య

వధేచ్ఛయా, ధనుర్విద్యామభ్యసితుం మహేశస్యాంతికేవసత్. ౫౦. అధీయమానాం పార్వత్యా రామగీతాం ప్రయత్నతః, శ్రుత్వాగృహీత్వాఽఽశు పఠన్నారాయణకళామగాత్. బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం నిష్కృతిం యది వాంఛతి, రామగీతాం మాసమాత్రం పఠిత్వా ముచ్యతే నరః. దుష్ప్రతిగ్రహాదుర్భోజ్యదురాలాపాదిసంభవం, పాపం యత్తత్కీర్తనేన రామగీతా వినాశయేత్. సాలగ్రామశిలాగ్రే చ తులస్యశ్వత్థసన్నిధౌ, యతీనాం పురతస్తద్వద్రామగీతాం పఠేత్తు యః. స తత్ఫలమవాప్నోతి యద్వాచోఽపి న గోచరమ్, రామగీతాం పఠన్భక్త్యా యశ్శ్రాద్ధే భోజయేద్ద్విజాన్. తస్య తే పితరస్సర్వే యాంతి విష్ణోః పరం పదమ్, ఏకాదశ్యాం నిరాహారో నియతో ద్వాదశీదినే, స్థిత్వాఽగస్త్యతరోర్మూలే రామగీతాం పఠేత్తు యః, సఏవ రాఘవస్సాక్షాత్సర్వదేవైశ్చ పూజ్యతే. వినా దానం వినా ధ్యానం వినా తీర్థావగాహనమ్, రామగీతాం నరోఽధీత్య తదనంతఫలం భవేత్. బహునా కిమిహోక్తేన శృణు నారద తత్త్వతః, శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాగమశతాని చ, అర్హంతి నాల్పామధ్యాత్మరామాయణకళామపి. అధ్యాత్మరామచరితస్య మునీశ్వరాయ మాహాత్మ్యమేతదుదితం కమలాసనేన, యశ్శ్రద్ధయా పఠతి వా శృణుయాత్స మర్త్యః ప్రాప్నోతి విష్ణుపదవీం సురపూజ్యమానః. ౬౦.

ఇత్యార్షే, శ్రీబ్రహ్మాండపురాణే,ఉత్తరఖండే, అధ్యాత్మరామాయణమాహాత్మ్యం సమాప్తమ్.

శ్రీః

శ్రీరామచంద్రాయ నమః.

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

బాలకాణ్డే, ప్రథమసర్గః.

యః పృథ్వీభరవారణాయ దివిజైః సంప్రార్థితశ్చిన్మయః, సంజాతః పృథివీతలే రవికులే మాయామనుష్యోఽవ్యయః, నిశ్చక్రం హతరాక్షసః పునరగాద్బ్రహ్మత్వ మాద్యం స్థిరాం, కీర్తిం పాపహరాం విధాయ జగతాం తం జానకీశం భజే. విశ్వోద్భవస్థితిలయాదిషు హేతుమేకం మాయాశ్రయం విగతమాయ మచింత్యమూర్తిం, ఆనందసాంద్ర మమలం నిజబోధరూపం సీతాపతిం విదితతత్త్వమహం నమామి. పఠంతి యే నిత్యమనన్యచేతసశ్శృణ్వంతి చాఽధ్యాత్మికసంజ్ఞితం శుభం, రామాయణం సర్వపురాణసమ్మతం నిర్ధూతపాపా హరి మేవ యాంతి తే. అధ్యాత్మరామాయణమేవ నిత్యం పఠేద్యదీచ్ఛేద్భవబంధముక్తిం, గవాం సహస్రాయుతకోటిదానాత్ఫలం లభేద్య శ్శృణుయాత్స నిత్యమ్. పురారిగిరిసంభూతా శ్రీరామార్ణవసంగతా, అధ్యాత్మ రామగంగేయం పునాతి భువనత్రయమ్. కైలాసాగ్రే కదాచిద్రవిశతవిమలే మందిరే రత్నపీఠే, సంవిష్టం ధ్యాననిష్ఠం త్రిణయనమభయం సేవితం సిద్ధసంఘైః, దేవీ

వామాంకసంస్థా గిరివరతనయా పార్వతీ భక్తినమ్రా,ప్రాహేదం దేవమీశం సకలమలహరం వాక్యమానందకందమ్. పార్వత్యువాచ. నమోఽస్తు తే దేవ జగన్నివాస సర్వాత్మదృక్త్వం పరమేశ్వరోఽసి, పృచ్ఛామి తత్త్వంపురుషోత్తమస్త్వసనాతనంత్వం చ సనాతనోఽసి. గోప్యం యదత్యంత మనన్యవాచ్యం వదంతి భక్తేషు మహానుభావాః, తదప్యహోఽహం తవ దేవ భక్తా ప్రియోఽసి మే త్వం వద యత్తు పృష్టమ్. జ్ఞానం సవిజ్ఞానమథాఽనుభక్తివైరాగ్యయుక్తం చ మితం విభాస్వత్, జానామ్యహం యోషిదపి త్వదుక్తం యథాతథా బ్రూహి తరంతి యేన. పృచ్ఛామి చాన్యచ్చ పరం రహస్యం తదేవ చాఽగ్రే వద వారిజాక్ష, శ్రీరామచంద్రేఽఖిలలోకసారే భక్తిర్దృఢా నౌర్భవతి ప్రసిద్ధా.౧౦ భక్తిః ప్రసిద్ధా భవమోక్షణాయ నాఽన్యత్తతస్సాధనమస్తికించిత్, తథాఽపిహృత్సంశయబంధనం మే విభేత్తుమర్హస్యమలోక్తిభిస్త్వమ్. వదంతి రామం పరమేకమాద్యం నిరస్తమాయాగుణసంప్రవాహం, భజంతి చాఽహర్నిశమప్రమత్తాః పరం పదం యాంతి తథైవ సిద్ధాః. వదంతి కేచిత్పరమోఽపి రామస్స్వాఽవిద్యయా సంవృతమాత్మసంజ్ఞం, జానాతి నాత్మానమతః పరేణ సంబోధితో వేద పరాత్మతత్త్వమ్. యది స్మ జానాతి కృతో విలాపస్సీతాకృతేఽనేన కృతఃపరేణ, జానాతి నైవం యది కేన సేవ్యస్సమోహి సర్వైరపి జీవజాతైః. అత్రోత్తరం కిం విదితం భవద్భిస్తద్బ్రూత మే సంశయభేది వాక్యమ్. శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. ధన్యాఽసి భక్తాఽసి పరాత్మనస్త్వం యజ్ఞాతుమిచ్ఛా తవ రామతత్త్వం. పురా న కేనాప్యభిచోదితోఽహం వక్తుం రహస్యం పరమం నిగూఢమ్.

త్వయాఽద్య భక్త్యా పరిచోదితోఽహం వక్ష్యే సమస్కృత్య రఘూత్తమం తే, రామః పరాత్మా ప్రకృతే రనాది రానంద ఏకః పురుషోత్తమో హి. స్వమాయయా కృత్స్నమిదం హి సృష్ట్వా న భోవదంతర్బహిరాస్థితో యః. సర్వాంతరస్థోఽపి నిగూఢ ఆత్మా స్వమాయయా సృష్ట మిదం విచష్టే,జగంతి నిత్యం పరితో భ్రమంతి యత్సన్నిధౌ చుంబకలోహవద్ధి, ఏతన్న జానంతి విమూఢచిత్తాస్స్వాఽవిద్యయా సంవృతమానసా యే. స్వాజ్ఞానమప్యాత్మని శుద్ధబుద్ధే స్వారోపయంతీహ నిరస్తమాయే, సంసారమేవానుసరంతి తే వై పుత్రాదిసక్తాః పురుకర్మయుక్తాః, జానంతి నైవం హృదయే స్థితం వై చామీకరం కంఠగతం యథాజ్ఞాః, యథాఽప్రకాశో న తు విద్యతే రవౌ జ్యోతిస్స్వభావే పరమేశ్వరే తథా. విశుద్ధవిజ్ఞానఘనే రఘూత్తమేఽవిద్యా కథం స్యాత్పరతః పరాత్మని, యథాహి చాక్ష్ణా భ్రమతా గృహాదికం వినష్టదృష్టే ర్భ్రమతీవ దృశ్యతే, తథైవ దేహేంద్రియకర్తు రాత్మనః కృతం పరేఽధ్యస్య జనో విముహ్యతి. నాహో న రాత్రిస్సవితుర్యథా భవేత్ప్రకాశరూపాఽవ్యభిచారతః క్వచిత్, జ్ఞానం తథాఽజ్ఞాన మిదం ద్వయం హరౌ రామే కథం స్థాస్యతి శుద్ధచిద్ఘనే. తస్మాత్పరానందమయే రఘూత్తమే విజ్ఞానరూపే హి న విద్యతే తమః, అజ్ఞానసాక్షిణ్యరవిందలోచనేమాయాశ్రయత్వాన్నహి మోహకారణమ్. అత్ర తే కథయిష్యామి రహస్యమపి దుర్లభం, సీతారామమరుత్సూనుసంవాదం మోక్షసాధనమ్. పురా రామాయణే రామో రావణం దేవకంటకం, హత్వా రణే రణశ్లాఘీ సపుత్రబలవాహనమ్. సీతయాసహ సుగ్రీవలక్ష్మణాభ్యాం సమన్వితః,

అయోధ్యామగమ ద్రామో హనూమత్ప్రముఖై ర్వృతః. అభిషిక్తః పరివృతో వసిష్ఠాద్యైర్మహాత్మభిః, సింహాసనే సమాసీనః కోటిసూర్యసమప్రభః. దృష్ట్వా తదా హనూమంతం ప్రాంజలిం పురతస్స్థితం, కృతకార్యం నిరాకాంక్షం జ్ఞానాపేక్షం మహామతిమ్. రామస్సీతామువాచేదం బ్రూహి తత్త్వం హనూమతే, నిష్కల్మషోఽయం జ్ఞానస్య పాత్రం నౌ నిత్యభక్తిమాన్. ౩౦. తథేతి జానకీ ప్రాహ తత్త్వం రామస్య నిశ్చితం, హనూమతే ప్రపన్నాయ సీతా లోకవిమోహినీ. రామం విద్ధి పరం బ్రహ్మ సచ్చిదానంద మద్వయం, సర్వోపాధివినిర్ముక్తం సత్తా మాత్ర మగోచరమ్. ఆనందం నిర్మలం శాంతం నిర్వికారం నిరంజనం, సర్వవ్యాపిన మాత్మానం స్వప్రకాశ మకల్మషమ్. మాం విద్ధి మూల ప్రకృతిం సర్గస్థిత్యంతకారిణీం, తస్య సన్నిధిమాత్రేణ సృజామీదమతంద్రితా. తత్సాన్నిధ్యా న్మయా సృష్టం తస్మిన్నారోప్యతేఽబుధైః, అయోధ్యానగరే జన్మ రఘువంశేఽతినిర్మలే. విశ్వామిత్రసహాయత్వం మఖసంరక్షణం తతః, అహల్యా శాపశమనం చాపభంగో మహేశితుః. మత్పాణిగ్రహణం పశ్చాద్భార్గవస్య మదక్షయః, అయోధ్యానగరే వాసో మయా ద్వాదశవార్షికః. దండకారణ్యగమనం విరాధవధ ఏవ చ, మాయామారీచమరణం మాయాసీతాహృతి స్తథా. జటాయుషో మోక్షలాభః కబంధస్య తథైవ చ, శబర్యాః పూజనం పశ్చాత్సుగ్రీవేణ సమాగమః. వాలినశ్చ వధః పశ్చా త్సీతాన్వేషణమేవచ, సేతుబంధశ్చ జలధౌ లంకాయాశ్చ నిరోధనమ్. ౪౦ న రావణస్య వధో యుద్ధే సపుత్రస్య దురాత్మనః, విభీషణేఽషమ్

దానం పుష్పకేన మయా సహ. అయోధ్యాగమనం పశ్చా
ద్రాజ్యే రామాభిషేచనం, ఏవమాదీని కర్మాణి మయ్యైవా
చరితాన్యపి. ఆరోపయంతి రామేఽస్మిన్ నిర్వికారేఽఖిలా
త్మని, రామో న గచ్ఛతి న తిష్ఠతి నానుశోచత్యాకాంక్షతే
త్యజతి నో న కరోతి కించిత్, ఆనందమూర్తిరచలః పరి
ణామహీనో మాయాగుణా ననుగతో హి తథా విభాతి.
తతో రామస్స్వయం ప్రాహ హనూమంతముపస్థితం,
శృణు తత్త్వం ప్రవక్ష్యామి హ్యాత్మానాత్మపరాత్మనామ్.
ఆకాశస్య యథా భేదస్త్రివిధో దృశ్యతే మహాన్, జలా
శయే మహాకాశస్తదవచ్ఛిన్న ఏవ హి, ప్రతిబింబాఖ్య మప
రం త్రివిధం దృశ్యతే నభః. బుద్ధ్యవచ్ఛిన్నచైతన్యమేకం
పూర్ణ మథాఽపరమ్, ఆభాసస్త్వపరం బింబభూతమేవం
త్రిధా చితిః. సాభాసబుద్ధేః కర్తృత్వ మవిచ్ఛిన్నేఽవికారిణి,
సాక్షిణ్యారోప్యతే భ్రాంత్యా జీవత్వం చ తథాఽబుధైః. ఆభా
సస్తు మృషాబుద్ధి రవిద్యా కార్యముచ్యతే, అవిచ్ఛిన్నంతు
తద్బ్రహ్మ విచ్ఛేదస్తు వికల్పతః.అవచ్ఛిన్నస్య పూర్ణేన ఏకత్వం
ప్రతిపాద్యతే, తత్త్వమస్యాదివాక్యైశ్చ సాభాసస్యాహమ
స్తథా. ఐక్యజ్ఞానం యదోత్పన్నం మహావాక్యేన చాత్మనోః,
తదాఽవిద్యాస్వకార్యైశ్చ నశ్యత్యేవ న సంశయః. ౫౦. ఏత
ద్విజ్ఞాయ మద్భక్తో మద్భావాయోపపద్యతే, మద్భక్తివిము
ఖానాం హి శాస్త్రగర్తేషు ముహ్యతామ్. న జ్ఞానం న చ మో
క్షస్స్యాత్తేషాం జన్మశతైరపి, ఇదం రహస్యం హృదయం మ
మాత్మనో మయైవ సాక్షాత్కథితం తవానఘ, మద్భక్తిహీనా
య శఠాయ న త్వయాదాతవ్య మైంద్రాదపి రాజ్యతోఽధికమ్.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. ఏతత్తేఽభిహితం దేవి శ్రీరామహృదయం
మయా, అతిగుహ్యతమం హృద్యం పవిత్రం పాపశోధనమ్.
సాక్షాద్రామేణ కథితం సర్వ వేదాంత సంగ్రహం, యః పఠే
త్సతతం భక్త్యా స ముక్తో నాత్ర సంశయః. బ్రహ్మహత్యాది
పాపాని బహుజన్మార్జితాన్యపి, నశ్యంత్యేవ న సందేహో రామ
స్య వచనం యథా. యోఽతిభ్రష్టోఽతిపాపీ పరధన పరదారేషు
నిత్యోద్యతోవా స్తేయీ బ్రహ్మఘ్నమాతాపితృవధనిరతో
యోగిబృందాపకారీ, య స్సంపూజ్యాభిరామం పఠతి చ హృద
యం రామచంద్రస్య భక్త్యా యోగీంద్రై రప్యలభ్యం పద
మిహ లభతే సర్వదేవై స్సపూజ్యమ్. ౫౬.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
బాలకాండే, శ్రీరామహృదయం నామ ప్రథమస్సర్గః.

పార్వత్యువాచ. ధన్యాస్మ్యనుగృహీతాస్మి కృతార్థాస్మి
జగత్ప్రభో, విచ్ఛిన్నో మేఽతిసందేహ గ్రంథిస్త్వదనుగ్రహాత్.
త్వన్ముఖా ద్గళితం రామతత్త్వామృతరసాయనం, పిబన్త్యా మే
మనో దేవ న తృప్యతి భవాపహమ్. శ్రీరామస్య కథా త్వత్త
శ్శ్రుతా సంక్షేపతో మయా, ఇదానీం శ్రోతు మిచ్ఛామి
విస్తరేణ స్ఫుటాక్షరమ్. శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. శృణు దేవి
ప్రవక్ష్యామి గుహ్యా ద్గుహ్యతర మ్మహత్, అధ్యాత్మరామ
చరితం రామేణోక్తం పురా మమ. తదద్య కథయిష్యామి
శృణు తాపత్రయాపహం, యచ్ఛ్రుత్వా ముచ్యతే జంతు
రజ్ఞానోత్థ మహాభయాత్, ప్రాప్నోతి పరమా మృద్ధిం దీర్ఘా
యుః పుత్రసంతతిమ్. భూమి ర్భారేణ మగ్నా దశవదన

ముఖాశేషరక్షోగణానాం ధృత్వా గోరూపమాదౌ దివిజ
మునిజనై స్సాకమబ్జాసనస్య, గత్వా లోకం రుదంతీ వ్యసన ము
పగతం బ్రహ్మణే ప్రాహ సర్వం బ్రహ్మా ధ్యాత్వా ముహూర్తం
సకలమపి హృదా వేదశేషాత్మకత్వాత్. తస్మాత్ క్షీరసముద్ర
తీర మభజచ్ఛ్రిష్టోథ దేవైర్వృతో దేవ్యా చాఖిలలోకహృ
త్స్థ మజరం సర్వజ్ఞ మీశం హరిం, అస్తౌషీచ్ఛ్రుతిసిద్ధనిర్మల
పదైః స్తోత్రైః పురాణోద్భవైః భక్త్యా గద్గదయా గిరాఽతి
విమలై రానందబాష్పై ర్వృతః తతః స్ఫురత్సహస్రాంశు
సహస్రసదృశప్రభః, ఆవిరాసీ. ద్ధరిః ప్రాచ్యాం దిశాం వ్యపన
యం స్తమః. కథంచి ద్దృష్టవాన్ బ్రహ్మా దుర్దర్శ మకృతాత్మ
నాం, ఇంద్రనీలప్రతీకాశం స్మితాస్యం పద్మలోచనమ్. కిరీట
హార కేయూర కుణ్డలైః కటకాదిభిః, విభ్రాజమానం శ్రీవత్స
కౌస్తుభప్రభయాన్వితమ్. ౧౦. స్తువద్భిస్సనకాద్యైశ్చ పార్షదైః
పరివేష్టితం, శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిరాజితమ్. స్వర్ణ
యజ్ఞోపవీతేన స్వర్ణవర్ణామ్బరేణచ, శ్రియాభూమ్యాచసహితం
గరుడోపరి సంస్థితమ్. హర్షగద్గదయా వాచా స్తోతుం సముప
చక్రమే. నతోఽస్మి తే పదం దేవ ప్రాణబుద్ధీంద్రియాత్మభిః, య
చ్చిన్త్యతే కర్మపాశా ద్ధృది నిత్యం ముముక్షుభిః, మాయ
యా గుణమయ్యా త్వం సృజస్యవసి లుంపసి, జగత్తేన న తే
లేప ఆనందానుభవాత్మనః. తథా శుద్ధి ర్న దుష్టానాం దానా
ధ్యయనకర్మభిః, శుద్ధాత్మతా తే యశసి సదా భక్తిమతాం
యథా. అత స్త వాఙ్ఘ్రి ర్మే దృష్ట శ్చిత్తదోషాపనుత్తయే,
సద్యోఽన్తర్హృదయే నిత్యం మునిభి స్సాత్వతై ర్వృతః. బ్రహ్మా
ద్యై స్స్వార్థసిద్ధ్యర్థ మస్మాభిః పూర్వసేవితః, అపరోక్షానుభూ

త్యర్థం జ్ఞానిభి ర్హృది భావితః. తవాఙ్ఘ్రిపూజానిర్మాల్యతులసీ
మాలయా విభో, స్పర్ధతే వక్షసి పదం లబ్ధ్వాపి శ్రీ స్సపత్ని
వత్. అత స్త్వత్పాదభక్తేషు తవ భక్తి శ్శ్రియోఽధికా,
భక్తి మేవాభివాఞ్ఛన్తి త్వద్భక్తాస్సారవేదినః. ౨౦. అత స్త్వ
త్పాదకమలే భక్తిరేవ సదాస్తు మే, సంసారామయతప్తానాం
భేషజం భక్తిరేవ తే. ఇతి బ్రువన్తం బ్రహ్మాణం బభాషే భగ
వాన్ హరిః, కిం కరోమీతి తం వేధాః ప్రత్యువాచాతిహర్షి
తః. భగవన్ రావణో నామ పౌలస్త్యతనయో మహాన్, రాక్ష
సానా మధిపతి ర్మద్దత్తవరదర్పితః. త్రిలోకీం లోకపాలాంశ్చ
బాధతే విశ్వబాధకః, మానుషేణ మృతి స్తస్య మయా కల్యాణ
కల్పితా. అత స్త్వం మానుషో భూత్వా జహి దేవరిపుం ప్రభో
శ్రీభగవానువాచ. కశ్యపస్య వరో దత్త స్తపసా తోషితేన
మే. యాచితః పుత్త్రభావాయ తథేత్యఙ్గీకృతం మయా,
స ఇదానీం దశరథో భూత్వా తిష్ఠతి భూతలే. తస్యాహం
పుత్త్రతా మేత్య కౌసల్యాయాం శుభే దినే, చతుర్ధాత్మా
నమేవాహం సృజామీతరయోః పృథక్. యోగమా
యాపి సీతేతి జనకస్య గృహే తదా, ఉత్పత్స్యతే తయా
సార్ధం సర్వం సంపాదయామ్యహమ్. ఇత్యుక్త్వా న్తర్దధే
విష్ణు ర్బ్రహ్మా దేవా నథాబ్రవీత్. బ్రహ్మోవాచ - విష్ణుర్మానుష
రూపేణ భవిష్యతి రఘోః కులే. యూయం సృజధ్వం
సర్వేఽపి వానరేష్వంశసంభవాన్, విష్ణోస్సహాయం కురుత
యావత్ స్థాస్యతి భూతలే. ౩౧. ఇతి దేవాన్ సమాదిశ్య సమా
శ్వాస్య చ మేదినీం, యయౌ బ్రహ్మ స్వభవనం విజ్వర స్సుఖ
మాస్థితః. దేవాశ్చ సర్వే హరిరూపధారిణః స్థితా స్సహాయార్థ

మిత స్తతో హరేః, మహాబలాః పర్వతవృక్షయోధినః ప్రతీక్ష
మాణా భగవన్త మీశ్వరమ్. ౩౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
బాలకాణ్డే, ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ—అథ రాజా దశరథశ్శ్రీమాన్ సత్యపరాయణః, అయోధ్యాధిపతి ర్వీరః సర్వలోకేషువిశ్రుతః. సోఽనపత్యత్వదుఃఖేన పీడితో గురుమేకదా, వసిష్ఠం స్వకులాచార్యమభివాద్యేదమబ్రవీత్. స్వామిన్ పుత్రాః కథం మేస్యుస్సర్వలక్షణలక్షితాః, పుత్రహీనస్య మే రాజ్యం సర్వం దుఃఖాయ కల్పతే. తతోఽబ్రవీద్వసిష్ఠస్తం భవిష్యన్తి సుతాస్తవ, చత్వారస్సత్త్వసంపన్నా లోకపాలా ఇవాఽపరాః. శాన్తాభర్తార మానీయ ఋష్యశృఙ్గం తపోధనం, అస్మాభిస్సహితః పుత్రకామేష్టిం శీఘ్ర మాచర. తథేతి ముని మానీయ మన్త్రిభి స్సహితశ్శుచిః, యజ్ఞకర్మ సమారేభే మునిభిర్వీతకల్మషైః. శ్రద్ధయా హూయమానేఽగ్నౌ తప్తజామ్బూనదప్రభః,పాయసం స్వర్ణపాత్రస్థం గృహీత్వోవాచహవ్యవాట్. గృహాణపాయసం దివ్యం పుత్రీయం దేవనిర్మితం, లప్స్యసే పరమాత్మానం పుత్రత్వేన నసంశయః.ఇత్యుక్త్వా పాయసం దత్వా రాజ్ఞేసోఽన్తర్దధేఽనలః, వవందే మునిశార్దూలౌ రాజా లబ్ధమనోరథః, వసిష్ఠఋష్యశృఙ్గాభ్యామనుజ్ఞాతో దదౌ హవిః,కౌసల్యాయైచ కైకేయ్యై అర్ధ మర్ధం ప్రయత్నతః. ౧౦. తత స్సుమిత్రా సంప్రాప్తా జగృధ్నుః పౌత్రికం చరుం,కౌసల్యాతు స్వభాగార్ధం దదౌ తస్యై

ముదాన్వితా. కైకేయీ చ స్వభాగార్ధం దదౌ ప్రీతిసమన్వితా, ఉపభుజ్య చరుం సర్వాః స్త్రియో గర్భసమన్వితాః, దేవతా ఇవ రేజుస్తాః స్వభాసా రాజమన్దిరే, దశమే మాసి కౌసల్యా సుషువే పుత్రమద్భుతమ్ మధుమాసే సితే పక్షే నవమ్యాం కర్కటే శుభే, పునర్వస్వృక్షసహితే ఉచ్చస్థే గ్రహపఞ్చకే. మేషం పూషణి సంప్రాప్తే పుష్పవృష్టిసమాకులే, ఆవిరాసీజ్జగన్నాథః పరమాత్మా సనాతనః. నీలోత్పలదళశ్యామః పీతవాసాశ్చతుర్భుజః, జలజారుణనేత్రాన్తః స్ఫురత్కుణ్డలమణ్డితః. సహస్రార్కప్రతీకాశః కిరీటీ కుఞ్చితాలకః, శఙ్ఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిరాజితః. అనుగ్రహాఖ్యహృత్స్థేన్దుసూచకస్మితచన్ద్రికః, కరుణారసపంపూర్ణవిశాలోత్పలలోచనః. శ్రీవత్సహారకేయూరనూపురాదివిభూషణః, దృష్ట్వా తం పరమాత్మానం కౌసల్యా విస్మయాకులా. హర్షాశ్రుపూర్ణనయనా నత్వా ప్రాఞ్జలి రబ్రవీత్. కౌసల్యోవాచ. దేవదేవ నమస్తేఽస్తు శంఖచక్రగదాధర, పరమాత్మాఽచ్యుతోఽనన్తః పూర్ణస్త్వం పురుషోత్తమః. ౨౦ వదన్త్యగోచరం వాచాం బుద్ధ్యాదీనా మతీన్ద్రియమ్. త్వాం వేదవాదినస్సత్తామాత్రం జ్ఞానైకవిగ్రహం, త్వమేవ మాయయా విశ్వం సృజస్యవసి హంసి చ. సత్త్వాదిగుణసంయుక్త స్తుర్యఏవామలస్సదా, కరోషీవ న కర్తా త్వం గచ్ఛసీవ నగచ్ఛసి. న శృణోషి శృణోషీవ పశ్యసీవ న పశ్యసి, అప్రాణో హ్యమనాశ్శుద్ధ ఇత్యాది శ్రుతిరబ్రవీత్. సమస్తేష్వపి భూతేషు తిష్ఠన్నపి న లక్ష్యసే, అజ్ఞానధ్వాన్తచిత్తానాం వ్యక్త ఏవ సుమేధసామ్ జఠరే తవ దృశ్యన్తే బ్రహ్మాణ్డాః పరమాణవః, త్వం మమోదరసంభూత ఇతి లోకాన్ విడమ్బసే.

భ_క్తేషు పారవశ్యం తే దృష్టం మేఽద్య రఘూ_త్తమ, సంసారసాగరే మగ్నా పతిపుత్రధనాదిషు. భ్రమామి మాయయా తేఽద్య పాదమూలముపాగతా, దేవ త్వద్రూపమేతన్మే సదా తిష్ఠతు మానసే, ఆవృణోతు న మాం మాయా తవ విశ్వవిమోహినీ, ఉపసంహార విశ్వాత్మన్నదో రూపమలౌకికమ్. దర్శయస్వ మహానంద బాలభావం సుకోమలం, లలితాలిఙ్గనాలాపై_స్తరిష్యా మ్యుత్కటం తమః. శ్రీభగవానువాచ. యద్యదిష్టం తవా_స్త్యమ్బ త_త్తద్భవతు నాన్యథా. 30. అహం తు బ్రహ్మణా పూర్వం భూమే ర్భారాపను_త్తయే, ప్రార్థితో రావణం హన్తుం మానుషత్వ ముపాగతః, త్వయా దశరథేనాహం తపసాఽఽరాధితః పురా. మత్పుత్రత్వాభికాఙ్క్షిణ్యా తథా కృత మనీన్దితే, రూపమేత_త్త్వయా దృష్టం ప్రా_క్తనం తపసః ఫలమ్. మద్దర్శనం విమోక్షాయ కల్పతే హ్యన్యదుర్లభం, సంవాద మావయో ర్యస్తు పఠేద్వా శృణుయాదపి. స యాతి మమ సారూప్యం మరణే మత్ స్మృతిం లభేత్, ఇత్యుక్త్వా మాతరం రామో బాలో భూత్వా రురోద హ. బాలత్వేఽపీన్ద్రనీలాభో విశాలాక్షోఽతిసుందరః, బాలారుణ ప్రతీకాశో లాలితాఖిలలోకపః. అథ రాజా దశరథ శ్శ్రుత్వా పుత్త్రోద్భవోత్సవం, ఆనందార్ణవమగ్నోఽసావాయయౌ గురుణా సహ. రామం రాజీవపత్త్రాక్షం దృష్ట్వా హర్షాశ్రుసంప్లుతః, గురుణా జాతకర్మాణి క_ర్తవ్యాని చకార సః. కైకేయీ చాథ భరత మసూత కమలేక్షణా, సుమిత్రాయాం యమౌ జాతౌ పూర్ణేన్దుసదృశాననౌ. తదా గ్రామసహస్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో ముదా దదౌ, సువర్ణాని చ రత్నాని వాసాంసి సురభీ

శ్శుభాః. యస్మిన్ రమన్తే మునయో విద్యయాఽజ్ఞానవిప్లవే, తం గురుః ప్రాహ రామేతి రమణా ద్రామఇత్యపి. ౪౦. భరణా ద్భరతో నామ లక్ష్మణం లక్షణాన్వితం, శత్రుఘ్నం శత్రుహన్తార మేవం గురు రభాషత. లక్ష్మణో రామచన్ద్రేణ శత్రుఘ్నో భరతేన చ, ద్వంద్వీభూయ చరన్తౌ తౌ పాయసాంశానుసారతః. రామ స్తు లక్ష్మణే నాథ విచరన్ బాలలీలయా, రమయామాస పితరౌ చేష్టితై ర్ముగ్ధభాషితైః ఫాలేస్వర్ణమయాశ్వత్థ పర్ణముక్తామలప్రభం, కణ్ఠే రత్నమణివ్రాత మధ్యదీపినఖాఞ్చితమ్. కర్ణయోస్స్వర్ణసంపన్నరత్నార్జున సటాలుకమ్. (శలాటుకమ్.) సింజానమణిమంజీర కటిసూత్రాంగదైర్వృతం, స్మితవక్త్రాల్పదశన మిన్ద్రనీలమణిప్రభం, అంగణే రిఙ్గమాణంతం తర్ణకాననుసర్వతః. దృష్ట్వా దశరథో రాజా కౌసల్యా ముముదే తదా, భోక్ష్యమాణో దశరథో రామమేహీతి చాసకృత్. ఆహ్వాయత్యతి హర్షేణ ప్రేమ్ణా నాయాతి లీలయా, ఆనయేతిచ కౌసల్యా మాహ సా సస్మితా సుతమ్. ధావత్యపిన శక్నోతి స్ప్రష్టుం యోగిమనోగతిం, ప్రహసన్ స్వయ మాయాతి కర్దమాంకిత పాణినా. కించిద్గృహీత్వా కబళం పున రేవ పలాయతే, కౌసల్యా జననీతస్యమాసిమాసిప్రకుర్వతీ. ౫౦. వాయనానివిచిత్రాణిసమలంకృత్యరాఘవం, అపూపాన్ మోదకాన్ కృత్వాకర్ణశష్కులికా స్తథా. కర్ణపూరాంశ్చ వివిధాన్ వర్షవృద్ధౌ చ వాయనం, గృహకృత్యం తయా త్యక్తం తస్య చాపల్య కారణాత్. ఏకదా రఘునాథోఽసౌ గతో మాతర మన్తికే, భోజనం దేహి మే మాత ర్న శ్రుతం కార్యసక్తయా. తతః క్రోధేన భాణ్డాని లగుడేనాహన త్తదా, శిక్యస్థం పాతయామాస గవ్యం చ నవనీతకమ్.

లక్ష్మణాయ దదౌ రామో భరతాయ యథాక్రమం, శత్రుఘ్నాయ దదౌ పశ్చాత్ దధిదుగ్ధం తథైవచ. సూదేన కథితం మాత్రే హాస్యం కృత్వా ప్రధావతీ,ఆగతాం తాం విలోక్యాథ తత స్సర్వైః పలాయితమ్. కౌసల్యా ధావమానాపి ప్రస్ఖలన్తీ పదేపదే, రఘునాథం కరే ధృత్వా కించి న్నోవాచ భామినీ. బాలభావం సమాశ్రిత్య మన్దమన్దం రురోదహ, తే సర్వే లాలితా మాత్రా గాఢ మాలిఙ్గ్య యత్నతః. ఏవ మానన్దసందోహ జగదానన్దకారకః, మాయాబాలవపు ర్ధృత్వా రమయామాస దమ్పతీ. అథ కాలేన తే సర్వే కౌమారం ప్రతిపేదిరే, ఉపనీతా వసిష్ఠేన సర్వవిద్యావిశారదాః. ధనుర్వేదే చ నిరతా స్సర్వశాస్త్రార్థవేదినః. ౨౦. బభూవుర్జగతాం నాథా లీలయా నరరూపిణః, లక్ష్మణస్తు సదా రామమనుగచ్ఛతి సాదరం, సేవ్యసేవకభావేన శత్రుఘ్నో భరతం తథా. రామశ్చాపధరో నిత్యం తూణీబాణాన్వితః ప్రభుః, అశ్వారూఢో వనం యాతి మృగయాయై సలక్ష్మణః, హత్వా దుష్టమృగా న్సర్వా న్పిత్రే సర్వం నివేదయేత్. ప్రాతరుత్థాయ సుస్నాతః పితరావభివాద్య చ, పౌరకార్యాణి సర్వాణి కరోతి వినయాన్వితః. బన్ధుభిస్సహితో నిత్యం భుక్త్వా మునిభి రన్వహం, ధర్మశాస్త్రరహస్యాని శృణోతి వ్యాకరోతిచ. ఏవం పరాత్మా మనుజావతారో మనుష్యలోకా ననుసృత్య సర్వం, చక్రేఽవికారీ పరిణామహీనో విచార్యమాణే న కరోతి కించిత్. ౨౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే బాలకాణ్డే తృతీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ—కదాచిత్కౌశికోఽభ్యాగాదయోధ్యాం జ్వలనప్రభః, ద్రష్టుం రామం పరాత్మానం జాతం జ్ఞాత్వా స్వమాయయా. దృష్ట్వా దశరథో రాజా ప్రత్యుత్థాయాచిరేణ తు, వసిష్ఠేన సమాగమ్య పూజయిత్వా యథావిధి. అభివాద్య మునిం రాజా ప్రాఞ్జలి ర్భక్తినమ్రధీః, కృతార్థోఽస్మి మునీన్ద్రాహం త్వదాగమనకారణాత్. త్వద్విధా యద్గృహం యాన్తి తత్రైవాయాన్తి సంపదః, యదర్థమాగతోఽసి త్వం బ్రూహి సత్యం కరోమి తత్. విశ్వామిత్రోఽపి తం ప్రీతః ప్రత్యువాచ మహామతిః, అహం పర్వణి సంప్రాప్తే దృష్ట్వా యష్టుం సురాన్ పితౄన్. యదారభే తదా దైత్యా విఘ్నం కుర్వన్తి నిత్యశః, మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ పరే చానుచరాస్తయోః. అతస్తయో ర్వధార్థాయ జ్యేష్ఠం రామం ప్రయచ్ఛ మే, లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా తవ శ్రేయో భవిష్యతి. వసిష్ఠేన సహామన్త్ర్య దీయతాం యది రోచతే, పప్రచ్ఛ గురు మేకాన్తే రాజా చిన్తాపరాయణః. కిం కరోమి గురో రామం త్యక్తుం నోత్సహతే మనః, బహువర్షసహస్రాన్తే కష్టేనోత్పాదితాః సుతాః. చత్వారోఽమరతుల్యాస్తే తేషాం రామోఽతివల్లభః, రామస్త్వితో గచ్ఛతి చేన్న జీవామి కథంచన.
౧౦. ప్రత్యాఖ్యాతో యది మునిః శాపం దాస్యత్యసంశయం, కథం శ్రేయో భవేన్మహ్య మసత్యం చాపి న స్పృశేత్. వసిష్ఠ ఉవాచ. శృణు రాజన్ దేవగుహ్యం గోపనీయం ప్రయత్నతః, రామో న మానుషో జాతః పరమాత్మా సనాతనః. భూమేర్భారావతారాయ బ్రహ్మణా ప్రార్థితః పురా, స ఏవ జాతో భవనే కౌసల్యాయాం తవానఘ. త్వం తు ప్రజాపతిః పూర్వం

కశ్యపో బ్రహ్మణ స్సుతః, కౌసల్యా చాదితి ర్దేవమాతా పూర్వం యశస్వినీ. భవన్తౌ తప ఉగ్రంవై తేపాతే బహువత్సరం, అగ్రాహ్యవిషయావిష్ణుపూజాధ్యానైకతత్పరౌ. తదా ప్రసన్నో భగవాన్ వరదో భక్తవత్సలః, వృణీష్వ వరమిత్యుక్తే త్వం మే పుత్రో భవామల. ఇతిత్వయా యాచితోఽసౌ భగవాన్ భూతభావనః, తథేత్యుక్త్వాద్య పుత్రస్తే జాతో రామ స్సఏవ హి. శేషస్తు లక్ష్మణో రాజన్ రామమేవా న్వపద్యత. జాతౌ భరతశత్రుఘ్నౌ శంఖచక్రగదాభృతః. యోగమాయాఽపి సీతేతి జాతా జనకనన్దినీ, విశ్వామిత్రోఽపి రామాయ తాం యోజయితుమాగతః. ఏతద్గుహ్యతమం రాజన్న వక్తవ్యం కదాచన, అతః ప్రీతేన మనసా పూజయిత్వాఽథ కౌశికమ్. ప్రేషయస్వ రమానాథం రాఘవం సహలక్ష్మణమ్. ౨౦. వసిష్ఠేనైవముక్తస్తు రాజా దశరథస్తదా, కృతకృత్యమివాత్మానం మేనే ప్రముదితాన్తరః. ఆహూయ రామరామేతి లక్ష్మణేతి చ సాదరం, ఆలిఙ్గ్య మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ కౌశికాయ సమర్పయత్. తతోఽతిహృష్టో భగవాన్విశ్వామిత్రః ప్రతాపవాన్. ఆశీర్భి రభినన్ద్యాథ *రాజానం రామలక్ష్మణౌ, గృహీత్వా చాపతూణీరబాణఖడ్గధరా యయౌ. కించిద్దేశమతిక్రమ్య రామమాహూయ భక్తితః, దదౌ బలాం చాతిబలాం విద్యే ద్వే దేవనిర్మితే, యయోర్గ్రహణమాత్రేణ క్షుత్క్షామాదిర్న జాయతే. తత ఉత్తీర్య గంగాం తే తాటకావన మాగమన్, విశ్వామిత్రస్తదా ప్రాహ రామం సత్యపరాక్రమమ్. అత్రాస్తి తాటకా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ, బాధతే లోక మఖిలం జహి తా మవిచారయన్

* ఆగతౌ.

తథేతి ధను రాదాయ సగుణం రఘునన్దనః, టఙ్కార ముకరోత్తేన శబ్దేనాపూరయద్వనమ్. తచ్ఛ్రుత్వాఽసహమానా సా తాటకా ఘోరరూపిణీ, క్రోధసమ్మూర్ఛితా రామ మభిదుద్రావ మేఘవత్. తా మేకేన శరే ణాశు తాడయామాస వక్షసి, పపాత విపినే ఘోరా వమ న్తీ రుధిరం బహు.
౩౦. త
తోఽతిసున్దరీ యక్షీ సర్వాభరణభూషితా, శాపాత్పైశాచతాం ప్రాప్తా ముక్తా రామప్రసాదతః. నత్వా రామం పరిక్రమ్య గతా రామాజ్ఞయా దివమ్. తతోఽతిహృష్టః పరిరభ్య రామం మూర్ధన్యవఘ్రాయ విచిన్త్య కించిత్, సర్వాస్త్రజాలం సరహస్యమన్త్రం ప్రీత్యాభిరామాయ దదౌ మునీన్ద్రః. ౩౩.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
బాలకాణ్డే, చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ.—తత్ర కామాశ్రమే రమ్యే కాననే మునిసంకులే, ఉషిత్వా రజనీమేకాం ప్రభాతే ప్రస్థితాశ్శనైః. సిద్ధాశ్రమం గతాస్సర్వే సిద్ధచారణసేవితం, విశ్వామిత్రేణ సందిష్టా మునయ స్తన్నివాసినః. పూజాంచ మహతీం చక్రూ రామలక్ష్మణయో ర్ద్రుతం, శ్రీరామః కౌశికం ప్రాహ మునే దీక్షాం ప్రవిశ్య తామ్. దర్శయస్వ మహాభాగ కుతస్తౌ రాక్షసాధమౌ, తథేత్యుక్త్వా ముని ర్యష్టుం మారేభే మునిభి స్సహ. మధ్యాహ్నే దదృశాతే తౌ రాక్షసౌ కామరూపిణౌ, మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వర్షన్తౌ రుధిరాస్థినీ. రామోఽపి ధనురాదాయ ద్వౌ బాణౌ సందధే సుధీః, ఆకర్ణాన్తం సమాకృష్య విససర్జ తయోః పృథక్. తయో

రేకస్తు మారీచం భ్రామయన్ శతయోజనం, పాతయామాస జలధౌ తదద్భుతమివాభవత్. ద్వితీయోఽగ్నిమయో బాణ స్సుబాహు మజయ త్క్షణాత్, అపరే లక్ష్మణేనాశు హతా స్త దనుయాయినః. పుష్పౌఘై రాకిర న్దేవా రాఘవం సహలక్ష్మణం, దేవదున్దుభయో నేదు స్తుష్టువుస్సిద్ధచారణాః. విశ్వామిత్రస్తు సంపూజ్య పూజార్హం రఘునన్దనం, అఙ్కే నివేశ్య చాలిఙ్గ్య భక్త్యా బాష్పాకులేక్షణః. ౧౦. భోజయిత్వా సహభ్రాత్రా రామం పక్వఫలాదిభిః, పురాణవాక్యైర్మధురై ర్నినాయ దివసత్రయం. చతుర్థేఽహని సంప్రాప్తే కౌశికో రామమబ్రవీత్, రామ రామ మహాయజ్ఞం ద్రష్టుం గచ్ఛామహే వయమ్. విదేహరాజనగరే జనకస్య మహాత్మనః, తత్ర మాహేశ్వరం చాపమ స్తిన్య స్తం పినాకినా. ద్రక్ష్యసి త్వం మహాసత్త్వం పూజ్యసే జనకేన చ, ఇత్యుక్త్వా మునిభి స్తాభ్యాం యయౌ గఙ్గాసమీపగమ్. గౌతమస్యాశ్రమం పుణ్యం యత్రాహల్యా స్థితాతపః, దివ్య*పుష్పఫలోపేతపాదపైః పరివేష్టితమ్. మృగపక్షిగణై ర్హీనం నానాజన్తువివర్జితం, దృష్ట్వోవాచ మునిం శ్రీమాన్ రామో రాజీవలోచనః. కస్యైతదాశ్రమపదం భాతి భాస్వచ్ఛుభం మహత్, పత్రపుష్పఫలై ర్యుక్తం జన్తుభిః పరివర్జితమ్. ఆహ్లాదయతి మే చేతో భగవన్ బ్రూహి తత్త్వతః. విశ్వామిత్ర ఉవాచ—శృణు రామ పురావృత్తం గౌతమో లోకవిశ్రుతః, సర్వధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ స్తపసారాధయన్ హరిమ్. తస్మై బ్రహ్మా దదౌ కన్యా మహాల్యాం లోకసున్దరీం, బ్రహ్మచర్యేణ సంతుష్ట శ్శుశ్రూషణపరాయణామ్. ౨౦. తయా

బల: * పుణ్య.

సార్ధమిహోవాత్సీద్గౌతమ స్తపతాంవరః,శక్రస్తు తాం ధర్షయితు
మన్తరం ప్రేప్సు రన్వహమ్. కదాచి న్మునివేషేణగౌతమే నిర్గతే
గృహాత్, ధర్షయిత్వాథ నిరగా త్త్వరితం మునిరభ్యగాత్.
దృష్ట్వా యాన్తం స్వరూపేణ మునిః పరమకోపనః, పప్రచ్ఛ క
స్త్వం దుష్టాత్మన్ మమ రూపధరోఽధమః. సత్యం బ్రూహి నచే
ద్భస్మ కరిష్యామి నసంశయః, సోఽబ్రవీద్దేవరాజోఽహం పాహి
మాం కామకిఙ్కరం, కృతం జుగుప్సితం కర్మ మయా కుత్సిత
చేతసా, గౌతమః క్రోధతామ్రాక్షశ్శశాప దివిజాధిపమ్. యోని
లంపట దుష్టాత్మన్ సహస్రభగవాన్భవ, శప్త్వా తం దేవరాజా
నం ప్రవిశ్య స్వాశ్రమం ద్రుతమ్. దృష్ట్వాహల్యాం వేపమా
నాం ప్రాఞ్జలిం గౌతమోఽబ్రవీత్, దుష్టే త్వం తిష్ఠ దుర్వృత్తే
శిలాయా మాశ్రమే మమ. నిరాహారా దివారాత్రం తపః ప
రమ మాస్థితా, ఆతపానిలవర్షాది సహిష్ణుః పరమేశ్వరమ్. ధ్యా
యన్తీ రామమేకాగ్రమనసా హృది సంస్థితం, నానాజన్తువి
హీనోఽయ మాశ్రమో మే భవిష్యతి. ఏవం వర్షసహస్రేషు
హ్యనేకేషు గతేషు చ, రామోదాశరథిశ్శ్రీమా నాగమిష్యతి
సానుజః. ౩౦. యదాత్వదాశ్రయశిలాంపాదాభ్యామాక్రమిష్య
తి. తదైవ ధూతపాపా త్వం రామం సంపూజ్య భక్తితః. పరి
క్రమ్య నమస్కృత్య స్తుత్వా శాపా ద్విమోక్ష్యసే, పూర్వవ
న్మమ శుశ్రూషాం కరిష్యసి యథాసుఖమ్. ఇత్యుక్త్వా గౌతమః
ప్రాగా ద్ధిమవన్తం నగోత్తమం, తదాద్యహల్యా భూతానా
మదృశ్యా స్వాశ్రమే శుభే. తవ పాదరజస్స్పర్శం కాఙ్క్షన్తీ ప
వనాశనా, ఆస్తేఽద్యాపి రఘుశ్రేష్ఠ తపో దుష్కరమాస్థితా.
పావయస్వ మునేర్భార్యా మహల్యాం బ్రహ్మణస్సుతాం,

ఇత్యుక్త్వా రాఘవం హస్తే గృహీత్వా మునిపుఙ్గవః. దర్శయా
మాస చాహల్యాముగ్రేణ తపసా స్థితామ్, రామ శ్శిలాం పదా
స్పృష్ట్వా తాం చాపశ్య త్తపోధనామ్. ననామ రాఘవోఽహ
ల్యాం రామోఽహమితి చాబ్రవీత్, తతో దృష్ట్వా రఘు
శ్రేష్ఠం పీతకౌశేయవాససమ్. చతుర్భుజం శఙ్ఖచక్రగదాపఙ్కజ
ధారిణమ్, ధనుర్బాణధరం రామం లక్ష్మణేన సమన్వితమ్.
స్మితవక్త్రం పద్మనేత్రం శ్రీవత్సాఙ్కితవక్షసమ్, నీలమాణిక్యసం
కాశం ద్యోతయన్తం దిశో దశ. దృష్ట్వా రామం రమానాథం
హర్షవిస్ఫారితేక్షణా, గౌతమస్య వచస్స్మృత్వా జ్ఞాత్వా నా
రాయణం పరమ్. ౪౦. సంపూజ్యవిధివద్రామమర్ఘ్యాదిభిరనిన్ది
తా, హర్షాశ్రుజలనేత్రాన్తా దణ్డవత్ప్రణిపత్య సా. ఉత్థాయ చ
పునర్దృష్ట్వా రామం రాజీవలోచనమ్, పులకాఞ్చితసర్వాఙ్గా
గిరా గద్గదయైవతు. అహో కృతార్థాస్మి జగన్నివాస తే పాదాబ్జ
సంలగ్న రజఃకణాదహమ్, స్పృశామి యత్పద్మజశఙ్కరాదిభి
ర్విమృగ్యతే రన్ధితమానసైస్సదా. అహో విచిత్రం తవ రామ
చేష్టితం మనుష్యభావేన విమోహితం జగత్, చలస్యజస్రం
చరణాదివర్జితస్సంపూర్ణ ఆనందమయోఽతిమాయికః. యత్పాద
పఙ్కజపరాగపవిత్రగాత్రా భాగీరథీభవవిరిఞ్చిముఖాన్ పునాతి,
సాక్షాత్స ఏవ మమ దృగ్విషయో యదాస్తే కిం వర్ణ్యతే మమ
పురాకృతభాగధేయమ్. మర్త్యావతారే మనుజాకృతిం హ
రిం రామాభిధేయం రమణీయదేహమ్, ధనుర్ధరం పద్మ
విశాలలోచనం భజామి నిత్యం నపరాన్ భజిష్యే. యత్పాద
పఙ్కజరజః శ్రుతిభిర్విమృగ్యం యన్నాభిపఙ్కజభవః కమలాస
నశ్చ, యన్నామసారరసికో భగవాన్పురారి స్తం రామచన్ద్ర

మనిశం హృది భావయామి. యస్యావతారచరితాని విరిఞ్చి
లోకే గాయన్తి నారదముఖా భవపద్మజాద్యాః, ఆనన్దజాశ్రు
పరిషిక్తకుచాగ్రసీమా వాగీశ్వరీ చ తమహం శరణం ప్రపద్యే,
సోఽయం పరాత్మా పురుషః పురాణ ఏష స్వయంజ్యోతి రనన్త
ఆద్యః. మాయాతనుం లోకవిమోహనీయాం ధత్తే పరాను
గ్రహ ఏష రామః. అయంహి విశ్వోద్భవసంయమానా మేక
స్స్వమాయాగుణబిమ్బితో యః, విరిఞ్చివిష్ణ్వీశ్వరనామభేదాన్
ధత్తే స్వతన్త్రః పరిపూర్ణ ఆత్మా.౫౦. నమోఽస్తు తే రామ తవా
ఙ్ఘ్రిపఙ్కజం శ్రియా ధృతం వక్షసి లాలితం ప్రియాత్, ఆక్రా
న్త మేకేన జగత్త్రయం పురా ధ్యేయం మునీన్ద్రై రభిమాన
వర్జితైః. జగతా మాదిభూత స్త్వం జగత్త్వం జగదాశ్రయః,
సర్వభూతేష్వసంయుక్త ఏకో భాతి భవా న్పరః. ఓంకారవా
చ్య స్త్వం రామ వాచా మవిషయః పుమాన్, వాచ్యవాచక
భేదేన భవానేవ జగన్మయః. కార్యకారణకర్తృత్వ ఫల
సాధనభేదతః, ఏకో విభాసి రామ త్వం మాయయా బహు
రూపయా. త్వన్మాయామోహితధియ స్త్వాం న జానన్తి తత్త్వ
తః, మానుషం త్వాభిమన్యన్తే మాయినం పరమేశ్వరమ్.
ఆకాశవ త్త్వం సర్వత్ర బహిరన్తర్గతోఽమలః, అసఙ్గో హ్య
చలో నిత్య శ్శుద్ధో బుద్ధ స్సదవ్యయః. యోషిన్మూఢాహ
మజ్ఞా తే తత్త్వం జానే కథం విభో, తస్మాత్తే శతశో రామ
నమస్కుర్యా మనన్యధీః. దేవ మే యత్ర కుత్రాపి స్థితాయా
అపి సర్వదా, త్వత్పాదకమలే సక్తా భక్తిరేవ సదాఽస్తు మే.
నమస్తే పురుషాధ్యక్ష నమస్తే భక్తవత్సల, నమస్తేఽస్తు హృ
షీకేశ నారాయణ నమోఽస్తు తే. భవభయహర మేకం భాను

కోటిప్రకాశం కరధృతశరచాపం కాలమేఘావభాసమ్, కనక
రుచిరవస్త్రం రత్నవత్కుణ్డలాఢ్యం కమలవిశదనేత్రం సానుజం
రామమీడే. ౬౦. స్తుత్వైవం పురుషం సాక్షాద్రాఘవం పురతః
స్థితం, పరిక్రమ్య ప్రణమ్యాశు సానుజ్ఞాతా యయౌ పతిమ్.
అహల్యయా కృతం స్తోత్రం యః పఠేద్భక్తిసంయుతః, సము
చ్యతేఽఖిలైః పాపైః పరం బ్రహ్మాఽధిగచ్ఛతి. పుత్రాద్యర్థే పఠే
ద్భక్త్యా రామం హృది నిధాయ చ, సంవత్సరేణ లభతే వన్ధ్యా
అపి సుపుత్రకమ్. సర్వాన్కామానవాప్నోతి రామచన్ద్ర
ప్రసాదతః. బ్రహ్మఘ్నో గురుతల్పగోఽపి పురుషః స్తేయీ సురా
పోఽపి వా మాతృభ్రాతృవిహింసకోఽపి సతతం భోగైకబద్ధా
తురః, నిత్యం స్తోత్రమిదం జపన్ రఘుపతిం భక్త్యా హృదిస్థం
స్మరన్ ధ్యాయన్ ముక్తిముపైతి కిం పునరసౌ స్వాచార
యుక్తో నరః.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
బాలకాణ్డే, అహల్యోద్ధరణం నామ పఞ్చమస్సర్గః.

విశ్వామిత్రోఽథ తం ప్రాహ రాఘవం సహలక్ష్మణమ్,
గచ్ఛామో వత్స మిథిలాం జనకేనాభిపాలితామ్. దృష్ట్వా
క్రతువరం పశ్చాదయోధ్యాం గన్తుమర్హసి, ఇత్యుక్త్వా ప్ర
యయౌ గఙ్గాముత్తర్తుం సహరాఘవః. తస్మిన్కాలే నావి
కేన నిషిద్ధో రఘునన్దనః. నావిక ఉవాచ. క్షాలయామి తవపాద
పఙ్కజం నాథ దారుదృషదోః కిమన్తరమ్, మానుషీకరణ
చూర్ణమస్తి తే పాదయోరితి కథా ప్రథీయసీ. పాదామ్బుజం
తే విమలం హి కృత్వా పశ్చాత్పరం తీరమహం నయామి,
నో చేత్తరీ సద్యువతీ మలేన స్యాచ్చేద్విభో విద్ధి కుటుమ్బ

పాణిః. ఇత్యుక్త్వా క్షాళితౌ పాదౌ పరంతరం తతో గత్వా, కౌశికో రఘునాథేన సహితో మిథిలాం యయౌ. విదేహస్య పురం ప్రాప్తః ఋషివాటం సమావిశత్, ప్రాప్తం కౌశిక మాకర్ణ్య జనకోఽతిముదాన్వితః. పూజాద్రవ్యాణి సంగృహ్య సోపాధ్యాయస్సమాయయౌ, దణ్డవత్ప్రణిపత్యాథ పూజయామాస కౌశికమ్. పప్రచ్ఛ రాఘవౌ దృష్ట్వా సర్వలక్షణసంయుతౌ, ద్యోతయన్తౌ దిశస్సర్వా శ్చన్ద్రసూర్యావివాపరౌ. కస్యైతౌ నరశార్దూలౌ పుత్రౌ దేవసుతోపమౌ, మనః ప్రీతికరౌ మేఽద్య నరనారాయణావివ. ప్రత్యువాచ మునిః ప్రీతో హర్షయన్ జనకం తదా, పుత్రౌ దశరథస్యైతౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ. ౧౦. మఖసంరక్షణార్థాయ మయానీతౌ పితుః పురాత్, ఆగచ్ఛన్ రాఘవో మార్గే తాటకాం విశ్వఘాతినీం. శరేణైకేన హతవా న్నోదితో మేఽతివిక్రమః, తతో మమాశ్రమం గత్వా మమ యజ్ఞవిహింసకాన్. సుబాహుప్రముఖాన్ హత్వా మారీచం సాగరేఽక్షిపత్. తత ' గఙ్గాతటే పుణ్యే గౌతమస్యాశ్రమే శుభే. గత్వా తత్ర శిలారూపా గౌతమస్య వధూః స్థితా, పాదపఙ్కజసంస్పర్శాత్కృత్వా మానుషరూపిణీ. దృష్ట్వాఽహల్యాం నమస్కృత్య తయా సమ్యక్ప్రపూజితః, ఇదానీం ద్రష్టుకామస్తే గృహే మాహేశ్వరం ధనుః, పూజితం రాజభిస్సర్వైర్దృష్టమిత్యనుశుశ్రువే. అతో దర్శయ రాజేన్ద్ర శైవం చాపమనుత్తమం, దృష్ట్వాఽయోధ్యాం జిగమిషుః పితరం ద్రష్టు మిచ్ఛతి. ఇత్యుక్తో మునినా రాజా పూజార్హావితి పూజయా, పూజయామాస ధర్మజ్ఞో విధిదృష్టేన కర్మణా. తతస్సంప్రేషయామాస మన్త్రిణం బుద్ధిమత్తరం, జనక ఉవాచ.

శీఘ్ర మానయ విశ్వేశ చాపం రామాయ దర్శయ. తతో గతే
మన్త్రివరే రాజా కౌశికమబ్రవీత్, యదిరామో ధనుర్ధృత్వా
కోట్యామారోపయేద్గుణమ్. తదా మయాఽఽత్మజా సీతా
దీయతే రాఘవాయహి, తథేతి కౌశికోఽప్యాహ రామం సంవీ
క్ష్య సస్మితమ్. ౨౦. శీఘ్రం దర్శయ చాపాగ్ర్యం రామాయామిత
తేజసే, ఏవం బ్రువతి మౌనీశ ఆగతాశ్చోపవాహకాః.
చాపం గృహీత్వా బలినః పఞ్చసాహస్రసఙ్ఖ్యకాః, ఘణ్టాశత
సమాయుక్తం మణివజ్రాదిభూషితమ్. దర్శయామాస రామా
య మన్త్రీ మన్త్రవతాం వరః, దృష్ట్వా రామః ప్రహృష్టాత్మా
బద్ధ్వా పరికరం దృఢమ్. గృహీత్వా వామహస్తేన లీలయా
తోలయ న్ధనుః, ఆరోపయామాస గుణం పశ్యత్స్వఖిలరా
జసు. ఈషదాకర్షయామాస పాణినా దక్షిణేన సః, బభఞ్జా
ఖిలహృత్సారో దిశశ్శబ్దేన పూరయన్. దిశశ్చ విదిశశ్చైవ
స్వర్గం మర్త్యం రసాతలమ్. తదద్భుత మభూత్తత్ర దేవానాం
దివి పశ్యతామ్, ఆచ్ఛాదయన్తః కుసుమైర్దేవాః స్తుతిభి
రీడిరే, దేవదున్దుభయో నేదుర్ననృతుశ్చాప్సరోగణాః. ద్విధా
భగ్నం ధనుర్దృష్ట్వా రాజాలిఙ్గ్య రఘూద్వహమ్, విస్మయం
లేభిరే సీతా మాతరోఽన్తఃపురాజిరే. సీతా స్వర్ణమయీం
మాలాం గృహీత్వా దక్షిణే కరే, స్మితవక్త్రా స్వర్ణవర్ణా
సర్వాభరణభూషితా. ముక్తాహారైః కర్ణపత్రైః క్వణచ్చరణ
నూపురా, దుకూలపరిసంవీతా వస్త్రాన్తర్వ్యఞ్జితస్తనీ. ౩౦.
రామస్యోపరి నిక్షిప్య స్మయమానా ముదం యయౌ,
తతో ముముదిరే సర్వే రాజదారా స్స్వలంకృతమ్. గవాక్ష
జాలరన్ధ్రేభ్యో దృష్ట్వా లోకవిమోహనమ్, తతోఽబ్రవీ

స్మరిం రాజా సర్వశాస్త్రవిశారదః. భో కౌశిక మునిశ్రేష్ఠ పత్త్రం ప్రేషయ సత్వరమ్, రాజా దశరథశ్శీఘ్ర మాగచ్ఛతు సపుత్త్రకః. వివాహార్థం కుమారాణాం సదార స్సహ మన్త్రిభిః, తథేతి ప్రేషయామాస దూతాం స్త్వరితవిక్రమాన్. తే గత్వా రాజశార్దూలం రామశ్రియో న్యవేదయన్, శ్రుత్వా రామకృతం రాజా హర్షేణ మహతా ప్లుతః. మిథిలాగమనార్థాయ త్వరయామాస మన్త్రిణః, గచ్ఛన్తు మిథిలాం సర్వే గజాశ్వరథపత్తయః. రథమానయ మే శీఘ్రం గచ్ఛామ్యద్యైవ మాచిరమ్, వసిష్ఠ స్త్వగ్రతో యాతు సదార స్సహితోఽగ్నిభిః. రామమాత్యా స్సమాదాయ మునిర్మే భగవాన్గురుః, ఏవం ప్రస్థాప్య సకలం రాజర్షి ర్విపులం రథమ్. మహత్యా సేనయా సార్ధమారుహ్య త్వరితో యయౌ, ఆగతం రాఘవం శ్రుత్వా రాజా హర్షసమాకులః. ప్రత్యుజ్జగామ జనక శ్శతానన్దపురోధసా, యథోక్తపూజయా పూజ్యం పూజయామాస సత్కృతమ్. ౪౦. రామస్తు లక్ష్మణేనాశు వవన్దే చరణౌ పితుః, తతో హృష్టో దశరథో రామం వచన మబ్రవీత్. దిష్ట్యా పశ్యామి తే రామ ముఖం ఫుల్లామ్బుజోపమమ్, మునే రనుగ్రహా త్సర్వం సంపన్నం మమ శోభనమ్. ఇత్యుక్త్వాఽఽఘ్రాయ మూర్ధాన మాలిఙ్గ్య చ పునఃపునః, హర్షేణ మహతాఽఽవిష్టో బ్రహ్మానన్దం గతో యథా. తతో జనకరాజేన మన్దిరే సన్నివేశితః, శోభనే సర్వభోగాఢ్యే స దార స్ససుత స్సుఖీ. తత శ్శుభే దినే లగ్నే సుముహూర్తే రఘూత్తమమ్, ఆనయామాస ధర్మజ్ఞో రామం సభ్రాతృకం తదా. రత్నస్తమ్భసువిస్తారే సువితానే సుతోరణే, మణ్డపే

సర్వశోభాఢ్యే ముక్తాపుష్పఫలాన్వితే. వేదవిద్భి స్సుసంబాధే
బ్రాహ్మణై స్స్వర్ణభూషితైః, సువాసినీభిః పరితో నిష్కకణ్ఠీభి
రావృతే. భేరీదున్దుభిఘోషై ర్గీతనృత్తై స్సమాకులే, దివ్య
రత్నాఞ్చితే స్వర్ణపీఠే రామం న్యవేశయత్. వసిష్ఠం కౌశికం
చైవ శతానన్దః పురోహితః, యథాక్రమం పూజయిత్వా
రామస్యోభయపార్శ్వయోః. స్థాపయిత్వా స తత్రాగ్నిం
జ్వాలయిత్వా యథావిధి, సీతా మానీయ శోభాఢ్యాం నానా
రత్నవిభూషితామ్. ౫౦. సభార్యో జనకః ప్రాయా ద్రామం
రాజీవలోచనమ్, పాదౌ ప్రక్షాళ్య విధివ త్తదపో మూర్ధ్న్య
ధారయత్. యా ధృతా మూర్ధ్ని శర్వేణ బ్రహ్మణా మునిభి
స్సదా, తత స్సీతాం కరే ధృత్వా సాక్షతోదకపూర్వకమ్.
రామాయ ప్రదదౌ ప్రీత్యా పాణిగ్రహవిధానతః, సీతాకమల
పత్త్రాక్షీ స్వర్ణముక్తాదిభూషితా. దీయతే మే సుతా తు
భ్యం ప్రీతో భవ రఘూత్తమ, ఇతి ప్రీతేన మనసా సీతాం
రామకరేఽర్పయత్. ముమోద జనకో లక్ష్మీం క్షీరాబ్ధిరివ
విష్ణవే, ఊర్మిళాం చౌరసీం కన్యాం లక్ష్మణాయ దదౌ ముదా.
తథైవ శ్రుతకీర్తిం చ మాణ్డవీం భ్రాతృకన్యకే, భర
తాయ దదావేకాం శత్రుఘ్నాయాపరాం దదౌ. చత్వారో
దారసంపన్నా భ్రాతర శ్శుభలక్షణాః, విరేజుః ప్రభయా
సర్వే లోకపాలా ఇవాపరే. తతోఽబ్రవీ ద్వసిష్ఠాయ విశ్వా
మిత్రాయ మైథిలః, జనక స్స్వసుతోదన్తం నారదే నాభిభాషి
తమ్. యజ్ఞభూమివిశుద్ధ్యర్థం కర్షతో లాఙ్గలేన మే,
సీతాముఖా త్సముత్పన్నా కన్యకా శుభలక్షణా. తామద్రాక్ష
మహం ప్రీత్యా పుత్త్రికాభావభావితాం, అర్పితా ప్రియ

భార్యార్థే శరచ్చన్ద్రనిభాననా. ఏకదా నారదోఽభ్యాగా ద్వివిక్తే మయి సంస్థితే, రణయన్మహతీం వీణాం గాయన్నారాయణం విభుమ్. పూజిత స్సుఖ మాసీనో మా మువాచ సుఖాన్వితః, శృణుష్వ వచనం గుహ్యం తవాభ్యుదయకారణం. పరమాత్మా హృషీకేశో భక్తానుగ్రహకామ్యయా, దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం రావణస్య వధాయచ. జాతో రామ ఇతి ఖ్యాతో మాయామానుషవేషధృక్, ఆస్తే దాశరథి ర్భూత్వా చతుర్ధా పరమేశ్వరః. యోగమాయాఽపి సీతేతి జాతా వై తవ వేశ్మని, అత స్త్వం రాఘవాయైవ దేహి సీతాం ప్రయత్నతః. నాన్యేభ్యః పూర్వభార్యైషా రామస్య పరమాత్మనః, ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ దేవగతిం దేవముని స్తదా. తదారభ్య మయా సీతా విష్ణో ర్లక్ష్మీ ర్విభావ్యతే, కథం మయా రాఘవాయ దీయతే జానకీ శుభా. ఇతి చిన్తాసమావిష్టః కార్య మేకమచిన్తయం, మత్పితామహగేహే తు న్యాసభూతమిదం ధనుః. ఈశ్వరేణ పురాక్షిప్తం పురదాహాదనన్తరం, ధను రేతత్పణం కార్యమితి చిన్త్య కృతం తథా. సీతాపాణిగ్రహార్థాయ సర్వేషాం మాననాశనం, త్వత్ప్రసాదా న్మునిశ్రేష్ఠ రామో రాజీవలోచనః. ౭౦. ఆగతోఽత్ర ధను ర్ద్రష్టుం ఫలితో మే మనోరథః, అద్య మే సఫలం జన్మ రామ త్వాం సహసీతయా. ఏకాసనస్థం పశ్యామి భ్రాజమానం రవిం యథా, త్వత్పాదామ్బుధరో బ్రహ్మా సృష్టిచక్రప్రవర్తకః. బలి స్త్వత్పాదసలిలం ధృత్వాఽభూ ద్దివిజాధిపః, త్వత్పాదపాంసుసంస్పర్శా దహల్యా భర్తృశాపతః, సద్య ఏవ వినిర్ముక్తా కోఽన్య స్త్వత్తోఽధిరక్షితా. యత్పాదపఙ్కజపరాగసురాగ

యోగిబృన్దైర్జితం భవభయం జితకాలచక్రైః, యన్నామకీర్తన పరాజితదుఃఖశోకా దేవాస్త్వమేవ శరణం సతతం ప్రపద్యే. ఇతి స్తుత్వా నృపః ప్రాదా ద్రాఘవాయ మహాత్మనే, దీనారాణాం కోటిశతం రథానా మయుతం తదా. అశ్వానాం నియుతంప్రాదాద్గజానాం షట్ఛతం తథా,పత్తీనాం లక్షమేకంతు దాసీనాం త్రిశతం దదౌ.దివ్యామ్బరాణి హారాంశ్చముక్తారత్నమయోజ్జ్వలాన్, సీతాయై జనకః ప్రాదా త్ప్రీత్యా దుహితృవత్సలః.వసిష్ఠాదీన్సుసంపూజ్య భరతం లక్ష్మణం తథా, పూజయిత్వాయథాన్యాయం తథా దశరథం నృపమ్. ప్రస్థాపయామాస నృపో రాజానం రఘుసత్తమమ్, సీతా మాలిఙ్గ్య రుదతీం మాతరః సాశ్రులోచనాః ౮౦ శ్వశ్రుశుశ్రూషణపరా నిత్యంరామమనువ్రతా, పాతివ్రత్య ముపాలమ్బ్య తిష్ఠ వత్సే యథాసుఖమ్. ప్రయాణకాలే రఘునన్దనస్య భేరీమృదఙ్గానకతూర్యఘోషః, స్వర్వ్యాపి భేరీఘనతూర్య శబ్దై స్సమ్మూర్ఛితో భూతభయఙ్కరోఽభూత్. ౮౨

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, బాలకాణ్డే, సప్తమస్సర్గః.

అథగచ్ఛతిశ్రీరామే మైథిలాద్యోజనత్రయమ్, నిమిత్తాన్యతిఘోరాణి దదర్శ నృపసత్తమః. నత్వా వసిష్ఠం పప్రచ్ఛ కిమిదం మునిపుఙ్గవ, నిమిత్తానీహ దృశ్యన్తే విషమాణి సమన్తతః. వసిష్ఠస్తమథ ప్రాహ భయమాగామి సూచ్యతే, పునరప్యభయం తేఽద్య శీఘ్రమేవ భవిష్యతి. మృగాః ప్రదక్షిణం యాన్తి పశ్య త్వాం శుభసూచకాః, ఇత్యేవం వదత

స్తస్య వవౌ ఘోరతరోఽనిలః. ముష్ణం శ్చక్షూంషి సర్వే
షాం పాంసువృష్టిభి రర్దయ౯, తతో వ్రజ౯ దదర్శాగ్రే తే
జోరాశి ముత్థితమ్. కోటిసూర్యప్రతీకాశం విద్యుత్పుఞ్జసమ
ప్రభం, తేజోరాశిం దదర్శాథ జామదగ్న్యం ప్రతాపవా౯.
నీలమేఘనిభం ప్రాంశుం జటామణ్డలమణ్డితం, ధనుఃపరశు
పాణించ సాక్షాత్కాలమివాన్తకం, కార్తవీర్యాన్తకం రామం
దృప్తక్షత్త్రియమర్దనం, ప్రాప్తం దశరథస్యాగ్రే కాలమృత్యు
మివాపరమ్. తం దృష్ట్వా భయసంత్రస్తో రాజా దశరథస్తదా,
అర్ఘ్యాదిపూజాం విస్మృత్య త్రాహి త్రాహీతి చాబ్రవీత్. దణ్డ
వత్ప్రణిపత్యాహ పుత్రప్రాణం ప్రయచ్ఛ మే, ఇతి బ్రువన్తం
రాజాన మనాదృత్య రఘూత్తమమ్. ౧౦. ఉవాచ నిష్ఠురం
వాక్యం క్రోధాత్ప్రచలితేన్ద్రియః, త్వం రామ ఇతి నామ్నా మే
చరసి క్షత్త్రియాధమ. ద్వన్ద్వయుద్ధం ప్రయచ్ఛాశు యది
త్వం క్షత్త్రియోఽసివై, పురాణం జర్జరం చాపం భఙ్క్త్వా
త్వం కత్థసే ముధా. అస్మింస్తు వైష్ణవే చాప ఆరోపయసి చే
ద్గుణాం, తదా యుద్ధం త్వయా సార్ధం కరోమి రఘువంశజ.
నోచే త్సర్వా న్హనిష్యామి క్షత్త్రియాన్తకరో హ్యహమ్,
ఇతి బ్రువతి వై తస్మిం శ్చచాల వసుధా భృశమ్. అన్ధకారో
బభూవాఽథ సర్వేషా మపి చక్షుషాం, రామో దాశరథి
ర్వీరో వీక్ష్య తం భార్గవం రుషా. ధను రాచ్ఛిద్య తద్ధస్తా
దారోప్య గుణ మఞ్జసా, తూణీరాద్బాణ మాదాయ సంధా
యాఽఽకృష్య వీర్యవా౯. ఉవాచ భార్గవం రామం శృణు
బ్రహ్మ న్వచోమమ, లక్ష్యం దర్శయ బాణస్య హ్యమోఘో
మమ సాయకః. లోకా న్పాదయుగం వాపి వద శీఘ్రం మమా

జ్ఞయా, అయం లోకః పరోవాథ త్వయా గన్తుం న శక్యతే.
ఏవం త్వాం ప్రతి కర్తవ్యం మమ శీఘ్రం మమాజ్ఞయా, ఏవం
వదతి శ్రీరామే భార్గవో విస్మితాననః. సంస్మరన్ పూర్వవృ
త్తాన్త మిదం వచన మబ్రవీత్, రామ రామ మహాబాహో
జానే త్వాం పరమేశ్వరమ్. ౨౦. పురాణపురుషం విష్ణుం జగ
త్సర్గలయోద్భవమ్, బాల్యేఽహం తపసా విష్ణు మారాధయితు
మంజసా. చక్రతీర్థం శుభం గత్వా తపసా విష్ణు మవ్యయమ్,
అతోషయం మహాత్మానం నారాయణ మనన్యధీః. తతః
ప్రసన్నో దేవేశ శ్శఙ్ఖచక్రగదాధరః, ఉవాచ మాం రఘు
శ్రేష్ఠ ప్రసన్నముఖపఙ్కజః. శ్రీభగవానువాచ. ఉత్తిష్ఠ తపసో
బ్రహ్మన్ ఫలితం తే తపో మహత్, మచ్చిదంశేన యుక్త
స్త్వం జహి హైహయపుఙ్గవమ్. కార్తవీర్యం పితృహణం యద
ర్థం తపస శ్శ్రమః, తత స్త్రిస్సప్తకృత్వ స్త్వం హత్వా క్షత్రి
యమణ్డలమ్ కృత్స్నాం భూమిం కశ్యపాయ దత్త్వా శాన్తి
మవాప్నుహి, త్రేతాముఖే దాశరథి ర్భూత్వా రామోఽహ
మవ్యయః. ఉత్పత్స్యే పరయా శక్త్యా తదా ద్రక్ష్యసి మాం
తతః, మత్తేజః పున రాదాస్యే త్వయి దత్తం మయా పురా.
తదా తపశ్చరన్ లోకే తిష్ఠ త్వం బ్రహ్మణో దినమ్, ఇత్యుక్త్వా
న్తర్దధే దేవ స్తథా సర్వం కృతం మయా. స ఏవ విష్ణు స్త్వం
రామ జాతోఽసి బ్రహ్మణాఽర్థితః, మయి స్థితం తు త్వత్తేజ
స్త్వయైవ పున రాహృతమ్. అద్య మే సఫలం జన్మ ప్రతీతో
ఽసి మమ ప్రభో, బ్రహ్మాదిభి రలభ్య స్త్వం ప్రకృతేః పారగో
మతః. ౩౦. త్వయి జన్మాది షడ్భావా న సన్త్యజ్ఞానసంభవాః,
నిర్వికారోఽసి పూర్ణ స్త్వం గమనాదివివర్జితః. యథా జలే

ఫేనజాలం యథా వహ్నే స్తథా త్వయి, త్వదాధారా
త్వద్విషయా మాయా కార్యం సృజత్యహో. యావన్మాయా
వృతా లోకా స్తావ త్త్వాం నవిజానతే, అవిచారితసిద్ధైషాఽ
విద్యా విద్యావిరోధినీ. అవిద్యాకృతదేహాదిసంఘాతే ప్రతిబి
మ్బితా, చిచ్ఛక్తి ర్జీవలోకేఽస్మిన్ జీవ ఇత్యభిధీయతే. యావ
ద్దేహమనఃప్రాణబుద్ధ్యాదిష్వభిమానవాన్, తావత్కర్తృత్వ
భోక్తృత్వ సుఖదుఃఖాదిభాగ్భవేత్. ఆత్మన స్సంసృతి ర్నా
స్తి బుద్ధే ర్జ్ఞానం న జాత్వితి, అవివేకాద్ద్వయం యుక్త్వా సం
సారీతి ప్రవర్తతే. జడస్య చిత్సమాయోగా చ్చిత్త్వం భూయా
చ్చితే స్తథా, జడసఙ్గా జ్జడత్వం హి జలాగ్న్యో ర్మేళనం
యథా. యావ త్త్వత్పాదభక్తానాం సఙ్గసౌఖ్యం న విన్దతి,
తావత్సంసారదుఃఖౌఘా న్న నివర్తేన్నర స్సదా. సత్సఙ్గల
బ్ధయా భక్త్యా యదా త్వాం సముపాసతే, తదా మాయా శనై
ర్యాతి తానవం ప్రతిపద్యతే. తత స్త్వజ్జ్ఞానసంపన్న స్సద్గురు
స్తేన లభ్యతే, వాక్యజ్ఞానం గురో ర్లబ్ధ్వా త్వత్ప్రసాదా
ద్విముచ్యతే. ౪౦. తస్మా త్త్వద్భక్తిహీనానాం కల్పకోటిశతై
రపి, న ముక్తిశఙ్కా విజ్ఞానశఙ్కా నైవ సుఖం తథా. అత
స్త్వత్పాదయుగళే భక్తిర్మే జన్మజన్మని, స్యా త్త్వద్భక్తిమతాం
సఙ్గోఽవిద్యా యాభ్యాం వినశ్యతి. లోకే త్వద్భక్తినిరతా
స్త్వద్ధర్మామృతవర్షిణః, పునన్తి లోకమఖిలం కిం పున స్స్వకు
లోద్భవాన్. నమోఽస్తు జగతాం నాథ నమస్తే భక్తిభావన,

నమః కారుణి కానన్త రామచంద్ర నమోఽస్తుతే. దేవ యద్య
త్కృతం పుణ్యం మయా లోకజిగీషయా, తత్సర్వం తవ
బాణాయ భూయా ద్రామ నమోఽస్తుతే. తతః ప్రసన్నో భగ
వాన్ శ్రీరామః కరుణామయః, ప్రసన్నోఽస్మితవ బ్రహ్మన్యత్తే
మనసి వర్తతే. దాస్యే తదఖిలం కామం మాకురుష్వాత్ర సంశ
యమ్, తతః ప్రీతేన మనసా భార్గవో రామ మబ్రవీత్. యది
మేఽనుగ్రహో రామ తవాస్తి మధుసూదన, త్వద్భక్తసఙ్గ
స్త్వత్పాదే దృఢాభక్తిస్సదాఽస్తుమే. స్తోత్రమేతత్పఠేద్యస్తు
భక్తిహీనోఽపి సర్వదా, త్వద్భక్తి స్తస్య విజ్ఞానం భూయాద
న్తేస్మృతి స్తథా. తథేతి రాఘవేణోక్తః. పరిక్రమ్య ప్రణమ్యత
మ్, పూజిత స్తదనుజ్ఞాతో మహేన్ద్రాచలమన్వగాత్ .౫౦. రాజా
దశరథో హృష్టో రామం మృత మివాగతమ్, ఆలిఙ్గ్యాలిఙ్గ్య
హర్షేణ నేత్రాభ్యాం జల ముత్సృజత్. తతః ప్రీతేన మనసా
స్వస్థచిత్తః పురం యయౌ, రామలక్ష్మణశత్రుఘ్నభరతా
దేవసన్నిభాః. స్వాం స్వాం భార్యా ముపాదాయ రేమిరే
స్వస్వమందిరే, మాతాపితృభ్యాం సంహృష్టో రామ స్సీతా
సమన్వితః. రేమే వైకుణ్ఠభవనే శ్రియాసహ యథాహరిః, యు
ధాజి న్నామ కైకేయీభ్రాతా భరతమాతులః. భరతం నేతు
మాగచ్ఛ త్స్వరాజ్యం ప్రీతిసంయుతః, ప్రేషయామాసభరతం
రాజాస్నేహసమన్వితః. శత్రుఘ్నం చాపి సంపూజ్య యుధా
జిత మరిన్దమః, కౌసల్యా శుశుభే దేవీ రామేణ సహసీతయా.

దేవమాతేవ పౌలోమ్యా శచ్యా శక్రేణ శోభనా. సాకేతే లోకనాథప్రథితగుణగణో లోకసంగీతకీర్తిః శ్రీరామస్సీతయాస్తేఽఖిలజననికరానందసందోహమూర్తిః, నిత్యశ్రీర్నిర్వికారో నిరవధివిభవో నిత్యమాయానిరాసో మాయాకార్యానుసారీ మనుజ ఇవ సదా భాతి దేవోఽఖిలేశః. ౫౭.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
బాలకాణ్డే సప్తమస్సర్గః.

బాలకాణ్డస్సమాప్తః.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచంద్రాయ నమః

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

అయోధ్యాకాణ్డే ప్రథమస్సర్గః

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. ఏకదా సుఖమాసీనం రామం
స్వాంతఃపురాజిరే, సర్వాభరణసంపన్నం రత్నసింహాసనేస్థితమ్.
నీలోత్పలదలశ్యామం కౌస్తుభాముక్తకంధరమ్, సీతయా రత్న
దండేన చామరేణాథ వీజితమ్. వినోదయంతం తామ్బూల
చర్వణాదిభిరాదరాత్, నారదోఽవతరద్ద్రష్టుమమ్బరాద్యత్ర
రాఘవః. శుద్ధస్ఫటికసంకాశః శరచ్చంద్ర ఇవామలః, అత
ర్కిత ముపాయాతో నారదో దివ్యదర్శనః. తం దృష్ట్వా సహ
సోత్థాయ రామః ప్రీత్యా కృతాఞ్జలిః, ననామ శిరసా భూమౌ
సీతయాసహ భక్తిమాన్. ఉవాచ నారదం రామః ప్రీత్యా ప
రమయాయుతః, సంసారిణాం మునిశ్రేష్ఠ దుర్లభం తవ దర్శ
నమ్, అస్మాకం విషయాసక్తచేతసాం నితరాం మునే. అవాప్తం
మే పూర్వజన్మకృతపుణ్యమహోదయైః, సంసారిణాపి హి మునే
లభ్యతే సత్సమాగమః. అతస్త్వద్దర్శనాదేవ కృతార్థోఽస్మి మునీ
శ్వర, కిం కార్యం తే మయా కార్యం బ్రూహి తత్కరవాణి భోః.
అథ తం నారదోఽప్యాహ రాఘవం భక్తవత్సలమ్, కిం మోహ
యసి మాం రామ వాక్యైర్లౌకికానుసారిభిః. సంసార్యహ మితి

ప్రోక్తం సత్యమేవ త్వయోదితమ్, జగతా మాదిభూతా యా
సామాయా గృహిణీతవ. ౧౯ త్వత్సన్నికర్షాజ్జాయంతే తస్యాం
బ్రహ్మాదయః ప్రజాః, త్వదాశ్రయా సదాభాతి మాయాయా
త్రిగుణాత్మికా. సూతేఽజస్రం శుక్లకృష్ణలోహితాః స్సర్వదా
ప్రజాః, లోకత్రయమహాగేహే గృహస్థస్త్వముదాహృతః. త్వం
విష్ణుర్జానకీ లక్ష్మీశ్శివస్త్వం జానకీ శివా, బ్రహ్మాత్వం జానకీవాణీ
సూర్యస్త్వం జానకీ ప్రభా. భవాన్శశాఙ్కః సీతాతు రోహిణీ
శుభ లక్షణా, శక్రస్త్వమేవ పౌలోమీ సీతా స్వాహాఽనలో
భవాన్. యమ స్త్వం కాలరూపశ్చ సీతా సంయమినీ ప్రభో,
నిర్ఋతి స్త్వం జగన్నాథ తామసీ జానకీ శుభా. రామ త్వమేవ
వరుణో భార్గవీ జానకీ శుభా, వాయుస్త్వం రామ సీతాతు స
దాగతిరితీరితా. కుబేర స్త్వం రామ సీతా సర్వసంపత్ప్రకీ
ర్తితా,రుద్రాణీ జానకీ ప్రోక్తా రుద్రస్త్వం లోకనాశకృత్. లోకే
స్త్రీవాచకం యావ త్తత్సర్వం జానకీ శుభా, పున్నామవాచకం
యావ త్తత్సర్వం త్వంహి రాఘవ, తస్మాల్లోకత్రయే దేవ యువా
భ్యాం నాస్తి కించన. త్వదాభాసోదితాజ్ఞాన మవ్యాకృతమి
తీర్యతే, తస్మా న్మహాం స్తత స్సూత్రం లిఙ్గం సర్వాత్మకం తతః
౨౦. అహంకారశ్చ బుద్ధిశ్చ పఞ్చప్రాణేన్ద్రియాణి చ, లిఙ్గమి
త్యుచ్యతే ప్రాజ్ఞైర్జన్మమృత్యుసుఖాదిమత్. సఏవ జీవసంజ్ఞశ్చ
లోకే భాతి జగన్మయః, అవాచ్యానాద్యవిద్యైవ కారణోపాధి
రుచ్యతే. స్థూలం సూక్ష్మం కారణాఖ్య ముపాధిత్రితయంచితేః,
ఏతైర్విశిష్టో జీవ స్స్యా ద్వియుక్తః పరమేశ్వరః, జాగ్రత్స్వప్న

సుషుప్త్యాఖ్యా సంసృతిర్యా ప్రవర్తతే, తస్యా విలక్షణస్సాక్షీ చిన్మాత్రస్త్వం రఘూత్తమ. త్వత్త ఏవ జగజ్జాతం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్, త్వయ్యేవ లీయతే కృత్స్నం తస్మాత్త్వం సర్వకారణమ్. రజ్జావహిమివాత్మానం జీవం జ్ఞాత్వా భయం వహేత్, పరాత్మాఽహమితి జ్ఞాత్వా భయదుఃఖైర్విముచ్యతే. చిన్మాత్రజ్యోతిషా సర్వాస్సర్వదేహేషు బుద్ధయః త్వయా యస్మాత్ప్రకాశ్యన్తే సర్వస్యాత్మా తతో భవాన్. అజ్ఞానాన్న్యస్యతే సర్వం త్వయి రజ్జౌ భుజఙ్గవత్. త్వద్ జ్ఞానాల్లీయతే సర్వం తస్మాద్ జ్ఞానం సదాభ్యసేత్, త్వత్పాదభక్తియుక్తానాం విజ్ఞానం భవతి క్రమాత్, తస్మాత్త్వద్భక్తియుక్తా యే ముక్తిభాజస్త ఏవ హి. అహం త్వద్భక్తభక్తానాం తద్భక్తానాం చ కిఙ్కరః, అతో మామనుగృహ్ణీష్వ మోహయస్వ న మాం ప్రభో. 30. త్వన్నాభికమలోత్పన్నో బ్రహ్మా మే జనకః ప్రభో, అతస్తవాహం పౌత్రోఽస్మి భక్తం మాం పాహి రాఘవ. ఇత్యుక్త్వా బహుశో నత్వా స్వానన్దాశ్రుపరిప్లుతః, ఉవాచ వచనం రామం బ్రహ్మణా చోదితోఽస్మ్యహమ్. రావణస్య వధార్థాయ జాతోఽసి రఘుసత్తమ, ఇదానీం రాజ్యరక్షార్థం పితా త్వామభిషేక్ష్యతి. యది రాజ్యాభిసంసక్తో రావణం న హనిష్యసి, ప్రతిజ్ఞా తే కృతా రామ భూభారహరణాయ వై. తత్సర్వం కురు రాజేన్ద్ర సత్యసన్ధస్త్వమేవ హి, శ్రుత్వైతద్గదితం రామో నారదం ప్రాహ సస్మితమ్. శృణు నారద మే కించిద్విద్యతేఽవిదితం క్వచిత్, ప్రతిజ్ఞాతం చ యత్పూర్వం కరిష్యే తన్న సంశయః. కింతు కాలానురోధేన తత్తత్ప్రారబ్ధసంక్షయాత్, హరిష్యే సర్వభూ

భః. ఇదానీం భాషసే యత్త్వం లోకానాముపదేశకృత్, జానామి త్వాం పరాత్మానం లక్ష్మ్యా సంజాతమీశ్వరమ్. దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం భక్తానాం భక్తిసిద్ధయే, రావణస్య వధార్థాయ జాతం జానామి రాఘవ. తథాపి దేవకార్యార్థం గుహ్యం నోద్ఘాటయామ్యహమ్, యథా త్వం మాయయా సర్వం కరోషి రఘునన్దన. తథైవానువిధాస్యేహ శిష్యస్త్వం గురురప్యహమ్. గురుర్గురూణాం త్వం దేవ పితౄణాం త్వం పితామహః. అన్తర్యామీ జగద్యాత్రా వాహకస్త్వమగోచరః, శుద్ధసత్త్వమయం దేహం ధృత్వా స్వాధీనసంభవమ్. మనుష్య ఇవ లోకేఽస్మిన్ భాసి త్వం యోగమాయయా, పౌరోహిత్యమహం జానే విగర్హ్యం దూష్యజీవనమ్. ఇక్ష్వాకూణాం కులే రామ పరమాత్మా జనిష్యతి, ఇతి జ్ఞాతం మయా పూర్వం బ్రహ్మణా కథితం పురా. తతోఽహమాశయా రామ తవ సంబన్ధకాఙ్క్షయా, అకార్షం గర్హితమపి తవాచార్యత్వసిద్ధయే. 30. తతో మనోరథో మేఽద్య ఫలితో రఘునన్దన, త్వదధీనా మహామాయా సర్వలోకైకమోహినీ. మాం యథా మోహయేన్నైవ తథా కురు రఘూద్వహ, గురునిష్కృతికామస్త్వం యది దేహ్యత్ర దేవ మే. ప్రసఙ్గాత్సర్వమప్యుక్తం న వాచ్యం కుత్రచిన్మయా, రాజ్ఞా దశరథేనాహం ప్రేషితోఽస్మి రఘూద్వహ. త్వామామన్త్రయితుం రాజ్యే శ్వోఽభిషేక్ష్యతి రాఘవ, అద్య త్వం సీతయా సార్ధముపవాసం యథావిధి. కృత్వా శుచిర్భూమిశాయీ భవ రామ జితేన్ద్రియః, గచ్ఛామి రాజసాన్నిధ్యం త్వం తు ప్రాతర్గమిష్యసి. ఇత్యుక్త్వా రథమారుహ్య యయౌ రాజగురుర్ద్రుతమ్, రామోఽపి లక్ష్మణం

దృష్ట్వా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్. సౌమిత్రే యౌవరాజ్యే మే
శ్వోఽభిషేకో భవిష్యతి. నిమిత్తమాత్రమేవాహం కర్తా
భోక్తా త్వమేవ హి. మమ త్వంహి బహిః ప్రాణో నాత్ర కార్యా
విచారణా, తతో వసిష్ఠేన యథా భాషితం తత్తథాఽకరోత్.
వసిష్ఠోఽపి నృపం గత్వా కృతం సర్వం న్యవేదయత్, వసిష్ఠ
స్య పురో రాజ్ఞా హ్యుక్త్యం రామాభిషేచనమ్. యదాత్వైవ
నగరే శ్రుత్వా కశ్చిత్ప్రమాజ్ఞగౌ; కౌసల్యాయై రామమాత్రే
సుమిత్రాయై తథైవచ. ౪౦. శ్రుత్వా తే హర్షసంపూర్ణే దదతు
ర్హారముత్తమమ్, తస్మై తతః ప్రీతమనాః కౌసల్యా పుత్ర
వత్సలా. లక్ష్మీం పర్యచరద్దేవీం రామస్యార్థప్రసిద్ధయే, సత్య
వాదీ దశరథః కరోత్యేవ ప్రతిశ్రుతమ్, కైకేయీవశగః కింతు
కాముకః కిం కరిష్యతి, ఇతి వ్యాకులచిత్తా సా దుర్గాం దేవీమ
పూజయత్. ఏతస్మిన్నన్తరే దేవా దైవీం వాణీమచోద
యన్, గచ్ఛ దేవి భువో లోకమయోధ్యాయాం ప్రయత్నతః.
రామాభిషేకవిఘ్నార్థం యతస్వ బ్రహ్మవాక్యతః, మన్థరాం
ప్రవిశస్వాదౌ కైకేయీం చ తతః పరమ్. తతో విఘ్నే
సముత్పన్నే పునరేహి దివం శుభే, తథేత్యుక్త్వా తథా చక్రే
ప్రవివేశాథ మన్థరామ్, సాఽపి కుబ్జా త్రివక్రా తు ప్రాసాదా
గ్రమథారుహత్, నగరం పరితో దృష్ట్వా సర్వతస్సమలం
కృతమ్. నానాతోరణసంబాధం పతాకాభిరలంకృతమ్. స
ర్వోత్సవసమాయుక్తం విస్మితా పునరాగమత్. ధాత్రీం ప
ప్రచ్ఛ మాతః కిం నగరం సమలంకృతమ్, నవోత్సవసమా
యుక్తా కౌసల్యా చాతిహర్షితా. దదాతి విప్రముఖ్యేభ్యో వ
స్త్రాణి వివిధానిచ. తామువాచ తదా ధాత్రీ రామచన్ద్రోఽభి

షేచనమ్. ౫౦. శ్వో భవిష్యతి తేనాద్య సర్వతోఽలంకృతం పురమ్, తచ్ఛ్రుత్వా త్వరితం గత్వా కైకేయీం వాక్యమబ్రవీత్. పర్యఙ్కస్థాం విశాలాక్షీమేకాన్తే పర్యవస్థితామ్, కిం శేషే దుర్భగే మూఢే మహద్భయముపస్థితమ్. న జానీషే ఽతి సౌన్దర్యమానినీమత్తగామినీ, రామస్యానుగ్రహాద్రాజ్ఞా శ్వోఽభిషేకో భవిష్యతి. తచ్ఛ్రుత్వా సహసోత్థాయ కైకేయీ ప్రియవాదినీ, తస్యై దివ్యం దదౌ స్వర్ణనూపురం రత్నభూషితమ్. హర్షస్థానే కిమితి మే కథ్యతే భయమాగతమ్, భరతాదధికో రామః ప్రియకృన్మే ప్రియంవదః. కౌసల్యాం మాం సమం పశ్యన్ సదా శుశ్రూషతే హి మామ్, రామాద్భయం కిమాపన్నం తవ మూఢే వదస్వ మే. తచ్ఛ్రుత్వా విషసాదాథ కుబ్జా కారణవైరిణీ, శృణు మద్వచనం దేవి యథార్థం తే మహద్భయమ్. త్వాం తోషయన్సదా రాజా ప్రియవాక్యాని భాషతే, కాముకోఽతథ్యవాదీ చ త్వాం వాచా పరితోషయేత్. కార్యం కరోతి తస్యైవ రామమాతుః సుపుష్కలమ్, మనస్యేతన్నిధాయైవ ప్రేషయామాస తే సుతమ్. భరతం మాతులకులే ప్రేషయామాస సానుజమ్, సుమిత్రాయాస్సమీచీనం భవిష్యతి న సంశయః ౬౦. లక్ష్మణో రామమన్వేతి రాజ్యం సోఽనుభవిష్యతి, భరతో రాఘవస్యాగ్రే కిఙ్కరో వా భవిష్యతి. వివాస్యతే వా నగరాత్ప్రాణైర్వా హాప్యతేఽచిరాత్, త్వంతు దాసీవ కౌసల్యాం నిత్యం పరిచరిష్యసి. తతోఽపి మరణం శ్రేయో యత్సపత్న్యాః పరాభవః, అతశ్శీఘ్రం యతస్వాద్య భరతస్యాభిషేచనే. రామస్య వనవాసార్థం వర్షాణి నవ పంచ చ, తతో రూఢోఽభయే పుత్రస్తవ రాజ్ఞి భ

ష్యతి. ఉపాయం తే ప్రవక్ష్యామి పూర్వమేవసునిశ్చితమ్, పురా దైవాసురే యుద్ధే రాజా దశరథస్స్వయమ్. ఇన్ద్రేణ యాచితో ధన్వీ సహాయార్థం మహారథః. జగామ సేనయా సార్ధం త్వయా సహ శుభాననే. యుద్ధం ప్రకుర్వత స్తస్య రాక్షసైస్సహ ధన్వినః, తదాఽక్షకీలో న్యపతచ్ఛిన్న స్తస్య న వేద సః. త్వంతు హస్తం సమావేశ్య కీలరన్ధ్రేఽతిధైర్యతః, స్థితవత్యసితాపాఙ్గి పతిప్రాణపరీప్సయా. తతో హత్వాఽసురాన్సర్వాన్ దదర్శ త్వామరిందమః, ఆశ్చర్యం పరమం లేభే త్వామాలిఙ్గ్య ముదాన్వితః. వృణీష్వ యత్తే మనసి వాఞ్ఛితం వరదోఽస్మ్యహమ్, వరద్వయం వృణీష్వ త్వమేవం రాజాఽవదత్స్వయమ్. ౭౮. త్వయోక్తో వరదో రాజన్నది-దత్తం వరద్వయమ్, త్వయ్యేవ తిష్ఠతు చిరం న్యాసభూతం మమానఘ. యదా మేఽవసరో భూయాత్తదా దేహి వరద్వయమ్, తథేత్యుక్త్వా స్వయం రాజా మన్దిరం వ్రజ సువ్రతే. త్వత్తశ్శ్రుతం మయా పూర్వమిదానీం స్మృతిమాగతమ్, అతశ్శీఘ్రం ప్రవిశ్యాద్య క్రోధాగారం రుషాన్వితా. విముచ్య సర్వాభరణం సర్వతో వినికీర్యచ, భూమావేవ శయానా త్వం తూష్ణీ మాతిష్ఠ భామిని. యావత్సత్యం ప్రతిజ్ఞాయ రాజాఽభీష్టం కరోతి తే, శ్రుత్వా త్రివక్రయోక్తం తత్తదా కేకయనన్దినీ. తథ్యమేవాఖిలం మేనే దుస్సఙ్గాహితవిభ్రమా, తామాహ కైకయీ దృష్ట్వా కుతస్తే బుద్ధిరీదృశీ. ఏవం త్వాం బుద్ధిసంపన్నాం న జానే వక్రసుందరి, భరతో యది రాజా మే భవిష్యతి సుతః ప్రియః. గ్రామాన్శతం ప్రదాస్యామి మమ త్వం ప్రాణవల్లభా, ఇత్యుక్త్వా కోపభవనం ప్రవిశ్య సహసా

రుషా. విముచ్య సర్వాభరణం పరికీర్య సమన్తతః, భూమౌ శయానా మలినా మలినామ్బరధారిణీ. ప్రోవాచ శృణు మే కుబ్జే యావద్రామో వనం వ్రజేత్, ప్రాణాంస్త్యక్ష్యేఽథ వా వక్త్రే శయిష్యే తావదేవ హి. ౬౦. నిశ్చయం కురు కల్యాణి కల్యాణం తే భవిష్యతి, ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ కుబ్జా గృహం సాఽపి తథాఽకరోత్. ధీరోఽత్యన్తదయాన్వితోఽపి సుగుణాచారాన్వితో వాఽథవా నీతిజ్ఞో విధివాదదేశికపరో విద్యావివేకోఽథ వా, దుష్టానామతిపాపభావితధియాం సఙ్గం సదా చేద్భజే త్తద్బుద్ధ్యా పరిభావితో వ్రజతి తత్సామ్యం క్రమేణ స్ఫుటమ్. అతస్సఙ్గః పరిత్యాజ్యో దుష్టానాం సర్వదైవహి, దుస్సఙ్గీ చ్యవతే స్వార్థాద్యథేయం రాజకన్యకా. ౬౩.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
అయోధ్యాకాణ్డే ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీ మహాదేవ ఉవాచ. తతో దశరథో రాజా రామాభ్యుదయకారణాత్, ఆదిశ్య మన్త్రిప్రకృతీ స్సానన్దో గృహ మావిశత్. తత్రాదృష్ట్వా ప్రియాం రాజా కిమేతదితి విహ్వలః, యా పురా మన్దిరం తస్యాః ప్రవిష్టే మయి శోభనా. హాసన్తీ మా ముపాయాతి సా కిం నైవాద్య దృశ్యతే, ఇత్యాత్మన్యేవ సంచిన్త్య మనసాఽతివిదూయతా. పప్రచ్ఛ దాసీనికరం కుతో వస్వామినీ శుభా, నాయాతి మాం యథా పూర్వం మత్ప్రియా ప్రియదర్శనా. తా ఊచుః క్రోధభవనం ప్రవిష్టా నైవ విద్మహే, కారణం తత్ర దేవ త్వం గత్వా నిశ్చేతుమర్హసి. ఇత్యుక్తో భయసంత్రస్తో రాజా తస్యాస్సమీప

గః, ఉపవిశ్య శనై ర్దేహం స్పృశ న్నివ పాణినాఽ బ్రవీత్.
కిం శేషే వసుధాపృష్ఠే పర్యఙ్కాదీన్విహాయ చ, మాం
త్వం ఖేదయసే భీరు యతో మాం నావభాషసే. అలంకారం
పరిత్యజ్య భూషా మలినవాససా, కిమర్థం బ్రూహి సకలం
విధాస్యే తవ వాఞ్ఛితమ్. కో వా తవాహితం కర్తా నారీ
వా పురుషోఽపి వా, స మే దణ్డ్యశ్చ వధ్యశ్చ భవిష్యతి నసం
శయః. బ్రూహి దేవి యథా ప్రీతి స్తదవశ్యం మమాగ్రతః,
తదిదానీం సాధయిష్యే సుదుర్లభమపి చ క్షణాత్. ౧౧. జా
నాసి త్వం మమ స్వాన్తం ప్రియం మాం స్వవశే స్థితమ్, త
థాఽపి మాం ఖేదయసే వృథా తవ పరిశ్రమః. బ్రూహి కం
ధనికం కుర్యాం దరిద్రం తే ప్రియంకరమ్, ధనినం క్షణమా
త్రేణ నిర్ధనంచ తవాహితమ్. బ్రూహి కంవా వధిష్యామి వధా
ర్హోవా ప్రముచ్యతే, కిమత్ర బహునోక్తేన ప్రాణాన్ దాస్యా
మి తే ప్రియే. మమ ప్రాణాత్ప్రియతరో రామో రాజీవలోచ
నః, తస్యోపరి శపే బ్రూహి యద్ధితం తత్కరోమ్యహమ్.
ఇతి బ్రువాణం రాజానం శపన్తం రాఘవోపరి, శనైర్విమృజ్య
నేత్రే సా రాజానం ప్రత్యభాషత. యది సత్యప్రతిజ్ఞోఽసి శప
థం కురుషే యది, యాచ్ఞాం మే సఫలాం కర్తుం శీఘ్రమేవ త్వ
మర్హసి. పూర్వం దైవాసురే యుద్ధే మయా త్వం పరిరక్షి
తః, తదా వరద్వయం దత్తం త్వయా మే తుష్టచేతసా. త
ద్ద్వయం న్యాసభూతం మే స్థాపితం త్వయి సువ్రత, తత్రైకేన
వరేణాశు భరతం మే ప్రియం సుతమ్. ఏభిస్సంభృతసంభారైః
యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ, అపరేణ వరేణాశు రామో గచ్ఛతు
దణ్డకాన్. మునివేషధరశ్శ్రీమాన్ జటావల్కలభూషణః, చతు

ర్దశసమా స్తత్ర కన్దమూలఫలాశనః. ౨౦. పునరాయాతు తస్మా
న్తే వనే వా తిష్ఠతు స్వయమ్, ప్రభాతే గచ్ఛతు వనం రామో
రాజీవలోచనః. యది కించిద్విలమ్బేత ప్రాణాం స్త్యక్ష్యే తవా
గ్రతః, భవ సత్యప్రతిజ్ఞ స్త్వమేతదేవ మమ ప్రియమ్. శ్రుత్వై
తద్దారుణం వాక్యం కైకేయ్యా రోమహర్షణమ్, నిపపాత
మహీపాలో వజ్రాహత ఇవాచలః. శనైరున్మీల్య నయనే విమృ
జ్య పరయా ధియా, దుస్స్వప్నో వా మయా దృష్టో హ్యథవా
చిత్తవిభ్రమః. ఇత్యాలోక్య పురః పత్నీం వ్యాఘ్రీమివ పురః
స్థితామ్, కిమిదం భాషసే భద్రే మమ ప్రాణహరం వచః.
రామః కమపరాధం తే కృతవాన్ కమలేక్షణః, మమాగ్రే
రాఘవగుణాన్ వర్ణయన్త్యనిశం శుభాన్. కౌసల్యాం మాం స
మం పశ్యన్ శుశ్రూషాం కురుతే సదా, ఇతిబ్రువన్తీ త్వం పూర్వ
మిదానీం భాషసేఽన్యథా. రాజ్యం గృహాణ పుత్రాయ రామ
స్తిష్ఠతు మన్దిరే, అనుగృహ్ణీష్వ మాం వామే రామాన్నాస్తి
భయం తవ. ఇత్యుక్త్వాఽశ్రుపరీతాక్షః పాదయోర్నిపపాత హ,
కైకేయీ ప్రత్యువాచేదం సాపి రక్తాన్తలోచనా. రాజేన్ద్ర కిం
త్వం భ్రాన్తోఽసి ఉక్తం ప్రభాషసేఽన్యథా, మిథ్యా కరోషి
చేత్స్వీయం భాషితం నరకో భవేత్. ౩౦. వనం న గచ్ఛే
ద్యది రామచంద్రః ప్రభాతకాలేఽజినచీరయుక్తః, ఉద్బన్ధ
నం వా విషభక్షణం వా కృత్వా మరిష్యే పురత స్తవాహమ్.
సత్యప్రతిజ్ఞోఽహమితీహ లోకే విడమ్బసే సర్వసభా స్తరే
షు, రామోపరి త్వం శపథం చ కృత్వా మిథ్యాప్రతిజ్ఞో నరకం
ప్రయాహి. ఇత్యుక్తః ప్రియయా దీనో మగ్నో దుఃఖార్ణవే
నృపః, మూర్ఛితః పతితో భూమౌ విసంజ్ఞో మృతకో యథా

ఏవం రాత్రిర్గతా తస్య దుఃఖాత్సంవత్సరోపమా, అరుణోదయ
కాలేతు వన్దినో గాయకా జగుః. నివారయిత్వా తాన్సర్వాన్
కైకేయీ రోషమాస్థితా, తతః ప్రభాతసమయే మధ్యకక్ష
ముపస్థితాః. బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా ఋషయః కన్య
కాస్తథా, ఛత్త్రం చ చామరం దివ్యం గజో వాజీ తథైవ చ.
అన్యాశ్చ వారముఖ్యా యాః పౌరజానపదా స్తథా, వసిష్ఠేన
యథాఽఽజ్ఞప్తం తత్సర్వం తత్ర సంస్థితమ్. స్త్రియో బా
లాశ్చ వృద్ధాశ్చ రాత్రౌ నిద్రాం న లేభిరే, కదా ద్రక్ష్యా
మహే రామం పీతకౌశేయవాససమ్ సర్వాభరణసంపన్నం
కిరీటకటకోజ్జ్వలమ్, కౌస్తుభాభరణం శ్యామం కన్దర్పశతసున్ద
రమ్. అభిషిక్తంసమాయాన్తం గజారూఢం స్మితాననమ్, శ్వేత
చ్ఛత్త్రధరం తత్ర లక్ష్మణం లక్షణాన్వితమ్. ౨౦. రామం కదా
వా ద్రక్ష్యామః ప్రభాతంవా కదా భవేత్, ఇత్యుత్సుకధియ
స్సర్వే బభూవుః పురవాసినః. నేదానీముత్థితో రాజా కిమర్థం
చేతి చిన్తయన్, సుమన్త్రశ్శనకైః ప్రాయాద్యత్ర రాజాఽ
వతిష్ఠతే. వర్ధయన్ జయశబ్దేన ప్రణమన్ శిరసా నృపమ్, అతి
ఖిన్నం నృపం దృష్ట్వా కైకేయీం సముపృచ్ఛత. దేవి కైకేయి
వదస్వ కిం రాజా దృశ్యతేఽన్యథా, తమాహ కైకయీ రా
జా రాత్రౌ నిద్రాం న లబ్ధవాన్. రామ రామేతి రామేతి రా
మమేవానుచిన్తయన్, ప్రజాగరేణ వై రాజా హ్యస్వస్థ ఇవ
లక్ష్యతే, రామమానయ శీఘ్రం త్వం రాజా ద్రష్టుమిహే
చ్ఛతి. సుమన్త్ర ఉవాచ. అశ్రుత్వా రాజవచనం కథం గచ్ఛామి
భామిని, తచ్ఛ్రుత్వా మన్త్రిణో వాక్యం రాజా మన్త్రిణ
మబ్రవీత్. సుమన్త్ర రామం ద్రక్ష్యామి శీఘ్రమానయ.

సున్దరమ్, ఇత్యుక్తస్త్వరితం గత్వా సుమన్త్రో రామమన్
దిరమ్. అవారితః ప్రవిష్టోఽయం త్వరితం రామమబ్రవీత్,
శీఘ్రమాగచ్ఛ భద్రం తే రామ రాజీవలోచన. పితుర్గేహం
మయాసార్ధం రాజా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి, ఇత్యుక్తో రథ
మారుహ్య సంభ్రమాత్త్వరితో యయౌ. రామస్సారథినా
సార్ధం లక్ష్మణేన సమన్వితః, మధ్యకక్షే వసిష్ఠాదీన్ పశ్యన్నేవ
త్వరాన్వితః. ౩౦. పితుస్సమీపం సంగమ్య ననామ చరణౌ
పితుః, రామమాలింగితుం రాజా సముత్థాయ ససంభ్రమః.
బాహూ ప్రసార్య రామేతి దుఃఖాన్మధ్యే పపాత హ,
హాహేతి రామస్తం శీఘ్రమాలిఙ్గ్యాఙ్కే న్యవేశయత్.
రాజానం మూర్ఛితం దృష్ట్వా చుక్రుశుస్సర్వయోషితః, కిమర్థం
రోదనమితి వసిష్ఠోఽపి సమావిశత్. రామః పప్రచ్ఛ
కిమిదం రాజ్ఞో దుఃఖస్య కారణమ్, ఏవం పృచ్ఛతి రామే సా
కైకేయీ రామమబ్రవీత్. త్వమేవ కారణం హ్యత్ర రాజ్ఞో
దుఃఖోపశాన్తయే, కించిత్కార్యం త్వయా రామ క
ర్తవ్యం నృపతే ర్హితమ్ కురు సత్యప్రతిజ్ఞం త్వం రాజానం
సత్యవాదినమ్, రాజ్ఞా వరద్వయం దత్తం మమ సంతుష్టచేతసా.
త్వదధీనం తు తత్సర్వం వక్తుం త్వాం లజ్జతే నృపః, సత్యపాశేన
సంబద్ధం పితరం త్రాతుమర్హసి. పుత్రశబ్దేన చైతద్ధి నరకాత్
త్రాయతే పితా, రామస్తయోదితం శ్రుత్వా శూలేనాభి
హతో యథా. వ్యథితః కైకయీం ప్రాహ కిం మాం ఏవం
ప్రభాషసే, పిత్రర్థే జీవితం దాస్యే పిబేయం విషముల్బణమ్,
సీతాం త్యక్ష్యేఽథ కౌసల్యాం రాజ్యం చాపి త్యజామ్యహమ్,
అనాజ్ఞప్తోఽపి కురుతే పితుః కార్యం స ఉత్తమః. ౪౦. ఉక్తః

కరోతి యః పుత్త్రః స మధ్యమ ఉదాహృతః, ఉక్తోఽపి కురుతే నైవ స పుత్త్రోఽధమ ఉచ్యతే. అతః కరోమి తత్సర్వం యన్మా మాహ పితా మమ, సత్యం సత్యం కరోమ్యేవ రామో ద్విర్నాభిభాషతే. ఇతి రామప్రతిజ్ఞాం సా శ్రుత్వా వక్తుం ప్రచక్రమే, రామ త్వదభిషేకార్థం సంభారా స్సంభృతాశ్చ యే. తైరేవ భరతోఽవశ్య మభిషేచ్యః ప్రియో మమ, అపరేణ వరేణాశు చీరవాసా జటాధరః. వనం ప్రయాహి శీఘ్రం త్వ మద్యైవ పితు రాజ్ఞయా, చతుర్దశసమా స్తత్ర వస మున్యన్న భోజనః. ఏతదేవ పితు స్తేఽద్య కార్యం త్వం కర్తు మర్హసి, రాజా తు లజ్జతే వక్తుం త్వామేవం రఘునన్దన. శ్రీరామ ఉవాచ. భరతస్యైవ రాజ్యం స్యాదహం గచ్ఛామి దణ్డకాన్, కిం తు రాజా న వక్తీహ మాం న జానేఽత్ర కారణమ్. శ్రుత్వైతద్రామవచనం దృష్ట్వా రామం పురః స్థితమ్, ప్రాహ రాజా దశరథో దుఃఖితో దుఃఖితం వచః. స్త్రీజితం భ్రాన్తహృదయ మున్మార్గపరివర్తినమ్, నిగృహ్య మాం గృహాణేదం రాజ్యం పాపం న తద్భవేత్. ఏవం చే దనృతం నైవ మాం స్పృశేద్రఘునన్దన, ఇత్యుక్త్వా దుఃఖసంతప్తో విలలాప నృప స్తదా. ౨౦. హా రామ హా జగన్నాథ హా మమ ప్రాణవల్లభ, మాం విసృజ్య కథం ఘోరం విపినం గన్తుమర్హసి. ఇతి రామం సమాలిఙ్గ్య ముక్తకణ్ఠో రురోద హా, విమృజ్య నయనే రామః పితుస్సజలపాణినా. ఆశ్వాసయామాస నృపం శనైస్స నయకోవిదః, కిమత్ర దుఃఖేన విభో రాజ్యం శాసతు మేఽనుజః. అహం ప్రతిజ్ఞాం నిస్తీర్య పునర్యాస్యామి తే పురమ్, రాజ్యాత్కోటిగుణం సౌఖ్యం మమ రాజన్వనే

సతః. త్వత్సత్యపాలనం దేవ కార్యం చాపి భవిష్యతి, కైకే
య్యాశ్చ ప్రియో రాజన్వనవాసో మహాగుణః ఇదానీం గన్తు
మిచ్ఛామి వ్యేతు మాతుశ్చ హృజ్జ్వరః, సంభారాశ్చోప
క్రియన్తా మభిషేకార్థమాహృతాః మాతరం చ సమాశ్వాస్య
అనునీయ చ జానకీమ్. ఆగత్య పాదౌ వన్దిత్వా తవ యాస్యే
సుఖం వనమ్. ఇత్యుక్త్వా తు పరిక్రమ్య మాతరం ద్రష్టు మా
యయౌ, కౌసల్యాఽపి హరేః పూజాం కురుతే రామకార
ణాత్. హోమం చ కారయామాస బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ
ధనమ్, ధ్యాయతే విష్ణు మేకాగ్రమనసా మౌన మాస్థితా.
అన్తస్థమేకం ఘనచిత్ప్రకాశం నిరస్తసర్వాతిశయస్వరూపమ్,
విష్ణుం సదానన్దమయం హృదబ్జే సా భావయన్తీ న దదర్శ
రామమ్. ౮౦

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
అయోధ్యాకాణ్డే తృతీయస్సర్గః

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తతస్సుమిత్రా దృష్ట్వైనం రామం
రాజ్ఞీం ససంభ్రమా, కౌసల్యాం బోధయామాస రామోఽయం
సముపస్థితః. శ్రుత్వైవం రామనామైషా బహిర్వృత్తిప్రవాహితా,
రామం దృష్ట్వా విశాలాక్షమాలిఙ్గ్యాఙ్కే న్యవేశయత్. మూ
ర్ధన్యవఘ్రాయ పస్పర్శ గాత్రం నీలోత్పలచ్ఛవి, భుఙ్క్ష్వ పుత్రే
తి ప్రాహ మృష్టమన్నం క్షుధార్దితః. రామః ప్రాహ న మే[illegible]
తర్భోజనావసరః కృతః, దణ్డకాగమనే శీఘ్రం మమ కాలో
ఽద్య నిశ్చితః, కైకేయీవరదానేన సత్యసన్ధః పితా మమ, భర
తాయ దదౌ రాజ్యం మమాప్యారణ్య ముత్తమమ్. చతుర్దశ
సమాస్తత్ర హ్యుషిత్వా మునివేషధృక్, ఆగమిష్యే పునశ్శీ

ఘుం న చిన్తాం కర్తుమర్హసి. తచ్ఛ్రుత్వా సహసోద్విగ్నా
మూర్ఛితా పునరుత్థితా. అహ రామం సదుఃఖార్తా దుఃఖ
సాగరసంప్లుతా. యది రామ వనం సత్యం యాసి చే న్నయ
మామపి, త్వద్విహీనా క్షణార్ధం వా జీవితం ధారయే కథమ్.
యథా గౌర్బాలకం వత్సం త్యక్త్వా తిష్ఠేన్న కుత్రచిత్, తథైవ
త్వాం న శక్నోమి త్యక్తుం ప్రాణాత్ప్రియం సుతమ్. భర
తాయ ప్రసన్నశ్చే ద్రాజ్యం రాజా ప్రయచ్ఛతు, కిమర్థం వన
వాసాయ త్వా మాజ్ఞాపయతి ప్రియమ్. ౧౦. కైకేయ్యా వర
దో రాజా సర్వస్వం వా ప్రయచ్ఛతు, త్వయా కిమపరాద్ధంహి.
కైకేయ్యా వా నృపస్య వా. పితా గురుర్యథా రామ తథాహ
మధికా తతః. పిత్రాజ్ఞప్తో వనం గన్తుం వారయేయ మహం సు
తమ్. యది గచ్ఛసి మద్వాక్య ముల్లఙ్ఘ్య నృపవాక్యతః, తదా
ప్రాణాన్పరిత్యజ్య గచ్ఛామి యమసాదనమ్. లక్ష్మణోఽపి తత
శ్శ్రుత్వా కౌసల్యావచనం రుషా, ఉవాచ రాఘవం వీక్ష్య
దహన్నివ జగత్త్రయమ్. ఉన్మత్తం భ్రాన్తమనసం కైకేయీవశ
వర్తినమ్, బద్ధ్వా నిహన్మి భరతం తద్బన్ధూ న్మాతులానపి. అద్య
పశ్యన్తు మే శౌర్యం లోకా న్ప్రదహతః పురా, రామ త్వమభి
షేకాయ కురు యత్నమరిన్దమ. ధనుష్పాణిరహం తత్ర నిహ
న్యాం విఘ్నకారిణః, ఇతి బ్రువన్తం సౌమిత్రిమాలిఙ్గ్య రఘు
నన్దనః. శూరోఽసి రఘుశార్దూల మమాత్యన్తహితే రతః,
జానామి సర్వం తే సత్యం కింతు తత్సమయో న హి. యదిదం
దృశ్యతే సర్వం రాజ్యం దేహాదికంచ యత్, యది సత్యం భవే
త్తత్ర ఆయాసస్సఫలశ్చ తే. భోగా మేఘవితానస్థవిద్యుల్లేఖేవ
చఞ్చలాః, ఆయురప్యగ్నిసన్తప్తలోహస్థజలబిన్దువత్. ౨౦. య

రపతచ్చిరమ్. ఉత్థాప్యాఙ్కే సమావేశ్య ఆశీర్భి రభినన్దయత్,
సర్వే దేవాస్సగన్ధర్వా బ్రహ్మ విష్ణు శివాదయః. రక్షన్తు త్వాం
సదా యాన్తం తిష్ఠన్తం నిద్రయా యుతమ్, ఇతి ప్రస్థాపయా
మాస సమాలిఙ్గ్య పునఃపునః, లక్ష్మణోఽపి తదా రామం నత్వా
హర్షాశ్రుగద్గదః. ౫౦ ఆహ రామ మమాన్తస్థస్సంశయోఽయం
త్వయా హృతః, యాస్యామి పృష్ఠతో రామ సేవాం కర్తుం
తదాదిశ. అనుగృహ్ణీష్వ మాం రామ నోచేత్ప్రాణాం
స్త్యజామ్యహమ్, తథేతి రాఘవోఽప్యాహ లక్ష్మణం యాహి
మా చిరమ్. ప్రతస్థే తాం సమాధాతుం గతస్సీతాపతిర్విభుః,
ఆగతం పతిమాలోక్య సీతా సుస్మితభాషిణీ. స్వర్ణపాత్రస్థ
సలిలైః పాదౌ ప్రక్షాల్య భక్తితః, పప్రచ్ఛ పతిమాలోక్య
దేవ కిం సేనయావినా. ఆగతోఽసి గతః కుత్ర శ్వేతచ్ఛత్రం చ
తే కుతః, వాదిత్రాణి న వాద్యన్తే కిరీటాదివివర్జితః. సామన్త
రాజసహితస్సంభ్రమాన్నాగతోఽసి కిమ్?, ఇతి స్మ సీతయా
పృష్టో రామ స్సస్మితమబ్రవీత్. రాజ్ఞా మే దణ్డకారణ్యే రాజ్యం
దత్తం శుభేఽఖిలమ్, అతస్తత్పాలనార్థాయ శీఘ్రం యాస్యామి
భామిని. అద్యైవ యాస్యామి వనం త్వం తు శ్వశ్రూసమీపగా,
శుశ్రూషాం కురు మే మాతుర్న మిథ్యావాదినో వయమ్. ఇతి
బ్రువన్తం శ్రీరామం సీతా భీతాఽబ్రవీద్వచః, కిమర్థం వన
రాజ్యం తే పిత్రా దత్తం మహాత్మనా. తామాహ రామః
కైకేయ్యై రాజా ప్రీతో వరం దదౌ, భరతాయ దదౌ రాజ్యం.
వనవాసం మమానఘే. ౬౦. చతుర్దశ సమాస్తత్ర వాసో
మే కిల యాచితః, తయా దేవ్యా దదౌ రాజా సత్యవాదీ
దయాపరః. అతశ్శీఘ్రం గమిష్యామి మా విఘ్నం కురు భా

మిని, శ్రుత్వా తద్రామవచనం జానకీ ప్రీతిసంయుతా. అహ
మగ్రే గమిష్యామి వనం పశ్చాత్త్వమేష్యసి, ఇత్యాహ
మాం వినా గన్తుం తవ రాఘవ నోచితమ్. తామాహ రాఘ
వః ప్రీతః స్వప్రియాం ప్రియవాదినీమ్, కథం వనం త్వాం
నేష్యేఽహం బహువ్యాఘ్రమృగాకులమ్. రాక్షసా ఘోర
రూపాశ్చ సన్తి మానుషభోజినః, సింహవ్యాఘ్రవరాహాశ్చ
సంచరన్తి సమన్తతః. కట్వామ్లఫలమూలాని భోజనార్థం సుమ
ధ్యమే, అపూపాని వ్యఞ్జనాని విద్యన్తే న కదాచన. కాలే
కాలే ఫలం వాఽపి విద్యతే కుత్ర సున్దరి, మార్గో న దృశ్యతే
క్వాపి శర్కరాకణ్టకాన్వితః. గుహాగహ్వరసంబాధం ఝిల్లీదం
శాదిభిర్యుతమ్, ఏవంబహువిధం దోషం వనం దండకసంజ్ఞితమ్.
పాదచారేణ గన్తవ్యం శీతావాతాతపాదిమత్, రాక్షసాదీన్వనే
దృష్ట్వా జీవితం హాస్యసేఽచిరాత్, తస్మాద్భద్రే గృహే తిష్ఠ
శీఘ్రం ద్రక్ష్యసి మాం పునః, రామస్య వచనం శ్రుత్వా సీతా
దుఃఖసమన్వితా. ౨౦. ప్రత్యువాచ స్ఫురద్వక్త్రా కించిత్కోప
సమన్వితా, కథం మామిచ్ఛసే త్యక్తుం ధర్మపత్నీం పతివ్రతామ్.
త్వదనన్యామదోషాం మాం ధర్మజ్ఞోఽపి దయాపరః, త్వత్సమీ
పే స్థితాం రామ కో వా మాం ధర్షయేద్వనే. ఫలమూలా
దికం యద్యత్తవ భుక్తావశేషితమ్, తదేవామృతతుల్యం మే
తేన తుష్టా రమామ్యహమ్. త్వయా సహ చరన్త్యా మే కుశాః
కాశాశ్చ కణ్టకాః, పుష్పాస్తరణతుల్యా మే భవిష్యన్తి న సం
శయః. అహం త్వాం క్లేశయే నైవ భవేయం కార్యసాధినీ,
బాల్యే మాం వీక్ష్య కశ్చిద్వై జ్యోతిశ్శాస్త్రవిశారదః. ప్రాహ
తే విపినే వాసః పత్యా సహ భవిష్యతి, సత్యవాదీ ద్విజో

భూయాద్గమిష్యామి త్వయా సహ. అన్యత్కిఞ్చిత్ప్రవక్ష్యామి
శ్రుత్వా మాం నయ కాననమ్, రామాయణాని బహుశః
శ్రుతాని బహుభి ర్ద్విజైః. సీతాం వినా వనం రామో గతః కిం
కుత్రచిద్వద, అత స్త్వయా గమిష్యామి సర్వథా త్వత్సహాయి
నీ.యది గచ్ఛసి మాం త్యక్త్వా ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామి తేఽగ్రతః,
ఇతి తం నిశ్చయం జ్ఞాత్వా సీతాయా రఘునన్దనః. అబ్రవీద్దేవి
గచ్ఛ త్వం వనం శీఘ్రం మయా సహ, అరున్ధత్యై ప్రయ
చ్ఛాశు హారానాభరణాని చ. ౮౦. బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం సర్వం
దత్త్వా గచ్ఛామహే వనమ్, ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణేనాశు ద్విజా
నాహూయ భ క్తితః. దదౌ గవాం బృన్దశతం ధనాని వస్త్రాణి
దివ్యాని విభూషణాని, కుటుమ్బవద్భ్యః శ్రుతశీలసద్భ్యో ము
దా ద్విజేభ్యో రఘువంశకేతుః. అరున్ధత్యై దదౌ సీతా ముఖ్యా
న్యాభరణాని చ, రామో మాతుస్సేవకేభ్యో దదౌ ధనమనే
కధా. స్వకాన్తఃపురవాసిభ్యస్సేవకేభ్య స్తథైవ చ, పౌరజాన
పదేభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యస్సహస్రశః. లక్ష్మణోఽపి సుమిత్రాం
తు కౌసల్యాయై సమర్పయత్, ధనుష్పాణిస్సమాగత్య
రామస్యాగ్రే వ్యవస్థితః. రామస్సీతా లక్ష్మణశ్చ జగ్ముస్సర్వే
నృపాలయమ్. శ్రీరామస్సహ సీతయా నృపపథే గచ్ఛన్
శనైస్సానుజః పౌరాన్ జానపదాన్ కుతూహలదృశస్సా
నన్దముద్వీక్షయన్, శ్యామః కామసహస్రసున్దరవపుః కాన్త్యా
దిశో భాసయన్ పాదన్యాసపవిత్రితాఽఖిలజగత్ప్రాపాలయం
తత్పితుః. ౮౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
అయోధ్యాకాణ్డే చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. ఆయాన్తం నాగరా దృష్ట్వా మార్గే రామం సజానకీమ్, లక్ష్మణేన సమం వీక్ష్య ఊచుస్సర్వే పరస్పరమ్. కైకేయ్యా వరదానాది శ్రుత్వా దుఃఖసమావృతాః, బత రాజా దశరథ స్సత్యసన్ధం ప్రియం సుతమ్. స్త్రీహేతో ర్త్యజత్కామీ తస్య సత్యవతా కుతః, కైకేయీ వా కథం దుష్టా రామం సత్యం ప్రియఙ్కరమ్. వివాసయామాస కథం క్రూరకర్మాఽతిమూఢధీః, హే జనా నాత్ర వస్తవ్యం గచ్ఛామోఽద్యైవ కాననమ్. యత్ర రామస్సభార్యశ్చ సానుజో గన్తుమిచ్ఛతి, పశ్యన్తు జానకీం సర్వే పాదచారేణ గచ్ఛతీమ్. పుమ్భిః కదాచిద్దృష్టా వా జానకీ లోకసున్దరీ, సాఽపి పాదేనగచ్ఛన్తీ జనసఙ్ఘేష్వనావృతా. రామోఽపి పాదచారేణ గజాశ్వాదివివర్జితః, గచ్ఛతి ద్రక్ష్యథ విభుం సర్వలోకైకసున్దరమ్. రాక్షసీ కైకయీ నామ్నా జాతా సర్వవినాశిని. రామస్యాపి భవేద్దుఃఖం సీతాయాః పాదయానతః. బలవాన్విధి రేవాత్ర పుంప్రయత్నో హి దుర్బలః, ఇతి దుఃఖాకులే బృన్దే సాధూనాం మునిపుఙ్గవః, అబ్రవీద్వామదేవోఽథ సాధూనాం సఙ్ఘమధ్యగః, మానుశోచథ రామం వా సీతాం వా వచ్మి తత్త్వతః. ౧౦. ఏష రామః పరో విష్ణు రాదినారాయణః స్మృతః, ఏషా సా జానకీ లక్ష్మీ ర్యోగమాయేతి విశ్రుతా. అసా శేష స్తమన్వేతి లక్ష్మణాఖ్యశ్చ సామ్ప్రతమ్, ఏష మాయాగుణై ర్యుక్త స్తత్తదాకారవానివ. ఏష ఏవ రజోయుక్తో బ్రహ్మాభూద్విశ్వభావనః, సత్త్వావిష్ట స్తథా విష్ణు స్త్రిజగత్ప్రతిపాలకః. ఏష రుద్ర స్తామసోఽన్తే జగత్ప్రలయకారణమ్, ఏష మత్స్యః పురా భూత్వా భక్తం వైవస్వతం మనుమ్. నావ్యారోప్య లయస్యాన్తం పాలయా

మాస రాఘవః, సముద్రమథనే పూర్వం మన్దరే సుతలం గతే.
ఆధారయత్స్వపృష్ఠేఽద్రిం కూర్మరూపీ రఘూత్తమః, మహీం
రసాతలం యాతాం ప్రలయే సూకరోఽభవత్. తోలయామాస
దంష్ట్రాగ్రే తాం క్షోణీం రఘునన్దనః, నారసింహం వపుః కృత్వా
ప్రహ్లాదవరదః పురా. త్రిలోకకణ్టకం రక్షః పాటయామాస
తన్నఖైః,పుత్త్రరాజ్యం హృతం దృష్ట్వా హ్యదిత్యా యాచితః
పురా. వామనత్వముపాగమ్య యాచ్ఞయా చాహరత్పునః,
దుష్టక్షత్త్రియభూభారనివృత్త్యై భార్గవోఽభవత్. స ఏవ
జగతాం నాథ ఇదానీం రాఘవతాం గతః, రావణాదీని రక్షాంసి
కోటిశో నిహనిష్యతి.౨౦.మానుషేణైవ మరణం తస్య దృష్టం
దురాత్మనః, రాజ్ఞా దశరథేనాపి తపసాఽఽరాధితో హరిః.
పుత్త్రత్వాకాఙ్క్షయా విష్ణోస్తదా పుత్త్రోఽభవద్ధరిః, స ఏవ
విష్ణుః శ్రీరామో రావణాదివధాయ హి గన్తాఽద్యైవ వనం
రామో లక్ష్మణేన సహాయవాన్,ఏషా సీతాహరేర్మాయా సృష్టి
స్థిత్యన్తకారిణీ. రాజా వా కైకయీ వాఽపి నాత్ర కారణ
మణ్వపి, పూర్వేద్యుర్నారదః ప్రాహ భూభారహరణాయ చ.
రామోఽప్యాహ స్వయం సాక్షాచ్ఛ్వో గమిష్యామ్యహం వన
మ్, అతో రామం సముద్దిశ్య చిన్తాం త్యజత బాలిశాః. రామ
రామేతి యే నిత్యం జపన్తి మనుజా భువి, తేషాం మృత్యు
భయాదీని న భవన్తి కదాచన. కా పునస్తస్య రామస్య దుఃఖ
శఙ్కా మహాత్మనః, రామనామ్నైవ ముక్తిస్స్యాత్ కలౌ
నాన్యేన కేనచిత్. మాయామానుషరూపేణ విడమ్బయతిలోక
కృత్, భక్తానాం భజనార్థాయ రావణస్య వధాయ చ. రాజ్ఞ
శ్చాభీష్టసిద్ధ్యర్థం మానుషం వపురాశ్రితః. ఇత్యుక్త్వా విరరా

మాథ వామదేవో మహామునిః. శ్రుత్వా తేఽపి ద్విజాస్సర్వే
రామం జ్ఞాత్వా హరిం విభుమ్, జహుర్హృత్సంశయగ్రన్థిం
రామమేవానుచిన్తయన్. ౩౦. య ఇదం చిన్తయేన్నిత్యం
రహస్యం రామసీతయోః, తస్య రామే దృఢా భక్తిర్భవే
ద్విజ్ఞానపూర్వికా. రహస్యం గోపనీయం వో యూయం వై
రాఘవప్రియాః, ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ విప్రస్తేఽపి రామం
పరం విదుః. తతో రామస్సమావిశ్య పితృగేహమవారితః,
సానుజస్సీతయా గత్వా కైకేయీమిదమబ్రవీత్. ఆగతాస్స్మో
వయం మాతస్త్రయస్తే సమ్మతం వనమ్, గన్తుం కృతధియశ్శీఘ్ర
మాజ్ఞాపయతు నః పితా. ఇత్యుక్తా సహసోత్థాయ చీరాణి
ప్రదదౌ స్వయమ్, రామాయ లక్ష్మణాయాథ సీతాయై చ పృథక్
పృథక్. రామస్తు వస్త్రాణ్యుత్సృజ్య వన్యచీరాణి పర్యధాత్,
లక్ష్మణోఽపి తథా చక్రే సీతా తన్నవిజానతీ. హస్తే గృహీత్వా
రామస్య లజ్జయా ముఖమైక్షత, రామో గృహీత్వా తచ్చీర
మంశుకే పర్యవేష్టయత్, తద్దృష్ట్వా రురుదుస్సర్వే రాజదారా
స్సమన్తతః, వసిష్ఠస్తు తదాకర్ణ్య రుదితం భర్త్సయన్రుషా.
కైకేయీం ప్రాహ దుర్వృత్తే రామ ఏవ త్వయా వృతః, వన
వాసాయ దుష్టే త్వం సీతాయై కిం ప్రయచ్ఛసి. యది రామం
సమన్వేతి సీతా భక్త్యా పతివ్రతా, దివ్యామ్బరధరా నిత్యం
సర్వాభరణభూషితా. ౪౦. రమయత్వనిశం రామం వనదుఃఖ
నివారిణీ, రాజా దశరథోఽప్యాహ సుమన్త్రం రథమానయ.
రథమారుహ్య గచ్ఛన్తు వనం వనచరప్రియాః, ఇత్యుక్త్వా రామ
మాలోక్య సీతాం చైవ సలక్ష్మణమ్. దుఃఖాన్నిపతితో భూమౌ

రురోదాశ్రుపరిప్లుతః, ఆరురోహ రథం సీతా శీఘ్రం రామస్య పశ్యతః. రామః ప్రదక్షిణం కృత్వా పితరం రథమారుహత్, లక్ష్మణః ఖడ్గయుగలం ధనుస్తూణీయుగే తథా, గృహీత్వా రథమారుహ్య చోదయామాస సారథిమ్, తిష్ఠ తిష్ఠ సుమన్త్రేతి రాజా దశరథోఽబ్రవీత్. గచ్ఛ గచ్ఛేతి రామేణ చోదితోఽచోదయద్రథమ్, రామే దూరం గతే రాజా మూర్ఛితః ప్రాపతద్భువి. పౌరాస్తు బాలవృద్ధాశ్చ వృద్ధా బ్రాహ్మణసత్తమాః, తిష్ఠ తిష్ఠేతి రామేతి క్రోశన్తో రథమన్వయుః. రాజా రుదిత్వా సుచిరం మాం నయన్తు గృహం ప్రతి, కౌసల్యాయా రామమాతురిత్యాహ పరిచారకాన్. కంచిత్కాలం భవేత్తత్ర జీవనం దుఃఖితస్య మే, అత ఊర్ధ్వం న జీవామి చిరం రామం వినాకృతః. తతో గృహం ప్రవిశ్యైవ కౌసల్యాయాః పపాత హ, మూర్ఛితశ్చ చిరాద్బుద్ధ్వా తూష్ణీమేవావతస్థివాన్ ౫౦. రామస్తు తమసాతీరం గత్వా తత్రావసత్సుఖీ, జలం ప్రాశ్య నిరాహారో వృక్షమూలేఽస్వపద్విభుః. సీతయా సహ ధర్మాత్మా ధనుష్పాణిస్తు లక్ష్మణః, పాలయామాస ధర్మజ్ఞస్సుమన్త్రేణ సమన్వితః. పౌరాస్సర్వే సమాగత్య స్థితాస్తస్యావిదూరతః. శక్తా రామం పురం నేతుం నో చేద్గచ్ఛామహే వనమ్, ఇతి నిశ్చయమాజ్ఞాయ తేషాం రామోఽతివిస్మితః. నాహం గచ్ఛామి నగరమేతే వై క్లేశభాగినః, భవిష్యన్తీతి నిశ్చిత్య సుమన్త్రమిదమబ్రవీత్, ఇదానీమేవ గచ్ఛామస్సుమన్త్ర రథమానయ, ఇత్యాజ్ఞప్తస్సుమన్త్రోఽపి రథవాహానయోజయత్, ఆరుహ్య రామస్సీతా చ లక్ష్మణోఽపి యయుస్త్వరితమ్. అయోధ్యాభి

ముఖం గత్వా కించిద్దూరం తతోఽయయుః, తేఽపి రామమదృష్ట్వైవ ప్రాతరుత్థాయ దుఃఖితాః. రథనేమిగతం మార్గం పశ్యన్త స్తేపురం యయుః, హృది రామం ససీతం తే ధ్యాయన్త స్తస్థురన్వహమ్. సుమన్త్రోఽపి రథం శీఘ్రం చోదయామాస సాదరమ్, స్మితాఞ్జన పదాన్ పశ్యన్ రామస్సీతాసమన్వితః. గఙ్గాతీరం సమాగచ్ఛ చ్ఛృఙ్గబేరావిదూరతః, గఙ్గాం దృష్ట్వా నమస్కృత్య స్నాత్వా సానన్దమానసః. ౬౦. శింశుపావృక్షమూలే చ నిషసాద రఘూత్తమః, తతో గుహో జనైశ్శ్రుత్వా రామాగమమహోత్సవమ్. సఖాయం స్వామినం ద్రష్టుం హర్షాత్తూర్ణం సమాపతత్, ఫలాని మధుపుష్పాది గృహీత్వా భక్తిసంయుతః, రామస్యాగ్రే వినిక్షిప్య దణ్డవత్ప్రాపతద్భువి, గుహముత్థాప్య తం తూర్ణం రాఘవః పరిషస్వజే. సంపృష్టకుశలో రామం గుహః ప్రాఞ్జలిరబ్రవీత్, ధన్యోఽహమద్య మే జన్మ నైషాదం లోకపావన. బభూవ పరమానన్దః స్పృష్ట్వా తేఽఙ్గం రఘూత్తమ, నైషాదరాజ్యమేతత్తే కింకరస్య రఘూత్తమ. త్వదధీనం వసన్నత్ర పాలయాస్మాన్ రఘూద్వహ, ఆగచ్ఛ యామో నగరం పావనం కురు మే గృహమ్. గృహాణ ఫలమూలాని త్వదర్థం సంచితాని మే, అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ దాసస్తేఽహం సురోత్తమ. రామస్తమాహ సుప్రీతో వచనం శృణు మే సఖే, న వేక్ష్యామి గృహం గ్రామం నవ వర్షాణి పఞ్చ చ. దత్తమన్యేన నో భుఞ్జే ఫలమూలాది కించన, రాజ్యం మమైతత్తే సర్వం త్వం సఖా మేఽతి వల్లభః. వటక్షీరం సమానాయ్య జటాముకుటమాదరాత్,

ప్రార్థయామాస జానకీ. దేవి గఙ్గే నమస్తుభ్యం నివృత్తా వన
వాసతః, రామేణ సహితాఽహం త్వాం లక్ష్మణేన చ పూజయే.
సురామాంసోపహారైశ్చ నానాబలిభిరాదృతా, ఇత్యుక్త్వాపర
కూలం తౌ శనైరుత్తీర్య జగ్మతుః. గుహోఽపి రాఘవంప్రాహ
గమిష్యామి త్వయా సహ, అనుజ్ఞాం దేహి రాజేన్ద్ర నోచే
త్ప్రాణాం స్త్యజామ్యహమ్. శ్రుత్వా నైషాదివచనం శ్రీరా
మస్త మథాబ్రవీత్, చతుర్దశసమాః స్థిత్వా దణ్డకే పునరప్య
హమ్. ఆయాస్యామ్యుదితం సత్యం నాసత్యం రామభాషితమ్,
ఇత్యుక్త్వాలిఙ్గ్య తం భక్తం సమాశ్వాస్య పునః పునః. నివర్త
యామాస గుహం సోఽపి కృచ్ఛ్రాన్నిర్యయౌ గృహమ్, తత్ర
మేధ్యం మృగం హత్వా పక్త్వా హుత్వా చ తే త్రయః.
భుక్త్వా వృక్షతలే సుప్త్వా సుఖమూషుః తాం నిశామ్, తతో
రామస్తు వైదేహ్యా లక్ష్మణేన సమన్వితః. భరద్వాజాశ్రమ
పదం గత్వా బహిరుపస్థితః, తత్రైకం వటుకం దృష్ట్వా రామః
ప్రాహ చ హే వటో. రామో దాశరథిస్సీతాలక్ష్మణాభ్యాం
సమన్వితః, ఆస్తే బహిర్వనస్యేతి హ్యుచ్యతాం మునిసన్నిధౌ.
౩౦. తచ్ఛ్రుత్వా సహసా గత్వా పాదయోః పతితో మునేః,
స్వామిన్ రామస్సమాగత్య వనాద్బహిరవస్థితః. సభార్యస్సాను
జశ్శ్రీమానాహమాం దేవసన్నిభః, భరద్వాజాయ మునయే
జ్ఞాపయస్వ యథోచితమ్. తచ్ఛ్రుత్వా సహసోత్థాయ భరద్వా
జో మునీశ్వరః, గృహీత్వార్ఘ్యం చ పాద్యం చ రామసామీ
ప్యమాయయౌ. దృష్ట్వా రామం యథాన్యాయం పూజయిత్వా
సలక్ష్మణమ్, ఆహ మే పర్ణశాలాం భో రామ రాజీవలోచన.

ఆగచ్ఛ పాదరజసా పునీహి రఘునన్దన, ఇత్యుక్త్వోటజమానీయ సీతయా సహరాఘవౌ. భక్త్యా పునః పూజయిత్వా చకారాతిథ్యముత్తమమ్, అద్యాహం తపసః పారం గతోఽస్మి తవ సఙ్గమాత్. జ్ఞాతం రామ తవోదన్తం భూతం చాగామికం చ యత్, జానామి త్వాం పరాత్మానం మాయయా కార్యమానుషమ్. యదర్థమవతీర్ణోఽసి ప్రార్థితో బ్రహ్మణా పురా, యదర్థం వనవాసస్తే యత్కరిష్యసి వై పురః. జానామి జ్ఞానదృష్ట్యాఽహం జాతయా త్వదుపాసనాత్, ఇతః పరం త్వాం కిం వక్ష్యే కృతార్థోఽహం రఘూత్తమ. యస్త్వాం పశ్యామి కాకుత్స్థం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్, రామస్తమభివాద్యాహ సీతాలక్ష్మణసంయుతః. ౨౦. అనుగ్రాహ్యాస్త్వయా బ్రహ్మన్వయం క్షత్రియబాన్ధవాః, ఇతి సంభాష్య తేఽన్యోన్యముషిత్వా మునిసన్నిధౌ. ప్రాతరుత్థాయ యమునాముత్తీర్య మునిదారకైః, కృతే ప్లవేన మునినా దృష్టమార్గేణ రాఘవః. ప్రయయౌ చిత్రకూటాద్రిం వాల్మీకేర్యత్ర చాశ్రమః, గత్వా రామోఽథ వాల్మీకేరాశ్రమం ఋషిసంకులమ్. నానామృగద్విజాకీర్ణం నిత్యపుష్పఫలాకులమ్, తత్ర దృష్ట్వా సమాసీనం వాల్మీకిం మునిసత్తమమ్. ననామ శిరసా రామో లక్ష్మణేన చ సీతయా, దృష్ట్వా రామం రమానాథం వాల్మీకిర్లోకసున్దరమ్. జానకీలక్ష్మణోపేతం జటాముకుటమణ్డితమ్, కన్దర్పసదృశాకారం కమనీయామ్బుజేక్షణమ్. దృష్ట్వైవ సహసోత్థాయ విస్మయానిమిషేక్షణః, ఆలిఙ్గ్య పరమానన్దం రామం హర్షాశ్రులోచనః. పూజయిత్వా జగత్పూజ్యం

భక్త్యార్ఘ్యాదిభిరాదృతః, ఫలమూలైస్స్వమధురైర్భోజయి
త్వా చ లాలితః. రాఘవః ప్రాఞ్జలిః ప్రాహ వాల్మీకిం వినయా
న్వితః, పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య దణ్డకానాగతా వయమ్. భవ
న్తో యది జానన్తి కిం వక్ష్యామోఽత్ర కారణమ్, యత్ర మే
సుఖవాసాయ భవేత్ స్థానం వదస్వ తత్. ౧౦ సీతయా సహి
తః కాలం కంచిత్తత్ర నయామ్యహమ్, ఇత్యుక్తో రాఘవే
ణాసౌ మునిస్స్మితమబ్రవీత్. త్వమేవ సర్వలోకానాం నివా
సస్థానముత్తమమ్, తవాపి సర్వభూతాని నివాససదనాని హి.
ఏవం సాధారణం స్థానముక్తం తే రఘునన్దన, సీతయా సహిత
స్యేతి విశేషం పృచ్ఛతస్తవ. తద్వక్ష్యామి రఘుశ్రేష్ఠ యత్తే
నియతమన్దిరమ్, శాన్తానాం సమదృష్టీనామద్వేష్యాణాం చ
జన్తుషు. త్వామేవ భజతాం నిత్యం హృదయం తేఽధిమన్దిరమ్,
ధర్మాధర్మాన్పరిత్యజ్య త్వామేవ భజతోఽనిశమ్. సీతయా
సహ తే రామ తస్య హృత్సుఖమన్దిరమ్, త్వన్మన్త్రజాపకో
యస్తు త్వామేవ శరణం గతః. నిర్ద్వన్ద్వో నిస్స్పృహస్తస్య
హృదయం తే సుమన్దిరమ్, నిరహంకారిణశ్శాన్తా యే రాగ
ద్వేషవర్జితాః. సమలోష్టాశ్మకనకాస్తేషాం తే హృదయం గృహ
మ్. త్వయి దత్తమనోబుద్ధిర్యస్సంతుష్టస్సదా భవేత్, త్వయి
సంత్యక్తకర్మా యస్తన్మనస్తే శుభం గృహమ్. యో న ద్వేష్ట్య
ప్రియం ప్రాప్య ప్రియం ప్రాప్య న హృష్యతి, సర్వం మాయేతి
నిశ్చిత్య త్వాం భజేత్తన్మనో గృహమ్. షడ్భావాదివికారాన్యో
దేహే పశ్యతి నాత్మని, క్షుత్తృట్ సుఖం భయం దుఃఖం
ప్రాణబుద్ధ్యోర్నిరీక్షతే. ౨౦. సంసారధర్మైర్నిర్ముక్తస్తస్య తే
మానసం గృహమ్. పశ్యన్తి యే సర్వగుహాశయస్థం త్వాం

చిద్ఘనం సత్యమనన్తమేకమ్, అలేపకం సర్వగతం వరేణ్యం
తేషాం హృదబ్జే సహసీతయావస. నిరన్తరాభ్యాసదృఢీకృతా
త్మనాం త్వత్పాదసేవాపరినిష్ఠితానామ్, త్వన్నామకీర్త్యా హత
కల్మషాణాం సీతాసమేతస్య గృహం హృదబ్జమ్. రామ త్వన్నా
మమహిమా వర్ణ్యతే కేన వా కథమ్, యత్ప్రభావాదహం
రామ బ్రహ్మర్షిత్వమవాప్తవాన్. అహం పురా కిరాతేషు కిరా
తైస్సహ వర్ధితః, జన్మమాత్రద్విజత్వం మే శూద్రాచారరత
స్సదా. శూద్రాయాం బహవః పుత్రా ఉత్పన్నా మేఽజితా
త్మనః, తతశ్చోరైశ్చ సఙ్గమ్య చోరోఽహమభవం పురా. ధను
ర్బాణధరో నిత్యం జీవానామన్తకోపమః, ఏకదా మునయస్సప్త
దృష్టా మహతి కాననే. సాక్షాన్మయా ప్రకాశన్తో జ్వలనార్క
సమప్రభాః, తానన్వధావం లోభేన తేషాం సర్వపరిచ్ఛదాన్.
గ్రహీతుకామస్తత్రాహం తిష్ఠతిష్ఠేతి చాబ్రువమ్, దృష్ట్వా
మాం మునయోఽపృచ్ఛన్కిమాయాసి ద్విజాధమ. అహం తా
నబ్రువం కిఞ్చిదాదాతుం మునిసత్తమాః. పుత్రదారాదయ
స్సన్తి బహవో మే బుభుక్షితాః. ౭౦. తేషాం సంరక్షణార్థాయ
చరామి గిరికాననే, తతో మామూచురవ్యగ్రాః పృచ్ఛ గత్వా
కుటుమ్బకమ్. యో యో మయా ప్రతిదినం క్రియతే పాపసం
చయః, యూయం తద్భాగినః కిం వా నేతి వేతి పృథక్ పృథక్.
వయం స్థాస్యామహే తావదాగమిష్యసి నిశ్చయః, తథేత్యు
క్త్వా గృహం గత్వా మునిభిర్యదుదీరితమ్. అపృచ్ఛం పుత్రదా
రాదీంస్తైరుక్తోఽహం రఘూత్తమ, పాపం తవైవ తత్సర్వం
వయం తు ఫలభాగినః. తచ్ఛ్రుత్వా జాతనిర్వేదో విచారం

పునరాగమమ్, మునయో యత్ర తిష్ఠన్తి కరుణాపూర్ణ మాన
సాః. మునీనాం దర్శనాదేవ శుద్ధాన్తః కరణోఽభవమ్, ధనురా
దీన్పరిత్యజ్య దణ్డవత్పతితోఽస్మ్యహమ్. రక్షధ్వం మాం ముని
శ్రేష్ఠా గచ్ఛన్తం నిరయార్ణవమ్, ఇత్యగ్రే పతితం దృష్ట్వా
మామూచుర్మునిసత్తమాః. ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే సఫలస్సత్స
మాగమః ఉపదేక్ష్యామహే తుభ్యం కించిత్తేనైవ మోక్ష్య
సే, పరస్పరం సమాలోచ్య దుర్వృత్తోఽయం ద్విజాధమః.
ఉపేక్ష్య ఏవ సద్వృత్తైస్తథాఽపి శరణం గతః, రక్షణీయః
ప్రయత్నేన మోక్షమార్గోపదేశతః. ఇత్యుక్త్వా రామ తే నామ
వ్యత్యస్తాక్షరరూపకమ్, ఏకాగ్రమనసా ఽత్రైవ మరేతి జప
సర్వదా. ౮౦. ఆగచ్ఛామః పునర్యావత్తావదుక్తం సదా జప,
ఇత్యుక్త్వా ప్రయయుస్సర్వే మునయో దివ్యదర్శనాః. అహం
యథోపదిష్టం తైస్తథాఽకరవ మఞ్జసా, జపన్నేకాగ్రమనసా
బాహ్యం విస్మృతవానహమ్. ఏవం బహుతిథే కాలే గతే
నిశ్చలరూపిణః, సర్వసఙ్గవిహీనస్య వల్మీకోఽభూన్మమోపరి.
తతో యుగసహస్రాన్తే ఋషయః పునరాగమన్, మామూచు
ర్నిష్క్రమస్వేతి తచ్ఛ్రుత్వా తూర్ణముత్థితః. వల్మీకాన్నిర్గత
శ్చాహం నీహారాదివ భాస్కరః, మామప్యాహుర్మునిగణా వాల్మీ
కిస్త్వం మునీశ్వర. వల్మీకాత్సంభవో యస్మాద్ద్వితీయం జన్మ తేఽ
భవత్, ఇత్యుక్త్వా తే యయుర్దివ్యగతిం రఘుకులోత్తమ. అహం
తే రామనామ్నశ్చ ప్రభావాదీదృశోఽభవమ్, అద్య సాక్షాత్ప్ర
పశ్యామి ససీతం లక్ష్మణేన చ. రామం రాజీవపత్రాక్షం త్వాం
ముక్తో నాత్ర సంశయః, ఆగచ్ఛ రామ భద్రం తే స్థలం వై దర్శయా

ష్యహమ్. ఏవముక్త్వా మునిశ్శ్రీమాన్ లక్ష్మణేన సమన్వితః, శిష్యైః పరివృతో గత్వా మధ్యే పర్వతగఙ్గయోః, తత్ర శాలాం సువిస్తీర్ణాం కారయామాస వాసభూః, ప్రాక్పశ్చిమం దక్షిణోదక్ శోభనం మన్దిరద్వయమ్. ౯౧. జానక్యా సహితో రామో లక్ష్మణేన సమన్వితః, తత్ర తే దేవసదృశా హ్యవసన్ భవనోత్తమే. వాల్మీకినా తత్ర సుపూజితోఽయం రామస్ససీతస్సహలక్ష్మణేన, దేవైర్మునీన్ద్రైస్సహితో ముదాఽఽస్తే స్వర్గే యథా దేవపతిస్సశచ్యా. ౯౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, అయోధ్యాకాణ్డే షష్ఠస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ—సుమన్త్రోఽపి తదాఽయోధ్యాం దినాన్తే ప్రవివేశ హ, వస్త్రేణ ముఖమాచ్ఛాద్య బాష్పాకులితలోచనః బహిరేవ రథం స్థాప్య రాజానం ద్రష్టుమాయయౌ, జయశబ్దేన రాజానం స్తుత్వా తం ప్రణనామ హ. తతో రాజా నమన్తం తం సుమన్త్రం విహ్వలోఽబ్రవీత్, సుమన్త్ర రామః కుత్రాస్తే సీతయా లక్ష్మణేనచ. కుత్ర త్యక్తస్త్వయా రామః కిం మాం పాపినమబ్రవీత్, సీతా వా లక్ష్మణో వాఽపి నిర్దయం మాం కిమబ్రవీత్. హా రామ హా గుణనిధే హా సీతే ప్రియవాదిని, దుఃఖార్ణవే నిమగ్నం మాం మ్రియమాణం న పశ్యసి. విలప్యైవం నరం రాజా నిమగ్నో దుఃఖసాగరే, ఏవం మన్త్రీ రుదన్తం తం ప్రాఞ్జలిర్వాక్యమబ్రవీత్. రామస్సీతా చ సౌమిత్రిర్మయా నీతా రథేన తే, శృఙ్గిబేరపురాభ్యాశే గఙ్గాకూలే వ్యవస్థితాః. గుహేన కించిదానీతం ఫలమూలాదికం చ

యత్. ఎత్రష్ట్వా హస్తేన సంప్రీత్యా నాగ్రహీత్త్వేపసస్జ తత్. వటక్షీరం సమానాయ్య గుహేన రఘునన్దనః, జటాముకుట మాబధ్య మామాహ నృపతే స్వయమ్. సుమన్త్ర బ్రూహి రాజానం శోకస్తేఽస్తు న మత్కృతే, సాకేతాదధికం సౌఖ్యం విపినే నో భవిష్యతి. ౧౦. మాతుర్మే వన్దనం బ్రూహి శోకం త్యజతు మత్కృతే, ఆశ్వాసయతు రాజానం వృద్ధం శోకపరిప్లుతమ్. సీతా చాశ్రుపరీతాక్షీ మామాహ నృపసత్తమ, దుఃఖగద్గదయా వాచా రామం కించిదవేక్షతీ, సాష్టాఙ్గం ప్రణిపాతం మే బ్రూహి శ్వశ్ర్వోః పదామ్బుజే. ఇతి ప్రరుదతీ సీతా గతా కించిదవాఙ్ముఖీ. తతస్తేఽశ్రుపరీతాక్షా నావమారురుహుస్తదా, యావద్గఙ్గాం సముత్తీర్య గతాస్తావదహాం స్థితః. తతో దుఃఖేన మహతా పునరేవాహమాగతః,తతో రుదంతీకౌసల్యా రాజానమిదమబ్రవీత్. కైకేయ్యై ప్రియభార్యాయై ప్రసన్నో దత్తవాన్వరమ్, త్వం రాజ్యం దేహి తస్యైవ మత్పుత్రః కిం వివాసితః. కృత్వా త్వమేవ తత్సర్వమిదానీం కిం ను రోదిషి, కౌసల్యావచనం శ్రుత్వా క్షతేస్పృష్ట ఇవాగ్నినా. పునశ్శోకాశ్రుపూర్ణాక్షః కౌసల్యామిదమబ్రవీత్, దుఃఖేన మ్రియమాణం మాం కిం పునర్దుఃఖయస్యలమ్.ఇదానీమేవ మే ప్రాణా ఉత్క్రామిష్యన్తి నిశ్చయః, శప్తోఽహం బాల్యభావేన కేనచిన్మునినా పురా. పురాహం యౌవనే దృప్తశ్చాపబాణధరో నిశి, అచరం మృగయాసక్తో నద్యాస్తీరే మహావనే. ౨౦. తత్రార్ధరాత్రసమయే మునిః కశ్చిత్తృషార్దితః, పిపాసార్దితయోః పిత్రోర్జలమానేతుముద్యతః, అపూరయజ్జలే కుమ్భం తదా శబ్దోఽభవన్మహాన్. గజః పిబతి పానీయమితి మత్వా మహానిశి,బాణంధనుషి

సంధాయ శబ్దవేధినమక్షిపమ్. హాహతోఽస్మీతి తత్రాభూచ్ఛ
బ్దో మానుషసూచకః, కస్యాపి న కృతో దోషో మయా కేన
హతో విధే. ప్రతీక్షతే మాం మాతా చ పితా చ జలకాఙ్క్ష
యా, తచ్ఛ్రుత్వా భయసంత్రస్తస్తతోఽహం పౌరుషం వచః.
శనైర్గత్వాఽథ తత్పార్శ్వం స్వామిన్ దశరథోఽస్మ్యహమ్,
అజానతా మయా విద్ధస్త్రాతుమర్హసి మాం మునే, ఇత్యుక్త్వా
పాదయోస్తస్య పతితో గద్గదాక్షరః,తదా మామాహ సముని
ర్మాభైషీర్నృప సత్తమ. బ్రహ్మహత్యాస్పృశేన్న త్వాం వైశ్యో
ఽహం తపసి స్థితః, పితరౌ మాం ప్రతీక్షేతే క్షుత్తృడ్భ్యాం
పరిపీడితౌ, తయోస్త్వముదకం దేహి శీఘ్రమేవావిచారయన్,
నచేత్త్వాం భస్మసాత్కుర్యాత్పితా మే యది కుప్యతి. జలం ద
త్వా తు తౌ నత్వా కృతం సర్వం నివేదయ, శల్యముద్ధర మే
దేహాత్ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి పీడితః. ఇత్యుక్తో మునినా శీఘ్రం
బాణముత్పాట్య దేహతః,సజలం కలశం ధృత్వా గతోఽహం
యత్ర దమ్పతీ. ౩౦. అతివృద్ధావన్ధదృశౌ క్షుత్పిపాసార్దితౌ నిశి,
నాయాతి సలిలం గృహ్య పుత్రః కిం వాఽత్ర కారణమ్. అన
న్యగతికౌ వృద్ధౌ శోచ్యౌ తృట్పరిపీడితౌ, ఆవాముపేక్షతే కిం
వా భక్తిమానావయోస్సుతః. ఇతి చిన్తావ్యాకులౌ తౌ మత్పా
దన్యాసజం ధ్వనిమ్, శ్రుత్వా ప్రాహ పితా పుత్ర కిం విలమ్బః
కృతస్త్వయా.దేహ్యావయోస్సుపానీయం పిబ త్వమపి పుత్రక,
ఇత్యేవం లపతోర్భీత్యా సకాశమగమం శనైః. పాదయోః ప్రణి
పత్యాహమబ్రువం వినయాన్వితః, నాహం పుత్రస్త్వయోధ్యా
యా రాజా దశరథోఽస్మ్యహమ్. పాపోఽహం మృగయాసక్తో
రాత్రౌ మృగవిహింసకః, జలావతారాద్దూరేఽహం స్థిత్వా

జలగతం ధ్వనిమ్. శ్రుత్వాఽహం శబ్దవేధిత్వాదేకం బాణము
ఘాత్యజమ్, హతోఽస్మీతి ధ్వనిం శ్రుత్వా భయా త్తత్రాహ
మాగతః. జటా వికీర్య పతితం దృష్ట్వాఽహం మునిదారకమ్,
భీతో గృహీత్వా తత్పాదౌ రక్ష రక్షేతి చాబ్రువమ్. మా
భైషీరితి మాం ప్రాహ బ్రహ్మహత్యాభయం న తే, మత్పిత్రో
స్సలిలం దత్త్వా నత్వా ప్రార్థయ జీవితమ్.ఇత్యుక్తో మునినా తేన
హ్యాగతో మునిహింసకః, రక్షేతాం మాం దయాయుక్తౌ యు
వాం హి శరణాగతమ్. ౪౦. ఇతి శ్రుత్వా తు దుఃఖార్తౌ
విలప్య బహు శోచ్య తమ్, పతితో నౌ సుతో యత్ర నయ
తత్రావిలమ్బయన్. తతో నీతౌ సుతో యత్ర మయా తౌ
వృద్ధదమ్పతీ, స్పృష్ట్వా సుతం తౌ హస్తాభ్యాం బహుశోఽథ
విలేపతుః. హా హేతి క్రన్దమానౌ తౌ పుత్ర పుత్రేత్యవోచ
తామ్, జలం దేహీతి పుత్రేతి కిమర్థం న దదాస్యలమ్. తతో
మామూచతుశ్శీఘ్రం చితిం రచయ భూపతే, మయా తథైవ
రచితా చితిస్తత్ర నివేశితా. త్రయస్తత్రాగ్నిరుత్సృష్టో
దగ్ధాస్తే త్రిదివం యయుః, తత్ర వృద్ధః పితా ఆహ త్వమప్యేవం
భవిష్యసి. పుత్రశోకేన మరణం ప్రాప్స్యసే వచనాన్మమ, స
ఇదానీం మమ ప్రాప్తశ్శాపకాలోఽనివారితః. ఇత్యుక్త్వా విల
లాపాథ రాజా శోకసమాకులః, హా రామ పుత్ర హా సీతే హా
లక్ష్మణ గుణాకర. త్వద్వియోగాదహం ప్రాప్తో మృత్యుం కైకే
యిసంభవమ్, వదన్నేవం దశరథః ప్రాణాం స్త్యక్త్వా దివంగతః.
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ తథాఽన్యా రాజయోషితః, చుక్రుశు
శ్చవిలేపుశ్చ ఉరస్తాడనపూర్వకమ్. వసిష్ఠః ప్రయయౌ తత్ర ప్రాతః

ర్మన్త్రిభిరావృతః, తైలద్రోణ్యాం దశరథం క్షిప్త్వా దూతా నథాబ్రవీత్. గచ్ఛత త్వరితం సాశ్వా యుధాజిన్నగరం ప్రతి.
౫౦. తత్రాస్తే భరతశ్శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నసహితః ప్రభుః, ఉచ్యతాం భరతశ్శీఘ్రమాగచ్ఛేతి మమాజ్ఞయా. అయోధ్యాం ప్రతి రాజానం కైకేయీం చాపి పశ్యతు, ఇత్యుక్త్వా త్వరితం దూతా గత్వా భరతమాతులమ్. యుధాజితం ప్రణమ్యోచుర్భరతం సానుజం ప్రతి, వసిష్ఠస్త్వబ్రవీద్రాజన్భరతసానుజః ప్రభుః శీఘ్రమాగచ్ఛతు పురీమయోధ్యామవిచారయన్, ఇత్యాజ్ఞప్తోఽథ భరతస్త్వరితం భయవిహ్వలః. ఆయయౌ గురుణాదిష్టస్సహదూతైస్తు సానుజః, రాజ్ఞో వా రాఘవస్యాపి దుఃఖం కించిదుపస్థితమ్. ఇతి చిన్తాపరో మార్గే చిన్తయన్నగరం యయౌ, నగరం భ్రష్టలక్ష్మీకం జనసంబాధవర్జితమ్. ఉత్సవైశ్చ పరిత్యక్తం దృష్ట్వా చిన్తాపరోఽభవత్, ప్రవిశ్య రాజభవనం రాజలక్ష్మీవివర్జితమ్. అపశ్యత్కైకయీం తత్ర ఏకామేవాసనే స్థితామ్, ననామ శిరసా పాదౌ మాతుర్భక్తిసమన్వితః. ఆగతం భరతం దృష్ట్వా కైకేయీ ప్రేమసంభ్రమాత్, ఉత్థాయాలిఙ్గ్య రభసా స్వాఙ్కమారోప్య సంస్థితా. మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ పప్రచ్ఛ కుశలం స్వకులస్య సా. పితా మే కుశలీ భ్రాతా మాతాచ శుభలక్షణా. ౬౦. దిష్ట్యా త్వమద్య కుశలీ మయా దృష్టోఽపి పుత్రక, ఇతి పృష్టస్స భరతో మాత్రా చిన్తాకులేన్ద్రియః. దూయమానేన మనసా మాతరం సమపృచ్ఛత, మాతః పితా మే కుత్రాస్తే ఏకా త్వమిహ సంస్థితా. త్వయా వినా న మే తాతః కదాచిద్రహసి స్థితః, ఇదానీం దృశ్యతే నైవ కుత్ర

తిష్ఠతి మే వద. అదృష్ట్వా పితరం మేఽద్య భయం దుఃఖం చ జాయతే, అథాహ కైకయీ పుత్రం కిం దుఃఖేన తవానఘ. యా గతిర్ధర్మశీలానామశ్వమేధాదియాజినామ్, తాం గతిం గతవానద్య పితా తే పితృవత్సల. తచ్ఛ్రుత్వా నిపపాతోర్వ్యాం భరతశ్శోకవిహ్వలః, హా తాత క్వగతోఽసి త్వం త్యక్త్వా మాం వృజినార్ణవే. అసమర్ప్యైవ రామాయ రాజ్ఞే మాం క్వ గతోఽసి భోః, ఇతి విహ్వలితం పుత్రం పతితం ముక్తమూర్ధజమ్. ఉత్థాప్యామృజ్య నయనే కైకేయీ పుత్రమబ్రవీత్, సమాశ్వసిహి భద్రం తే సర్వం సంపాదితం మయా. తామాహ భరతస్తాతో మ్రియమాణః కిమబ్రవీత్, తమాహ కైకయీ దేవీ భరతం భయవర్జితా. హా రామ రామ సీతేతి లక్ష్మణేతి పునః పునః, విలపన్నేవ సుచిరం దేహం త్యక్త్వా దివం యయా. ౨౦. తామాహ భరతో హేఽమ్బ రామస్సన్నిహితో న కిమ్, తదానీం లక్ష్మణో వాఽపి సీతా వా కుత్ర తే గతాః. కైకేయ్యువాచ—రామస్య యౌవరాజ్యార్థం పిత్రా తే సంభ్రమః కృతః, తవ రాజ్యప్రదానాయ తదాఽహం విఘ్నమాచరమ్. రాజ్ఞా దత్తం హి మే పూర్వం వరదేన వరద్వయమ్, యాచితం తదిదానీం మే తయోరేకేన తేఽఖిలమ్. రాజ్యం రామస్య చైకేన వనవాసో మునివ్రతమ్, తతస్సత్యపరో రాజా రాజ్యం దత్వా తవైవ హి. రామం సంప్రేషయామాస వనమేవ పితా తవ, సీతాఽప్యనుగతా రామం పాతివ్రత్యముపాశ్రితా. సౌభ్రాత్రం దర్శయన్రామమనుయాతోఽపి లక్ష్మణః, వనం గతేషు సర్వేషు రాజా తానేవ చిన్తయన్. ప్రలపన్ రామ రామేతి మమార నృపసత్తమః, ఇతి మాతు

ర్వచః శ్రుత్వా వజ్రాహత ఇవ ద్రుమః పపాత భూమా నిస్సంజ్ఞ
స్తం దృష్ట్వా దుఃఖితా తదా, కైకేయీ పునరప్యాహ వత్స
శోకేన కిం తవ. రాజ్యే మహతి సంప్రాప్తే దుఃఖస్యావసరః
కుతః, ఇతి బ్రువన్తీమాలోక్య మాతరం ప్రదహన్నివ. అసం
భాష్యాఽసి పాపే మే ఘోరే త్వం భర్తృఘాతిని, పాపే త్వద్గ
ర్భజాతోఽహం పాపవానస్మి సామ్ప్రతమ్. అహమగ్నిం ప్రవేక్ష్యా
మి విషం వా భక్షయామ్యహమ్. లం ఖడ్గేన వాఽథవాత్మానం
హత్వా యామి యమక్షయమ్, భర్తృఘాతిని దుష్టే త్వం కుంభీ
పాకం గమిష్యసి. ఇతి నిర్భర్త్స్య కైకేయీం కౌసల్యాభవనం
యయౌ, సాఽపి తం భరతం దృష్ట్వా ముక్తకణ్ఠా రురోద హ. పాద
యోః పతిత స్తస్యా భరతోఽపి తదాఽరుదత్, ఆలిఙ్గ్య భరతం సా
ధ్వీ రామమాతా యశస్వినీ, కృశాఽతిదీనవదనా సాశ్రునేత్రేద
మబ్రవీత్. పుత్ర త్వయి గతే దూరమేవం సర్వమభూదిద
మ్, ఉక్తం మాత్రా శ్రుతం సర్వం త్వయా తే మాతృచేష్టి
తమ్. పుత్రస్సభార్యో వనమేవ యాతః సలక్ష్మణో మే రఘు
రామచన్ద్రః, చీరామ్బరో బద్ధజటాకలాపః సంత్యజ్య మాం
దుఃఖసముద్రమగ్నామ్. హా రామ హా మే రఘువంశనాథ
జాతోఽసి మే త్వం పరతః పరాత్మా, తథాఽపి దుఃఖం న జహా
తి మాం వై విధిర్బలీయానితి మే మనీషా. స ఏవం భరతో
వీక్ష్య విలపన్తీం భృశం శుచా, పాదౌ గృహీత్వా ప్రాహేదం
శృణు మాతర్వచో మమ. కైకేయ్యా యత్కృతం కర్మ
రామరాజ్యాభిషేచనే, అన్యద్వా యది జానామి సా మయానో
దితా యది. పాపం మేఽస్తు తదా మాతర్బ్రహ్మహత్యాశతో
ద్భవమ్, హత్వా వసిష్ఠం ఖడ్గేన అరున్ధత్యాసమన్వితమ్. భూయా

త్తత్పాపమఖిలం మమ జానామి యద్యహమ్, ఇత్యేవం శపథం కృత్వా రురోద భరత స్తదా. ౯౦. కౌసల్యా తమథాలిఙ్గ్య పుత్ర జానామి మాశుచః, ఏతస్మిన్నన్తరే శ్రుత్వా భరతస్య సమాగమమ్. వసిష్ఠో మన్త్రిభిస్సార్ధం ప్రయయౌ రాజమన్దిరమ్, రుదన్తం భరతం దృష్ట్వా వసిష్ఠః ప్రాహ సాదరమ్. వృద్ధో రాజా దశరథో జ్ఞానే సత్యపరాక్రమః, భుక్త్వామర్త్యసుఖం సర్వమిష్ట్వా విపులదక్షిణైః. అశ్వమేధాదిభిర్యజ్ఞైర్లబ్ధ్వా రామం సుతం హరిమ్, అన్తేజగామ త్రిదివం దేవేన్ద్రార్ధాసనం ప్రభుః. తం శోచసి వృథైవ త్వమశోచ్యం మోక్షభాజనమ్, ఆత్మా నిత్యోఽవ్యయశ్శుద్ధో జన్మనాశాదివర్జితః. శరీరం జడమత్యర్థమపవిత్రం వినశ్వరమ్, విచార్యమాణే శోకస్య నావకాశః కథంచన. పితా వా తనయో వాఽపి యది మృత్యువశం గతః, మూఢాస్తమనుశోచన్తి స్వాత్మతాడనపూర్వకమ్. నిస్సారే ఖలు సంసారే వియోగో జ్ఞానినాం యదా, భవేద్వైరాగ్యహేతుస్స శాన్తిసౌఖ్యం తనోతి చ. జన్మవాన్యది లోకేఽస్మింస్తర్హి తం మృత్యురన్వగాత్, తస్మాదపరిహార్యోఽయం మృత్యుర్జన్మవతాం సదా. స్వకర్మవశతస్సర్వజన్తూనాం ప్రభవాప్యయౌ, విజానన్నప్యవిద్వాన్యః కథం శోచతి బాన్ధవాన్ ౧౦౦. బ్రహ్మాణ్డకోటయో నష్టాస్సృష్టయో బహుశో గతాః, శుష్యన్తి సాగరాస్సర్వే కైవాస్థా క్షణజీవితే. చలపత్రాన్తలగ్నామ్బుబిన్దువత్క్షణభఙ్గురమ్, ఆయుస్త్యజత్యవేలాయాం కస్తత్ర ప్రత్యయస్తవ. దేహీ ప్రాక్తనదేహోత్థకర్మణా దేహవాన్పునః, తద్దేహోత్థేన చ పునరేవం దేహస్స

దాత్మనః. యథా త్యజతి వై జీర్ణం వాసో గృహ్ణాతి నూతనమ్, తథా జీర్ణం పరిత్యజ్య దేహీ దేహం పునర్నవమ్. భజత్యేవ సదా తత్ర శోకస్యావసరః కుతః, ఆత్మా న మ్రియతే జాతు జాయతే న చ వర్ధతే. షడ్భావరహితోఽనన్త స్సత్యప్రజ్ఞానవిగ్రహః, ఆనన్దరూపో బుద్ధ్యాదిసాక్షీ లయవివర్జితః. ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా హ్యద్వితీయ స్సమస్థితః, ఇత్యాత్మానం దృఢం జ్ఞాత్వా త్యక్త్వా శోకం కురు క్రియామ్. తైలద్రోణ్యాః పితుర్దేహముద్ధృత్య సచివై స్సహ, కృత్యం కురు యథాన్యాయ మస్మాభిః కులనందన. ఇతి సంబోధితస్సాక్షాద్గురుణా భరత స్తదా, విసృజ్యాజ్ఞానజం శోకం చక్రేస విధివత్క్రియామ్. గురుణోక్త ప్రకారేణ ఆహితాగ్నేర్యథావిధి, సంస్కృత్య స పితుర్దేహం విధిదృష్టేన కర్మణా. ౧౧౦. ఏకాదశేఽహని ప్రాప్తే బ్రాహ్మణాన్వేదపారగాన్, భోజయామాస విధివచ్ఛతశోఽథ సహస్రశః. ఉద్దిశ్య పితరం తత్ర బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు, దదౌ గవాం సహస్రాణి గ్రామాన్ రత్నామ్బరాణి చ. అవసత్స్వగృహే తత్ర రామమేవానుచిన్తయన్, వసిష్ఠేన సహభ్రాత్రా మన్త్రిభిః పరివారితః. రామేఽరణ్యం ప్రయాతే సహ జనకసుతాలక్ష్మణాభ్యాం సుఘోరం మాతా మే రాక్షసీవ ప్రదహతి హృదయం దర్శనాదేవ సద్యః, గచ్ఛామ్యారణ్యమద్య స్థిరమతిరఖిలం దూరతోఽపాస్య రాజ్యం రామం సీతాసమేతం స్మితరుచిరముఖం నిత్యమేవానుసేవే. ౧౧౪.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే ఉమామహేశ్వరసంవాదే
అయోధ్యాకాణ్డే సప్తమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ—వసిష్ఠో మునిభిస్సార్ధం మన్త్రిభిః పరివారితః, రాజ్ఞస్సభాం దేవసభాసన్నిభా మవిశద్విభుః. తత్రాసనే సమాసీనశ్చతుర్ముఖ ఇవాపరః, ఆనీయ భరతం తత్ర ఉపవేశ్య సహానుజమ్. అబ్రవీద్వచనం దేశకాలోచిత మరిన్దమమ్, వత్స రాజ్యేఽభిషేక్ష్యామస్త్వామద్య పితృశాసనాత్. కైకేయ్యా యాచితం రాజ్యం త్వదర్థే పురుషర్షభ, సత్యసన్ధో దశరథః ప్రతిజ్ఞాయ దదౌ కిల. అభిషేకో భవత్వద్య మునిభిర్మన్త్రపూర్వకమ్, తచ్ఛ్రుత్వా భరతోఽప్యాహ మమ రాజ్యేన కిం మునే. రామో రాజాధిరాజశ్చ వయం తస్యైవ కిఙ్కరాః, శ్వః ప్రభాతే గమిష్యామో రామమానేతుమఞ్జసా. అహం యూయం మాతరశ్చ కైకేయీం రాక్షసీం వినా, హనిష్యామ్యధునైవాహం కైకేయీం మాతృగన్ధినీమ్. కింతు మాం నో రఘుశ్రేష్ఠః స్త్రీహన్తారం సహిష్యతే, తచ్ఛ్వోభూతే గమిష్యామి పాదచారేణ దణ్డకాన్. శత్రుఘ్నసహితస్తూర్ణం యూయమాయాన్తు వా న వా, రామో యథా వనే యాత స్తథాఽహం వల్కలామ్బరః. ఫలమూలకృతాహారశ్శత్రుఘ్నసహితో మునే, భూమిశాయీ జటాధారీ యావద్రామో నివర్తతే. ౧౦. ఇతి నిశ్చిత్య భరతస్తూష్ణీమేవాస్థితస్తదా, సాధు సాధ్వితి తం సర్వే ప్రశశంసుర్ముదాన్వితాః. తతః ప్రభాతే భరతం గచ్ఛన్తం సర్వసైనికాః, అనుజగ్ముస్సుమన్త్రేణ నోదితాస్సాశ్వకుఞ్జరాః. కౌసల్యాద్యా రాజదారా వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః, ఛాదయన్తో భువం సర్వే పృష్ఠతః పార్శ్వతోఽగ్రతః. శృఙ్గబేరపురం గత్వా గఙ్గాకూలే సమన్తతః, ఉవాస మహతీ సేనా శత్రుఘ్నపరిచోదితా. ఆగతం భరతం శ్రుత్వా

గుహాశ్శఙ్కితమానసః, మహత్యా సేనయా సార్ధమాగతో భరతః కిల. పాపం కర్తుం న వాయాతి రామస్యావిదితాత్మనః, గత్వా తద్ధృదయం జ్ఞేయం యది శుద్ధస్తరిష్యతి. గఙ్గాం నోచే త్సమాకృష్య నావస్తిష్ఠన్తు సాయుధాః, జ్ఞాతయో మే సమా యత్తాః పశ్యన్తస్సర్వతో దిశమ్. ఇతి సర్వాన్సమాదిశ్య గుహో భరతమాగతః, ఉపాయనాని సంగృహ్య వివిధాని బహూన్యపి. ప్రయయౌ జ్ఞాతిభిస్సార్ధం బహుభిర్వివిధా యుధైః, నివేద్యోపాయనాన్యగ్రే భరతస్య సమన్తతః. దృష్ట్వా భరతమాసీనం సానుజం సహ మన్త్రిభిః, చీరామ్బరం ఘనశ్యా మం జటాముకుటధారిణమ్. ౨౦. రామమేవానుశోచన్తం రామ రామేతి వాదినమ్, ననామ శిరసా భూమౌ గుహోఽహ మితి చాబ్రవీత్. శీఘ్రముత్థాప్య భరతో గాఢమాలిఙ్గ్య సాద రమ్, పృష్ట్వా ఽనామయ మవ్యగ్రస్సఖాయమిదమబ్రవీత్. భ్రాత స్త్వం రాఘవేణాత్ర సమేతస్సమవస్థితః, రామేణాలిఙ్గిత స్సార్ద్రనయనేనామలాత్మనే. ధన్యోఽసి కృతకృత్యోఽసి య త్త్వయా పరిభాషితః, రామో రాజీవపత్రాక్షో లక్ష్మణేన చ సీతయా. యత్ర రామస్త్వయా దృష్టస్తత్ర మాం నయ సువ్ర త, సీతయా సహితో యత్ర సుప్తస్తద్దర్శయస్వ మే. త్వం రామ స్య ప్రియతమో భక్తిమానసి భాగ్యవాన్, ఇతి సంస్మృత్య సంస్మృత్య రామం సాశ్రువిలోచనః. గుహేన సహితస్తత్ర యత్ర రామస్స్థితో నిశి, యయౌ దదర్శ శయనస్థలం కుశసమాస్తృ తమ్. సీతాభరణసంలగ్నస్వర్ణబిన్దుభిరఞ్చితమ్, దుఃఖసంతప్తహృ దయో భరతః పర్యదేవయత్. అహోఽతిసుకుమారీ యా సీతా

జనకనన్దినీ, ప్రాసాదే రత్నపర్యఙ్కే కోమలాస్తరణే శుభే.
రామేణ సహితా శేతే సా కథం కుశవిష్టరే, సీతా రామేణ
సహితా దుఃఖేన మమ దోషతః, 30. ధిఙ్మాం జాతోఽస్మి
కైకేయ్యాం పాపరాశిసమానతః, మన్నిమిత్తమిదం క్లేశం
రామస్య పరమాత్మనః. అహోఽతిసఫలం జన్మ లక్ష్మణస్య మహా
త్మనః, రామమేవ సదాన్వేతి వనస్థమపి హృష్టధీః. అహం రామ
స్య దాసా యే తేషాం దాసస్య కిఙ్కరః, యది స్యాం సఫలం
జన్మ మమ భూయాన్నసంశయః. భ్రాతర్జానాసి యది తత్కథ
యస్వ మమాఖిలమ్, యత్ర తిష్ఠతి తత్రాహం గచ్ఛామ్యద్య
నేతు మఞ్జసా. గుహస్తం శుద్ధహృదయం జ్ఞాత్వా సస్నేహ
మబ్రవీత్, దేవ త్వమేవ ధన్యోఽసి యస్య తే భక్తిరీదృశీ.
రామే రాజీవపత్రాక్షే సీతాయాం లక్ష్మణే తథా, చిత్రకూ
టాద్రినికటే మన్దాకిన్యాఽవిదూరతః. మునీనామాశ్రమపదే
రామస్తిష్ఠతి సానుజః, జానక్యా సహితోఽఽనన్దాత్సుఖమాస్తే
కిల ప్రభుః. తత్ర గచ్ఛామహే శీఘ్రం గఙ్గాం తర్తుమిహా
ర్హసి, ఇత్యుక్త్వా త్వరితం గత్వా నావః పంచశతాని చ.
సమానయత్ససైన్యస్య తర్తుం గంగాం మహానదీమ్, స్వయ
మేవానినాయైకాం రాజనావం గుహస్తదా. ఆరోప్య భరతం
తత్ర శత్రుఘ్నం రామమాతరమ్, వసిష్ఠం చ తథాన్యత్ర
కైకేయీం చాన్యయోషితః. 40. తీర్త్వా గంగాం యయౌ
శీఘ్రం భరద్వాజాశ్రమం ప్రతి, దూరే స్థాప్య మహాసైన్యం
భరతస్సానుజో యయౌ. ఆశ్రమే మునిమాసీనం జ్వలన్త
మివ పావకమ్, దృష్ట్వా ననామ భరతస్సాష్టాఙ్గమతిభక్తితః.
జ్ఞాత్వా దాశరథిం ప్రీత్యా పూజయామాస మౌనిరాట్,

పప్రచ్ఛ కుశలం దృష్ట్వా జటావల్కలధారిణమ్. రాజ్యం ప్రశాసత స్తేఽద్య కిమేతద్వల్కలాదికమ్, ఆగతోఽసి కిమర్థం త్వం విపినం మునిసేవితమ్. భరద్వాజవచశ్శ్రుత్వా భరత స్సాశ్రులోచనః, సర్వంజానాసి భగవన్ సర్వభూతాశయస్థితః. తథాఽపి పృచ్ఛసే కించి త్తదనుగ్రహ ఏవ మే, కైకేయ్యా యత్కృతం కర్మ రామరాజ్యవిఘాతనమ్. వనవాసాదికం వాఽపి న హి జానామి కిఞ్చన, భవత్పాదయుగం మేఽద్య ప్రమాణం మునిసత్తమ. ఇత్యుక్త్వా పాదయుగలం మునేః స్పృష్ట్వా ర్తమానసః, జ్ఞాతుమర్హసి మాం దేవ శుద్ధో వాఽశుద్ధ ఏవ వా. మమ రాజ్యేన కిం స్వామిన్ రామే . తిష్ఠతి రాజని, కిఙ్కరోఽహం మునిశ్రేష్ఠ రామచన్ద్రస్య శాశ్వతః. అతో గత్వా మునిశ్రేష్ఠ రామస్య చరణాన్తికే, పతిత్వా రాజ్య సంభారాన్సమర్ప్యాత్రైవ రాఘవమ్. ౫౦. అభిషేక్ష్యే వసిష్ఠాద్యైః పౌరజానపదై స్సహ, నేష్యేఽయోధ్యాం రమానాథం దాసస్సేవేఽతినీచవత్. ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య భరతస్య వచో మునిః, ఆలిఙ్గ్య మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ ప్రశశంస సవిస్మయః. వత్స జ్ఞాతం పురైవైతద్భవిష్యం జ్ఞాన చక్షుషా, మాశుచ స్త్వం పరో భక్తశ్శ్రీరామే లక్ష్మణాదపి. ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి ససైన్యస్య తవానఘ, అద్య భుక్త్వా ససైన్యస్త్వం శ్వో గన్తా రామసన్నిధిమ్. యథాజ్ఞాపయతి భవాం స్తథేతి భరతోఽబ్రవీత్, భరద్వాజ స్త్వపస్స్పృష్ట్వా మౌనీ హోమగృహే స్థితః. దధ్యౌ కామదుఘాం కామవర్షిణీం కామదో మునిః, అసృజత్కామధుక్ సర్వం యథాకామ

మలౌకికమ్. భరతస్య ససైన్యస్య యథేష్టంచ మనోరథమ్, తథా వవర్ష సకలం తృప్తాస్తే సర్వసైనికాః. వసిష్ఠం పూజయిత్వాగ్రే శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా, పశ్చాత్ససైన్యం భరతం తర్పయామాస యోగిరాట్. ఉషిత్వా దినమేకంతు ఆశ్రమే స్వర్గసన్నిభే, అభివాద్య పునః ప్రాతర్భరద్వాజం సహానుజః. భరతస్తు కృతానుజ్ఞః ప్రయయౌ రామసన్నిధిమ్, చిత్రకూట మనుప్రాప్య దూరే సంస్థాప్య సైనికాన్. రామసందర్శనాకాఙ్క్షీ ప్రయయౌ భరతస్స్వయమ్. ౫౦. శత్రుఘ్నేన సుమన్త్రేణ గుహేన చ పరంతపః, తపస్విమణ్డలం సర్వం విచిన్వానో న్యవర్తత. అదృష్ట్వా రామభవనమపృచ్ఛదృషిమణ్డలమ్, కుత్రాస్తే సీతయా సార్ధం లక్ష్మణేన రఘూత్తమః. ఊచురగ్రే గిరేః పశ్చాద్గఙ్గాయా ఉత్తరే తటే, వివిక్తం రామభవనం రమ్యం కాననమణ్డితమ్. సఫలై రామ్రపనసైః కదలీఖణ్డసంవృతమ్, చమ్పకైః కోవిదారైశ్చ పున్నాగై ర్విపులై స్తథా. ఏవం దర్శితమాలోక్య మునిభిర్భరతోఽగ్రతః, హర్షాద్యయౌ రఘుశ్రేష్ఠ భవనం మన్త్రిణా సహ. దదర్శ దూరాదతిభాసురం శుభం రామస్య గేహం మునిబృన్దసేవితమ్, వృక్షాగ్రసంలగ్న సువల్కలాజినం రామాభిరామం భరతస్సహానుజః. ౫౫.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, అయోధ్యాకాణ్డే అష్టమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ—అథ గత్వాశ్రమపదసమీపం ముదా, సీతారామపదైర్యుక్తం పవిత్రమతిశోభనమ్. వజ్రాఙ్కుశవారిజాఞ్చితధ్వజాదిచిహ్నాని పదాని సర్వ

తః, దదర్శ రామస్య భువోఽతిమఙ్గళాన్య చేష్టయత్పాదరజ
స్సనానుజః. అహో సుధన్యోఽహమమూని రామపాదార
విన్దాఙ్కితభూతలాని, పశ్యామి యత్పాదరజో విమృగ్యం
బ్రహ్మాదిదేవై శ్శ్రుతిభిశ్చ నిత్యమ్. ఇత్యద్భుతప్రేమరసాప్లుతా
శయో విగాఢచేతా రఘునాథభావనే, ఆనన్దజాశ్రుస్నపిత
స్తనాన్తరః శనైరవాపాశ్రమసన్నిధిం హరేః. స తత్ర దృ
ష్ట్వారఘునాథమాస్థితం దూర్వాదళశ్యామలమాయతేక్షణమ్,
జటాకిరీటం నవవల్కలామ్బరం ప్రసన్నవక్త్రం తరుణారుణ
ద్యుతిమ్. విలోకయన్తం జనకాత్మజాం శుభాం సౌమిత్రిణా
సేవితపాదపఙ్కజమ్, తదాఽభిదుద్రావ రఘూత్తమం శుచా
హర్షాచ్చ తత్పాదయుగం త్వరాఽగ్రహీత్. రామస్తమాకృష్య
సుదీర్ఘబాహు ర్దోర్భ్యాం పరిష్వజ్య సిషిఞ్చ నేత్రజైః, జలై
రథాఙ్కోపరి సంన్యవేశయత్పునఃపునస్సంపరిషస్వజే విభుః.
అథ తా మాతర స్సర్వాస్సమాజగ్ము స్త్వరాన్వితాః, రాఘు
వం ద్రష్టుకామాస్తా స్తృషార్తా గౌర్యథా జలమ్. రామస్స్వ
మాతరం వీక్ష్య ద్రుతముత్థాయ పాదయోః, వవన్దే సా
శ్రు సా పుత్రమాలిఙ్గ్యాతీవ దుఃఖితా. ఇతరాశ్చ తథా
నత్వా జననీ రఘునన్దనః, తతస్సమాగతం దృష్ట్వా వసిష్ఠం
మునిపుఙ్గవమ్. ౧౦. సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్యాహ ధన్యోఽస్మీతి
పునఃపునః, యథాఽర్హ ముపవేశ్యాహ సర్వానేవ రఘూద్వ
హః. పితా మే కుశలీ కిం వా మాం కిమాహాతిదుఃఖితః, వసి
ష్ఠస్త మువాచేదం పితా తే రఘునన్దన. త్వద్వియోగాభితప్తా
త్మా త్వామేవ పరిచిన్తయన్, రామ రామేతి సీతేతి లక్ష్మ
ణేతి మమార హ. శ్రుత్వా తత్కర్ణశూలాభం గురోర్వచన

మఞ్జసా, హా హతోఽస్మీతి పతితో రుదన్ రామస్సలక్ష్మణః.
తతోఽనురురుదుస్సర్వా మాతరశ్చ తథాఽపరే, హా తాత
మాం పరిత్యజ్య క్వ గతోఽసి ఘృణాకర. అనాథోఽస్మి మహా
బాహో మాం కో వా లాలయేదితః, సీతా చ లక్ష్మణశ్చైవ
విలేపతు రతో భృశమ్. వసిష్ఠశ్శాన్తవచనైశ్శమయామాస
తాం శుచమ్, తతో మన్దాకినీం గత్వా స్నాత్వా తే వీతకల్మ
షాః. రాజ్ఞే దదుర్జలం తత్ర సర్వే తే జలకాఙ్క్షిణే, పిణ్డాన్ని
ర్వాపయామాస రామో లక్ష్మణసంయుతః. ఇఙ్గుదీఫలపిణ్యాక
రచితాన్మధుసంప్లుతాన్, వయం యదన్నాః పితర స్తదన్నా
స్స్మృతి నోదితాః. ఇతి దుఃఖాశ్రుపూర్ణాక్షః పునస్స్నాత్వా
గృహం యయౌ, సర్వే రుదిత్వా సుచిరం స్నాత్వా జగ్ము
స్తథాశ్రమమ్. ౨౦. తస్మింస్తు దివసే సర్వే ఉపవాసం ప్రచ
క్రిరే, తతః పరేద్యుర్విమలే స్నాత్వా మన్దాకినీజలే. ఉప
విష్టం సమాగమ్య భరతో రామమబ్రవీత్, రామ రామ
మహాభాగ స్వాత్మానమభిషేచయ. రాజ్యం పాలయ పిత్ర్యం
తే జ్యేష్ఠస్త్వం మే పితా యథా, క్షత్రియాణామయం
ధర్మో యత్ప్రజాపరిపాలనమ్. ఇష్ట్వా యజ్ఞైర్బహువిధైః పు
త్రానుత్పాద్య తన్తవే, రాజ్యే పుత్రం సమారోప్య గమిష్యసి
తతో వనమ్. ఇదానీం వనవాసస్య కాలో నైవ ప్రసీద మే,
మాతుర్మే దుష్కృతం కిఞ్చిత్స్మర్తుం నార్హసి పాహి నః.
ఇత్యుక్త్వా చరణౌ భ్రాతుః శిరస్యాధాయ భక్తితః, రామస్య
పురతస్తూర్ణం దణ్డవత్పతితో భువి. ఉత్థాప్య రాఘవ శ్శీఘ్ర
మారోప్యాఙ్కేఽతిభక్తితః, ఉవాచ భరతం రామస్స్నే

వాఙ్గ్రినయనశ్శనైః. శృణు వత్స ప్రవక్ష్యామి త్వయో_క్తం య_త్తథైవ తత్, కిన్తు మాంబ్రవీత్తాతో నవవర్షాణి పఞ్చచ. ఉషిత్వా దణ్డకారణ్యే పురం పశ్చాత్సమావిశ, ఇదానీం భరతాయేదం రాజ్యం ద_త్తం మయాఽఖిలమ్. తతః పిత్రైవ సుస్వ_క్తం రాజ్యం ద_త్తం తవై పహి, దణ్డకారణ్యరాజ్యం మేద_త్తం పిత్రా తథైవ చ. ౩౦. అతః పితుర్వచః కార్యమావాభ్యామతియత్నతః, పితుర్వచన ముల్లఙ్ఘ్య స్వతన్త్రో యస్తు వ_ర్తతే. స జీవన్నేవ మృతకో దేహాన్తే నిరయం వ్రజేత, తస్మాద్రాజ్యం ప్రశాధి త్వం వయం దణ్డకపాలకాః. భరత స్త్వబ్రవీద్రామం కాముకో మూఢధీః పితా, స్త్రీజితో భ్రాన్తహృదయ ఉన్మత్తో యది వక్ష్యతి. తత్సత్యం ఇతి న గ్రాహ్యం భ్రాన్తవాక్యం యథా సుధీః. శ్రీరామ ఉవాచ. న స్త్రీజితః పితా బ్రూయాన్న కామీ నైవ మూఢధీః పూర్వం ప్రతిశ్రుతం తస్యై సత్యవాదీ దదౌ భయాత్. [illegible] త్యాద్భీతిరధికా మహతాం నరకాదపి, కరోమీత్యహాముప్యేతత్సత్యం తస్యై ప్రతిశ్రుతమ్. కథం వాక్యమహం కుర్యామసత్యం [illegible] వోఽపి సన్. ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య రామస్య భరతోఽబ్రవీత్. తథైవ చీరవసనో వనే వత్స్యామి సువ్రత, చతుర్దశసమా_స్త్వం తు రాజ్యం కురు యథా సుఖమ్. శ్రీరామ ఉవాచ. పిత్రా ద_త్తం తవైవైతద్రాజ్యం మహ్యం వనం దదౌ, వ్యత్యయం యద్యహం కుర్యామసత్యం పూర్వవత్ స్థితమ్. భరత ఉవాచ. [illegible] హామప్యాగమిష్యామి సేవే త్వాం లక్ష్మణో యథా, నోచేత్ప్రాయోపవేశేన త్యజామ్యేతత్కళేబరమ్. ఇత్యేవం నిశ్చయం కృత్వా దర్భాసా_స్తీర్య చాతపే, మనసాఽపి వినిశ్చిత్య ప్రాఙ్ముఖోపవివేశ సః. ౪౦. భరతస్యాపి

నిర్బన్ధం దృష్ట్వా రామోఽతివిస్మితః, నేత్రాన్తసంజ్ఞాం గురవే చకార రఘునన్దనః. ఏకాన్తే భరతం ప్రాహ వసిష్ఠో జ్ఞానినాం వరః, వత్స గుహ్యం శృణుష్వేదం మమ వాక్యాత్సునిశ్చితమ్. రామో నారాయణస్సాక్షాద్బ్రహ్మణా యాచితః పురా, రావణస్య వధార్థాయ జాతో దశరథాత్మజః. యోగమాయాఽపి సీతేతి జాతా జనకనన్దినీ, శేషోఽపి లక్ష్మణో జాతో రామమన్వేతి సర్వదా. రావణం హన్తుకామాస్తే గమిష్యన్తి న సంశయః, కైకేయ్యా వరదానాది యద్యన్నిష్ఠురభాషణమ్. సర్వం దేవకృతం నోచేదేవం సా భాషయేత్కథమ్, తస్మాత్త్యజాగ్రహం తాత రామస్య వినివర్తనే. నివర్తస్వ మహాసైన్యైర్భ్రాతృభిస్సహితః పురమ్, రావణం సకులం హత్వా శీఘ్రమేవాగమిష్యతి. ఇతి శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం భరతో విస్మయాన్వితః, గత్వా సమీపం రామస్య విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః. పాదుకే దేహి రాజేన్ద్ర రాజ్యాయ తవ పూజితే, తయోస్సేవాం కరోమ్యేః యావదాగమనం తవ. ఇత్యుక్త్వా పాదుకే దివ్యే యోజయామాస పాదయోః, రామస్య తే దదౌ రామో భరతాయాతిభక్తితః.౫౦.గృహీత్వా పాదుకే దివ్యే భరతో రత్నభూషితే, రామం పునః పరిక్రమ్య ప్రణనామ పునః పునః. భరతః పునరాహేదం భక్త్యా గద్గదయా గిరా, నవపఞ్చసమాన్తే తు ప్రథమే దివసే యది. నాగమిష్యసి చేద్రామ ప్రవిశామి మహానలమ్. బాఢమిత్యేవ తం రామో భరతం సంన్యవర్తయత్. ససైన్యస్సవసిష్ఠశ్చ శత్రుఘ్నసహితస్సుధీః, మాతృభిస్త్రిభిస్సార్ధం గమనాయోపచక్రమే. కైకేయీ రామమేకాన్తే ప్రవ

న్నేత్రజలాకులా, ప్రాఞ్జలిః ప్రాహ హే రామ తవ రాజ్యవిఘాతనం. కృతం మయా దుష్టధియా మాయామోహితచేతసా, క్షమస్వ మమ దౌరాత్మ్యం క్షమాసారా హి సాధవః. త్వం సాక్షాద్విష్ణురవ్యక్తః పరమాత్మా సనాతనః, మాయామానుషరూపేణ మోహయస్యఖిలం జగత్. త్వయైవ ప్రేరితో లోకః కురుతే సాధ్వసాధు వా, త్వదధీనమిదం విశ్వమస్వతన్త్రం కరోతి కిమ్. యథా కృత్రిమనర్తక్యో నృత్యన్తి కుహకేచ్ఛయా, త్వదధీనా తథా మాయా నర్తకీ బహురూపిణీ. త్వయైవ ప్రేరితానాం చ దేవకార్యం కరిష్యతా, పాపిష్ఠం పాపమనసా కర్మాచరమరిన్దమ. అదృప్రతీతోఽపి మమ దేవానామప్యగోచరః. ౬౦. పాహి విశ్వేశ్వరానన్త జగన్నాథ నమోఽస్తు తే. ఛిన్ధి స్నేహమయం పాశం పుత్రవిత్తాదిగోచరమ్, త్వజ్జ్ఞానామలఖడ్గేన త్వామహం శరణం గతా. కైకేయ్యా వచనం శ్రుత్వా రామస్సస్మితమబ్రవీత్, యదాహ మాం మహాభాగే నానృతం సత్యమేవ తత్. మయైవ ప్రేరితా వాణీ తవ వక్త్రాద్వినిర్గతా, దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థమత్ర దోషః కుతస్తవ. గచ్ఛ త్వం హృది మాం నిత్యం భావయన్తీ దివానిశమ్, సర్వత్ర విగతస్నేహా మద్భక్త్యా మోక్ష్యసేఽచిరాత్. అహం సర్వత్ర సమదృక్ ద్వేష్యో వా ప్రియ ఏవ వా, నాస్తి మే కల్పకస్యేవ భజతోఽనుభజామ్యహమ్. మన్మాయామోహితధియో మామమ్బ మనుజాకృతిమ్, సుఖదుఃఖాద్యనుగతం జానన్తి న తు తత్త్వతః. దిష్ట్యా మద్గోచరం జ్ఞానముత్పన్నం తే భవాపహమ్, స్మరన్తీ తిష్ఠ భవనే లిప్యసే న

చ కర్మభిః. ఇత్యుక్త్వా సా పరిక్రమ్య రామం సానన్దవిస్మయా,
ప్రణమ్య శతశో భూమౌ యయౌ గేహం ముదాన్వితా.
భరతస్తు సహామాత్యైర్మాతృభిర్గురుణా సహ, అయోధ్యామగ
మచ్ఛీఘ్రం రామమేవానుచిన్తయన్. పౌరజానపదాన్సర్వా
నయోధ్యాయాముదారధీః. ౭౦. స్థాపయిత్వా యథాన్యాయం
నన్దిగ్రామం యయౌ స్వయమ్, తత్ర సింహాసనే నిత్యం పాదు
కే స్థాప్య భక్తితః. పూజయిత్వా యథా రామం గన్ధపుష్పా
క్షతాదిభిః, రాజోపచారైరఖిలైః ప్రత్యహం నియతవ్రతః.
ఫలమూలాశనో దాన్తో జటావల్కలధారకః, అధశ్శాయీ
బ్రహ్మచారీ శత్రుఘ్నసహితస్తదా. రాజకార్యాణి సర్వాణి
యావన్తి పృథివీతలే, తాని పాదుకయోస్సమ్యఙ్నివేదయతి
రాఘవః. గణయన్దివసాన్యేవం రామాగమనకాఙ్క్షయా, స్థితో
రామార్పితమనాస్సాక్షాద్బ్రహ్మామునిర్యథా. రామస్తు చిత్ర
కూటాద్రావసన్మునిభిరావృతః, సీతయా లక్ష్మణేనాపి కిఞ్చిత్కాల
ముపావసత్. నాగరాశ్చ సదా యాన్తి రామదర్శనలాలసాః.
చిత్రకూటస్థితం జ్ఞాత్వా సీతయా లక్ష్మణేన చ. దృష్ట్వా తజ్జన
సంబాధం రామస్తత్యాజ తం గిరిమ్, దణ్డకారణ్యగమనే
కార్యమప్యనుచిన్తయన్. అన్వగాత్సీతయా భ్రాత్రా హ్యత్రే
రాశ్రమముత్తమమ్, సర్వత్ర సుఖసంవాసం జనసంబాధవర్జి
తమ్. గత్వా మునిముదాసీనం భాసయన్తం తపోవనమ్, దణ్డవ
త్ప్రణిపత్యాహ రామోఽహమభివాదయే. ౮౦. పితురాజ్ఞాం
పురస్కృత్య దణ్డకానహమాగతః, వనవాసమిషేణాపి ధన్యోఽ
హం దర్శనాత్తవ. శ్రుత్వా రామస్య వచనం రామం జ్ఞాత్వా హరిం.

షరమ్, పూజయామాస విధివద్భక్త్యాపరమయా మునిః. వన్యైః ఫలైః కృతాతిథ్యముపవిష్టం రఘూత్తమమ్, సీతాం చ లక్ష్మణం చైవ సంతుష్టో వాక్యమబ్రవీత్. భార్యా మేఽతీవ సంవృద్ధా హ్యనసూయేతి విశ్రుతా, తపశ్చరంతీ సుచిరం ధర్మజ్ఞా ధర్మ వత్సలా. అన్తస్తిష్ఠతి తాం సీతా పశ్యత్వరినిషూదన, తథేతి జానకీం ప్రాహ రామో రాజీవలోచనః. గచ్ఛ దేవీం నమస్కృత్య శీఘ్రమేహి పునశ్శుభే, తథేతి రామవచనం సీతాచాపి తథాఽ కరోత్. దృష్ట్వాఽత్రపతతాం మగ్రే సీతాం దృష్ట్వాఽతిహృష్టధీః, అన సూయా సమాలిఙ్గ్య వత్సే సీతేతిసాదరమ్. దివ్యే దదౌ కుణ్డలే ద్వే నిర్మితే విశ్వకర్మణా, దుకూలే ద్వే దదౌ తస్యై నిర్మలే భక్తిసంయుతా. అఙ్గరాగం చ సీతాయై దదౌ దివ్యం శుభా ననా, న త్యక్ష్యతేఽఙ్గరాగేణ శోభా త్వాం కమలాననే. పాతి వ్రత్యం పురస్కృత్య రామమన్వేహి జానకీ, కుశలీ రాఘవో యాతు త్వయా సహ పునర్గృహమ్. ౯౦. భోజయిత్వా యథా న్యాయం రామం సీతాసమన్వితమ్, లక్ష్మణం చ తదా రామం పునః ప్రాహ కృతాఞ్జలిః, రామ త్వమేవ భువనాని విధాయ తేషాం సంరక్షణాయ సురమానుషతిర్య గాదీన్, దేహాన్బిభర్షి న చ దేహగుణైర్విలిప్తస్త్వత్తో బిభేత్యఖిలమోహకరీ చ మాయా. ౯౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే ఉమామహేశ్వరసంవాదే

అయోధ్యాకాణ్డే నవమస్సర్గః.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచన్ద్రాయనమః

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

ఆరణ్యకాణ్డే - ప్రథమస్సర్గః

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-అథ తత్ర దినం స్థిత్వా ప్రభాతే
రఘునన్దనః, స్నాత్వా మునిం సమామన్త్ర్య ప్రయాణాయో
పచక్రమే. మునే గచ్ఛామహే సర్వే మునిమణ్డలమణ్డితమ్,
విపినం దణ్డకం యత్ర త్వమాజ్ఞాతుమిహార్హసి. మార్గప్రదర్శ
నార్థాయ శిష్యానాజ్ఞప్తుమర్హసి, శ్రుత్వా రామస్య వచనం ప్రహ
స్యాత్రిర్మహాయశాః. ప్రాహ తత్ర రఘుశ్రేష్ఠం రామ రామ సురా
శ్రయ, సర్వస్య మార్గద్రష్టా త్వం తవ కో మార్గదర్శకః. తథాపి
దర్శయిష్యన్తి తవ లోకానుసారిణః, ఇతి శిష్యాన్సమాదిశ్య
స్వయం కిఞ్చిత్తమన్వగాత్. రామేణ వారితః ప్రీత్యా అత్రి
స్స్వభవనం యయౌ. క్రోశమాత్రం తతో గత్వా దదర్శ
మహతీం నదీమ్, అత్రేశ్శిష్యానువాచేదం రామో రాజీవలో
చనః. నద్యాస్సంతరణే కశ్చిదుపాయో విద్యతే న వా, ఊచు
స్తే విద్యతే నౌకా సుదృఢా రఘునన్దన. తారయిష్యామహే
యుష్మాన్వయమేవ క్షణాదిహ, తతో నావి సమారోప్య సీతాం
రాఘవలక్ష్మణౌ. క్షణాత్సంతారయామాసుర్నదీం మునికుమా

రకాః, రామాభినన్దితాస్సర్వే జగ్మురతేఽరథాశ్రమమ్. తావేత్య
విపినం ఘోరం ఝిల్లీఝఙ్కారనాదితమ్, నానామృగగణాకీర్ణం
సింహవ్యాఘ్రాదిభీషణమ్. ౧౦. రాక్షసైర్ఘోరరూపైశ్చ సేవితం
రోమహర్షణమ్, ప్రవిశ్య విపినం ఘోరం రామో లక్ష్మణమబ్ర
వీత్. ఇతః పరం ప్రయత్నేన గన్తవ్యం సహితేన మే, ధనుర్గు
ణేన సంయోజ్య శరానపి కరే దధత్. అగ్రే యాస్యామ్యహం
పశ్చాత్త్వమన్వేహి ధనుర్ధరః, ఆవయోర్మధ్యగా సీతా మా
యేవాత్మపరాత్మనోః. చక్షుశ్చారయ సర్వత్ర దృష్టం రక్షో
భయం మహత్, విద్యతే దణ్డకారణ్యే శ్రుతపూర్వమరిన్దమ.
ఇత్యేవం భాషమాణౌ తౌ జగ్మతుస్సార్ధయోజనమ్, తత్రైకా
పుష్కరిణ్యాస్తే కల్హారకుముదోత్పలైః. అమ్బుజైశ్శీతలోదేన
శోభమానా వ్యదృశ్యత, తత్సమీపమథో గత్వా పీత్వా తత్స
లిలం శుభమ్. ఊషుస్తే సలిలాభ్యాశే క్షణం ఛాయాముపా
శ్రితాః, తతో దదృశురాయాన్తం మహాసత్త్వం భయానకమ్
కరాలదంష్ట్రవదనం భీషయన్తం స్వగర్జితైః, వామాంసేన్యస్త
శూలాగ్రగ్రథితానేకమానుషమ్. భక్షయన్తం గజవ్యాఘ్ర
మహిషం వనగోచరమ్, జ్యారోపితం ధనుర్ధృత్వా రామో
లక్ష్మణమబ్రవీత్. పశ్య భ్రాతర్మహాకాయో రాక్షసోఽయ
ముపాగతః, ఆయాత్యభిముఖం నోఽగ్రే భీరూణాం భయమా
వహన్. ౨౦. సజ్జీకృతధనుస్తిష్ఠ మాభైర్జనకనన్దిని, ఇత్యుక్త్వా
బాణమాదాయ స్థితో రామ ఇవాచలః. స తు దృష్ట్వా రమా
నాథం లక్ష్మణం జానకీం తదా, అట్టహాసం తతః కృత్వాభీషయ
న్నిదమబ్రవీత్. కౌ యువాం బాణతూణీరజటావల్కలధారి
ణౌ, మునివేషధరౌ బాలౌ స్త్రీసహాయౌ సుదుర్మదౌ. సున్దరౌ

బత మే వక్త్రప్రవిష్టకబలోపమౌ, కిమర్థమాగతౌ ఘోరం వనం వ్యాలనిషేవితమ్. శ్రుత్వా రక్షోవచో రామస్స్మయమాన ఉవాచ తమ్, అహం రామస్త్వయం భ్రాతా లక్ష్మణో మమ సమ్మతః ఏషా సీతా మమప్రాణవల్లభా వయమాగతాః, పితృవాక్యం పురస్కృత్య శిక్షణార్థం భవాదృ[illegible]మ్. శ్రుత్వా తద్రామవచనమట్టహాసమథాకరోత్, వ్యాదాయ వక్త్రం బాహుభ్యాం శూలమాదాయ సత్వరః. మాం న జానాసి రామ త్వం విరాధం లోకవిశ్రుతమ్,మద్భయాన్మునయస్సర్వే త్యక్త్వా వనమితో గతాః. యది జీవితుమిచ్ఛాస్తి త్యక్త్వా సీతాం నిరాయుధౌ,పలాయతం నచే చ్ఛీఘ్రం భక్షయామి యువామహమ్. ఇత్యుక్త్వా రాక్షసస్సీతామాదాతుమభిదుద్రువే, రామశ్చిచ్ఛేద తద్బాహూ శరేణ ప్రహసన్నివ 30. తతః క్రోధపరీతాత్మా వ్యాదాయ వికటం ముఖమ్, రామమభ్యద్రవద్రామశ్చిచ్ఛేద పరిధావతః. పదద్వయం విరాధస్య తదద్భుతమివాభవత్, తతస్సర్ప ఇవాస్యేన గ్రసితుం రామమాపతత్. తతోఽర్ధచన్ద్రాకారేణ బాణేనాస్య మహచ్ఛిరః, చిచ్ఛేద రుధిరౌఘేణ పపాత ధరణీతలే. తతస్సీతా సమాలిఙ్గ్య ప్రశశంస రఘూత్తమమ్, తతో దున్దుభయో నేదుర్దివి దేవగణేరితాః. ననృతుశ్చాప్సరా హృష్టా జగుర్గన్ధర్వకిన్నరాః. విరాధకాయాదతిసున్దరాకృతిః విభ్రాజమానో విమలామ్బరావృతః, ప్రతప్తచామీకరచారుభూషణో వ్యదృశ్యతాగ్రే గగనే రవిర్యథా. ప్రణమ్య రామం ప్రణతార్తిహారిణం భవప్రవాహోపరమం ఘృణాకరమ్, ప్రణమ్యభూయః ప్రణనామ దణ్డవత్ప్రపన్న

పర్యాప్తిహారం ప్రసన్నధీః. విరాధఉవాచ- శ్రీరామ రాజీవదళాయతాక్ష విద్యాధరోఽహం విపులప్రకాశః, దుర్వాససాఽకారణకోపమూర్తినా శప్తః పురాసోఽద్య విమోచితస్త్వయా. ఇతః పరం త్వచ్చరణారవిన్దయోః స్మృతిస్సదా మేఽస్తు భవోపశాన్తయే, త్వన్నామసంకీర్తనమేవ వాణీ కరోతు మే కర్ణపుటం త్వదీయమ్. కథామృతం పాతు కరద్వయం తే పాదారవిన్దార్చనమేవ కుర్యాత్, శిరశ్చ తే పాదయుగప్రణామం కరోతు నిత్యం భవదీయమేవమ్. ౨౦. నమస్తుభ్యం భగవతే విశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే, ఆత్మారామాయ రామాయ సీతారామాయ వేధసే ప్రపన్నం పాహి మాం రామ యాస్యామి త్వదనుజ్ఞయా, దేవలోకం రఘుశ్రేష్ఠ మాయా మాం మా వృణోతు తే. ఇతి విజ్ఞాపితస్తేన ప్రసన్నో రఘునన్దనః, దదౌ వరం తదా ప్రీతో విరాధాయ మహామతిః. గచ్ఛ విద్యాధరాశేషమాయాదోషగుణా జితాః, త్వం మద్దర్శనాత్సద్యో ముక్తో జ్ఞానవతాం వరః. మద్భక్తిర్దుర్లభా లోకే జాతా చేన్ముక్తిదా యతః, అతస్త్వం భక్తిసంపన్నః పరం యాహి మమాజ్ఞయా. రామేణ రక్షోనిధనం సుఘోరం శాపాద్విముక్తిర్వరదానమేవమ్, విద్యాధరత్వం పునరేవ లబ్ధం రామం గృణన్నేతి నరోఽఖిలార్థాన్. ౨౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఆరణ్యకాణ్డే ప్రథమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. విరాధే స్వర్గతే రామో లక్ష్మణేనచ సీతయా, జగామ శరభఙ్గస్య వనం సర్వసుఖావహమ్. శరభఙ్గస్తతో దృష్ట్వా రామం సౌమిత్రిణాసహ, ఆయాన్తం సీతయా

సార్ధం సంభ్రమాదుత్థితస్సుధీః. అభిగమ్య సుసంపూజ్య విష్టరే
షూపవేశయత్, ఆతిథ్యమకరోత్తేషాం కన్దమూలఫలాదిభిః.
ప్రీత్యాహ శరభఙ్గోఽపి రామం భక్తపరాయణమ్. బహుకాల
మిహైవాసం తపసే కృతనిశ్చయః, తవ సందర్శనాకాఙ్క్షీ రామ
త్వం పరమేశ్వరః. అద్య మత్తపసా సిద్ధం యత్పుణ్యం బహు
విద్యతే, తత్సర్వం తవ దాస్యామి తతో ముక్తిం వ్రజామ్య
హమ్. సమర్ప్య రామస్య మహత్సుపుణ్యఫలం విరక్తః శర
భఙ్గయోగీ, చితిం సమారోహయదప్రమేయం రామం ససీ
తం సహసా ప్రణమ్య. ధ్యాయం శ్చిరం రామమశేషహృత్స్థం
దూర్వాదలశ్యామలమమ్బుజాక్షమ్, చీరామ్బరం స్నిగ్ధజటా
కలాపం సీతాసహాయం సహలక్ష్మణం తమ్. కోవా దయాళు
స్స్మృతకామధేనురన్యో జగత్యాం రఘునాయకాదహో,
స్మృతో మయా నిత్యమనన్యభాజా జ్ఞాత్వా స్మృతిం మే
స్వయమేవ యాతః. పశ్యత్విదానీం దేవేశో రామో దాశరథిః
ప్రభుః, దగ్ధ్వా స్వదేహం గచ్ఛామి బ్రహ్మలోకమకల్మషః.
అయోధ్యాధిపతిర్మేఽస్తు హృదయే రాఘవస్సదా, యద్వా
మాఙ్కే స్థితా సీతా మేఘస్యేవ తటిల్లతా. ౧౦. ఇతి రామం
చిరం ధ్యాత్వా దృష్ట్వా చ పురతస్స్థితమ్, ప్రజ్వాల్య సహసా
వహ్నిం దగ్ధ్వాపఞ్చాత్మకం వపుః. దివ్యదేహధరస్సాక్షాద్యయౌ
లోకపతేః పదమ్, తతో మునిగణాస్సర్వే దణ్డకారణ్యవాసినః,
ఆజగ్మూ రాఘవం ద్రష్టుం శరభఙ్గనివేశనమ్. దృష్ట్వా మునిసమూ
హం తం జానకీరామలక్ష్మణాః, ప్రణేముస్సహసా భూమౌ
మాయామానుషరూపిణః. ఆశీర్భిరభినన్ద్యాథ రామం సర్వే

హృది స్థితమ్, ఊచుః ప్రాఞ్జలయస్సర్వే ధనుర్బాణధరంహరిమ్. భూమేర్భారావతారాయ జాతోఽసి బ్రహ్మణాఽర్థితః, జానీమ స్త్వాం హరిం లక్ష్మీం జానకీం లక్ష్మణం తథా. శేషాంశం శఙ్ఖచక్రే ద్వే భరతం సానుజం తథా, అతశ్చాదౌ ఋషీణాం త్వం దుఃఖం మోక్తుమిహార్హసి. ఆగచ్ఛ యామో మునిసేవితాని వనాని సర్వాణి రఘూత్తమ క్రమాత్, ద్రష్టుం సుమిత్రాసుత జానకీభ్యాం తదా దయాఽస్మాసు దృఢా భవిష్యతి. ఇతి విజ్ఞాపితో రామః కృతాఞ్జలిపుటైర్విభుః, జగామ మునిభిస్సార్ధం ద్రష్టుం మునివనాని సః. దదర్శ తత్ర పతితాన్యనేకాని శిరాంసి సః, అస్థిభూతాని సర్వత్ర రామో వచనమబ్రవీత్. అస్థీని కేషామేతాని కిమర్థం పతితాని వై, తమూచుర్మునయో రామ ఋషీణాం మస్తకాని హి. ౨౦. రాక్షసైర్భక్షితానీశ ప్రమత్తానాం సమాధితః, అన్తరాయం మునీనాం తే పశ్యన్తోఽను చరంతిహి. శ్రుత్వా వాక్యంమునీనాం సభయదైన్యసమన్వితమ్, ప్రతిజ్ఞామకరోద్రామో వధాయాశేషరక్షసామ్. పూజ్యమానాస్సదా తత్ర మునిభిర్వనవాసిభిః, జానక్యా సహితో రామో లక్ష్మణేన సమన్వితః. ఉవాస కతిచిత్తత్ర వర్షాణి రఘునన్దనః, ఏవం క్రమేణ సంపశ్యన్నృషీణామాశ్రమాన్విభుః. సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమం ప్రాగాత్పృథ్వ్యాతమృషిసంకులమ్, సర్వర్తుగుణసంపన్నం సర్వకాలసుఖావహమ్. రామమాగతమాకర్ణ్య సుతీక్ష్ణస్స్వయమాగతః, అగస్త్యశిష్యో రామస్య మన్త్రోపాసన తత్పరః. విధివత్పూజయామాస భక్త్యుత్ఫుల్లితలోచనః. సుతీక్ష్ణ ఉవాచ. త్వన్మన్త్రజాప్యహమనన్తగుణాప్రమేయ సీతాపతేశివవిరిఞ్చిసమాశ్రితాఙ్ఘ్రే, సంసారసిన్ధుతరణామలపోతపాద రామా

భిరామ సతతం తవ దాసదాసః. మామద్య సర్వజగతామవి
గోచరస్త్వం త్వన్మాయయా సుతకలత్రగృహాన్ధకూపే, మగ్నం
నిరీక్ష్య మలపుద్గలపిణ్డమోహపాశానుబద్ధహృదయం స్వయమా
గతోఽసి. త్వం సర్వభూతహృదయేషు కృతాలయోఽసిత్వన్మ
న్త్రజాప్యవిముఖేషు తనోషి మాయామ్, త్వన్మన్త్రసాధనపరేష్వ
పయాతి మాయా సేవానురూపఫలదోఽసి యథా మహీపః.
విశ్వస్య సృష్టిలయసంస్థితిహేతురేకస్త్వం మాయయా త్రిగు
ణయా విధిరీశవిష్ణూ, భాసీశ మోహితధియాంవివిధాకృతిస్త్వం
యద్వద్రవిస్సలిలపాత్రగతో హ్యనేకః. ౩౦. ప్రత్యక్షతోఽద్య
భవతశ్చరణారవిన్దం పశ్యామి రామ తమసః పరతః స్థితస్య,
దృగ్రూపతస్త్వమసతామవిగోచరోఽపిత్వన్మన్త్ర పూతహృదయే
షు సదా ప్రసన్నః. పశ్యామి రామ తవ రూపమరూపిణోఽపి
మాయావిడమ్బనకృతం సుమనుష్యవేషమ్, కన్దర్పకోటిసుభ
గం కమనీయచాపబాణం దయార్ద్రహృదయం స్మితచారువక్త్ర
మ్. సీతాసమేతమజినామ్బరమప్రధృష్యం సౌమిత్రిణా నియత
సేవితపాదపద్మమ్, నీలోత్పలద్యుతిమనన్తగుణం ప్రశాన్తం
మద్భాగధేయమనిశం ప్రణమామి రామమ్. జానన్తు రామ
తవ రూపమశేషదేశకాలాద్యుపాధిరహితం ఘనచిత్ప్రకాశమ్,
ప్రత్యక్షతోఽద్య మమ గోచరమేతదేవ రూపం విభాతు హృ
దయే న పరం వికాంక్షే. ఇత్యేవం స్తువతస్తస్య రామస్స
స్మితమబ్రవీత్, మునే జానామి తే చిత్తం నిర్మలం మదుపా
సనాత్. అతోఽహమాగతో ద్రష్టుం మదృతే నాన్యసాధనమ్,
మన్మన్త్రోపాసకా లోకే మామేవ శరణం గతాః. నిరపేక్షా నా

న్యగతా స్తేషాం దృశ్యోఽహమన్వహమ్, స్తోత్ర మేతత్పఠే ద్యస్తు త్వత్కృతం మత్ప్రియం సదా. సద్భక్తిర్మే భవేత్తస్య జ్ఞానం చ విమలం భవేత్, త్వం మమోపాసనాదేవ విముక్తోఽసీహ సర్వతః, దేహాన్తే మమ సాయుజ్యం లప్స్యసే నాత్ర సంశయః, గురుం తే ద్రష్టుమిచ్ఛామి హ్యగస్త్యం మునినాయకమ్, కిఞ్చిత్కాలం తత్ర వస్తుం మనో మే త్వరయత్యలమ్, సుతీక్ష్ణోఽపి తథేత్యాహ శ్వో గమిష్యసి రాఘవ. అహమప్యాగమిష్యామి చిరాద్దృష్టో మహామునిః, అథ ప్రభాతే మునినా సమేతో రామస్ససీతస్సహ లక్ష్మణేన, అగస్త్యసంభాషణలోలమానసశ్శనైరగస్త్యానుజమన్దిరం యయౌ. ౨౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఆరణ్యకాణ్డే ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. అథ రామస్సుతీక్ష్ణేన జానక్యా లక్ష్మణేన చ, అగస్త్యస్యానుజస్థానం మధ్యాహ్నే సమపద్యత. తేన సంపూజితస్సమ్యగ్భుక్త్వా మూలఫలాదికమ్, పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ జగ్ముస్తేఽగస్త్యమణ్డలమ్. సర్వర్తుఫలపుష్పాఢ్యం నానామృగగణైర్యుతమ్, పక్షిసంఘైశ్చ వివిధైర్నాదితం నన్దనోపమమ్. బ్రహ్మర్షిభిర్దేవర్షిభిస్సేవితం మునిమన్దిరైః, సర్వతోఽలఙ్కృతం సాక్షాద్బ్రహ్మలోకమివాపరమ్. బహిరేవాశ్రమస్యాథ స్థిత్వా రామోఽబ్రవీన్మునిమ్, సుతీక్ష్ణ గచ్ఛ త్వం శీఘ్రమాగతం మాం నివేదయ. అగస్త్యమునివర్యాయ సీతయా లక్ష్మణేన చ,మహాప్రసాద ఇత్యుక్త్వా సుతీక్ష్ణః ప్రయయౌ గురోః. ఆశ్రమం త్వరయా తత్ర ఋషిసఙ్ఘసమావృతమ్,

ఉపవిష్టం రామభక్తైర్విశేషేణ సమావృతమ్. వ్యాఖ్యాత
రామమన్త్రార్థం శిష్యేభ్యశ్చాతిభక్తితః, దృష్ట్వా ఽగస్త్యం
మునిశ్రేష్ఠం సుతీక్ష్ణః ప్రయయౌ మునేః. దణ్డవత్ప్రణిపత్యా
హ వినయావనతస్సుధీః, రామో దాశరథిర్బ్రహ్మన్ సీతయా
లక్ష్మణేన చ. ఆగతో దర్శనార్థం తే బహిస్తిష్ఠతి సాఞ్జలిః. అగ
స్త్యఉవాచ - శీఘ్రమానయ భద్రం తే రామం మమ హృది
స్థితమ్. తమేవ ధ్యాయమానోఽహం కాంక్షమాణోఽత్ర
సంస్థితః. ౧౦ ఇత్యుక్త్వా స్వయముత్థాయ మునిభిస్సహితో
ద్రుతమ్, అభ్యయాత్పరయా భక్త్యా గత్వా రామమథాబ్ర
వీత్. ఆగచ్ఛ రామ భద్రం తే దిష్ట్యా తేఽద్య సమాగమః,
ప్రియాతిథిర్మమ ప్రాప్తోఽస్యద్య మే సఫలం దినమ్. రామోఽపి
మునిమాయాన్తం దృష్ట్వా హర్షసమాకులః, సీతయా లక్ష్మ
నాపి దణ్డవత్పతితో భువి. ద్రుతముత్థాప్య మునిరాడ్రామమా
లిఙ్గ్య భక్తితః, తద్గాత్రస్పర్శజాహ్లాదస్రవన్నేత్రజలాకులః. గృ
హీత్వా కరమేకేన కరేణ రఘునన్దనమ్, జగామ స్వాశ్రమం
హృష్టో మనసా మునిపుఙ్గవః. సుఖోపవిష్టం సంపూజ్య పూజయా
బహువిస్తరమ్, భోజయిత్వా యథాన్యాయం భోజ్యైర్వన్యై
రనేకధా. సుఖోపవిష్టమేకాన్తే రామం శశినిభాననమ్, కృతా
ఞ్జలిరువాచేదమగస్త్యో భగవానృషిః. త్వదాగమనమేవాహం
ప్రతీక్షన్సముపస్థితః, యదా క్షీరసముద్రాన్తే బ్రహ్మణా
ప్రార్థితః పురా. భూమేర్భారాపనుత్త్యర్థం రావణస్య వధాయ
చ, తదాది దర్శనాకాఙ్క్షీ తవ రామ తపశ్చరన్. వసామి మునిభి
స్సార్థం త్వామేవ పరిచిన్తయన్, సృష్టేః ప్రాగేక ఏవాసీర్నిర్వి

శలోఽనుపాధికః. త్వదాశ్రయా త్వద్విషయా మాయా తే శక్తిరుచ్యతే. ౨౦. త్వామేవ నిర్గుణం శక్తిరావృణోతి యదా తదా, అవ్యాకృతమితి ప్రాహుర్వేదాన్తపరినిష్ఠితాః. మూల ప్రకృతిరిత్యేకే ప్రాహుర్మాయేతి కేచన, అవిద్యాసంసృతిర్బన్ధ ఇత్యాది బహుధోచ్యతే.త్వయా సంక్షోభ్యమాణా సా మహా త్తత్త్వం ప్రసూయతే. మహత్తత్త్వాదహంకారస్త్వయా సం చోదితాదభూత్. అహంకారో మహత్తత్త్వసంవృత స్త్రివిధో ఽభవత్, సాత్త్వికో రాజసశ్చైవ తామసశ్చేతి భణ్యతే. తామసాత్సూక్ష్మతన్మాత్రాణ్యాసన్భూతాన్యతః పరమ్, స్థూలాని క్రమశో రామ క్రమోత్తరగుణానిహ. రాజసానీన్ద్రియా ణ్యేవ సాత్త్వికా దేవతా మనః, తేభ్యోఽభవత్సూత్రరూపం లిఙ్గం సర్వగతం మహత్. తతో విరాట్ సముత్పన్నః స్థూలా ద్భూతకదమ్బకాత్, విరాజః పురుషాత్సర్వం జగత్ స్థావరజఙ్గ మమ్. దేవతిర్యఙ్మనుష్యాశ్చ కాలకర్మక్రమేణ తు, త్వం రజో గుణతో బ్రహ్మా జగతస్సర్వకారణమ్. సత్త్వాద్విష్ణుస్త్వమేవాస్య పాలకస్సద్భిరుచ్యసే, లయే రుద్రస్త్వమేవాస్య త్వన్మాయాగుణ భేదతః. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాఖ్యా వృత్తయో బుద్ధిజైర్గుణైః, తాసాం విలక్షణో రామ స్త్వం సాక్షీ చిన్మయోఽవ్యయః.౩౦. సృష్టిలీలాం యదా కర్తుమీహసే రఘునన్దన, అంగీకరోషి మాయాం త్వం తదా వై గుణవానివ. రామ మాయా ద్విధా భాతి విద్యావిద్యేతి తే సదా, ప్రవృత్తిమార్గనిరతా అవిద్యా వశవర్తినః, నివృత్తిమార్గనిరతా వేదాన్తార్థవిచారకాః. త్వద్భ క్తినిరతా యే చ తే వై విద్యామయాః స్మృతాః, అవిద్యా వశగా యే తు నిత్యం సంసారిణశ్చ తే, విద్యాభ్యాసరతా

యే తు నిత్యముక్తా స్త ఏవ హి, లోకే త్వద్భక్తినిరతా స్త్వ
న్మన్త్రోపాసకాశ్చ యే, విద్యా ప్రాదుర్భవే త్తేషాం నేతరేషాం
కదాచన. అత స్త్వద్భక్తిసంపన్నా ముక్తా ఏవ న సంశయః,
త్వద్భక్త్యమృతహీనానాం మోక్షస్స్వప్నేఽపి నో భవేత్.
కిం రామ బహునోక్తేన సారం కించిద్బ్రవీమి తే, సాధుసఙ్గతి
రేవాత్ర మోక్షహేతురుదాహృతా. సాధవస్సమచిత్తా యే
నిస్స్పృహా విగతైషణాః, దాన్తాః ప్రశాన్తా స్త్వద్భక్తా నివృ
త్తాఖిలకామనాః. ఇష్టప్రాప్తివిపత్త్యోశ్చ సమాస్సఙ్గవివర్జితాః,
సన్న్యస్తాఖిలకర్మాణస్సర్వదా బ్రహ్మతత్పరాః. యమాదిగుణసం
పన్నాస్సంతుష్టా యేన కేనచిత్, సత్సఙ్గమో భవేద్యర్హి త్వత్క
థాశ్రవణే రతిః. సముదేతి తతో భక్తి స్త్వయి రామ సనాతనే,
త్వద్భక్తావుపపన్నాయాం విజ్ఞానం విపులం స్ఫుటమ్ రం. ఉదేతి
ముక్తిమార్గోఽయమాద్యశ్చతురసేవితః, తస్మాద్రాఘవ సద్భక్తి
స్త్వయి మే ప్రేమలక్షణా. సదా భూయాద్ధరే సఙ్గ స్త్వద్భ
క్తేషు విశేషతః, అద్య మే సఫలం జన్మ భవత్సందర్శనాదభూత్.
అద్య మే క్రతవస్సర్వే బభూవుస్సఫలాః ప్రభో, దీర్ఘకాలం
మయాతప్తమనన్యమతినా తపః. తస్యేహ తపసో రామ ఫలం
తవ యద్దర్శనమ్, సదా మే సీతయా సార్ధం హృదయే వస రా
ఘవ. గచ్ఛత స్తిష్ఠతో వాపి స్మృతిస్స్యాన్మే సదా త్వయి, ఇతి
స్తుత్వా రమానాథమగస్త్యో మునిసత్తమః. దదౌ చాపం
మహేన్ద్రేణ రామార్థే స్థాపితం పురా, అక్షయ్యౌ బాణతూ
ణీరౌ ఖడ్గం రత్నవిభూషితమ్, జహి రాఘవ భూభారభూతం
రాక్షసమణ్డలమ్, యదర్థమవతీర్ణోఽసి మాయయా మనుజా

కృతిః, ఇతో యోజనయుగ్మే తు పుణ్యకాననమణ్డితః. • అస్తి పఞ్చవటీనామ్నా ఆశ్రమో గౌతమీతటే, నేతవ్యస్తత్ర తే కాలః శేషో రఘుకులోద్వహ. తత్రైవ బహుకార్యాణి దేవానాం కురు సత్పతే. శ్రుత్వా తదాగస్త్యసుభాషితం వచః స్తోత్రం చ తత్త్వార్థసమన్వితం విభుః, మునిం సమాభాష్య ముదాన్వితో యయౌ ప్రదర్శితం మార్గమశేషవిద్ధరిః. ౫౦.
ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వర సంవాదే, ఆరణ్యకాణ్డే, తృతీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ.—మార్గే వ్రజన్దదర్శాథ శైలశృఙ్గమివ స్థితమ్. వృద్ధంజటాయుషం రామః కిమేతదితి విస్మితః. ధనురానయ సౌమిత్రే రాక్షసోఽయం పురస్థితః, ఇత్యాహ లక్ష్మణం రామో హనిష్యామ్యృషిభక్షకమ్. తచ్ఛ్రుత్వా రామవచనం గృధ్రరాడ్భయపీడితః, వధార్హోఽహం న తే రామ పితుస్తేఽహం ప్రియస్సఖా. జటాయుర్నామ భద్రం తే గృధ్రోఽహం ప్రియకృత్తవ,పఞ్చవట్యామహం వత్స్యే తవైవ ప్రియకామ్యయా. మృగయాయాం కదాచిత్తు ప్రయాతే లక్ష్మణేఽపిచ, సీతా జనకకన్యా మే రక్షితవ్యా ప్రయత్నతః. శ్రుత్వా తద్గృధ్రవచనం రామస్సస్నేహమబ్రవీత్,సాధుగృధ్ర మహారాజ తథైవ కురు మే ప్రియమ్, అత్రైవ మే సమీపస్థో నాతిదూరో వనే వస, ఇత్యామన్త్రితమాలిఙ్గ్య యయౌ పఞ్చవటీం ప్రభుః. లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా రఘునన్దనః, గత్వా తే గౌతమీతీరం పఞ్చవట్యాం సువిస్తరమ్. మన్దిరం కారయామాస లక్ష్మణేన సుబుద్ధినా, తత్ర తే న్యవస

న్సర్వే గఙ్గాయా ఉత్తరే తటే, కదమ్బపనసామ్రాది ఫలవృక్ష
సమాకులే. ౧౦. వివిక్తే జనసంబాధవర్జితే నీరజస్థలే, వినో
దయఞ్జనకజాం లక్ష్మణేన విపశ్చితా. అధ్యువాస సుఖం రామో
దేవలోక ఇవాపరః, కన్దమూలఫలాదీని లక్ష్మణోఽనుదినం
తయోః ఆనీయ ప్రదదౌ రామసేవాతత్పరమానసః. ధను
ర్బాణధరో నిత్యం రాత్రౌ జాగర్తి సర్వతః, స్నానం కుర్వన్త్య
నుదినం త్రయస్తే గౌతమీజలే. ఉభయోర్మధ్యగా సీతా
కురుతే చ గమాగమౌ, ఆనీయ సలిలం నిత్యం లక్ష్మణః ప్రీత
మానసః. సేవతేఽహరహః ప్రీత్యా ఏవమాసన్ సుఖం త్రయః,
ఏకదా లక్ష్మణో రామమేకాన్తే సముపాస్థితమ్. వినయావనతో
భూత్వా ప్రపచ్ఛ పరమేశ్వరమ్, భగవఞ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి
మోక్షస్యైకాన్తికీం గతిమ్. త్వత్తః కమలపత్రాక్ష సంక్షేపా
ద్వక్తుమర్హసి, జ్ఞానం విజ్ఞానసహితం భక్తివైరాగ్యబృంహి
తమ్. ఆచక్ష్వ మే రఘుశ్రేష్ఠ వక్తా నాన్యోఽస్తి భూతలే.
శ్రీరామ ఉవాచ. శృణు వక్ష్యామి తే వత్స గుహ్యాద్గుహ్య
తరం పరమ్, యద్విజ్ఞాయ నరోజహ్యాత్సద్యో వైకల్పికంభ్రమమ్.
ఆదౌ మాయాస్వరూపం తే వక్ష్యామి తదనన్తరమ్, జ్ఞానస్య
సాధనం పశ్చాద్ జ్ఞానం విజ్ఞానసంయుతమ్. ౨౦. జ్ఞేయం చ
పరమాత్మానం యద్ జ్ఞాత్వా ముచ్యతే భయాత్, అనాత్మని
శరీరాదావాత్మబుద్ధిస్తు యా భవేత్. సైవ మాయా తయై
వాసౌ సంసారః పరికల్ప్యతే, రూపే ద్వే నిశ్చితే పూర్వం
మాయాయాః కులనన్దన. విక్షేపావరణే తత్ర ప్రథమం
కల్పయేజ్జగత్, లిఙ్గాద్య బ్రహ్మపర్యన్తం స్థూలసూక్ష్మవిభేదతః.
అపరం త్వఖిలం జ్ఞానరూపమావృత్య తిష్ఠతి, మాయయా

కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే. రజ్జౌ భుజఙ్గవద్భ్రాన్త్యా
విచారే నాస్తి కించన, శ్రూయతే దృశ్యతే యద్యత్స్మర్యతే
వా నరైస్సదా. అసదేవహి తత్సర్వం యథా స్వప్నమనో
రథా, దేహ ఏవ హి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతమ్.
తన్మూలః పుత్రదారాదిబన్ధనం కిం తేఽన్యథాత్మనః, దేహస్తు
స్థూలభూతానాం పఞ్చతన్మాత్రపఞ్చకమ్. అహంకారశ్చ బుద్ధిశ్చ
ఇన్ద్రియాణి తథా దశ, చిదాభాసో మనశ్చైవ మూలప్రకృతి
రేవ చ. ఏతత్క్షేత్రమితి జ్ఞేయం దేహ ఇత్యభిధీయతే, ఏతైర్వి
లక్షణో జీవః పరమాత్మా నిరామయః. జీవశ్చ పరమాత్మా చ
పర్యాయో *నాత్ర భేదధీః. ౩౦. తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధ
నాన్యపి మే శృణు, మానాభావస్తథా దమ్భహింసాదిపరివర్జ
నమ్. పరాక్షేపాదిసహనం సర్వత్రావక్రతా తథా, మనో
వాక్కాయసద్భక్త్యా సద్గురోః పరిసేవనమ్. బాహ్యాభ్యన్తర
సంశుద్ధిః స్థిరతా సత్క్రియాదిషు, మనోవాక్కాయదణ్డశ్చ
విషయేషు నిరీహతా. నిరహఙ్కారతా జన్మజరాద్యాలోచనం
తథా, అసక్తిస్స్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు. ఇష్టా
నిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమతా తథా, మయి సర్వాత్మకే
రామే హ్యనన్యవిషయా మతిః. జనసంబాధరహితశుద్ధదేశ
నిషేవణమ్, ప్రాకృతైర్జనసంఘైశ్చ హ్యరతిస్సర్వదా భవేత్.
ఆత్మజ్ఞానే సదోద్యోగో వేదాన్తార్థావలోకనమ్, ఉక్తైరేతై
ర్భవేద్ జ్ఞానం విపరీతైర్విపర్యయః. బుద్ధిప్రాణమనోదేహా
హంకృతిభ్యో విలక్షణః, చిదాత్మాఽహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ
ఏవేతి నిశ్చయమ్. యేనజ్ఞానేన సంవిత్తే తద్ జ్ఞానం నిశ్చితం చ

* మాత్ర భేదధీః.

మే, విజ్ఞానం చ తదైవైతత్సాక్షాదనుభవేద్యదా. ఆత్మా సర్వత్ర పూర్ణ స్స్యాచ్చిదానన్దాత్మకోఽవ్యయః, బుద్ధ్యాద్యుపాధిరహితః పరిణామాదివర్జితః. ౪౦. స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయన్ననపావృతః, ఏక ఏవాద్వితీయశ్చ సత్యజ్ఞానాదిలక్షణః. అసఙ్గస్స్వప్రభో ద్రష్టా విజ్ఞానేనావగమ్యతే, ఆచార్యశాస్త్రోపదేశాదైక్యజ్ఞానం యదా భవేత్. ఆత్మనోర్జీవపరయోర్మూలావిద్యా తదైవహి, లీయతే కార్యకరణైస్సహైవ పరమాత్మని. సావస్థా ముక్తిరిత్యుక్తా హ్యుపచారోఽయమాత్మని, ఇదం మోక్షస్వరూపం తే కథితం రఘునన్దన. జ్ఞానవిజ్ఞానవైరాగ్యసహితం మే పరాత్మనః, కిం త్వేతద్దుర్లభం మన్యే మద్భక్తివిముఖాత్మనామ్. చక్షుష్మతామపి యథా రాత్రౌ సమ్యఙ్న దృశ్యతే, పదం దీపసమేతానాం దృశ్యతే సమ్యగేవహి. ఏవం మద్భక్తియుక్తానామాత్మా సమ్యక్ ప్రకాశతే, మద్భక్తేః కారణం కించిద్వక్ష్యామి శృణు తత్త్వతః. మద్భక్తసఙ్గో మత్సేవా మద్భక్తానాం నిరన్తరమ్, ఏకాదశ్యుపవాసాదిమమపర్వానుమోదనమ్. మత్కథాశ్రవణే పాఠేవ్యాఖ్యానే సర్వదా రతిః, మత్పూజాపరినిష్ఠా చ మమనామానుకీర్తనమ్. ఏవం సతతయుక్తానాంభక్తిరవ్యభిచారిణీ, మయి సంజాయతే నిత్యం తతః కిమవశిష్యతే.
౫౦. అతో మద్భక్తియుక్తస్య జ్ఞానం విజ్ఞానమేవచ, వైరాగ్యం చ భవేచ్ఛీఘ్రం తతో ముక్తిమవాప్నుయాత్. కథితం సర్వమేతత్తే తవ ప్రశ్నానుసారతః, అస్మిన్మనస్సమాధాయ యస్తిష్ఠేత్సతుముక్తిభాక్. న వక్తవ్యమిదం యత్నాన్మద్భక్తివిముఖాయ హి, మద్భక్తాయ ప్రదాతవ్యమాహూయాపి ప్రయత్నతః. య ఇదం తు పఠేన్నిత్యం శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః, అజ్ఞానపటల

ధ్యాన్తం విధూయ పరిముచ్యతే. భక్తానాం మమ యోగినాం సువిమలస్వాన్తాతిశాన్తాత్మనాం మత్సేవాభిరతాత్మనాం చ విమలజ్ఞానాత్మనాం సర్వదా, సఙ్గం యది కురుతే సదోద్యత మతిస్సత్సేవనానన్యధీ ర్మోక్ష స్తస్య కరే స్థితో౽హమనిశం వశ్యో భవే నాన్యథా. ౫౫.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
ఆరణ్యకాణ్డే, చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తస్మిన్కాలే మహారణ్యే రాక్షసీ కామరూపిణీ, విచచార మహాసత్త్వా జనస్థాననివాసినీ. ఏకదా గౌతమీతీరే పఞ్చవట్యాస్సమీపతః, పద్మవజ్రాఙ్కుశాఙ్కాని పదాని జగతీపతేః. దృష్ట్వా కామపరీతాత్మా పాదసౌన్దర్య మోహితా, పశ్యన్తీ సా శనై రాయా ద్రాఘవస్య నివేశనమ్. తత్ర సా తం రమానాథం సీతయా సహ సంస్థితమ్, కన్దర్ప సదృశం రామం దృష్ట్వా కామవిమోహితా. రాక్షసీ రాఘవం ప్రాహ కస్య త్వం కది కిమాశ్రమే, యుక్తో జటావల్కలాద్యైస్సాధ్యం కిం తే౽త్ర మే వద. అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ, భగినీ రాక్షసేన్ద్రస్య రావణస్య మహాత్మనః. ఖరేణ సహితా భ్రాత్రా వసామ్యత్రైవ కాననే, రాజ్ఞా దత్తం చ మే సర్వం మునిభక్షా వసామ్యహమ్. త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛామి వద మే వదతాం వర, తామాహ రామ నామాహమయోధ్యాధిపతేస్సుతః. ఏషా మే సున్దరీ భార్యా సీతాజనకనన్దినీ, స తు భ్రాతా కనీయాన్మే లక్ష్మణో౽తీవ సున్దరః. కిం కృత్యం తే మయా బ్రూహి కార్యం భువనసున్దరి, ఇతి రామవచశ్శ్రుత్వా కామార్తా సా౽బ్రవీదిదమ్. ౧౦. ఏహి

రామ మయా సార్ధం రమస్వ గిరికాననే, కామార్తాఽహం న
శక్నోమి త్యక్తుం త్వాం కమలేక్షణమ్. రామస్సీతాం కటాక్షే
ణ పశ్యన్సస్మితమబ్రవీత్, భార్యా మమైషా కల్యాణీ విద్యతే
హ్యనపాయినీ. త్వం తు సాపత్న్యదుఃఖేన కథం స్థాస్యసి సున్దరి,
బహిరాస్తే మమ భ్రాతా లక్ష్మణోఽతీవ సున్దరః. తవాను
రూపో భవితా పతిస్తేనైవ సంచర, ఇత్యుక్తా లక్ష్మణం ప్రాహ
పతిర్మే భవ సున్దర. భ్రాతురాజ్ఞాం పురస్కృత్య సఙ్గచ్ఛావో
ఽద్య మా చిరమ్, ఇత్యాహ. రాక్షసీ ఘోరా లక్ష్మణం కామ
మోహితా. తామాహ లక్ష్మణస్సాధ్వి దాసోఽహం తస్య
ధీమతః, దాసీ భవిష్యసి త్వం తు తతో దుఃఖతరం ను కిమ్.
తమేవ గచ్ఛ భద్రం తే స తు రాజాఽఖిలేశ్వరః, తచ్ఛ్రుత్వా
పునరప్యాగాద్రాఘవం దుష్టమానసా. క్రోధాద్రామ కిమర్థం
మాం భ్రామయస్యనవస్థితః, ఇదానీమేవ తాం సీతాం భక్షయామి
తవాగ్రతః. ఇత్యుక్త్వా వికటాకారా జానకీమనుధావతి,
తతో రామాజ్ఞయా ఖడ్గమాదాయ పరిగృహ్య తామ్. చిచ్ఛేద
నాసాం కర్ణౌ చ లక్ష్మణో లఘువిక్రమః, తతో ఘోరధ్వనిం
కృత్వా రుధిరాక్తవపుర్ద్రుతమ్. ౨౦. క్రన్దమానా పపాతాగ్రే
ఖరస్య పరుషాక్షరా, కిమేతదితి తామాహ ఖరః ఖరతరాక్షరః.
కేనైవం కారితాఽసి త్వం మృత్యోర్వక్త్రానువర్తినా, వద
మే తం వధిష్యామి కాలకల్పమపి క్షణాత్. తమాహ రాక్షసీ
రామస్సీతాలక్ష్మణసంయుతః, దణ్డకం నిర్భయం కుర్వన్నాస్తే
గోదావరీతటే. మామేవం కృతవాంస్తస్య భ్రాతా తేనైవ
చోదితః, యది త్వం కులజాతోఽసి వీరోఽసి జహి తౌ రిపూ.
తయోస్తు రుధిరం పాస్యే భక్షయిత్వా సుదుర్మదా, నోచే

త్ప్రాణాన్పరిత్యజ్య యాస్యామి యమసాదనమ్. తచ్ఛ్రుత్వా
త్వరితం ప్రాగాత్ఖరః క్రోధేన మూర్ఛితః, చతుర్దశ సహస్రాణి
రక్షసాం భీమకర్మణామ్. చోదయామాస రామస్య సమీపం
వధకాఙ్క్షయా, ఖరశ్చ త్రిశిరాశ్చైవ దూషణశ్చైవ రాక్షసః.
సర్వే రామం యయుశ్శీఘ్రం నానాప్రహరణోద్యతాః,
శ్రుత్వా కోలాహలం తేషాం రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్. శ్రూ
యతే విపులశ్శబ్దో నూనమాయాన్తి రాక్షసాః, భవిష్యతి
మహాన్యుద్ధం నూనమద్య మయా సహ. సీతాం నీత్వా గుహాం
గత్వా తత్ర తిష్ఠ మహాబల, హన్తుమిచ్ఛామ్యహం సర్వాన్
రాక్షసాన్ ఘోరరూపిణః 30. అత్ర కించిన్న వక్తవ్యం శాపి
తోఽసి మమోపరి, తథేతి సీతామాదాయ లక్ష్మణో గహ్వరం
యయౌ. రామః పరికరం బద్ధ్వా ధనురాదాయ నిష్ఠురమ్,
తూణీరావక్షయశరౌ బద్ధ్వాయత్తోఽభవత్ప్రభుః. తత ఆగ
త్య రక్షాంసి రామస్యోపరి చిక్షిపుః, ఆయుధాని విచిత్రాణి
పాషాణాన్పాదపానపి. తాని చిచ్ఛేద రామోఽపి లీలయా తిల
శః క్షణాత్, తతో బాణసహస్రేణ హత్వా తాన్ సర్వరాక్ష
సాన్. ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణం చైవ రాక్షసమ్, జఘాన
ప్రహారార్ధేన సర్వానేవ రఘూత్తమః. లక్ష్మణోఽపి గుహామధ్యా
త్సీతామాదాయ రాఘవే, సమర్ప్య రాక్షసాన్దృష్ట్వా హతా
న్విస్మయమాయయౌ. సీతా రామం సమాలిఙ్గ్య ప్రసన్నముఖ
పఙ్కజా, శస్త్రవ్రణాని చాఙ్గేషు మమార్జ జనకాత్మజా. సాఽపి
దుద్రావ దృష్ట్వా తాన్హతాన్ రాక్షసపుఙ్గవాన్, లఙ్కాం
గత్వా సభామధ్యే క్రోశన్తీ పాదసన్నిధౌ. రావణస్య పపా
తోర్వ్యాం భగినీ తస్య రక్షసః, దృష్ట్వా తాం రావణః ప్రాహ

భగినీం భయవిహ్వలామ్. ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ వత్సే త్వం విరూపక
రణం తవ, కృతం శక్రేణ వా భద్రే యమేన వరుణేన వా.
౨౦. కుబేరేణాథవా బ్రూహి భస్మీకుర్యాం క్షణేన తమ్, రా
క్షసీ తమువాచేదం త్వం ప్రమత్తో విమూఢధీః. పానాసక్తః
స్త్రీవిజిత షణ్డస్సర్వత్ర లక్ష్యసే, చారచక్షుర్విహీన స్త్వం కథం
రాజా భవిష్యసి. ఖరశ్చ నిహతస్సఙ్ఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా,
చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం మహాత్మనామ్. నిహతాని
క్షణేనైవ రామేణాసురశత్రుణా, జనస్థానమశేషేణ మునీనాం
నిర్భయం కృతమ్. న జానాసి విమూఢస్త్వమత ఏవ మయో
చ్యతే. రావణ ఉవాచ. కో వా రామః కిమర్థం వా కథం తే
నాసురా హతాః, సమ్యక్కథయ మే తేషాం మూలఘాతం
కరోమ్యహమ్. శూర్పణఖోవాచ. జనస్థానాదహం యాతా
కదాచిద్గౌతమీతటే, తత్ర పఞ్చవటీనామ పురా మునిజనా
శ్రయా. తత్రాశ్రమే మయా దృష్టో రామో రాజీవలోచనః,
ధనుర్బాణధరశ్శ్రీమాన్ జటావల్కలమణ్డితః. కనీయాననుజ
స్తస్య లక్ష్మణోఽపి తథావిధః, తస్య భార్యా విశాలాక్షీ రూ
పిణీ శ్రీరివాపరా. దేవగన్ధర్వనాగానాం మనుష్యాణాం తథా
విధా, న దృష్టా న శ్రుతా రాజన్ద్యోతయన్తీ వనం శుభా.
ఆనేతుమహముద్యుక్తా తాం భార్యార్థం తవానఘ, లక్ష్మణో
నామ తద్భ్రాతా చిచ్ఛేద మమ నాసికామ్ ౩౦. కర్ణౌ చ
నోదితస్తేన రామేణ స మహాబలః, తతోఽహమతిదుఃఖేన
రుదంతీ ఖరమన్వగామ్. సోఽపి రామం సమాసాద్య యుద్ధం
రాక్షసయూథపైః, తతః క్షణేన రామేణ తేనైవ బలశాలినా.

సర్వే తేన వినష్టావై రాక్షసా భీమవిక్రమాః, యది రామో మనః కుర్యాత్త్రైలోక్యం నిమిషార్ధతః. భస్మీకుర్యాన్న సన్దే హ ఇతి భాతి మమ ప్రభో, యది సా తవ భార్యా స్యాత్సఫ లం తవ జీవితమ్. అతో యతస్వ రాజేన్ద్ర యథా తే వల్లభా భవేత్, సీతా రాజీవపత్రాక్షీ సర్వలోకైకసున్దరీ. సాక్షాద్రామ స్య పురతస్థాతుం త్వం న క్షమః ప్రభో, మాయయా మోహ యిత్వా తు ప్రాప్స్యసే తాం రఘూత్తమమ్. శ్రుత్వా తత్సూ క్తవాక్యైశ్చ దానమానాదిభిస్తథా. ఆశ్వాస్య భగినీం రాజా ప్రవివేశ స్వకం గృహమ్. తత్ర చిన్తాపరో భూత్వా నిద్రాం రాత్రౌ న లబ్ధవాన్. ఏకేన రామేణ కథం మనుష్యమాత్రేణ నష్టస్సబలః ఖరో మే, భ్రాతా కథం మే బలవీర్యదర్పయుతో వినష్టో బత రాఘవేణ. యద్వా న రామో మనుజః పరేశో మాం హన్తుకామ స్సబలం బలౌఘైః, సంప్రార్థితోఽయం ద్రు హిణేన పూర్వం మనుష్యరూపోఽద్య రఘోః కులేఽభూత్. వధ్యో యది స్యాం పరమాత్మనాఽహం వైకుణ్ఠరాజ్యం పరి పాలయేఽహమ్, నోచేదిదం రాక్షసరాజ్యమేవ భోక్ష్యే చిరం రామమతో వ్రజామి. ఇత్థం విచిన్త్యాఖిలరాక్షసేన్ద్రో రామం విదిత్వా పరమేశ్వరం హరిమ్, విరోధబుద్ధ్యైవ హరిం ప్రయామి ద్రుతం న భక్త్యా భగవాన్ప్రసీదేత్. ౬౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, ఆరణ్యకాణ్డే, పఞ్చమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. విచిన్త్యైవం నిశాయాం స ప్రభాతే రథమాస్థితః, రావణో మనసా కార్యమేకం నిశ్చిత్య బుద్ధి

మార్గే. యయౌ మారీచసదనం పరం పార ముదన్వతః. మారీ
చ స్తత్ర మునివజ్జటావల్కలధారకః, ధ్యాయన్ హృది పరా
త్మానం నిర్గుణం గుణభాసకమ్, సమాధివిరమేఽపశ్య ద్రావణం
గృహమాగతమ్. ద్రుతముత్థాయ చాలిఙ్గ్య పూజయిత్వా య
థావిధి, కృతాతిథ్యం సుఖాసీనం మారీచో వాక్యమబ్రవీత్.
సమాగమనమేత త్తే రథేనైకేన రావణ, చిన్తాపర ఇవాభాసి
హృదికార్యం విచిన్తయన్. బ్రూహి మే న హి గోప్యం చేత్క
రవాణి తవ ప్రియమ్, న్యాయ్యం చేద్బ్రూహి రాజేన్ద్ర వృజి
నం మాం స్పృశేన్న హి. రావణ ఉవాచ. అస్తి రాజా దశరథ
స్సాకేతాధిపతిః కిల, రామనామా సుత స్తస్య జ్యేష్ఠస్సత్యపరా
క్రమః. వివాసయామాస సుతం వనం వనజనప్రియమ్, భార్య
యా సహితం భ్రాత్రా లక్ష్మణేన సమన్వితమ్. స ఆస్తే విపినే
ఘోరే పఞ్చవట్యాశ్రమే శుభే, తస్య భార్యా విశాలాక్షీ
సీతాలోకవిమోహినీ. రామో నిరపరాధాన్మే రాక్షసాన్ భీమ
విక్రమాన్, ఖరం చ హత్వా విపినే సుఖమాస్తేఽతినిర్భయః.
౧౦. భగిన్యా మే శూర్పణఖాయా నిర్దోషాయాశ్చ నాసికామ్,
కర్ణౌ చిచ్ఛేద దుష్టాత్మా వనే తిష్ఠతి నిర్భయః. అత స్త్వయా
సహాయేన గత్వా తత్ప్రాణవల్లభామ్, ఆనయిష్యామి విపినే రహి
తే రాఘవేణ తామ్. త్వన్తు మాయామృగో భూత్వా హ్యా
శ్రమాదపనేష్యసి, రామం చ లక్ష్మణం చైవ తదా సీతాం
హరామ్యహమ్. త్వం తు తావత్సహాయం మే కృత్వాస్థాస్యసి
పూర్వవత్, ఇత్యేవం భాషమాణం తం రావణం వీక్ష్య విస్మి
తః. కేనేదముపదిష్టం తే మూలఘాతకరం వచః, సవైవ శత్రుర్వ
ధ్యశ్చ య స్త్వన్నాశం ప్రతీక్షతే, రామస్య పౌరుషం స్మృత్వా

చిత్తమద్యాపి రావణ, బాలోఽపి మాం కౌశికస్య యజ్ఞసంర
క్షణాయ సః. ఆగతస్త్విషుణైకేన పాతయామాస సాగరే,
యోజనానాం శతం రామస్తదాది భయవిహ్వలః. స్మృత్వా
స్మృత్వాతదేవాహం రామం పశ్యామి సర్వతః, దణ్డకేఽపి పుర
రప్యహంవనే పూర్వవైరమనుచిన్తయన్ హృది, తీక్ష్ణశృఙ్గమృగ
రూపమేకదా మాదృశైర్బహుభిరావృతోఽభ్యయామ్. రాఘ
వంజనకజాసమన్వితం లక్ష్మణేన సహితం త్వరాన్వితః, ఆగతోఽ
హమథ హాస్తముద్యతో మాంవిలోక్య శరమేకమక్షిపత్. తేన
విద్ధహృదయోఽహముద్భ్రమన్ రాక్షసేన్ద్రపతితోఽస్మి సాగ
రే, తత్ప్రభృత్యహమిదం సమాశ్రిత స్థానమూర్జితమిదం
భయార్దితః. రామమేవ సతతం విభావయే భీతభీత ఇవ భోగ
రాశితః, రాజరత్నరమణీరథాదికం శ్రోత్రయోర్యది గతం
భయం భవేత్. రామఆగత ఇహేతి శఙ్కయా బాహ్యకార్య
మపి సర్వమత్యజమ్, నిద్రయా పరివృతో యదా స్వపేరామ
మేవ మనసాఽనుచిన్తయన్. స్వప్నదృష్టిగతరాఘవం తదా
బోధితో విగతనిద్ర ఆస్థితః, తద్భవానపి విముచ్య చాగ్రహం
రాఘవం ప్రతి గృహం ప్రయాతుభోః. రక్ష రాక్షసకులం
చిరాగతం తత్స్మృతౌ సకలమేవ నశ్యతి, తవ హితం వదతో
మమ భాషితం పరిగృహాణ పరాత్మని రాఘవే. త్యజ విరోధ
మతిం భజ భక్తితః పరమకారుణికో రఘునన్దనః, అహమశేష
మిదం మునివాక్యతో ఽశృణవమాదియుగే పరమేశ్వరః.
బ్రహ్మణాఽర్థిత ఉవాచ తం హరిః కిం తవేప్సితమహం కరవాణి
తత్, బ్రహ్మణోక్తమరవిన్దలోచన త్వం ప్రయాహి భువి మా

నుషం వపుః. దశరథాత్మజభావమఞ్జసా జహి రిపుం దశకన్ధరం
హరే. అతో న మానుషో రామస్సాక్షాన్నారాయణోఽవ్య
యః, మాయామానుషవేషేణ వనం యాతోఽతినిశ్చయః.
భూభారహరణార్థాయ గచ్ఛ తాత గృహం సుఖమ్, శ్రుత్వా
మారీచవచనం రావణః ప్రత్యభాషత. పరమాత్మా యదా
రామః ప్రార్థితో బ్రహ్మణా కిల, మాం హన్తుం మానుషో
భూత్వా యత్నాదిహ సమాగతః. కరిష్యత్యచిరాదేవ సత్య
సఙ్కల్ప ఈశ్వరః, అతోఽహం యత్నతస్సీతామానేష్యా
మ్యేవ రాఘవాత్. వధే ప్రాప్తే రణే వీరప్రాప్స్యామి పరమం
పదమ్, యద్వా రామం రణే హత్వా సీతాం ప్రాప్స్యామి
నిశ్చయః. అతో త్తిష్ఠ మహాభాగ విచిత్రమృగరూపధృక్,
రామం సలక్ష్మణం శీఘ్రమాశ్రమాదతిదూరతః. ఆక్రమ్యగచ్ఛ
త్వం శీఘ్రం సుఖం తిష్ఠ యథాపురా, అతః పరం చేద్యత్కిఞ్చి
ద్భాషసే మద్విభీషణమ్. హనిష్యామ్యసినాఽనేన త్వామత్రైవ
న సంశయః, మారీచ స్తద్వచశ్శ్రుత్వా స్వాత్మన్యేవానుచిన్త
యత్. యది మాం రాఘవో హన్యాత్తదా ముక్తో భవార్ణ
వాత్, మాం హన్యాద్యది చేద్దుష్ట స్తదా మే నిరయో
ధ్రువమ్. ఇతి నిశ్చిత్య మరణం రామాదుత్థాయ వేగతః,అబ్రవీ
ద్రావణం రాజన్కరోమ్యాజ్ఞాం తవ ప్రభో. ఇత్యుక్త్వా రథమా
స్థాయ గతో రామాశ్రమం ప్రతి, శుద్ధజామ్బూనదప్రఖ్యో మృ
గోఽభూద్రౌప్య బిన్దుకః. రత్నశృఙ్గో మణిఖురో నీలరత్నవిలో
చనః, విద్యుత్ప్రభో విముగ్ధాస్యో విచచార వనాన్తరే. రామా
శ్రమపదస్యాన్తే సీతాదృష్టిపథే చరన్. ౪౦.క్షణం చ ధావత్యేవ

తిష్ఠతేక్షణం సమీపమాగత్య పునర్భయాప్సృతః, ఏవంస మా-
యామృగవేషరూపధృక్చచార సీతాం పరిమోహయన్ఖలః.౭౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
ఆరణ్యకాణ్డే, షష్ఠస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. అథ రామోఽపి తత్సర్వం జ్ఞాత్వా
రావణచేష్టితమ్, ఉవాచ సీతామేకాన్తేశృణు జానకిమే వచః.
రావణో భిక్షురూపేణ ఆగమిష్యతి తేఽన్తికమ్, త్వన్తు
చ్ఛాయాం త్వదాకారాం స్థాపయిత్వోటజే విశ. అగ్నావదృ
శ్యరూపేణవర్షం తిష్ఠమమాజ్ఞయా, రావణస్య వధాన్తేమాం
పూర్వవత్ప్రాప్స్యసే శుభే. శ్రుత్వారామోదితం వాక్యంసాఽపి
తత్రతథాఽకరోత్, మాయాసీతాం బహిః స్థాప్య స్వయమన్త
ర్దధేఽనలే. మాయాసీతా తదాఽపశ్యన్మృగం మాయావినిర్మి
తమ్, హసంతీ రామమభ్యేత్య ప్రోవాచ వినయాన్వితా. పశ్య
రామ మృగం చిత్రం కానకం రత్నభూషితమ్, విచిత్రబిన్దుభి
ర్యుక్తం చరన్త మకుతోభయమ్. బద్ధ్వా దేహి మమక్రీడా
మృగో భవతు సున్దరః, తథేతిధనురాదాయ గచ్ఛన్ లక్ష్మణమ
బ్రవీత్. రక్ష త్వమతియత్నేన సీతాం మత్ప్రాణవల్లభామ్,
మాయినస్సన్తి విపినేరాక్షసా ఘోరదర్శనాః. అతోఽత్రావహిత
స్సాధ్వీం రక్ష సీతామనిందితామ్, లక్ష్మణోరామమాహేదం
దేవాయం మృగరూపధృక్. మారీచోఽత్ర న సన్దేహ ఏవం
భూతో మృగః కుతః. శ్రీరామ ఉవాచ. యది మారీచ ఏవా
యం తదా హన్మి న సంశయః, మృగశ్చే దానయిష్యామి సీతా
విశ్రామహేతవే.౧౦.గమిష్యామిమృగంబద్ధ్వాహ్యానయిష్యామి

పత్వారః,త్వం ప్రయత్నేనసంతిష్ఠసీతాసంరక్షణోద్యతః. ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ రామో మాయామృగమనుద్రుతః,మాయా యదా శ్రయా లోకమోహినీ జగదాకృతిః. నిర్వికారశ్చిదాత్మాఽపి పూర్ణోఽపి మృగమన్వగాత్, భక్తానుకమ్పీ భగవానితి సత్యం వచో హరిః. కర్తుం సీతాప్రియార్థాయ జానన్నపి మృగం యయౌ, అన్యథా పూర్ణకామస్య రామస్య విదితాత్మనః. మృగేణ వా స్త్రియావాఽపి కిం కార్యం పరమాత్మనః,కదాచిద్దృశ్యతేఽభ్యాశే క్షణం ధావతి లీయతే. దృశ్యతే చ తతో దూరాదేవం రామముపాహరత్, తతో రామోఽపి విజ్ఞాయ రాక్షసోఽయమితి స్ఫుటమ్.వివ్యాధ శరమాదాయ రాక్షసం మృగరూపిణమ్,పపాత రుధిరాక్తాస్యో మారీచః పూర్వరూపధృక్. హా హతోఽస్మి మహాబాహో త్రాహి లక్ష్మణ మాం ద్రుతమ్, ఇత్యుక్త్వా రామవద్వాచా పపాతరుధిరాశనః. యన్నామజ్ఞోఽపి మరణే స్మృత్వా తత్సామ్యమాప్నుయాత్, కిముతాగ్రే హరిం పశ్యంస్తేనైవ నిహతోఽసురః. తద్దేహాదుత్థితం తేజస్సర్వలోకస్య పశ్యతః, రామమేవావిశద్దేవా విస్మయం పరమం యయుః. ౨౦. కిం కర్మ కృత్వా కింప్రాప్తః పాతకీ మునిహింసకః, అథవా రాఘవస్యాయం మహిమా నాత్ర సంశయః. రామబాణేన సంవిద్ధః పూర్వం రామమనుస్మరన్,భయాత్సర్వం పరిత్యజ్య గృహవిత్తాదికం చ యత్. హృది రామం సదా ధ్యాత్వా నిర్ధూతాశేషకల్మషః, అన్తేరామేణ నిహతః పశ్యన్రామమవాప సః.ద్విజో వా రాక్షసోఽవాపి పాపీ వాఽధార్మికోఽపి వా, త్యజన్కలేబరం రామం స్మృత్వా యాతి పరం

పదమ్. ఇతి తేఽన్యోన్యమాభాష్య తతో దేవా దివం యయుః, రామ_స్తచ్చి న్తయామాస మ్రి యమాణోఽసురాధమః హాలక్ష్మణేతిమద్వాక్యమనుకుర్వన్మమార కిమ్, శ్రుత్వా మద్వాక్యసదృశం వాక్యం సీతాఽపి కిం భవేత్. ఇతి చిన్తాపరీతాత్మా రామో దూరాన్న్యవ ర్తత, సీతా తద్భాషితం శ్రుత్వా మారీచస్య దురాత్మనః. భీతాఽతిదుఃఖసంవిగ్నా లక్ష్మణం త్విద మబ్రవీత్, గచ్ఛ లక్ష్మణ వేగేన భ్రాతా తేఽసురపీడితః. హాలక్ష్మణేతి వచనం భ్రాతు స్తే న శృణోషి కిమ్, తామాహాలక్ష్మణో దేవి రామవాక్యం న తద్భవేత్. యః కశ్చిద్రాక్షసో దేవి మ్రియమాణోఽబ్రవీద్వచః, రామ స్త్రైలోక్యమపి యః క్రుద్ధో నాశయతి క్షణాత్. ३०. సకథం దీనవచనంభాషతే ఽమరపూజితః, క్రుద్ధా లక్ష్మణమాలోక్య సీతా బాష్పవిలోచనా. ప్రాహ లక్ష్మణ దుర్బుద్ధే భ్రాతుర్వ్యసనమిచ్ఛసి, ప్రేషితో భరతేనైవ రామనాశాభికాఙ్క్షిణా, మాం నేతుమాగతోఽసి త్వం రామ నాశ ఉపస్థితే, న ప్రాప్స్యసే త్వం మా మద్య పశ్య ప్రాణాం స్త్యజామ్యహమ్. న జానాతీదృశం రామ స్త్వాం భార్యాహార ణోద్యతమ్, రామాదన్యం న స్పృశామి త్వాం వా భరతమేవ వా. ఇత్యుక్త్వా వధ్యమానా సా స్వబాహుభ్యాం రురోదహ, తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణః కర్ణౌ పిధాయాతీవ దుఃఖితః. మామేవం భాషసే చండి ధిక్త్వాం నాశముపైష్యసి, ఇత్యుక్త్వావనదేవీభ్య స్సమర్ప్య జనకాత్మజామ్. యయౌదుఃఖాతిసంవిగ్నో రామమేవ శనైశ్శనైః, తతోఽన్తరం సమాలోక్య రావణో భిక్షువేష ధృక్, సీతాసమీపమగమ త్స్ఫురద్దణ్డకమణ్డలుః, సీతా తమవ

లోక్యాశు నత్వా సమ్పూజ్య భక్తితః. కన్దమూలఫలాదీనిదత్త్వా స్వాగత మబ్రవీత్, మునే భుఙ్క్ష్వ ఫలాదీని విశ్రమస్వ యథా సుఖమ్.ఇదానీమేవ భర్తా మే హ్యాగమిష్యతి తే ప్రియమ్,కరిష్యతి విశేషేణ తిష్ఠ త్వం యది రోచతే. ౪౦. భిక్షురువాచ.కా త్వం కమలపత్రాక్షి కో వా భర్తా తవానఘే, కిమర్థమత్ర తే వాసో వనే రాక్షససేవితే. బ్రూహి భద్రే తతస్సర్వంస్వవృత్తాన్తం నివేదయ. సీతోవాచ. అయోధ్యాధిపతిః శ్రీమాన్ రాజా దశరథో మహాన్, తస్య జ్యేష్ఠస్సుతో రామస్సర్వలక్షణలక్షితః. తస్యాహం ధర్మతః పత్నీ సీతా జనకనన్దినీ, తస్య భ్రాతా కనీయాంశ్చ లక్ష్మణో భ్రాతృవత్సలః. పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య దణ్డకే వస్తుమాగతాః, చతుర్దశ సమాస్త్వాం తు జ్ఞాతుమిచ్ఛామి మే వద. భిక్షురువాచ. పౌలస్త్యతనయో ఽహం తు రావణో రాక్షసాధిపః, త్వత్కామపరితప్తోఽహం త్వాం నేతుం పురమాగతః, మునివేషేణరామేణకిం కరిష్యసి మాంభజ, భుఙ్క్ష్వభోగాన్మయా సార్ధంత్యజదుఃఖం వనోద్భవమ్. శ్రుత్వా తద్వచనం సీతాభీతా కించిదువాచ తమ్, యదేవంభాషసే మాం త్వం నాశమేష్యసి రాఘవాత్. ఆగమిష్యతి రామోఽపి క్షణం తిష్ఠ సహానుజః, మాం కో ధర్షయితుం శక్తో హరేర్భార్యాం శశో యథా. రామబాణైర్విభిన్నస్త్వం పతిష్యసి మహీతలే, ఇతి సీతావచశ్శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః, స్వరూపం దర్శయామాస మహాపర్వతసన్నిభమ్, దశాస్యం వింశతిభుజం కాలమేఘసమద్యుతిం. ౫౦. తద్దృష్ట్వా వనదేవ్యశ్చ భూతాని చ విత

త్రసుః, తతో విదార్య ధరణీం నఖైరుద్ధృత్య బాహుభిః. తో లయిత్వా రథే క్షిప్త్వా యయౌ క్షిప్రం విహాయసా, హా రామ హా లక్ష్మణేతి రుదంతీ జనకాత్మజా. భయోద్విగ్నమనా దీనా పశ్యంతీ భువమేవ సా, శ్రుత్వా తత్క్రన్దితం దీనం సీతాయాః పక్షిసత్తమః. జటాయురుత్థితశ్శీఘ్రం నగాగ్రా త్తీక్ష్ణతుణ్డకః,తిష్ఠ తిష్ఠేతి తం ప్రాహ కో గచ్ఛతి మమాగ్రతః. ముషిత్వా లోక నాథస్య భార్యాం శూన్యాద్వనాలయాత్, శునకో మన్త్రపూతం త్వం పురోడాశమివాధ్వరే. ఇత్యుక్త్వా తీక్ష్ణతుణ్డేన చూర్ణయామాస తద్రథమ్, వాహాన్విభేదపాదాభ్యాంచూర్ణ యామాస తద్ధనుః. తతస్సీతాం పరిత్యజ్య రావణః ఖడ్గమాదదే, చిచ్ఛేద పక్షౌ సామర్షః పక్షిరాజస్య ధీమతః. పపాత కిఞ్చిచ్ఛేషేణ ప్రాణేన భువి పక్షిరాట్, పున రన్యరథేనాశు సీతామాదాయ రావణః. క్రోశంతీ రామ రామేతి త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి, హా రామ హా జగన్నాథ మాం న పశ్యసి దుఃఖితామ్. రక్షసా నీయమానాం స్వాం భార్యాం మోచయ రాఘవ, హా లక్ష్మణ మహాభాగ త్రాహి మామపరాధినీమ్. ౬౦. వాక్శరేణ హత స్త్వం మే క్షన్తుమర్హసి దేవర, ఇత్యేవం క్రోశమానాం తాం రామాగమనశఙ్కయా. జగామ వాయువేగేన సీతామాదాయ సత్వరః, విహాయసా నీయమానా సీతాఽపశ్యదధోముఖీ. పర్వతాగ్రస్థితాన్పఞ్చ వానరాన్వారిజాననా, ఉత్తరీయార్ధఖణ్డేన విముచ్యాభరణాదికమ్. బద్ధ్వా చిక్షేపరామాయ కథయ న్త్వితి పర్వతే, తతస్సముద్రముల్లఙ్ఘ్య లఙ్కాం గత్వా స రావణః. స్వాన్తఃపురే రహస్యే తామశోకవిపినేఽక్షిపత్, రాక్ష

స్త్రీభిః పరివృతాం మాతృబుద్ధ్యానుపాలయత్. కృశాఽతిదీనా పరికర్మవర్జితా దుఃఖేన శుష్యద్వదనాఽతివిహ్వలా, హా రామ రామేతి విలప్యమానా సీతా స్థితా రాక్షసబృన్దమధ్యే. ౬౬.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
ఆరణ్యకాణ్డే, సప్తమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. రామో మాయావినం హత్వా రాక్షసం కామరూపిణమ్, ప్రతస్థే స్వాశ్రమం గన్తుం తతో దూరాద్దదర్శ తమ్. ఆయాన్తం లక్ష్మణం దీనం ముఖేన పరిశుష్యతా, రాఘవశ్చిన్తయామాస స్వాత్మన్యేవ మహామతిః. లక్ష్మణస్తన్న జానాతి మాయాసీతాం మయా కృతామ్, జ్ఞాత్వాప్యేనం వఞ్చయిత్వా శోచామి ప్రాకృతో యథా. యద్యహం విరతో భూత్వా తూష్ణీం స్థాస్యామి మన్దిరే, తదా రాక్షసకోటీనాం వధోపాయః కథం భవేత్. యదా శోచామి తాం దుఃఖసంతప్తః కాముకో యథా, తదా క్రమేణానుచిన్వన్సీతాం యాస్యేఽసురాలయమ్. రావణం సకులం హత్వా సీతామగ్నౌ స్థితాం పునః, మయైవ స్థాపితాం నీత్వా యాతోఽయోధ్యామతన్ద్రితః. అహం మనుష్యభావేన జాతోఽస్మి బ్రహ్మణాఽర్థితః, మనుష్యభావమాపన్నః కంచిత్కాలం వసామి కౌ. తతో మాయామనుష్యస్య చరితం మేఽనుశృణ్వతామ్, ముక్తిస్స్యాదప్రయాసేన భక్తిమార్గానువర్తినామ్, నిశ్చిత్యైవం తదా దృష్ట్వా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్. కిమర్థమాగతోఽసి త్వం సీతాం త్యక్త్వా మమ ప్రియామ్, నీతా వా భక్షితా వాఽపి రాక్షసైర్జనకాత్మజా. లక్ష్మణః ప్రాఞ్జలిః ప్రాహ సీతాయా దుర్వ

చో ముదన్, హా లక్ష్మణేతి వచనం రాక్షసోక్తం శ్రుతం తయా.
౧౦. త్వద్వాక్యసదృశం శ్రుత్వా మాం గచ్ఛేతి త్వరాబ్రవీత్,
రుదతీ సా మయా ప్రోక్తా దేవి రాక్షసభాషితమ్. నేదం రామ
స్య వచనం స్వస్థా భవ శుచిస్మితే, ఇత్యేవం సాన్త్వితా సాధ్వీ
మయా ప్రోవాచ మాం పునః. యదుక్తం దుర్వచో రామ న
వాచ్యం పురతస్తవ. కర్ణౌ పిధాయ నిర్గత్య యాతోఽహం
త్వాం సమీక్షితుమ్, రామస్తు లక్ష్మణం ప్రాహ తథాఽప్యను
చితం కృతమ్. త్వయా స్త్రీభాషితం సత్యం కృత్వా త్యక్త్వా
శుభాననామ్, సీతా వా భక్షితా వాఽపి రాక్షసైర్నాత్ర సం
శయః. ఇతి చిన్తాపరో రామస్స్వాశ్రమం త్వరితో యయౌ,
తత్రాదృష్ట్వా జనకజాం విలలాపాతిదుఃఖితః. హా ప్రియే క్వ
గతాసి త్వం నాసి పూర్వవదాశ్రమే, అథ వా మద్వినో
దార్థం లీలయా క్వ విలీయసే. ఇత్యాచిన్వన్వనం సర్వం నాపశ్య
జ్జానకీం తదా, వనదేవ్యః కుతస్సీతాం బ్రువన్తు మమ వల్లభా
మ్. మృగాశ్చ పక్షిణో వృక్షా దర్శయన్తు మమ ప్రియామ్,
ఇత్యేవం విలపన్నేవ రామస్సీతాం న కుత్రచిత్. సర్వజ్ఞస్సర్వ
థాక్వాపి నాపశ్యద్రఘునన్దనః, ఆనన్దోఽప్యన్వశోచత్తామచలో
ఽప్యనుధావతి. నిర్మమో నిరహఙ్కారోఽప్యఖణ్డానన్దరూప
వాన్, మమ జాయేతి సీతేతి విలలాపాతిదుఃఖితః. ౨౦. ఏవం
మాయామనుచరన్నసక్తోఽపి రఘూత్తమః, ఆసక్త ఇవ మూఢా
నాం భాతి తత్త్వవిదాం న హి. ఏవం విచిన్వన్సకలం వనం
రామస్స లక్ష్మణః, భగ్నం రథం ఛత్రచాపం కూటరం పతితం
భువి. దృష్ట్వా లక్ష్మణమాహేదం పశ్య లక్ష్మణ కేనచిత్, నీయ

మానాం జనకజాం తం జిత్వాన్యో జహార తామ్. తతః కంచి
ద్భువో భాగం గత్వా పర్వతసన్నిభమ్, రుధిరార్ద్రవపుర్దృష్ట్వా
రామో వాక్యమథాబ్రవీత్. ఏష వై భక్షయిత్వా తాం
జానకీం శుభదర్శనామ్, శేతే వివిక్తేఽతితృప్తః పశ్య హన్మి
నిశాచరమ్. చాపమానయ శీఘ్రం మే బాణం చ రఘునన్దన,
తచ్ఛ్రుత్వా రామవచనం జటాయుః ప్రాహ భీతవత్. మాం న
మారయ భద్రం తే మ్రియమాణం స్వకర్మణా, అహం జటా
యుస్తే భార్యాహారిణం సమనుద్రుతః. రావణం తత్ర యుద్ధం
మే బభూవారివిమర్దన, తస్య వాహాన్ రథం చాపం ఛిత్త్వా
హం తేన ఘాతితః. పతితోఽస్మి జగన్నాథ ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి
పశ్య మామ్, తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో దీనం కణ్ఠప్రాణం దదర్శ
హ. హస్తాభ్యాం సంస్పృశన్ రామో దుఃఖాశ్రువృతలోచనః.
30. జటాయో బ్రూహి మే భార్యా కేన నీతా శుభాననా,
మత్కార్యార్థం హతోఽపి త్వమతో మే ప్రియబాన్ధవః.
జటాయుస్సన్నయా వాచా వక్త్రాద్రక్తం సముద్వమన్, ఉవాచ
రావణో రామ రాక్షసో భీమవిక్రమః. ఆదాయ మైథిలీం
సీతాం దక్షిణాభిముఖో యయౌ, ఇతో వక్తుం న మే శక్తిః
ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి తేఽగ్రతః. దిష్ట్యా దృష్టోఽసి రామ
త్వం మ్రియమాణేన మేఽనఘ, పరమాత్మాసి విష్ణుస్త్వం మా
యామనుజరూపధృక్. అన్తకాలేఽపి దృష్ట్వా త్వాం ముక్తో
ఽహం రఘుసత్తమ, హస్తాభ్యాం స్పృశ మాం రామ పునర్యా
స్యామి తే పదమ్. తథేతి రామః పస్పర్శ తదఙ్గం పాణినా స్మ
యన్, తతః ప్రాణాన్పరిత్యజ్య జటాయుః పతితో భువి. రామస్త
మనుశోచిత్వా బన్ధువత్సాశ్రులోచనః, లక్ష్మణేన సమానాయ్య

శాస్త్రాని ప్రదదాహ తమ్. స్నాత్వా దుఃఖేన రామోఽపి లక్ష్మణేన సమన్వితః, హత్వా వనే మృగం తత్ర మాంసఖణ్డాన్సమున్తతః. శాద్వలే ప్రాక్షిపద్రామః పృథక్ పృథగనేకధా, భక్షన్తు పక్షిణస్సర్వే తృప్తో భవతు పక్షిరాట్. ఇత్యుక్త్వా రాఘవః ప్రాహ జటాయో గచ్ఛ మత్పదమ్, మత్సారూప్యం భజస్వాద్య సర్వలోకస్యపశ్యతః. ౪౦. తతోఽనన్తరమేవాసౌ దివ్యరూపధరశ్శుభః, విమానవరమారుహ్య భాస్వరం భానుసన్నిభమ్. శఙ్ఖచక్రగదాపద్మకిరీటవరభూషణైః, ద్యోతయన్స్వప్రకాశేన పీతామ్బరధరోఽమలః. చతుర్భిః పార్షదైర్విష్ణోస్తాదృశైరభిపూజితః, స్తూయమానో యోగిగణై రామమాభాష్య సత్వరః. కృతాఞ్జలిపుటో భూత్వా తుష్టావ రఘునన్దనమ్. జటాయురువాచ. అగణితగుణమప్రమేయమాద్యం సకలజకత్స్థితిసంయమాదిహేతుమ్, ఉపరమపరమం పరాత్మభూతం సతతమహం ప్రణతోఽస్మి రామచన్ద్రమ్. నిరవధిసుఖమిన్దిరాకటాక్షం క్షపితసురేన్ద్రచతుర్ముఖాదిదుఃఖమ్, నరవరమనిశం నతోఽస్మి రామం వరదమహం వరచాపబాణహస్తమ్. త్రిభువనకమనీయరూపమీడ్యం రవిశతభాసురమీహితప్రదానమ్, శరణదమనిశం సురాగమూలే కృతనిలయం రఘునన్దనం ప్రపద్యే. భవవిపినదవాగ్నినామధేయం భవముఖదైవతదైవతం దయాలుమ్, దనుజపతిసహస్రకోటినాశం రవితనయాసదృశం హరిం ప్రపద్యే. అవిరతభవభావనాతిదూరం భవవిముఖైర్మునిభిస్సదైవ దృశ్యమ్, భవజలధిసుతారణాఙ్ఘ్రిపోతం శరణమహం రఘునన్దనం ప్రపద్యే. గిరిశగిరిసుతామనోనివాసం గిరివరధారిణమీహితాభిరామమ్, సురవరదనుజేన్ద్ర

సేవితాఙ్ఘ్రిం సురవరదం రఘునాయకం ప్రపద్యే. పరధనపర
దారవర్జితానాం పరగుణభూతిషు తుష్టమానసానామ్, పరహి
తనిరతాత్మనాం సుసేవ్యం రఘువరమమ్బుజలోచనం ప్రపద్యే.
౫౦. స్మితరుచిరవికాసితాననాబ్జమతిసులభం సురరాజనీలనీల
మ్, సితజలరుహచారునేత్రశోభం రఘుపతిమీశగురోర్గురుం
ప్రపద్యే. హరికమలజశమ్భురూపభేదాత్త్వమిహ విభాసి గుణ
త్రయానువృత్తః, రవిరివ జలపూరితోదపాత్రేష్వమరపతిస్తుతి
పాత్రమీశమీడే. రతిపతిశతకోటిసున్దరాఙ్గం శతపథగోచర
భావనావిదూరమ్, యతిపతిహృదయే సదా విభాన్తం రఘుపతి
మార్తిహరం ప్రభుం ప్రపద్యే. ఇత్యేవం స్తువతస్తస్య ప్రస
న్నోఽభూద్రఘూత్తమః,ఉవాచ గచ్ఛ భద్రం తే మమ విష్ణోః
పరం పదమ్. శృణోతి య ఇదం స్తోత్రం లిఖేద్వా నియతః
పఠేత్,స యాతి మమ సారూప్యం మరణే మత్స్మృతిం లభేత్.
ఇతి రాఘవభాషితం తదా శ్రుతవాన్ హర్షసమాకులో ద్విజః,
రఘునన్దనసామ్యమాస్థితః ప్రయయౌ బ్రహ్మసుపూజితం పదమ్.
౫౬.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,
ఆరణ్యకాణ్డే, అష్టమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తతో రామో లక్ష్మణేన జగామ
విపినాన్తరమ్, పునర్దక్షిణం సమాశ్రిత్య సీతాన్వేషణతత్పరః.
తత్రాద్భుతసమాకారో రాక్షసః ప్రత్యదృశ్యత, వక్షస్యేవ మ
హావక్త్రశ్చక్షురాదివివర్జితః. బాహూ యోజనమాత్రేణ వ్యా
పృతౌ తస్య రక్షసః, కబన్ధో నామ దైత్యేన్ద్రస్సర్వసత్త్వవిహిం.

సకః. తద్బాహ్వో ర్మధ్యదేశే తౌ చరన్తౌ రామలక్ష్మణౌ, దద ర్శతుర్మహాసత్త్వం తద్బాహూపరివేష్టితౌ. రామః ప్రోవాచ వి హాసన్వశ్య లక్ష్మణ రాక్షసమ్, శిరఃపాదవిహీనోఽయం యస్య వక్షసి చాననమ్. బాహుభ్యాం లభ్యతే యద్యత్తత్తద్భక్ష్య స్థితో ధ్రువమ్, ఆవామప్యేతయోర్బాహ్వోర్మధ్యే సంకలితౌ ధ్రువమ్. గన్తుమన్యత్ర మార్గేణ దృశ్యతే రఘునన్దన, కింక ర్తవ్యమితోఽస్మాభి రిదానీం భక్షయేత్స నౌ. లక్ష్మణ స్తమువా చేదం కిం విచారేణ రాఘవ, ఆవామేకైకమవ్యగ్రౌ ఛిన్ద్యావ రక్షోభుజౌ ధ్రువమ్. తథేతిరామః ఖడ్గేన భుజం దక్షిణమచ్ఛి నత్, తథైవ లక్ష్మణో వామం చిచ్ఛేద భుజమఞ్జసా, తతోఽతి విస్మితో దైత్యః కౌయువాం సురపుఙ్గవౌ, మద్బాహుచ్ఛేదకౌ లోకే దివి దేవేషు వా కుతః. ౧౦. తతోఽబ్రవీద్ధసన్నేవ రామో రాజీవలోచనః, అయోధ్యాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రాజా దశరథో మహాన్. రామోఽహం తస్య పుత్రోఽసౌ భ్రాతా మే లక్ష్మణస్సుధీః, మమ భార్యా జనకజా సీతా త్రైలోక్యసు న్దరీ. ఆవాం మృగయయా యాతౌ తదాకేనాపి రక్షసా,సీతాం సీతాంవిచిన్వంతౌ చాగతౌ ఘోరకాననే. బాహుభ్యాంవేష్టితా వత్ర తవప్రాణరిరక్షయా, ఛిన్నౌ తవ భుజౌ త్వం చ కో వా వికటరూపధృక్. కబంధఉవాచ. ధన్యోఽహం యది రామస్త్వ మాగతోఽసి మమాన్తికమ్, పురా గన్ధర్వరాజోఽహం రూప యౌవనదర్పితః. విచరన్ లోకమఖిలం వరనారీమనోహరః, తప సా బ్రహ్మణో లబ్ధమవధ్యత్వం రఘూత్తమ. అష్టావక్రం మునిం దృష్ట్వా కదాచిదహాసం పురా, క్రుద్ధోఽసావాహ దుష్ట త్వం

రాక్షసో భవ దుర్మతే. అష్టావక్రః పునః ప్రాహ వన్దితో మే దయాపరః, శాపస్యాన్తం చ మే ప్రాహ తపసా ద్యోతితప్రభః. త్రేతాయుగే దాశరథిర్భూత్వా నారాయణస్స్వయమ్, ఆగమిష్యతి తే బాహూ ఛిద్యేతే యోజనాయతౌ. తేన శాపాద్విముక్తో భవిష్యసి యథా పురా, ఇతి శప్తోఽహమద్రాక్షం రాక్షసీం తనుమాత్మనః. ౨౧. కదాచిద్దేవరాజానమభ్యద్రవమహం రుషా, సోఽపి వజ్రేణ మాం రామ శిరోదేశేఽభ్యతాడయత్. తదా శిరో గతం కుక్షిం పాదౌ చ రఘునన్దన, బ్రహ్మణస్తు వరాన్మృత్యుర్నాభూన్మే వజ్రతాడనాత్. ముఖాభావే కథం జీవేదయమిత్యమరాధిపమ్, ఊచుస్సర్వే దయావిష్టా మాం విలోక్యాస్యవర్జితమ్. తతో మాం ప్రాహ మఘవా జఠరే తే ముఖం భవేత్, బాహూ తే యోజనాయామౌ భవిష్యత ఇతో వ్రజ. ఇత్యుక్తోఽత్ర వసన్నిత్యం బాహుభ్యాం వనగోచరాన్, భక్షయామ్యధునా బాహూ ఖణ్డితౌ మే త్వయాఽనఘ. ఇతఃపరం మాం శ్వభ్రేఽస్మిన్ నిక్షిపాగ్నీన్ధనావృతే, అగ్నినా దహ్యమానోఽహం త్వయా రఘుకులోత్తమ. పూర్వరూపమనుప్రాప్య భార్యామార్గం వదామి తే, ఇత్యుక్తే లక్ష్మణేనాశు శ్వభ్రం నిర్మాయ తత్ర తమ్. నిక్షిప్య ప్రాదహత్కాష్ఠైస్తతో దేహాత్సముత్థితః, కన్దర్పసదృశాకారస్సర్వాభరణభూషితః. రామం ప్రదక్షిణం కృత్వా సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్య చ. కృతాఞ్జలిరువాచేదం భక్తిగద్గదయా గిరా. గన్ధర్వ ఉవాచ. స్తోతుముత్సహతే మేఽద్య మనో రామాతిసంభ్రమాత్, త్వామనన్తమనాద్యన్తం మనోవాచామగోచరమ్

౩౦. సూక్ష్మం తే రూపమవ్యక్తం దేహద్వయవిలక్షణమ్,
దృగ్రూపమితరత్సర్వం దృశ్యం జడమనాత్మకమ్. తత్కథం
త్వాం విజానీయాద్వ్యతిరిక్తం మనః ప్రభో, బుద్ధ్యాత్మా
భాసయోరైక్యం జీవ ఇత్యభిధీయతే, బుద్ధ్యాదిసాక్షీ బ్రహ్మైవ
తస్మిన్నిర్విషయేఽఖిలమ్. ఆరోప్యతేఽజ్ఞానవశాన్నిర్వికారే
ఽఖిలాత్మని, హిరణ్యగర్భస్తే సూక్ష్మం దేహం స్థూలం విరాట్
స్మృతమ్. భావనావిషయో రామ సూక్ష్మం తే ధ్యాతృమఙ్గ
ళమ్, భూతం భవ్యం భవిష్యచ్చ యత్రేదం దృశ్యతే జగత్.
స్థూలేఽణ్డకోశే దేహే తే మహదాదిభిరావృతే, సప్తభిరుత్తర
గుణైర్వైరాజో ధారణాశ్రయః. త్వమేవ సర్వకైవల్యం
లోకాస్తేఽవయవాః స్మృతాః, పాతాలం తే పాదమూలం
పార్ష్ణిస్తవ మహాతలమ్. రసాతలం తే గుల్ఫౌ తు తలాతల
మితీర్యతే, జానునీ సుతలం రామ ఊరూ తే వితలం తథా.
అతలం చ మహీ రామ జఘనం నాభిగం నభః, ఉరఃస్థలం
తే జ్యోతింషి గ్రీవా తే మహా ఉచ్యతే. వదనం జనలోకస్తే
తపస్తే శఙ్ఖదేశగమ్, సత్యలోకో రఘుశ్రేష్ఠ శీర్షణ్యాస్తే సదా
ప్రభో. ఇన్ద్రాదయో లోకపాలా బాహవస్తే దిశశ్శ్రుతీ,
అశ్వినౌ నాసికే రామ వక్త్రం తేఽగ్నిరుదాహృతః. ౪౦.
చక్షుస్తే సవితా రామ మనశ్చన్ద్ర ఉదాహృతః, భ్రూభఙ్గ ఏవ
కాలస్తే బుద్ధిస్తే వాక్పతిర్భవేత్. రుద్రోఽహంకరరూపస్తే
వాచశ్ఛన్దాంసి తేఽవ్యయ, యమస్తే దంష్ట్ర దేశస్థో నక్షత్రాణి
ద్విజాలయః. హాసో మోహకరీ మాయా సృష్టిస్తేఽపాఙ్గ
మోక్షణమ్, ధర్మః పురస్తేఽధర్మశ్చ పృష్ఠభాగ ఉదీరితః.
నిమిషోన్మేషణే రాత్రిర్దివా చైవ రఘూత్తమ, సముద్రాస్సప్త

దాశరథిర్జాతః పరమాత్మా సనాతనః, రాక్షసానాం వధార్థా
య ఋషీణాం రక్షణాయ చ. ఆగమిష్యతి చైకాగ్రధ్యాననిష్ఠా
స్థిరా భవ, ఇదానీం చిత్రకూటాద్రావాశ్రమే వసతి ప్రభుః.
యావదాగమనం తస్య తావద్రక్షకలేబరమ్, దృష్ట్వైవ రాఘ
వం దగ్ధ్వా దేహం యాస్యసితత్పదమ్. తథైవాకరవం రామ త్వ
ద్ధ్యానైకపరాయణా, ప్రతీక్ష్యాగమనం తేఽద్య సఫలం గురు
భాషితమ్. తవ సందర్శనం రామ గురూణామపి మే నహి, యోషి
న్మూఢాఽప్రమేయాత్మన్ హీనజాతిసముద్భవా. తవ దా
సస్య దాసానాం శతసంఖ్యోత్తరస్య వా, దాసీత్వే నాధికారో
ఽస్తి కుతస్సాక్షాత్తవైవ హి. కథం రామాద్య మే దృష్టస్త్వం
మనోవాగగోచరః, స్తోతుం న జానే దేవేశ కిం కరోమి ప్రసీద
మే. శ్రీరామ ఉవాచ. పుంస్త్వేస్త్రీత్వే విశేషో వా జాతినామా
శ్రమాదయః, న కారణం మద్భజనే భక్తిరేవ హి కారణమ్.
౨౦. యజ్ఞదానతపోభిర్వా వేదాధ్యయనకర్మభిః, నైవ ద్రష్టు
మహం శక్యో మద్భక్తివిముఖైస్సదా. తస్మాద్భామిని సంక్షే
పాద్వక్ష్యేఽహం భక్తిసాధనమ్, సతాం సంగతిరేవాత్ర సాధనం
ప్రథమం స్మృతమ్. ద్వితీయం మత్కథాలాప స్తృతీయం
మద్గుణేరణమ్, వ్యాఖ్యాతృత్వం మద్వచసాం చతుర్థం సాధనం
భవేత్. ఆచార్యోపాసనం భద్రే మద్బుద్ధ్యాఽమాయయా
సదా, పఞ్చమం పుణ్యశీలత్వం యమాదినియమాది చ. నిష్ఠా
మత్పూజనే నిత్యం షష్ఠం సాధనమీరితమ్, మమ మన్త్రో
పాసకత్వం సాఙ్గం సప్తమముచ్యతే. మద్భక్తేష్వధికా
పూజా సర్వభూతేషు మన్మతిః, బాహ్యార్థేషు విరాగిత్వం

శమాదిసహితం తథా. అష్టమం నవమం తత్త్వవిచారో మమ భామిని, ఏవం నవవిధం భక్తేస్సాధనం యస్య కస్య వా. స్త్రియోవా పురుషస్యాపి తిర్యగ్యోనిగతస్య వా, భక్తిస్సంజాయతే ప్రేమ లక్షణా శుభలక్షణే. భక్తౌ సంజాతమాత్రాయాం మత్తత్త్వానుభవ స్తదా, మమానుభవసిద్ధస్య ముక్తిస్తత్రైవ జన్మని. స్యాత్తస్మాత్కారణం భక్తిర్మోక్షస్యేతి సునిశ్చితమ్, ప్రథమం సాధనం యస్య భవేత్తస్య క్రమేణ తు. ౩౦. భవేత్సర్వం తతో భక్తిర్ముక్తిరేవ సునిశ్చితమ్, యస్మాన్మద్భక్తియుక్తా త్వం తతోఽహం త్వాముపస్థితః. ఇతో మద్దర్శనాన్ముక్తిస్తవ నాస్త్యత్ర సంశయః, యది జానాసి మే బ్రూహి సీతా కమలలోచనా. కుత్రాస్తే కేన వా నీతా ప్రియా మే ప్రియదర్శనా, శబర్యువాచ. దేవ జానాసి సర్వజ్ఞ సర్వం త్వం విశ్వభావన. తథాపి పృచ్ఛసే యస్మాం లోకాననుసృతః ప్రభో. తతోఽహమభిధాస్యామి సీతా యత్రాధునా స్థితా, రావణేన హృతా సీతా లఙ్కాయాం వర్తతేఽధునా. ఇతస్సమీపే రామాస్తే పమ్పా నామ సరోవరమ్, ఋశ్యమూకగిరిర్నామ తత్సమీపే మహానగః. చతుర్భిర్మన్త్రిభిస్సార్ధం సుగ్రీవో వానరాధిపః, భీతభీతస్సదా తత్ర తిష్ఠత్యతులవిక్రమః. వాలినశ్చ భయాద్భ్రాతు స్తదగమ్యమృషేశ్శాపాత్, వాలిన స్తత్ర గచ్ఛ త్వం తేన సఖ్యం కురు ప్రభో. సుగ్రీవేణ స సర్వం తే కార్యం సంపాదయిష్యతి, అహమగ్నిం ప్రవేక్ష్యామి తవాగ్రే రఘునన్దన. ముహూర్తం తిష్ఠ రాజేన్ద్ర యావద్దగ్ధ్వా కలేబరమ్, యాస్యామి భగవన్ రామ తవ విష్ణోః పరం పదమ్. ౪౦. ఇతి రామం సమామన్త్ర్య ప్రవివేశ హుతాశనమ్, క్షణాన్ని

రూాయ సకలమవిద్యాకృతబన్ధనమ్, రామప్రసాదాచ్ఛబరీ మోక్షం ప్రాపాతిదుర్లభమ్. కిం దుర్లభం జగన్నాథే శ్రీరామే భక్తవత్సలే, ప్రసన్నేఽధమజన్మాపి శబరీ ముక్తిమాప సా. కిం పునర్బ్రాహ్మణా ముఖ్యాః పుణ్యాశ్శ్రీరామచిన్తకాః, ముక్తిం యాంతీతి తద్భక్తిర్ముక్తిరేవ న సంశయః. భక్తిర్ముక్తివిధాయినీ భగవతః శ్రీరామచంద్రస్య హే లోకాః కామదుఘాఙ్ఘ్రిపద్మయుగళం సేవధ్వమత్యుత్సుకాః, నానాజ్ఞాన విశేషమన్త్రవితతిం త్యక్త్వా సుదూరే భృశమ్ రామం శ్యామతనుం స్మరారిహృదయే భాన్తం భజధ్వం బుధాః. ౨౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే,

ఆరణ్యకాణ్డే, దశమస్సర్గః.

ఆరణ్యకాణ్డస్సమాప్తః

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచంద్రాయ నమః

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే,

కిష్కిన్ధాకాణ్డే - ప్రథమః సర్గః

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తతస్సలక్ష్మణో రామశ్శనైః పమ్పాసరస్తటమ్, ఆగత్య సరసాం శ్రేష్ఠం దృష్ట్వా విస్మయమాయయౌ. క్రోశమాత్రం సువిస్తీర్ణమగాధామలశమ్బరమ్, ఉత్ఫుల్లామ్బుజకల్హారకుముదోత్పలమణ్డితమ్. హంసకారణ్డవాకీర్ణం చక్రవాకాదిశోభితమ్, జలకుక్కుటకోయష్టిక్రౌఞ్చనాదోపనాదితమ్. నానాపుష్పలతాకీర్ణం నానాఫలసమావృతమ్, సతాం మనస్స్వచ్ఛజలం పద్మకిఞ్జల్కవాసితమ్. తత్రోపస్పృశ్య సలిలం పీత్వా శ్రమహరం విభుః, సానుజస్సరసస్తీరే శీతలేన పథా యయౌ. ఋశ్యమూకగిరేః పార్శ్వే గచ్ఛన్తౌ రామలక్ష్మణౌ, ధనుర్బాణకరౌ దాన్తౌ జటావల్కలమణ్డితౌ, పశ్యన్తౌ వివిధాన్వృక్షాన్ గిరేశ్శోభాం సువిక్రమౌ. సుగ్రీవస్తు గిరేర్మూర్ధ్ని చతుర్భిస్సహ వానరైః, స్థిత్వా దదర్శ తౌ యాన్తావారురోహ గిరేశ్శిరః. భయాదాహ హనూమన్తం కౌ తౌ వీరవరౌ సఖే, గచ్ఛ జానీహి భద్రం తే వటుర్భూత్వా ద్విజాకృతిః. వాలినా ప్రేషితౌ కిం వా మాం హన్తుం సముపాగతౌ, తాభ్యాం సమ్భాషణం కృత్వా జానీహి హృదయం తయోః.

హమ్ ఏకదా మన్త్రిభిస్సార్ధం స్థితో ఒహం గిరిమూర్ధని, విహా
యసా నీయమానాం కేనచిత్ప్రమదోత్తమామ్. క్రోశంతీంరామ
రామేతి దృష్ట్వా ఒస్మాన్పర్వతోపరి. ఆముచ్యాభరణాన్యాశు
స్వోత్తరీయేణ భామినీ,నిరీక్ష్యాధః పరిత్యజ్య క్రోశన్తీ తేన రక్ష
సా, నీత్వాహం భూషణాన్యాశు గుహాయామక్షిపం ప్రభో.
ఇదానీమపి పశ్య త్వం జానీహి తవ వా నవా, ఇత్యుక్త్వానీ
య రామాయ దర్శయామాస వానరః. ౭౦. విముచ్య రామ
స్తద్దృష్ట్వా హా సీతేతి ముహుర్ముహుః, హృది నిక్షిప్య తత్స
ర్వం రురోద ప్రాకృతో యథా. ఆశ్వాస్య రాఘవం భ్రాతా
లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్, అచిరేణైవ తే రామ ప్రాప్యతే జా
నకీ శుభా.వానరేన్ద్రసహాయేన హత్వా రావణమాహవే,సుగ్రీ
వోఒప్యాహ హే రామ ప్రతిజ్ఞాం కరవాణి తే. సమరే రా
వణం హత్వా తవ దాస్యామి జానకీమ్, తతో హనూమాన్ప్ర
జ్వాల్య తయోరగ్నిం సమీపతః. తావుభౌ రామసుగ్రీవావ
గ్నౌ సాక్షిణి తిష్ఠతి, బాహూ ప్రసార్య చాలిఙ్గ్య పరస్పరమ
కల్మషౌ. సమీపే రఘునాథస్య సుగ్రీవస్సముపావిశత్, స్వోద
న్తం కథయామాస ప్రణయాద్రఘునాయకే. సఖే శృణు
మమోదన్తం వాలినా యత్కృతం పురా, మయపుత్రోఒథ
మాయావీ నామ్నాపరమదుర్మదః. కిష్కిన్ధాం సముపాగత్య
వాలినం సముపాహ్వయత్, సింహనాదేన మహతా వాలీతు
తదమర్షణః. నిర్యయౌ క్రోధతామ్రాక్షో జఘాన దృఢముష్టి
నా, దుద్రావ తేన సంవిగ్నో జగామ స్వగుహాం ప్రతి. అనుదు
ద్రావ తం వాలీ మాయావినమహం తథా, తతః ప్రవిష్టమా
లోక్య గుహాం మాయావినం రుషా. వాలీ మామాహ తిష్ఠ

త్వాం బహిర్గచ్ఛామ్యహం గుహామ్, ఇత్యుక్త్వా విశ్య స గుహాం మాసమేకం న నిరయయౌ.౫౦. మాసాదూర్ధ్వం గుహాద్వారాన్నిర్గతం రుధిరం బహు, తద్దృష్ట్వా పరితప్తాఙ్గో మృతో వాలీతి దుఃఖితః. గుహాద్వారి శిలామేకాం నిధాయ గృహమాగతః, తతో ఽబ్రువం మృతో వాలీ గుహాయాం రక్షసా హతః. తచ్ఛ్రుత్వా దుఃఖితాస్సర్వే మామనిచ్ఛన్తమప్యుత, రాజ్యే ఽభిషేచనం చక్రుస్సర్వే వానరమన్త్రిణః. శిష్టం తదా మయా రాజ్యం కిఞ్చిత్కాలమరిన్దమ, తతస్సమాగతో వాలీ మామాహ పరుషం రుషా. బహుధా భర్త్సయిత్వా మాం నిజఘాన చ ముష్టిభిః, తతో నిర్గత్య నగరా దధావం పరయా భియా. లోకాన్సర్వాన్పరిక్రమ్య ఋశ్యమూకం సమాశ్రితః, ఋషేశ్శాపభయాత్సోఽపి నాయాతీమం గిరిం ప్రభో. తదాది మమ భార్యాం స స్వయం భుఙ్క్తే విమూఢధీః, అతో దుఃఖేన సంతప్తో హృతదారో హృతాశ్రయః. వసామ్యత్ర భవత్పాదసంస్పర్శాత్సుఖితోఽస్మ్యహమ్, మిత్రదుఃఖేన సంతప్తో రామో రాజీవలోచనః. హనిష్యామి తవ ద్వేష్యం శీఘ్రం భార్యాపహారిణమ్, ఇతి ప్రతిజ్ఞామకరోత్సుగ్రీవస్య పురస్తదా. సుగ్రీవోఽప్యాహ రాజేన్ద్ర వాలీ బలవతాం బలీ, కథం హనిష్యతి భవాన్దేవైరపి దురాసదమ్. ౬౧. శృణు తే కథయిష్యామి తద్బలం బలినాం వర, కదాచిద్దున్దుభిర్నామ మహాకాయో మహాబలః. కిష్కిన్ధామగమద్రామ మహామహిషరూపధృక్, యుద్ధాయ వాలినం రాత్రౌ సమాహ్వయత భీషణః. తచ్ఛ్రుత్వాఽసహమానోఽసౌ వాలీ పరమకోపనః, మహిషం శృఙ్గయోర్ధృత్వా పాతయా

మాస భూతలే. పాదేనైకేన తత్కాయమాక్రమ్యాస్య
శిరో మహత్, హస్తాభ్యాం భ్రామయం శ్ఛిత్వా తోలయిత్వా
క్షిపద్బలీ. పపాత తచ్ఛిరో రామ మతఙ్గాశ్రమసన్నిధౌ
యోజనాత్పతితం తస్మాన్మునేరాశ్రమమణ్డలే. రక్తవృష్టిః పపా
తోచ్చైర్దృష్ట్వా తాం క్రోధమూర్ఛితః, మతఙ్గో వాలినం
ప్రాహ యద్యాగన్తాసి మే గిరిమ్. ఇతఃపరం భగ్నశిరా మరి
ష్యసి న సంశయః, ఏవం శప్తస్తదారభ్య ఋశ్యమూకం నయా
త్యసౌ. ఏతద్జ్ఞాత్వాహమప్యత్ర వసామి భయవర్జితః, రామ
పశ్య శిరస్తస్య దున్దుభేః పర్వతోపమమ్. తత్క్షేపణే యదా శక్త
శ్శక్తస్త్వం వాలినో వధే, ఇత్యుక్త్వా దర్శయామాస శిరస్త
ద్గిరిసన్నిభమ్. దృష్ట్వా రామస్స్మితం కృత్వా పాదాఙ్గుష్ఠేన
చాక్షిపత్, దశయోజనపర్యన్తం తదద్భుతమివాభవత్. ౭౦
సాధు సాధ్వితి తం ప్రాహ సుగ్రీవో మన్త్రిభిస్సహ, పునరప్యా
హ సుగ్రీవో రామం భక్తపరాయణమ్. ఏతే తాలా మహాసా
రాస్సప్త పశ్య రఘూత్తమ, ఏకైకం చాలయిత్వాసౌ నిష్పత్రా
న్కురుతేఽఞ్జసా. యది త్వమేకబాణేన విద్ధ్వాచ్ఛిద్రం కరోషి
చేత్, హతస్త్వయా తదా వాలీ విశ్వాసో మే ప్రజాయతే.
తథేతి ధనురాదాయ సాయకం తత్ర సన్దధే, బిభేద చ
తదా రామస్సప్తతాలాన్మహాబలః. తాలాన్సప్త వినిర్భిద్య
గిరిం భూమిం చ సాయకః, పునరాగత్య రామస్య తూణీరే పూర్వ
వత్ స్థితః. తతోఽతిహర్షాత్సుగ్రీవో రామమాహాతివిస్మితః,
దేవ త్వం జగతాం నాథః పరమాత్మా న సంశయః. మత్పూర్వ
కృతపుణ్యౌఘైస్సఙ్గతోఽద్య మయా సహ, త్వాం భజన్తి
మహాత్మానస్సంసారవినివృత్తయే. త్వాం ప్రాప్య మోక్షసచి

వం ప్రార్థయేఽహం కథం భవమ్. దారాః పుత్రా ధనం రా
జ్యం సర్వం త్వన్మాయయా కృతమ్, అతోఽహం దేవదేవేశ
నాకాఙ్క్షేఽన్యత్ప్రసీద మే. అనన్తానుభవం త్వద్య ప్రాప్తోఽ
హం భాగ్యగౌరవాత్, మృదర్థం యతమానేన నిధానమివ
సత్పతే. అనాద్యవిద్యాసంసిద్ధం బన్ధనం ఛిన్నమద్య నః, యజ్ఞ
దానతపః కర్మపూర్తేష్టాదిభిరప్యసౌ. ౮౦. న జీర్యతే పునర్దార్ఢ్యం
భజతే సంసృతిః ప్రభో, త్వత్పాదదర్శనాత్సద్యో నాశమేతి న సం
శయః. క్షణార్ధమపి యచ్చిత్తం త్వయి తిష్ఠత్యచఞ్చలమ్, తస్యా
జ్ఞానమనర్థానాం మూలం నశ్యతి తత్క్షణాత్. తత్తిష్ఠతు మనో
రామ త్వయి నాన్యత్ర మే సదా, రామ రామేతి యద్వాణీ
మధురం గాయతి క్షణమ్. స బ్రహ్మహా సురాపో వా ముచ్యతే
సర్వపాతకైః, న కాఙ్క్షే విజయం రామ న చ దారసుఖాదికమ్.
భక్తిమేవ సదా కాఙ్క్షే త్వయి బన్ధవిమోచనీమ్, త్వన్మాయా
కృతసంసార స్త్వదంశోఽహం రఘూత్తమ. స్వపాదభక్తిమాది
శ్య త్రాహి మాం భవసఙ్కటాత్, పూర్వం మిత్త్రార్యుదాసీనా
స్త్వన్మాయావృతచేతసః. ఆసన్మేఽద్య భవత్పాదదర్శనాద్దేవ
రాఘవ, సర్వం బ్రహ్మైవ మే భాతి క్వ మిత్త్రం క్వ చ మే రిపుః.
యావత్త్వన్మాయయా బద్ధస్తావద్గుణవిశేషతా, సా యావదస్తి
నానాత్వం తావద్భవతి నాన్యథా. యావన్నానాత్వమజ్ఞానా
త్తావత్కాలకృతం భయమ్, అతోఽవిద్యాముపాస్తే య
స్సోఽన్ధే తమసి మజ్జతి. మాయామూలమిదం సర్వం పుత్త్రదా
రాదిబన్ధనమ్, అతోఽత్సారయమాయాం త్వం దాసీం తవ
రఘూత్తమ. ౯౦. త్వత్పాదపద్మార్పితచిత్తవృత్తిస్త్వన్నామ
సఙ్గీతకథాసు వాణీ, త్వద్భక్తసేవానిరతౌ కరౌ మే త్వదఙ్గ

సజ్జం లభతాం మదఙ్గమ్. త్వన్మూర్తిభక్తాన్ స్వగురుం చ చక్షుః పశ్యత్వజస్రం స శృణోతు కర్ణః, త్వజ్జన్మకర్మాణి చ పాద యుగ్మం వ్రజత్వజస్రం తవ మన్దిరాణి. అఙ్గాని తే పాదరజో విమిశ్రతీర్థాని బిభర్త్వహిశత్రుకేతో, శిరస్త్వదీయం భవ పద్మజాద్యైర్జుష్టం పదం రామ నమత్వజస్రమ్. ౮౩. ఇతి శ్రీ మదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, కిష్కిన్ధా కాణ్డే, ప్రథమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ- ఇత్థంస్వాత్మపరిష్వఙ్గనిర్ధూతాశేష కల్మషమ్, రామస్సుగ్రీవమాలోక్య సస్మితం వాక్యమబ్రవీత్. మాయాం మోహకరీం తస్మిన్వితత్య కార్యసిద్ధయే, సఖే త్వదుక్తం యత్తన్మాం సత్యమేవ న సంశయః. కింతు లోకాపదిష్యన్తి మామేవం రఘునన్దనః, కృతవాన్కిం కపీన్ద్రాయ సఖ్యం కృత్వాగ్నిసాక్షికమ్. ఇతి లోకాపవాదో మే భవిష్యతి న సంశయః, తస్మాదాహ్వాయ భద్రం తే గత్వా యుద్ధాయ వాలినమ్. బాణేనైకేన తం హత్వా రాజ్యే త్వామభిషేచయే, తథేతి గత్వా సుగ్రివః కిష్కిన్ధోపవనం ద్రుతమ్. కృత్వాశబ్దం మహానాదం తమాహ్వయత వాలినమ్, తచ్ఛ్రుత్వా భ్రాతృనినదం రోషతామ్రవిలోచనః. నిర్జగామ గృహాచ్ఛీఘ్రం సుగ్రీవో యత్ర వానరః, తమాపతన్తం సుగ్రీవశ్శీఘ్రం వక్షస్యతాడయత్. సుగ్రీవమపి ముష్టిభ్యాం జఘాన క్రోధమూర్ఛితః, వాలీ తమపి సుగ్రీవ ఏవం క్రుద్ధౌ పరస్పరమ్. అయుధ్యేతామేకరూపౌ దృష్ట్వా రామోఽతివిస్మితః, న ముమోచ తదా బాణం సుగ్రీవవధశఙ్కయా. తతో దుద్రావ సుగ్రీవో వమ

న్రక్తం భయాకులః, వాలీ స్వభవనం యాతస్సుగ్రీవో రామ
మబ్రవీత్ .౧౦.కిం మాం ఘాతయసే రామ శత్రుణా భ్రాతృరూ
ణా, యదిమద్ధననే వాఞ్ఛాత్వమేవ జహి మాం విభో.ఏవం మే
ప్రత్యయం కృత్వా సత్యవాదిన్రఘూత్తమ, ఉపేక్షసే కిమర్థం
మాం శరణాగతవత్సల, శ్రుత్వా సుగ్రీవవచనం రామస్సాశ్రు
విలోచనః, ఆలిఙ్గ్య మాస్మ భైషీస్త్వం దృష్ట్వా వా మేకరూపి
ణౌ. మిత్రఘాతిత్వమాశఙ్క్య ముక్తవాన్సాయకం న హి,
ఇదానీమేవ తే చిహ్నం కరిష్యే భ్రమశాన్తయే. గత్వాఽఽ
హ్వాయ పునశ్శత్రుం హతం ద్రక్ష్యసి వాలినమ్, రామోఽ
హం త్వాం శపే భ్రాతర్హనిష్యామి రిపుం క్షణాత్. ఇత్యా
శ్వాస్య స సుగ్రీవం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్, సుగ్రీవస్య
గలే పుష్పమాలామాముచ్య పుష్పితామ్. ప్రేషయస్వ మ
హాభాగ సుగ్రీవం వాలినం ప్రతి, లక్ష్మణస్తు తదా బద్ధ్వా
గచ్ఛ గచ్ఛేతి సాదరమ్. ప్రేషయామాస సుగ్రీవం సోఽపి
గత్వా తథాఽకరోత్, పునరప్యద్భుతం శబ్దం కృత్వా వాలిన
మాహ్వయత్. తచ్ఛ్రుత్వా విస్మితో వాలీ క్రోధేన మహతా
వృతః, బద్ధ్వా పరికరం సమ్యగ్గమనాయోపచక్రమే. గచ్ఛ
న్తం వాలినం తారా గృహీత్వా నిషిషేధ తమ్, న గన్తవ్యం
త్వయేదానీం శఙ్కా మే ఽతీవ జాయతే. ౨౦. ఇదానీమేవ
తే భగ్నః పునరాయాతి సత్వరః, సహాయో బలవాంస్తస్య
కశ్చిన్నూనం సమాగతః. వాలీ తామాహ హేఽసుభ్రు శఙ్కా
తే వ్యేతు తద్గతా, ప్రియే కరం పరిత్యజ్య గచ్ఛగచ్ఛామి తం
రిపుమ్.హత్వా శీఘ్రం సమాయాస్యే సహాయస్తస్య కో భవేత్,
సహాయో యది సుగ్రీవస్తతో హత్వోభయం క్షణాత్.

ఆయాస్యే మాశుచశ్శూరః కథం తిష్ఠేద్గృహే రిపుమ్, జ్ఞాత్వా ప్యాహ్వాయమానం హి హత్వా యాస్యామిసున్దరి. తారోవాచ. మత్తోఽన్యచ్ఛృణు రాజేన్ద్ర శ్రుత్వా కురు యథోచితమ్, అహ మామఙ్గదః పుత్రో మృగయాయాం శ్రుతం వచః. అయోధ్యాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రామో దాశరథిః కిల, లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా భార్యయా సహ. ఆగతో దణ్డకారణ్యం తత్ర సీతా హృతా కిల, రావణేన సహ భ్రాత్రా మార్గమాణోఽథ జానకీమ్. ఆగతో ఋశ్యమూకాద్రిం సుగ్రీవేణసమాగతః, చకార తేన సుగ్రీవస్సఖ్యం చానలసాక్షికమ్. ప్రతిజ్ఞాం కృతవాన్ రామస్సుగ్రీవాయ సలక్ష్మణః, వాలినం సమరే హత్వా రాజానం త్వాం కరోమ్యహమ్. ఇతి నిశ్చిత్య తా యాతౌ నిశ్చితం శృణు మద్వచః, ఇదానీమేవ తే భగ్నః కథం పునరుపాగతః. ౩౦. అతస్త్వం సర్వథా వైరం త్యక్త్వా సుగ్రీవమానయ. యావరాజ్యేఽభిషిఞ్చాశు రామం త్వం శరణం వ్రజ. పాహి మామఙ్గదం రాజ్యం కులం చ హరిపుఙ్గవ, ఇత్యుక్త్వాశ్రుముఖీ తారా పాదయోః ప్రణిపత్య తమ్. హస్తాభ్యాం చరణౌ ధృత్వా రురోద భయవిహ్వలా, తామాలిఙ్గ్య తదా వాలీ సస్నేహమిదమబ్రవీత్, స్త్రీస్వభావాద్బిభేషి త్వం ప్రియే నాస్తి భయం మమ. రామో యది సమాయాతో లక్ష్మణేన సమం ప్రభుః, తదా రామేణ మే స్నేహో భవిష్యతి న సంశయః. రామో నారాయణస్సాక్షాదవతీర్ణోఽఖిలప్రభుః, భూభారహరణార్థాయ శ్రుతం పూర్వం మయానఘే. స్వపక్షః పరపక్షో వా నాస్తి తస్య పరాత్మనః, ఆనేష్యామి గృహం సాధ్వి నత్వా తచ్చరణామ్బుజమ్. భజ

త్రోఽనుభజత్యేష భక్తిగమ్యస్సురేశ్వరః, యది స్వయం
సమాయాతి సుగ్రీవో హన్మి తం క్షణాత్, యదుక్తం యాచ
రాజ్యాయ సుగ్రీవస్యాభిషేచనమ్. కథమాహూయమానో
ఽహం యుద్ధాయ రిపుణా ప్రియే, శూరోఽహం సర్వలో
కానాం సమ్మతశ్శుభలక్షణే. భీతభీతమిదం వాక్యం కథం
వాలీ వదేత్ప్రియే, తస్మాచ్ఛోకం పరిత్యజ్య తిష్ఠ సున్దరి
వేశ్మని. ౪౦. ఏవమాశ్వాస్య తారాం తాం శోచన్తీమశ్రు
లోచనామ్, గతో వాలీ సముద్యుక్తస్సుగ్రీవస్య వధాయ
సః. దృష్ట్వా వాలినమాయాన్తం సుగ్రీవో భీమవిక్రమః, ఉత్ప
పాత గలే బద్ధపుష్పమాలః పతఙ్గవత్. ముష్టిభ్యాం తాడయా
మాస వాలినం సోఽపి తం తథా, అహన్వాలీ చ సుగ్రీవం
సుగ్రీవో వాలినం తథా. రామం విలోకయన్నేవ సుగ్రీవో
యుయుధే యుధి, ఇత్యేవం యుధ్యమానౌ తౌ దృష్ట్వా
రామః ప్రతాపవాన్. బాణమాదాయ తూణీరాద్దృఢే
ధనుషి సందధే, ఆకృష్య కర్ణపర్యన్తమదృశ్యో వృక్షషణ్డ
గః. నిరీక్ష్య వాలినం సమ్యగ్లక్ష్యం తద్ధృదయం హరిః, ఉత్స
సర్జాశనిసమం మహావేగం మహాబలః. బిభేద స శరో వక్షో
వాలినః కమ్పయన్మహీమ్, ఉత్పపాత మహాశబ్దం ముఞ్చన్స
నిపపాత హ. తదా ముహూర్తం నిస్సంజ్ఞో భూత్వా చేతన
మాప సః, తతో వాలీ దదర్శాగ్రే రామం రాజీవలోచనమ్.
ధనురాలమ్బ్య వామేన హస్తేనాన్యేన సాయకమ్, బిభ్రాణం
చీరవసనం జటాముకుటధారిణమ్. విశాలవక్షసం భ్రాజద్వన
మాలావిభూషితమ్, పీనచార్వాయతభుజం నవదూర్వాదలచ్ఛ
విమ్. సుగ్రీవలక్ష్మణాభ్యాం చ పార్శ్వయోః పరిసేవితమ్. ౫౦.

విలోక్య శనకైః ప్రాహ వాలీ రామం విగర్హయన్, కిం మ
యాఽపకృతం రామ తవ యేన హతోఽస్మ్యహమ్. రాజధర్మ
మవిజ్ఞాయ గర్హితం కర్మ తే కృతమ్, వృక్షషండే తిరో భూ
త్వా త్యజతా మయి సాయకమ్. యశః కిం లప్స్యసే రామ
చోరవత్కృతసఙ్గరః, యది క్షత్త్రియదాయాదో మనోర్వంశే
సముద్భవః. యుద్ధం కృత్వా సమక్షం మే ప్రాప్స్యసే తత్ఫలం
తదా, సుగ్రీవేణ కృతం కిం తే మయా వా న కృతం
కిము. రావణేన హృతా భార్యా తవ రామ మహావనే, సుగ్రీ
వం శరణం యాత స్తదర్థమితి శుశ్రుమ. బత రామ న జానీషే
మద్బలం లోకవిశ్రుతమ్, రావణం సకులం బద్ధ్వా ససీతంలఙ్క
యా సహ. ఆనయామి ముహూర్తార్ధాద్యది చేచ్ఛామి రాఘ
వ, ధర్మిష్ఠ ఇతి లోకేఽస్మిన్ కథ్యసే రఘునన్దన. వానరం వ్యా
ధవద్ధత్వా ధర్మం కం లప్స్యసే వద, అభక్ష్యం వానరం మాం
సం హత్వా మాం కిం కరిష్యసి. ఇత్యేవం బహుభాష న్తంవాలి
నం రాఘవోఽబ్రవీత్, ధర్మస్య గోప్తా లోకేఽస్మిం శ్చరామి
సశరాసనః. అధర్మకారిణం హత్వా సద్ధర్మం పాలయామ్యహమ్,
దుహితా భగినీ భ్రాతు ర్భార్యాచైవ తథాస్నుషా ౬౦.సమా
యో రమతే తాసామేకామపి విమూఢధీః, పాతకీసతు విజ్ఞేయ
స్స వధ్యో రాజభిస్సదా. త్వన్తు భ్రాతుః కనిష్ఠస్య భార్యా
యాం రమసే బలాత్, అతో మయా ధర్మవిదా హతోఽసివన
గోచర. త్వం కపిత్వాన్నజానీషే మహాన్తో విచరన్తి యత్,
లోకం పునానా స్సంచారై రతస్తా న్నాతిభాషయేత్. తచ్ఛ్రు
త్వా భయసంత్రస్తో జ్ఞాత్వా రామం రమాపతిమ్, వాలీ ప్రణమ్య
రభసా ప్రాహ వచనమబ్రవీత్. రామరామ మహాభాగ జానే

త్వాం పరమేశ్వరమ్, అజానతా మయా కిఞ్చిదుక్తం తత్ క్షన్తు మర్హసి. సాక్షాత్త్వచ్ఛరఘాతేన విశేషేణ తవాగ్రతః, త్యజామ్యసూన్మహాయోగిదుర్లభం తవ దర్శనమ్. యన్నామ వివశో గృహ్ణన్ మ్రియమాణః పరం పదమ్, యాతి సాక్షాత్సఏవాద్య ముమూర్షోర్మే పురః స్థితః. దేవ జానామి పురుషం త్వాం శ్రియం జానకీం శుభామ్, రావణస్య వధార్థాయజాతం త్వాం బ్రహ్మణార్థితమ్. అనుజానీహి మాంరామ యాస్తంత్వ త్పదముత్తమమ్, మమ తుల్యబలే బాలే అఙ్గదే త్వం దయాం కురు. విశల్యం కురు మే రామ హృదయం పాణినా స్పృశన్, తథేతి బాణముద్ధృత్య రామః పస్పర్శ పాణినా. త్యక్త్వా త ద్వానరం దేహం మమ రేన్ద్రోఽభవత్క్షణాత్. ౭౦. వాలీ ర ఘూత్తమశరాభిహతో విమృష్టో రామేణ శీతలకరేణ సుఖాకరేణ, సద్యో విముచ్య కపిదేహమనన్యలభ్యం ప్రాప్తః పదం పరమహంసగణైర్దురాపమ్. ౭౧. ఇతిశ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, కిష్కిన్ధాకాణ్డే, ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. నిహతే వాలిని రణే రామేణ పరమాత్మనా, దుద్రువుర్వానరాస్సర్వే కిష్కిన్ధాం భయవిహ్వలాః. తారామూచు ర్మహాభాగే హతో వాలీ రణాజిరే, అఙ్గదం పరిరక్షాద్య మన్త్రిణః పరిచోదయ. చతుర్ద్వారకవాటాదీన్బద్ధ్వా రక్షామహే పురీమ్, వానరాణాం తు రాజానమఙ్గదం కురు భామిని. నిహతం వాలినం శ్రుత్వా తారా శోకవిమూర్ఛితా, అతాడయత్స్వపాణిభ్యాం శిరో వక్షశ్చ భూరిశః. కిమఙ్గదేన రాజ్యేన నగరేణ ధనేన వా, ఇదానీమేవనిధనంయా

ష్యామి పతినా సహ. ఇత్యుక్త్వా త్వరితా తత్ర రుదతీ ముక్త మూర్ధజా, యయౌ తారాతిశోకార్తా యత్ర భర్తృకళేబరమ్. పతితం వాలినం దృష్ట్వా రక్తైః పాంసుభిరావృతమ్, రుదతీ నాథ నాథేతి పతితా తస్య పాదయోః. కరుణం విలపన్తీ సా దదర్శ రఘునన్దనమ్, రామ మాం జహి బాణేన యేన వాలీ హతస్త్వయా. గచ్ఛామి పతిసాలోక్యం పతిర్మామభికాఙ్క్షతే, స్వర్గేఽపి న సుఖం తస్య మాం వినా రఘునన్దన. పత్నీవియోగజం దుఃఖమనుభూతం త్వయానఘ, వాలినే మాం ప్రయచ్ఛాశు పత్నీదానఫలం భవేత్. ౧౦. సుగ్రీవ త్వం సుఖం రాజ్యం దాపితం వాలిఘాతినా, రామేణ రుమయా సార్ధం భుఙ్క్ష్వ సాపత్న్యవర్జితమ్. ఇత్యేవం విలపన్తీం తాం తారాం రామో మహామనాః, సాన్త్వయామాస దయయా తత్త్వజ్ఞానోపదేశతః, కిం భీరు శోచసి వ్యర్థం శోకస్యావిషయం పతిమ్, పతిస్తవాయం దేహో వా జీవో వా వద తత్త్వతః. పఞ్చాత్మకో జడో దేహస్త్వఙ్మాంసరుధిరాస్థిమాన్, కాలకర్మగుణోత్పన్నః సోఽప్యాస్తేఽద్యాపి తే పురః. మన్యసే జీవమాత్మానం జీవస్తర్హి నిరామయః, న జాయతే న మ్రియతే న తిష్ఠతి న గచ్ఛతి. న స్త్రీ పుమాన్వా షణ్ఢో వా జీవస్సర్వగతోఽవ్యయః, ఏక ఏవాద్వితీయోఽయమాకాశవదలేపకః, నిత్యో జ్ఞానమయశ్శుద్ధస్స కథం శోకమర్హతి. తారోవాచ. దేహోఽచిత్కాష్ఠవద్రామ జీవో నిత్యశ్చిదాత్మకః, సుఖదుఃఖాదిసంబన్ధః కస్య స్యాద్రామ మే వద. శ్రీరామ ఉవాచ. అహఙ్కారాదిసంబన్ధో యావద్దేహేన్ద్రియైస్సహ, సంసారస్తావదేవ స్యాదాత్మనస్త్వవివేకినః. మిథ్యారోపితసంసారో న స్వ

యం వినివర్తతే, విషయాన్ధ్యాయమానస్య స్వప్నే మిథ్యా
గమో యథా. అనాద్యవిద్యాసంబద్ధా త్తత్కార్యాహం
కృతే స్తథా, సంసారోఽపార్థకోఽపి స్యాద్రాగద్వేషాదిసం
కులః. ౨౦. మన ఏవహి సంసారో బన్ధశ్చైవ మనశ్శుభే, ఆ
త్మా మనస్సమానత్వ మేత్య తద్గతబన్ధభాక్. యథా విశుద్ధ
స్స్ఫటికోఽలక్తకాదిసమీపగః, తత్తద్వర్ణయుగాభాతివస్తుతో
నాస్తి రఞ్జనమ్. బుద్ధీన్ద్రియాదిసామీప్యాదాత్మన స్సంసృతిర్బ
లాత్, ఆత్మా స్వలిఙ్గస్తు మనః పరిగృహ్య తదుద్భవాన్. కామా
ఞ్జుషన్ గుణైర్బద్ధ స్సంసారే వర్తతేఽవశః, ఆదౌ మనోగు
ణాన్ స్పృష్ట్వా తతః కర్మాణ్యనేకధా. శుక్లలోహితకృష్ణాని
గతయ స్తత్సమానతః, ఏవం కర్మవశాజ్జీవో భ్రమత్యాభూత
సంప్లవమ్. సర్వోపసంహృతౌ జీవో వాసనాభి స్స్వకర్మభిః, అ
నాద్యవిద్యావశగ స్తిష్ఠత్యభినివేశతః. సృష్టికాలే పునః పూర్వ
వాసనామానసై స్సహ, జాయతే పునరప్యేవం ఘటీయన్త్ర
మివావశః. యదా పుణ్యవిశేషేణ లభతే సఙ్గతిం సతామ్,
మద్భక్తానాం సుశాన్తానాంతదా మద్విషయా మతిః. మత్కథా
శ్రవణే శ్రద్ధా దుర్లభా జాయతేతతః, తతస్స్వరూపవిజ్ఞానమనా
యాసేన జాయతే. తదాచార్యప్రసాదేన వాక్యార్థజ్ఞాన
తః క్షణాత్, దేహేన్ద్రియమనః ప్రాణాహంకృతిభ్యః పృథక్
స్థితమ్. ౩౧. స్వాత్మానుభవతస్సత్య మానన్దాత్మాన మద్వ
యమ్, జ్ఞాత్వా సద్యో భవేన్ముక్తస్సత్యమేవ మయోదితమ్.
ఏవం మయోదితం సమ్యగాలోచయతి యోఽనిశమ్, తస్య
సంసారదుఃఖాని నస్పృశంతి కదాచన. త్వమప్యేతన్మయా ప్రో

క్త మాలోచయవిశుద్ధధీః, న స్పృశ్యసే దుఃఖజాలైః కర్మబన్ధా
ద్విమోక్ష్యసే. పూర్వజన్మని తే సుభ్రు కృతా మద్భక్తిరుత్తమా,
అత స్తవ విమోక్షాయ రూపం మే దర్శితం శుభే. ధ్యాత్వా మద్రూ
పమనిశ మాలోచయ మయోదితమ్, ప్రవాహపతితం కార్యం
కుర్వత్యపి న లిప్యసే. శ్రీరామేణోదితం సర్వం శ్రుత్వా తారాతి
విస్మితా, దేహాభిమానజం శోకం త్యక్త్వా నత్వా రఘూత్తమ
మ్. ఆత్మానుభవసంతుష్టా జీవన్ముక్తా బభూవ సా, క్షణసఙ్గమమా
త్రేణ రామేణ పరమాత్మనా. అనాదిబన్ధం నిర్ధూయ ముక్తా సాపి
వికల్మషా, సుగ్రీవోఽపి చ తచ్ఛ్రుత్వా రామవక్త్రాత్సమీ
రితమ్. జహావజ్ఞానమఖిలం స్వస్థచిత్తోఽభవత్తదా, తతస్సు
గ్రీవమాహేదం రామో వానరపుంగవమ్. భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య పు
త్రేణ యదుక్తం సామ్పరాయికమ్, కురు సర్వం యథాన్యా
యం సంస్కారాది మమాజ్ఞయా. ౭౦. తథేతి బలిభిర్ముఖ్యై
ర్వానరైః పరిణీయ తమ్, వాలినం పుష్పకే క్షిప్త్వా సర్వ
రాజోపచారకైః భేరీదున్దుభినిర్ఘోషై ర్బ్రాహ్మణై ర్మన్త్రిభిస్సహ,
యూథపై ర్వానరైః పౌరై స్తారయా చాఙ్గదేన చ. గత్వా
చకార తత్సర్వం యథాశాస్త్రం ప్రయత్నతః, స్నాత్వా జగామ
రామస్య సమీపం మన్త్రిభిస్సహ. నత్వా రామస్య చరణౌ
సుగ్రీవః ప్రాహ హృష్టధీః, రాజ్యం ప్రశాధి రాజేన్ద్ర వాన
రాణాం సమృద్ధిమత్. దాసోఽహం తే పాదపద్మం సేవే లక్ష్మణవ
చ్చిరమ్, ఇత్యుక్తో రాఘవః ప్రాహ సుగ్రీవం సస్మితం వచః.
త్వమేవాహం న సందేహశ్శీఘ్రం గచ్ఛ మమాజ్ఞయా, పుర
రాజ్యాధిపత్యే త్వం స్వాత్మానమభిషేచయ. నగరం న ప్రవే
క్ష్యామి చతుర్దశసమాస్సఖే, ఆగమిష్యతి మే భ్రాతా

లక్ష్మణః పత్తనం తవ. అఙ్గదం యౌవరాజ్యే త్వ మభిషేచయ సాదరమ్, అహం సమీపే శిఖరే పర్వతస్య సహానుజః. వత్స్యామి వర్షదివసాం స్తత స్త్వం యత్నవాన్ భవ, కఞ్చిత్కాలం పురే స్థిత్వా సీతాయాః పరిమార్గణే. సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్యాహ సుగ్రీవో రామపాదయోః, యదాజ్ఞాపయసే దేవ తత్తథైవ కరోమ్యహమ్. ౫౦. అనుజ్ఞాత స్తు రామేణ సుగ్రీవస్తు సలక్ష్మణః, గత్వా పురం తథా చక్రే యథా రామేణ చోదితః. సుగ్రీవేణ యథాన్యాయం పూజితో లక్ష్మణ స్తదా, ఆగత్య రాఘవం శీఘ్రం ప్రణిపత్యోపతస్థివాన్. తతో రామో జగామాశు లక్ష్మణేన సమన్వితః, ప్రవర్షణగిరేరూర్ధ్వం శిఖరం భూరివిస్తరమ్, తత్రైకం గహ్వరం దృష్ట్వా స్ఫాటికం దీప్తిమచ్ఛుభమ్. వర్షవాతాతపసహం ఫలమూలసమీపగమ్, వాసాయ రోచయామాస తత్ర రామస్సలక్ష్మణః. దివ్యమూలఫలపుష్పసంయుతే మౌక్తికోపమజలౌఘపల్వలే, చిత్రవర్ణమృగపక్షిశోభితే పర్వతే రఘుకులోత్తమోఽవసత్. ౫౧. ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే, కిష్కిన్ధాకాణ్డే తృతీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తత్ర వార్షికదినాని రాఘవో లీలయా మణిగుహాసుసంచరన్, పక్వమూలఫలభోగతోషితో లక్ష్మణేనసహితోఽవసత్సుఖమ్. వాతనున్న జలపూరిత మేఘాన స్తర స్తనిత వైద్యుతగర్భాన్, వీక్ష్య విస్మయమగాద్గజయూథాన్యద్వదాహితసుకాఞ్చనకక్ష్యాన్. నవఘాసం సమాస్వాద్య హృష్టపుష్టమృగద్విజాః, ధావన్తి పరితో రామం వీక్ష్య విస్ఫారితేక్ష

తస్కర, ధైర్యవిజయ, ధ్వజాయత, నాపయుపసుస్థిర, విద్యుల్లతా సందోహ సందేహ సందాయీ, మనోజ్ఞనానసుందరీ, క్రీడాన్తనసాభినయ ధిక్తాం, ధిక్తాం, దిరుసుడు, తక్ఝుణు ఝణుతాం - తద్ధిమి ధిమితాం, తద్ధిమి ధిమితాం మిత్యాది, సినాదయుమధ, గాంధార, - షడ్జమధ్యమధైవత, పంచమాభ్య, సప్తస్వర సంయుక్త, సంగీతశ్రవణ, సంపూర్ణానందాచ, భూయాన్నామితి, శ్రీమంతో, ధీమంతో, భూమంతో, భవంతో, మహాంతోను...గృహ్ణాంతు ॥

12. ఇమౌదంపతీ వాణీవిరించ్యావివ వర్ధితానురాగా పార్వతీపరమేశ్వరావివ పరస్పర ప్రణయరసభరభరితౌ కమలాకమలలోచనావివ కలిత కరుణాకటాక్షౌ, ఇంద్రాణీ మహేంద్రావివ, ఇదంమానౌ రతికందర్పావివ, అతిసుందరతాదర్శౌ, సీతారామావివసిద్ధమనోరథౌ, రుక్మిణీకృష్ణావివ రూపశాలినౌ, ప్రభావప్రభావంతావివ అవినాభావవంతౌ, లోపాముద్రా కుంభసంభవా వివలోక పావనాలోకౌ సావిత్రీ సత్యవంతావివ సత్యసంధౌ దమయంతీ నళావివ, దేదీప్యమాన దివ్యదేహౌ, అరుంధతీ వసిష్ఠావివ శ్రుతిస్మృతిగోచర నిత్య నైమిత్తికాది నిఖిల కార్యానుష్ఠానపరౌ, అతిధన్యౌ, అధన్యంమన్యౌ, ప్రతిష్ఠితపాత్ర ప్రతిపాదితకన్యౌ, ఊరీకృతసౌజన్యౌ, దూరీకృత, దౌర్జన్యౌ, మహితజనమూర్ధన్యౌ, బహుపుణ్యౌ, బహుగణ్యౌ, బహులావణ్యౌ, బహువైచక్షణ్యౌ, బహుదాక్షిణ్యౌ, ఆశ్రితశరణ్యౌ, విహితభగవత్ప్రవణ్యౌ, విదితవేదప్రమాణ్యౌ, నిత్యతారుణ్యౌ, భృత్యకారుణ్యౌ, కమనీయకరచరణారుణ్యౌ, విబుధాగ్రగణ్యౌ, బహుభావరేణ్యౌ, వివిధవిహారారణ్యౌ, బహుపుష్టౌ బహుదృష్టౌ సుశ్లిష్టౌ అక్లిష్టౌ అరుష్టౌ అనష్టౌ అకష్టౌ అభ్రష్టౌ విబుధతోషణ్యౌ విగతదూషణౌ మహిత భూషణౌ శత్రుభీషణౌ పాపశోషణౌ ధర్మపోషణౌ శాంతౌ దాంతౌ కాంతౌ క్షాంతౌ అపరిభ్రాంతౌ అపరిశ్రాంతౌ విదిత వేదాంతౌ విగతమోదాంతౌ విహిత ఖేదాంతౌ బహుపుత్రౌ బహుమిత్రౌ బహుసత్యౌ శుభవక్త్రౌ సుచరిత్రౌ శుభనేత్రౌ కమనీయగాత్రౌ రమణీయగోత్రౌ అధీతాఽఖిలశాస్త్రౌ జైత్రౌ దళీయాం సౌగకీయాం సా.

బలీయాంసౌ పటీయాంసౌ ధృతీయాంసౌ సజ్జననేదీయాంసౌ దుర్జన
దవీయాంసౌ పరిహృతపాపీయాంసౌ శ్రేయాంసౌ భూయాంసౌ
ప్రేయాంసౌ భూయాస్తామితి శ్రీమంతో ధీమంతో భూమంతో భవం
తో మహాంతోను గృహ్ణంతు ॥

13. సతతమపరిమితశౌర్య శాశ్వతపదనిత్యమంగళ విశిష్టావాప్తి
శేష వస్తువాహన నిరంతరశోభన పరంపరావాప్తి నిరంతరారోగ్య
బలవృద్ధి విజృంభమాణబాహు గజశతపోతవృద్ధివాక్సిద్ధి శతాయుర్ధన
కనక వస్తువాహన గజతురగానేక సకల శాస్త్రమైత్రీకరణ చతురంగ
సేనా సన్నహన ఛత్రచామర మణి భూషణాది యుక్తాభూత్వా
దంపత్యోః అవిచ్ఛిన్న ప్రీతిద్వారా మార్కండేయవ దీర్ఘాయుష్మంతౌ
భూయాస్తామితి భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోఽను గృహ్ణంతు ॥
తథాస్తు ॥ 14. (మహాదోష్యనమః) శ్లోకార్థాస్సత్యా స్సఫలాస్సంత్వితి
భవంత శ్శ్రీమంతో మహాంతోను గృహ్ణంతు ॥ 15. అనయోర్దంప
త్యోః ప్రీతిరవిచ్ఛిన్నాస్త్వితి భవంతో ...తు, తథాస్తు॥ 16. అనయో
ర్దంపత్యోః గృహస్థాశ్రమ ధర్మకర్మనిష్ఠాగరిష్ఠత్వంభూయాదితి భవం
తో ...తు,తథాస్తు॥ 17. ఇమౌదంపతీఅన్యోన్యప్రీతియుక్తౌసాలంకారౌ
సంతానసంపత్సమృద్ధౌ కీర్తిమంతౌసుఖభాగినౌభూయస్థామితిభవంతో
...తు, తథాస్తు॥ 18.ఇమౌ జాయాపతీవాణీ హిరణ్యగర్భావివపూజ్యౌ
లక్ష్మీనారాయణావివపూర్ణానందౌ గౌరీశంకరావివ నిత్యావపాయౌ
అరుంధతీ వసిష్ఠావివతపస్సమృద్ధౌ సీతారామౌసకలభోగభాగ్యోపేతౌ
శాఖాశ్రేష్ఠావివ సఫలమనోరథౌ అనసూయాత్రీఇవ పాతివ్రత్యసత్య
శౌచపరాయణౌ చిరాయుష్మంతౌ ధనకనకవస్తువాహన పుత్రపౌత్రా
భివృద్ధిమంతౌచ స్యాతామితి భవంతో ...తు, తథాస్తు॥ 19. గురు
దేవతాప్రసాదేన నిరుపద్రవౌనిరోగౌనిర్వ్యసనౌ నిర్దుఃఖౌ భగవద్భక్తి
భాజౌ స్యాతామితి భవంతో ...తు, తథాస్తు.

20. సర్వ ముహూర్తానంతరం కర్తవ్యాశీర్వాదః॥ అస్మిన్ ము
హూర్తే లగ్నహోరాద్రేక్కాణ నవాంశ ద్వాదశాంశాదిసమయేషు

హోమం కుర్యాత్ప్రయత్నేన విధినామన్త్రకోవిదః. ౩౦. అగ
స్త్యోక్తమార్గేణ కుణ్డేనాగమవిత్తమః, జుహుయాన్మూలమ
న్త్రేణ పుంసూక్తేనాథవా బుధః. అథవౌపాసనాగ్నౌ వా చరు
ణా హవిషా తథా, తప్తజామ్బూనదప్రఖ్యం దివ్యాభరణభూ
షితమ్. ధ్యాయేదనలమధ్యస్థం హోమకాలే సదా బుధః, పార్ష
దేభ్యో బలిం దత్వా హోమశేషం సమాపయేత్. తతో జపం
ప్రకుర్వీత ధ్యాయన్మాం యతవాక్ స్మరన్, ముఖవాసం చ
తామ్బూలం దత్వా ప్రీతిసమన్వితః. మదర్థే నృత్తగీతాది స్తుతి
పాఠాని కారయేత్, ప్రణమేద్దణ్డవద్భూమౌ హృదయే మాం
నిధాయ చ. శిరస్యాధాయ మద్దత్తం ప్రసాదం భావనామయ
మ్, పాణిభ్యాం మత్పదే మూర్ధ్ని గృహీత్వా భక్తిసంయుతః.
రక్ష మాం ఘోరసంసారా దిత్యుక్త్వా ప్రణమేత్సుధీః, ఉద్వా
సయేద్యథాపూర్వం ప్రత్యగ్జ్యోతిషి సంస్మరన్. ఏవముక్తప్రకా
రేణ పూజయే ద్విధివద్యది, ఇహాముత్ర చ సంసిద్ధిం ప్రాప్నో
తి మదనుగ్రహాత్. మద్భక్తో యది మామేవం పూజాంచైవ
దినేదినే, కరోతి మమ సారూప్యం ప్రాప్నో త్యేవ న సంశయః.
ఇదం రహస్యం పరమం చ పావనం మయైవ సాక్షాత్కథితం
సనాతనమ్, పఠత్యజస్రం యదివా శృణోతి యస్స సర్వపూజా
ఫలభాఙ్నసంశయః. ౪౦. ఏవం పరాత్మా శ్రీరామః క్రియా
యోగమనుత్తమమ్, పృష్టః ప్రాహ స్వభక్తాయ శేషాంశాయ
మహాత్మనే. పునః ప్రాకృతవద్రామో మాయామాలమ్బ్య దుఃఖి
తః, హా సీతేతివదన్నైవ నిద్రాం లేభే కథంచన. ఏతస్మిన్నన్తరే
తత్ర కిష్కిన్ధాయాం సుబుద్ధిమాన్, హనూమాన్ప్రాహ

సుగ్రీవమేకాన్తే కపినాయకమ్. శృణు రాజ న్ప్రవక్ష్యామి తవైన హితముత్తమమ్, రామేణ తే కృతః పూర్వ ముపకారో హ్యానుత్తమః. కృతఘ్న వత్త్వయా నూనం విస్మృతః ప్రతిభాతి మే, త్వత్కృతే నిహతో వాలీ వీరస్త్రైలోక్యసమ్మతః. రాజ్యే ప్రతిష్ఠితోఽసి త్వం తారాం ప్రాప్తోఽసి దుర్లభామ్, స రామః పర్వతస్యాగ్రే భ్రాత్రా సహ వసన్సుధీః. త్వదాగమన మేకాగ్రమీక్షతే కార్యగౌరవాత్, త్వం తు వానరభావేన స్త్రీసక్తో నావబుధ్యసే. కరోమీతి ప్రతిజ్ఞాయ సీతాయాః పరిమార్గణమ్, న కరోషి కృతఘ్నస్త్వం హన్యసే వాలివద్ద్రుతమ్. హనూమద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవో భయవిహ్వలః, ప్రత్యువాచ హనూమన్తం సత్యమేవ త్వయేరితమ్, శీఘ్రం కురు మదాజ్ఞాం త్వం వానరాణాం తరస్వినామ్, సహస్రాణి దశేదానీం ప్రేషయాశు దిశో దశ. ౫౦. సప్తద్వీపగతాన్సర్వాన్వానరానానయన్తు తే, పక్షమధ్యే సమాయాన్తు సర్వే వానరపుఙ్గవాః. యే పక్షమతివర్తన్తే తే వధ్యా మే న సంశయః, ఇత్యాజ్ఞాప్య హనూమన్తం సుగ్రీవో గృహమావిశత్. సుగ్రీవాజ్ఞాం పురస్కృత్య హనూమాన్మన్త్రిసత్తమః, తత్క్షణే ప్రేషయామాస హరీన్దశదిశస్సుధీః. అగణితగుణసత్త్వానాయువేగ ప్రచారాన్వనచరగణముఖ్యాన్పర్వతాకారరూపాన్, పవనహితకుమారః ప్రేషయామాసదూతానతిరభసతరాత్మా దానమానాదితృప్తాన్.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే కిష్కిన్ధాకాణ్డే చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. రామస్తు పర్వతస్యాగ్రే మణిసా
నౌ నిశాముఖే, సీతావిరహజం శోకమసహన్నిదమబ్రవీత్
పశ్య లక్ష్మణ మే సీతా రాక్షసేన హృతా బలాత్, మృతా౽మృ
తా వా నిశ్చేతుం నజానే౽ద్యాపి భామినీమ్. జీవతీతి మమబ్రూ
యాత్కశ్చిద్వా ప్రియకృత్స మే,యది జానామి తాం సాధ్వీం
జీవంతీం యత్ర కుత్ర వా. హృతా దేవాహరిష్యామి సుధామివ
పయోనిధేః,ప్రతిజ్ఞాం శృణు మే భ్రాతర్యేవ మే జనకాత్మజా.
నీతా తం భస్మసాత్కుర్యాం సపుత్రబలవాహనమ్, హే సీతే
చన్ద్రవదనే వసంతీ రాక్షసాలయే. దుఃఖార్తా మామపశ్యంతీ
కథం ప్రాణాన్ధరిష్యసి, చన్ద్రో౽పి భానువద్భాతి మమ చన్ద్రా
ననాం వినా. చన్ద్ర త్వం జానకీం స్పృష్ట్వా కరైర్మాం స్పృశ శీత
లైః, సుగ్రీవో౽పి దయాహీనో దుఃఖితం మాం న పశ్యతి.
రాజ్యం నిష్కణ్టకం ప్రాప్య స్త్రీభిః పరివృతో రహః, కృతఘ్నో
దృశ్యతే వ్యక్తం పానాసక్తో౽తికాముకః. నాయాతి శరదం
పశ్యన్నపి మార్గయితుం ప్రియామ్, పూర్వోపకారిణం దుష్టః
కృతఘ్నో విస్మృతో హి మామ్. హన్మి సుగ్రీవ మప్యేవం
సపురం సహబాన్ధవమ్, వాలీ యథా హతో మే౽ద్య
సుగ్రీవో౽పి తథా భవేత్. ౧౦. ఇతి రుష్టం సమా
లోక్య రాఘవం లక్ష్మణో౽బ్రవీత్, ఇదానీమేవ గత్వా౽హం
సుగ్రీవం దుష్టమానసమ్. మామాజ్ఞాపయ హత్వా తమా
యాస్యే రామ తే౽న్తికమ్, ఇత్యుక్త్వా ధనురాదాయ ఖడ్గ
తూణీరమేవ చ. గన్తుమభ్యుద్యతం వీక్ష్య రామో లక్ష్మణ
మబ్రవీత్, న హన్తవ్య స్త్వయా వత్స సుగ్రీవో మే ప్రియ
స్సఖా. కిన్తు భీషయ సుగ్రీవం వాలివన్న హనిష్యసే, ఇత్యు

త్వా శీఘ్రమాదాయ సుగ్రీవప్రతిభాషితమ్. ఆగత్య పశ్చా
ద్యత్కార్యం తత్కరిష్యామ్యసంశయమ్, తథేతి లక్ష్మణోఽగ
చ్ఛత్త్వరితో భీమవిక్రమః. కిష్కిన్ధాం ప్రతికోపేన నిర్దహన్ని
వ వానరాన్, సర్వజ్ఞో నిత్యలక్ష్మీకో విజ్ఞానాత్మాఽపి రాఘవః.
సీతా మనుశుశోచార్తః ప్రాకృతః ప్రాకృతామివ, బుద్ధ్యాది
సాక్షిణస్తస్య మాయాకార్యాతివర్తినః. రాగాదిరహితస్యా
స్య తత్కార్యం కథముద్భవేత్, బ్రహ్మణోక్తమృతం కర్తుం
రాజ్ఞో దశరథస్య హి. తపసః ఫలదానాయ జాతో మానుష
వేషధృత్, మాయయా మోహితాస్సర్వే జనా అజ్ఞానసం
యుతాః. కథమేషాం భవేన్మోక్ష ఇతి విష్ణుర్విచన్తయన్, కథాం
ప్రథయితుం లోకే సర్వలోకమలాపహామ్. ౨౦. రామాయ
ణాభిధాం రామో భూత్వా మానుషచేష్టకః, క్రోధం మో
హంచ కామంచ వ్యవహారార్థసిద్ధయే. తత్తత్కాలోచితం గృ
హ్ణాన్ మోహయత్యవశాః ప్రజాః, అనురక్త ఇవాశేషగుణే
షు గుణవర్జితః. విజ్ఞానమూర్తిర్విజ్ఞానశక్తిస్సాక్ష్యగుణాన్వితః,
అతః కామాదిభిర్నిత్యమవిలిప్తో యథా నభః. విన్దంతి మున
యః కేచి జ్ఞానన్తి సనకాదయః, తద్భక్తా నిర్మలాత్మాన స్సమ్య
గ్జ్ఞానన్తి నిత్యదా. భక్తచిత్తానుసారేణ జాయతే భగవానజః.
లక్ష్మణోఽపి తదా గత్వా కిష్కిన్ధానగరాన్తికమ్. జ్యాఘోష
మకరోత్తీవ్రం భీషయన్సర్వవానరాన్, తం దృష్ట్వా ప్రాకృ
తాస్తత్ర వానరా వప్రమూర్ధని. చక్రుః కిలకిలాశబ్దం ధృత
పాషాణపాదపాః. తాన్దృష్ట్వా క్రోధతామ్రాక్షో వానరాన్
లక్ష్మణస్తదా. నిర్మూలాన్కర్తుముద్యుక్తో ధనురానమ్య వీర్య
వాన్, తతశ్శీఘ్రం సమాప్లుత్య జ్ఞాత్వా లక్ష్మణమాగతమ్.

నివార్య వానరాన్సర్వా నఙ్గదో మన్త్రిసత్తమః, గత్వా లక్ష్మ
ణసామీప్యం ప్రణనామ స దణ్డవత్. తతోఽఙ్గదం పరిష్వజ్య
లక్ష్మణః ప్రియవర్ధనః, ఉవాచ వత్స గచ్ఛ త్వం పితృవ్యాయ
నివేదయ. ౩౦. మా మాగతం రాఘవేణ చోదితం రౌద్రమూ
ర్తినా, తథేతి త్వరితం గత్వా సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్.
లక్ష్మణః క్రోధతామ్రాక్షః పురద్వారి బహిః స్థితః, తచ్ఛ్రు
త్వాఽతీవ సంత్రస్త స్సుగ్రీవో వానరేశ్వరః. ఆహూయ మ
న్త్రిణాం శ్రేష్ఠం హనూమన్త మథాబ్రవీత్, గచ్ఛ త్వ మఙ్గ
దేనాశు లక్ష్మణం వినయాన్వితః. సాన్త్వయ న్కోపితం వీరం
శనై రానయ మన్దిరమ్, ప్రేషయిత్వా హనూమన్తం తారా
మాహ కపీశ్వరః. త్వం గచ్ఛ సాన్త్వయంతీ తం లక్ష్మణం మృ
దుభాషితైః, శాన్త మన్తఃపురం నీత్వా పశ్చా ద్దర్శయ మేఽ
నఘే. భవత్వితి తతస్తారా మధ్యకక్షం సమావిశత్, హనూ
మానఙ్గదేనైవ సహితో లక్ష్మణాంతికమ్. గత్వా ననామ శిర
సా భక్త్యా స్వాగత మబ్రవీత్, ఏహి వీర మహాభాగ భవద్గృ
హామశఙ్కితమ్. ప్రవిశ్య రాజదారాదీన్ దృష్ట్వా సుగ్రీవమే
వచ, యదాజ్ఞాపయసే పశ్చాత్తత్సర్వం కరవాణి భోః. ఇత్యు
క్త్వా లక్ష్మణం భక్త్యా కరే గృహ్య స మారుతిః, ఆనయా
మాస నగరమధ్యా ద్రాజగృహం ప్రతి. పశ్యం స్తత్ర మహా
సౌధాన్ యూథపానాం సమన్తతః, జగామ భవనం రాజ్ఞస్సు
రేన్ద్రభవనోపమమ్. ౪౦. మధ్యకక్షే గతా తత్ర తారా
తారాధిపాననా సర్వాభరణసంపన్నా మదరక్తాన్తలోచనా.
ఉవాచ లక్ష్మణం నత్వా స్మితపూర్వాభిభాషిణీ, యాహి దేవర
భద్రన్తే సాధుస్త్వం భక్తవత్సలః. కిమర్థం కోపమాకార్షీ

ర్భక్తే భృత్యే కపీశ్వరే, బహుకాలమనాశ్వాసం దుఃఖ
మేవానుభూతవాన్. ఇదానీం బహుదుఃఖౌఘాద్భవద్భి
రభిరక్షితః, భవత్ప్రసాదాత్సుగ్రీవః ప్రాప్తసౌఖ్యో మహా
మతిః. కామాసక్తో రఘుపతేస్సేవార్థం నాగతో హరిః, ఆగ
మిష్యన్తి హరయో నానాదేశగతాః ప్రభో. ప్రేషితా
దశసాహస్రా హరయో రఘుసత్తమ, ఆనేతుం వానరాన్
దిగ్భ్యో మహాపర్వతసన్నిభాన్. సుగ్రీవస్స్వయమాగత్య సర్వ
వానరయూథపైః, వధయిష్యతి దైత్యౌఘాన్ రావణం చ
హనిష్యతి. త్వయైవ సహితోఽద్యైవ గన్తా వానరపుఙ్గవః,
పశ్యాన్తర్భవనం తత్ర పుత్రదారసుహృద్వృతమ్. దృష్ట్వా
సుగ్రీవమభయం దత్వా నయ స్వమేవ తే, తారాయా వచ
నం శ్రుత్వా కృశక్రోధోఽథ లక్ష్మణః. జగామాన్తః పురం
యత్ర సుగ్రీవో వానరేశ్వరః. రుమామాలిఙ్గ్య సుగ్రీవః పర్య
ఙ్కే పర్యవస్థితః. ౫౦. దృష్ట్వా లక్ష్మణమత్యర్థముత్పపాతాతి
భీతవత్, తం దృష్ట్వా లక్ష్మణః క్రుద్ధో మదవిహ్వలితేక్షణమ్.
సుగ్రీవం ప్రాహ దుర్వృత్త విస్మృతోఽసి రఘూత్తమమ్,
వాలీ యేన హతో వీర స్స బాణోఽద్య ప్రతీక్షతే. త్వ
మేవ వాలినో మార్గం గమిష్యసి మయా హతః, ఏవముత్య
న్తపరుషం వదన్తం లక్ష్మణం తదా. ఉవాచ హనుమాన్వీరః
కథమేవం ప్రభాషసే, త్వత్తోఽధికతరో రామే భక్తోఽ
యం వానరాధిపః. రామకార్యార్థమనిశం జాగర్తి న తు వి
స్మృతః, ఆగతాః పరితః పశ్య వానరాః కోటిశః ప్రభో. గమి
ష్యన్త్యచిరేణైవ సీతయాః పరిమార్గణమ్, సాధయిష్యతి సు
గ్రీవో రామకార్యమశేషతః. శ్రుత్వా హనూమతో వాక్యం

సౌమిత్రిణా గర్జితోఽభవత్, సుగ్రీవోఽప్యర్ఘ్యపాద్యాద్యైర్లక్ష్మణం సమ్ప్రపూజయత్. ఆలిఙ్గ్య ప్రాహ రామస్య దాసోఽహం తేన రక్షితః, రామస్స్వతేజసా లోకాన్ క్షణార్ధేనైవ జేష్యతి. సహాయమాత్రమేవాహం వానరైస్సహితః ప్రభో, సౌమిత్రిరపి సుగ్రీవం ప్రాహ కించిన్మయోదితమ్. తత్క్షమస్వ మహాభాగ ప్రణయాద్భాషితం మయా. గచ్ఛామోఽద్యైవ సుగ్రీవ రామస్తిష్ఠతి కాననే. ౬౦. ఏక ఏవాతిదుఃఖార్తో జానకీరహితః ప్రభుః, తథేతి రథమారుహ్య లక్ష్మణేన సమన్వితః. వానరైస్సహితో రాజా రామమేవాన్వపద్యత, భేరీమృదఙ్గైర్బహుభిరృక్షవానరైః శ్వేతాతపత్రైర్వ్యజనైశ్చ శోభితః, నీలాఙ్గదాద్యైర్హనుమత్ప్రధానైస్సమావృతో రాఘవమభ్యగాద్ధరిః. ౬౩.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే కిష్కిన్ధాకాణ్డే పఞ్చమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. దృష్ట్వా రామం సమాసీనం గుహాద్వారి శిలాతలే, చేలాజినధరం శ్యామం జటామౌలివిరాజితమ్. విశాలనయనం శాన్తం స్మితచారుముఖామ్బుజమ్, సీతావిరహసన్తప్తం పశ్యన్తం మృగపక్షిణః. రథాద్దూరాత్సముత్పత్య వేగాత్సుగ్రీవలక్ష్మణౌ, రామస్య పాదయోరగ్రే పేతతుర్భక్తిసంయుతౌ. రామస్సుగ్రీవమాలిఙ్గ్య పృష్ట్వాఽనామయమన్తికే, స్థాపయిత్వా యథా న్యాయం పూజయామాస ధర్మవిత్. తతోఽబ్రవీద్రఘుశ్రేష్ఠం సుగ్రీవో భక్తినమ్రధీః, దేవ పశ్య సమాయాన్తీం వానరాణాం మహాచమూమ్. కులాచలాద్రిసంభూతా

తా మేరుమన్దరసన్నిభాః, నానాద్వీపసరిచ్ఛైలవాసినః పర్వతో పమాః. అసఙ్ఖ్యాతాస్సమాయాన్తి హరయః కామరూపిణః, సర్వే దేవాంశసంభూతాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః. అత్ర కేచి ద్గజబలాః కేచిద్దశగజోపమాః, గజాయుతబలాః కేచిదన్యేఽ మితబలాః ప్రభో. కేచిదఞ్జనకూటాభాః కేచిత్కనకసన్నిభాః, కేచిద్రక్తాన్తవదనా దీర్ఘవాలాస్తథాపరే. శుద్ధస్ఫటికసఙ్కా శాః కేచిద్రాక్షససన్నిభాః, గర్జన్తః పరితో యాన్తి వానరా యుద్ధకాఙ్క్షిణః. ౧౦. త్వదాజ్ఞాకారిణస్సర్వే ఫలమూలాశనాః ప్రభో, ఋక్షాణా మధిపో వీరో జామ్బవాన్నామ బుద్ధిమాన్. ఏష మే మన్త్రిణాం శ్రేష్ఠః కోటిభల్లూకబృన్దపః, హనుమా నేష విఖ్యాతో మహాసత్త్వపరాక్రమః. వాయుపుత్రోఽతి తేజస్వీ మన్త్రీ బుద్ధిమతాం వరః, నలో నీలశ్చ గవయో గవాక్షో గన్ధమాదనః. శరభో మైన్దద్వివిదౌ గజః పనస ఏవచ, వలీముఖో దధిముఖస్సుషేణస్తార ఏవచ. కేసరీచ మహాసత్త్వః పితా హనుమతో బలీ, ఏతే మే యూథపా రామ ప్రాధాన్యేన మయోదితాః. మహాత్మానో మహావీర్యాశ్శక్రతుల్యపరాక్ర మాః, ఏతే ప్రత్యేకతః కోటి కోటి వానరయూథపాః. తవాజ్ఞా కారిణస్సర్వే సర్వే దేవాంశసమ్భవాః, ఏష వాలిసుతశ్శ్రీమా నఙ్గదో నామ విశ్రుతః. వాలితుల్యబలో వీరో రాక్షసానాం బలాన్తకః, ఏతే చాన్యేచ బహవస్త్వదర్థే త్యక్తజీవితాః. యోద్ధారః పర్వతాగ్రైశ్చ నిపుణాశ్శత్రుఘాతనే, ఆజ్ఞాపయ రఘుశ్రేష్ఠ సర్వే తే వశవర్తినః. రామస్సుగ్రీవమాలిఙ్గ్య హర్ష పూర్ణాశ్రులోచనః, ప్రాహ సుగ్రీవ జానాసి సర్వం త్వం కార్య

గౌరవమ్. ౨౦. మార్గణార్థం హి జానక్యా నియుఙ్క్ష్వ యది రోచతే, శ్రుత్వా రామస్య వచనం సుగ్రీవః ప్రీతమానసః. ప్రేషయామాస బలినో వానరాన్వానరర్షభః, దిక్షు సర్వాసు వివిధాన్వానరాన్ ప్రేష్య సత్వరమ్. దక్షిణాం దిశమత్యర్థం ప్రయత్నేన మహాబలాన్, యువరాజం జామ్బవన్తం హనూమన్తం మహాబలమ్. నలం సుషేణం శరభం మైన్దం ద్వివిదమేవ చ, ప్రేషయామాస సుగ్రీవో వచనం చేదమబ్రవీత్. విచిన్వన్తు ప్రయత్నేన భవన్తో జానకీం శుభామ్, మాసాదర్వాఙ్నివర్తధ్వం మచ్ఛాసనపురస్సరాః. సీతామదృష్ట్వా యది వో మాసాదూర్ధ్వం దినం భవేత్, తదా ప్రాణాన్తికం దణ్డం మత్తః ప్రాప్స్యథ వానరాః. ఇతి ప్రస్థాప్య సుగ్రీవో వానరాన్ భీమవిక్రమాన్, రామస్య పార్శ్వే శ్రీరామం నత్వా చోపవివేశ సః. గచ్ఛన్తం మారుతిం దృష్ట్వా రామో వచనమబ్రవీత్, అభిజ్ఞానార్థమేతన్మేహ్యఙ్గులీయకముత్తమమ్, మన్నామాక్షరసంయుక్తం సీతాయై దీయతాం రహః. అస్మిన్కార్యే ప్రమాణం హి త్వమేవ కపిసత్తమ, జానామి సత్త్వం తే సర్వం గచ్ఛ పన్థానశ్శుభస్తవ. ఏవం కపీనాం రాజ్ఞా తే విసృష్టాః పరిమార్గణే, సీతాయా అఙ్గదముఖా బభ్రముస్తత తత్ర హ. ౩౦. భ్రమన్తో విన్ధ్యగహనే దదృశుః పర్వతోపమమ్, రాక్షసం భీషణాకారం భక్షయన్తం మృగాన్ గజాన్. రావణోఽయమితి జ్ఞాత్వా కేచిద్వానరపుఙ్గవాః, జఘ్నుః కిలకిలాశబ్దం ముఞ్చన్తో ముష్టిభిః క్షణాత్. నాయం రావణ ఇత్యుక్త్వా యయురన్యన్మహద్వనమ్, తృషార్తాస్సలిలం తత్ర నావిన్దన్ హరిపుఙ్గవాః. విభ్రమన్తో మహారణ్యే శుష్కకణ్ఠోష్ఠతాలుకాః, దదృశుర్గహ్వరం తత్ర తృణగుల్మావృతం

మహత్. ఆర్ద్రపక్షాన్క్రౌఞ్చహంసా న్నిస్సృతాన్దదృశు స్తతః, అత్రాస్తే సలిలం నూనం ప్రవిశామో మహాగుహామ్. ఇత్యుక్త్వా హనుమానగ్రే ప్రవివేశ తమన్వయుః, సర్వే పరస్పరం ధృత్వా బాహూన్బాహుభిరుత్సుకాః. అన్ధకారే మహద్దూరం గత్వా ఉపశ్యన్కపీశ్వరాః, జలాశయాన్మణినిభతోయాన్కల్పద్రుమోపమాన్. వృక్షాన్పక్వఫలై ర్నమ్రాన్మధుద్రోణసమన్వితాన్, గృహాన్సర్వగుణోపేతాన్ మణివస్త్రాదిపూరితాన్. దివ్యభక్ష్యాన్న సహితాన్మానుషైః పరివర్జితాన్, విస్మితాస్తత్ర భవనే దివ్యే కనకవిష్టరే. ప్రభయా దీప్యమానాం తు దదృశుః స్త్రియమేకలామ్, ధ్యాయంతీం చీరవసనాం యోగినీం యోగమాస్థితామ్. ౪౦. ప్రణేము స్తాం మహాభాగాం భక్త్యా భీత్యాచ వానరాః, దృష్ట్వా తాన్వానరాన్దేవీ ప్రాహ యూయం కిమాగతాః. కుతో వా కస్య దూతా వా మత్స్థానం కిం ప్రధర్షథ. తచ్ఛ్రుత్వా హనుమానాహ శృణు వక్ష్యామి దేవి తే. అయోధ్యాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రాజా దశరథః ప్రభుః, తస్య పుత్రో మహాభాగో జ్యేష్ఠో రామ ఇతి శ్రుతః. పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య సభార్యస్సానుజో వనమ్, గత స్తత్ర హృతా భార్యా తస్య సాధ్వీ దురాత్మనా. రావణేన తతో రామస్సుగ్రీవం సానుజో యయౌ, సుగ్రీవో మిత్రభావేన రామస్య ప్రియవల్లభామ్. మృగయధ్వ మితి ప్రాహ తతో వయముపాగతాః, తతో వనం విచిన్వన్తో జానకీం జలకాఙ్క్షిణః. ప్రవిష్టా గహ్వరం ఘోరం దైవాదత్ర సమాగతాః, త్వం వా కిమర్థమత్రాసి కా వా త్వం వద నశ్శుభే. యోగినీ చ తదా దృష్ట్వా వానరా న్ప్రాహ హృష్టధీః, యథేష్టం ఫలమూలాని జగ్ధ్వా

పీత్వాఽమృతం పయః. ఆగచ్ఛత తతో వక్ష్యే మమ వృత్తా
న్తమాదితః, తథేతి భుక్త్వాపీత్వాచ హృష్టా స్తే సర్వవానరాః.
దేవ్యాస్సమీపం గత్వాతే బద్ధాఞ్జలిపుటాః స్థితాః, తతః ప్రాహ
హనూమన్తం యోగినీదివ్యదర్శనా. ౧౦. హేమానామపురా
దివ్యరూపిణీ విశ్వకర్మణః, పుత్త్రీ మహేశం నృత్యేన తోష
యామాస భామినీ. తుష్టో మహేశః ప్రదదావిదం దివ్యపురం
మహత్, అత్రస్థితా సా సుదతీ వర్షాణామయుతాయుతమ్.
తస్యా అహం సఖీ విష్ణుతత్పరా మోక్షకాఙ్క్షిణీ, నామ్నా స్వ
యంప్రభాదివ్యగన్ధర్వతనయా పురా. గచ్ఛన్తీ బ్రహ్మలోకంసా
మామాహేదం తపశ్చర, అత్రైవ నివసన్తీ త్వం సర్వప్రాణి
వివర్జితే. త్రేతాయుగేదాశరథిర్భూత్వానారాయణోఽవ్యయః,
భూభారహరణార్థాయ విచరిష్యతి కాననే. మార్గన్తో వానరా
స్తస్య భార్యామాయాన్తితే గుహామ్, పూజయిత్వాథ తాన్
గత్వా రామం స్తుత్వా ప్రయత్నతః. యాతాసి భవనం విష్ణో
ర్యోగిగమ్యం సనాతనమ్, అతోఽహం గన్తుమిచ్ఛామి రామం
ద్రష్టుం త్వరాన్వితా. యూయం పిధధ్వమక్షీణి గమిష్యథ
బహిర్గుహామ్, తథైవ చక్రుస్తే వేగాద్గతాః పూర్వస్థితం వనమ్.
సాఽపి త్యక్త్వా గుహాం శీఘ్రం యయౌ రాఘవసన్నిధిమ్,
తత్ర రామం ససుగ్రీవం లక్ష్మణం చ దదర్శహ. కృత్వా ప్రద
క్షిణం రామం ప్రణమ్య బహుశస్సుధీః ఆహ గద్గదయా వాచా
రోమాఞ్చితతనూరుహా. ౨౦. దాసీ తవాహం రాజేన్ద్ర దర్శ
నార్థమిహాగతా, బహువర్షసహస్రాణి తప్తం మే దుశ్చరం
తపః. గుహాయాం దర్శనార్థం తే ఫలితం మేఽద్య తత్తపః,

అదృశ్య హి త్వాం నమస్యామి మాయాయాః పరతఃస్థితమ్. సర్వ
భూతేషు చాలక్ష్యం బహిరన్తరవస్థితమ్, యోగమాయాయ
వనికాచ్ఛన్నో మానుషవిగ్రహః, న లక్ష్యసే ఽజ్ఞానదృశాం
శైలూష ఇవ రూపధృక్, మహాభాగవతానాం త్వం భక్తి
యోగవిధిత్సయా. అవతీర్ణోఽసి భగవన్ కథం జానామి తా
మసీ, లోకే జానాతు యః కశ్చి త్తవ తత్త్వం రఘూత్తమ.
మయ్యేతదేవ రూపం తే సదా భాతు హృదాలయే, రామ తే
పాదయుగలం దర్శితం మోక్షదర్శనమ్. అదర్శనం భవర్ణానాం
సన్మార్గపరిదర్శనమ్, ధనపుత్త్రకలత్త్రాది విభూతిపరిదర్పితః. అకి
ఞ్చనధనం త్వాద్య నాభిధాతుం జనోఽర్హతి, నివృత్తగుణ
మార్గాయ నిష్కిఞ్చన ధనాయ తే. నమః స్వాత్మాభిరామాయ
నిర్గుణాయ గుణాత్మనే, కాలరూపిణ మీశాన మాదిమధ్యాన్త
వర్జితమ్. సమం చరన్తం సర్వత్ర మన్యే త్వాం పురుషంపరమ్,
దేవ తే చేష్టితం కశ్చి న్న వేద నృవిడమ్బనమ్. ౨౦. న తేఽస్తి
కశ్చి ద్దయితో ద్వేష్యో వా పరపసచ, త్వన్మాయాపిహితాత్మా
న స్త్వాం పశ్యంతి తథావిధమ్. అజస్యాకర్తురీశస్య దేవతిర్య
ఙ్నరాదిషు, జన్మకర్మాదికం యద్వాత్తే దత్యన్తవిడమ్బనమ్. త్వా
మాహురక్షరం జాతం కథాశ్రవణసిద్ధయే, కేచిత్కోసలరాజ
స్య తపసః ఫలసిద్ధయే. కౌసల్యయా ప్రార్థ్యమానం జాతమా
హుః పరే జనాః, దుష్టరాక్షసభూభారహరణాయార్థితో వి
భుః. బ్రహ్మణా నరరూపేణ జాతోఽయ మితి కేచన, శృణ్వంతి
గాయంతి చ యే కథాస్తే రఘునన్దన. పశ్యంతి తవ పాదాబ్జం
భవార్ణవసుతారణమ్, త్వన్మాయాగుణబద్ధాఽహం వ్యతిరిక్తం
గుణాశ్రయమ్. కథం త్వాం దేవ జానీయాం స్తోతుం వాఽవిష

యం విభుమ్. నమస్యామి రఘుశ్రేష్ఠం బాణాసనశరాన్వితమ్,
లక్ష్మణేన సహాభ్రాత్రా సుగ్రీవాదిభిరన్వితమ్. ఏవం స్తుతో రఘు
శ్రేష్ఠః ప్రసన్నః ప్రణతాఘహృత్, ఉవాచ యోగినీం భక్తాం
కిం తే మనసి కాఙ్క్షితమ్. సా ప్రాహ రాఘవం భక్త్యా భక్తిం తే
భక్తవత్సల, యత్ర కుత్రాపి జాతాయా నిశ్చలాం దేహి మే
ప్రభో. త్వద్భక్తేషు సదా సఙ్గో భూయాన్మే ప్రాకృతేషు న,
జిహ్వా మే రామ రామేతి భక్త్యా వదతు సర్వదా ౧౦. మాన
సం శ్యామలం రూపం సీతాలక్ష్మణసంయుతమ్, ధనుర్బాణ
ధరం పీతవాససం ముకుటోజ్జ్వలమ్. అఙ్గదైర్నూపురైర్ముక్తా
హారైః కౌస్తుభకుణ్డలైః, భాన్తం స్మరతు మే రామ వరం
నాన్యం వృణే ప్రభో. శ్రీరామ ఉవాచ. భవత్వేవం మహా
భాగే గచ్ఛ త్వం బదరీవనమ్, తత్రైవ మాం స్మరన్తీ త్వం
త్యక్త్వేదం భూతపఞ్చకమ్. మామేవ పరమాత్మానమచిరా
త్ప్రతిపద్యసే. శ్రుత్వా రఘూత్తమవచోఽమృతసారకల్పం గ
త్వా తదైవ బదరీతరుషణ్డజుష్టమ్, తీర్థం సదా రఘుపతిం మన
సా స్మరన్తీ త్యక్త్వా కలేబరమవాప పరంపదం సా. ౧౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
కిష్కిన్ధాకాండే షష్ఠస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. అథ తత్ర సమాసీనా వృక్షష
ణ్డేషు వానరాః, చిన్తయన్తో విముహ్యన్తః సీతామార్గణకర్శితాః.
తత్రోవాచాఙ్గదః కాంశ్చిద్వానరాన్ వానరర్షభః, భ్రమతాం
గహ్వరేఽస్మాకం మాసో నూనం గతోఽభవత్. సీతా నాధి
గతాస్మాభిర్న కృతం రాజశాసనమ్, యది గచ్ఛామ కిష్కి

స్థాం సుగ్రీవోఽస్మాన్ హనిష్యతి. విశేషతశ్శత్రుసుతం మాంమి
షాన్ని హనిష్యతి, మయి తస్య కుతః ప్రీతిరహం రామేణ రక్షితః.
ఇదానీం రామకార్యం మే న కృతం తన్మిషం భవేత్, తస్య మ
ద్ధననే నూనం సుగ్రీవస్య దురాత్మనః. మాతృకల్పాం భ్రాతృ
భార్యాం పాపాత్మాఽనుభవత్యసౌ, నగచ్ఛేయమతః పార్శ్వం
తస్య వానరపుఙ్గవాః. త్యక్ష్యామి జీవితం చాత్ర యేన కేనాపి
మృత్యునా, ఇత్యశ్రునయనం కేచిద్దృష్ట్వా వానరపుఙ్గవాః.
వ్యథితాస్సాశ్రునయనా యువరాజమథాబ్రువన్, కిమర్థం తవ
శోకోఽత్ర వయం తే ప్రాణరక్షకాః. భవామో నివసామోఽ
త్ర గుహాయాం భయవర్జితాః, సర్వసౌభాగ్యసహితంపురం
దేవపురోపమమ్. శనైః పరస్పరం వాక్యం వదతాం మారుతా
త్మజః. ౧౦. శ్రుత్వాఙ్గదం సమాలిఙ్గ్య ప్రోవాచ నయకోవిదః,
విచార్యతే కిమర్థం తే దుర్విచారో న యుజ్యతే. రాజ్ఞోఽ
త్యన్తప్రియస్త్వం హి తారాపుత్రోఽతివల్లభః, రామస్య ల
క్ష్మణాత్ప్రీతిస్త్వయి నిత్యం ప్రవర్ధతే. అతో న రాఘవా
ద్భీతిస్తవ రాజ్ఞో విశేషతః, అహం తవ హితే సక్తో వత్స
నాన్యం విచారయ. గుహావాసశ్చ నిర్భేద్య ఇత్యుక్తం వాన
రైస్తు యత్, తదేతద్రామబాణానామభేద్యం కిం జగత్త్రయే.
యే త్వాం దుర్బోధయన్త్యేతే వానరా వానరర్షభ, పుత్రదా
రాదికం త్యక్త్వా కథం స్థాస్యంతి తే త్వయా. అన్యద్గుహ్య
తమం వక్ష్యే రహస్యం శృణు మే సుత, రామో న మానుషో
దేవస్సాక్షాన్నారాయణోఽవ్యయః. సీతాభగవతీమాయా జన
సమ్మోహకారిణీ, లక్ష్మణో భువనాధారస్సాక్షాచ్ఛేషః ఫణీశ్వరః.
బ్రహ్మణా ప్రార్థితాస్సర్వే రక్షోగణవినాశనే, మాయా

మానుషభావేన జాతా లోకైకరక్షకాః. వయం చ పార్షదా
స్సర్వే విష్ణోర్వైకుణ్ఠవాసినః,మనుష్యభావమాపన్నే స్వేచ్ఛయా
పరమాత్మని. వయం వానరరూపేణజాతా స్తస్యైవమాయయా,
వయం తు తపసా పూర్వమారాధ్య జగతాం పతిమ్. ౨౦. తే
నైవానుగృహీతాస్స్మః పార్షదత్వముపాగతాః, ఇదానీమపి
తస్యైవ సేవాం కృత్వైవమాయయా. పునర్వైకుణ్ఠమాసాద్య
సుఖం స్థాస్యామహే వయమ్, ఇత్యంగదముఖాశ్చాన్యే గతా
విన్ధ్యం మహాచలమ్. విచిన్వన్తోఽథ శనకైర్జానకీం దక్షిణాంబు
ధేః, తీరే మహేంద్రాఖ్యగిరేః పవిత్రం పాదమాయయుః.
దృష్ట్వా సముద్రందుష్పారమగాధం భయవర్ధనమ్, వానరాభ
యసంత్రస్తాః కిం కుర్మ ఇతి వాదినః. నిషేదు రుదధే స్తీరేసర్వే
చింతాసమన్వితాః, మన్త్రయామాసు రన్యోన్యమఙ్గదాద్యా
మహాబలాః. భ్రమతా మేవ నో మాసో గతోఽత్రైవ గుహా
న్తరే, న దృష్టో రావణో వాద్య సీతావా జనకాత్మ . సుగ్రీ
వ స్తీక్ష్ణదణ్డోఽస్మా న్నిహన్త్యేవ న సంశయః, సుగ్రీవవధతో
ఽస్మాకం శ్రేయః ప్రాయోపవేశనమ్. ఇతి నిశ్చిత్య తత్రైవ
దర్భానాస్తీర్య సర్వతః, ఉపావివేశు స్తే సర్వే మరణే కృత
నిశ్చయాః. ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర మహేంద్రాద్రిగుహాన్త
రాత్, నిర్గత్య శనకై రాగాద్గృధ్రః పర్వతసన్నిభః. దృష్ట్వా
ప్రాయోపవేశేన స్థితాన్వానరపుఙ్గవాన్, ఉవాచ శనకై
ర్గృధ్రః ప్రాప్తో భక్ష్యోఽద్య మే బహుః. ౩౦. ఏకైకశః క్ర
మాత్సర్వాన్ భక్షయామి దినే దినే, శ్రుత్వా తద్గృధ్రవచనం
వానరా భీతమానసాః. భక్షయిష్యతి నస్సర్వా నసౌ గృధ్రో

న సంశయః, రామకార్యఞ్చ నాస్మాభిః కృతం కిఞ్చిద్ధరీశ్వరాః. సుగ్రీవస్యాపి చ హితం న కృతం స్వాత్మనామపి, వృథానేన వధం ప్రాప్తా గచ్ఛామో యమసాదనమ్. అహో జటాయుర్ధర్మాత్మా రామస్యార్థే మృతస్సుధీః, మోక్షం ప్రాప దురావాపం యోగినామప్యరిన్దమః. సంపాతిస్తు తదా వాక్యం శ్రుత్వా వానరభాషితమ్, కే వా యూయం మమ భ్రాతుః కర్ణపీయూషసన్నిభమ్, జటాయురితి నామాగ్ర్య వ్యాహరన్తః పరస్పరమ్. ఉచ్యతాం వో భయం మాభూన్మత్తః ప్లవగసత్తమాః, తమువాచాఙ్గదశ్శ్రీమానుత్థితో గృధ్రసన్నిధౌ. రామో దాశరథిశ్శ్రీమాన్ లక్ష్మణేన సమన్వితః, సీతయా భార్యయా సార్ధం విచచార మహావనే, తస్య సీతా హృతా సాధ్వీ రావణేన దురాత్మనా. మృగయాం నిర్గతే రామే లక్ష్మణే చ హృతా బలాత్, రామరామేతి క్రోశన్తీ శ్రుత్వా గృధ్రః ప్రతాపవాన్. జటాయుర్నామ పక్షీన్ద్రో యుద్ధం కృత్వా సుదారుణమ్, రావణేన హతో వీరో రాఘవార్థే మహాబలః. ౨౦.
రామేణ దగ్ధో రామస్య సాయుజ్యమగమత్క్షణాత్, రామస్సుగ్రీవమాసాద్య సఖ్యం కృత్వాఽగ్నిసాక్షికమ్. సుగ్రీవచోదితో హత్వా వాలినం సుదురాసదమ్, రాజ్యం దదౌ వానరాణాం సుగ్రీవాయ మహాబలః. సుగ్రీవః ప్రేషయామాస సీతాయాః పరిమార్గణే, అస్మాన్వానరబృన్దాన్వై మహాసత్త్వాన్మహాబలః. మాసాదర్వాఙ్నివర్తధ్వం నో చేత్ప్రాణాన్హరామి వః, ఇత్యాజ్ఞయా భ్రమన్తోఽస్మిన్వనే గహ్వరమధ్యగాః. గతో మాసో న జానీమస్సీతాం వా రావణం చ వా, మర్తుం ప్రాయోప

విష్టాస్స్మస్తీరే లవణవారిధేః. యది జానాసి హేపక్షిన్సీతాం
కథయ నశ్శుభామ్, అఙ్గదస్య వచశ్శ్రుత్వా సంపాతిర్హృష్ట
మానసః. ఉవాచ మత్ప్రియో భ్రాతా జటాయుః ప్లవగేశ్వ
రాః, బహువర్షసహస్రాన్తే భ్రాతృవార్తా శ్రుతా మయా.
వాక్సాహాయ్యం కరిష్యేఽహం భవతాం ప్లవగేశ్వరాః,
భ్రాతుస్సలిలదానాయ నయధ్వం మాం జలాన్తికమ్. పశ్చా
త్సర్వం శుభం వక్ష్యే భవతాం కార్యసిద్ధయే, తథేతి నిన్యుస్తే
తీరం సముద్రస్య విహఙ్గమమ్, సోఽపి తత్సలిలే స్నాత్వా
భ్రాతుర్దత్వా జలాఞ్జలిమ్. పునస్స్వస్థానమాసాద్య స్థితో
నీతో హరీశ్వరైః, సంపాతిః కథయామాస వానరాన్పరిహర్ష
యన్. ౫౦. లఙ్కా నామ నగర్యాస్తే త్రికూటగిరిమూర్ధని,
తత్రాశోకవనే సీతా రాక్షసీభిస్సురక్షితా. సముద్రమధ్యే
సా లఙ్కా శతయోజనదూరతః, దృశ్యతే మే న సన్దేహస్సీతా
చ పరిదృశ్యతే. గృధ్రత్వాద్దూరదృష్టిర్మే నాత్ర సంశయితుం
క్షమమ్, శతయోజనవిస్తీర్ణం సముద్రం యస్తు లఙ్ఘయేత్.
స ఏవ జానకీం దృష్ట్వా పునరాయాస్యతి ధ్రువమ్, అహమేవ
దురాత్మానం రావణం హన్తుముత్సహే. భ్రాతృహన్తార మే
కాకి కింతు పక్షవివర్జితః, యతధ్వమతియత్నేన లఙ్ఘితుం
సరితాం పతిమ్. తతో హన్తా రఘుశ్రేష్ఠో రావణం రాక్షసాధి
పమ్. ఉల్లఙ్ఘ్య సిన్ధుం శతయోజనాయతం లఙ్కాం ప్రవిశ్యాథ
విదేహకన్యకామ్, దృష్ట్వా సమాభాష్య చ వారిధిం పునస్తర్తుం
సమర్థః కతమో విచార్యతామ్. ౫౬.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
కిష్కిన్ధాకాణ్డే సప్తమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. అథ తే కౌతుకావిష్టాస్సంపాతిం
సర్వవానరాః, పప్రచ్ఛుర్భగవన్బ్రూహి స్వముదన్తం త్వమాది
తః. సంపాతిః కథయామాస స్వవృత్తాన్తం పురాకృతమ్, అహం
పురా జటాయుశ్చ భ్రాతరౌ రూఢయౌవనౌ. బలేన దర్పితా
వావాం బలజిజ్ఞాసయా ఖగౌ, సూర్యమణ్డలపర్యన్తం గన్తుము
త్పతితౌ మదాత్. బహుయోజనసాహస్రం గతౌ తత్ర ప్రతా
పితః, జటాయుస్తం పరిత్రాతుం పక్షైరాచ్ఛాద్య మోహతః స్థితో
ఽహం రశ్మిభిర్దగ్ధపక్షోఽస్మిన్విన్ధ్యమూర్ధని, పతితో దూర
పతనాన్మూర్ఛితోఽహం కపీశ్వరాః. దినత్రయాత్పునః ప్రాణ
సహితో దగ్ధపక్షకః, దేశం వా గిరికూటాన్వా న జానే భ్రాన్త
మానసః. శనైరున్మీల్య నయనే దృష్ట్వా తత్రాశ్రమం శు
భమ్, శనైశ్శనైరాశ్రమస్య సమీపం గతవానహమ్. చన్ద్రి
మా నామ మునిరాట్ దృష్ట్వా మాం విస్మితోఽవదత్, సంపా
తే కిమిదం తేఽద్య విరూపం కేన వా కృతమ్. జానామి త్వా
మహం పూర్వమత్యన్తం బలవానపి, దగ్ధౌ కిమర్థం తే పక్షౌ
కథ్యతాం యది మన్యసే. తతస్స్వచేష్టితం సర్వం కథయిత్వాఽ
తిదుఃఖితః, అబ్రువం మునిశార్దూలం దహ్యేఽహం దావవహ్ని
నా. ౧౦. కథం ధారయితుం శక్తో విపక్షో జీవితం ప్రభో, ఇత్యు
క్తోఽథ మునిర్వీక్ష్య మాం దయార్ద్రవిలోచనః. శృణు వత్స వ
చో మేఽద్య శ్రుత్వా కురు యథేప్సితమ్, దేహమూలమిదం
దుఃఖం దేహః కర్మసముద్భవః. కర్మ ప్రవర్తతే దేహేఽహం
బుద్ధ్యా పురుషస్య హి, అహఙ్కారస్త్వనాదిస్స్యాదవిద్యాసం
భవో జడః. చిచ్ఛాయయా సదాయుక్తస్తప్తాయఃపిణ్డవత్సదా.

తేన దేహస్య తాదాత్మ్యా ద్దేహశ్చేతనవాన్భవేత్. దేహోఽహ
మితి బుద్ధిస్స్యాదాత్మనోఽహంకృతేర్బలాత్, తన్మూల ఏష సం
సారస్సుఖదుఃఖాదిసాధకః.ఆత్మనో నిర్వికారస్య మిథ్యాతాదా
త్మ్యతస్సదా, దేహోఽహం కర్మకర్తాహమితి సంకల్ప్య
సర్వదా. జీవః కరోతి కర్మాణి తత్ఫలైర్బద్ధ్యతేఽవశః, ఊర్ధ్వా
ధో భ్రమతే నిత్యం పాపపుణ్యాత్మకస్స్వయం కృతం మయాధికం
పుణ్యం యజ్ఞదానాదినిశ్చితమ్, స్వర్గం గత్వా సుఖం భోక్ష్య
ఇతి సఙ్కల్పవాన్భవేత్. తథైవాధ్యాసత స్తత్ర చిరం భుక్త్వా
సుఖం మహత్, క్షీణపుణ్యః పతత్యర్వాగనిచ్ఛన్కర్మచోదితః.
పతిత్వా మణ్డలే చన్ద్రస్తతో నీహారసంయుతః, భూమౌ
పతిత్వా వ్రీహ్యాదౌ తత్ర స్థిత్వా చిరం పునః. ౨౦. భూత్వా
చతుర్విధం భోజ్యం పురుషైర్భుజ్యతే తతః, రేతో భూత్వా
పున స్తేన ఋతౌ స్త్రీయోనిసిఞ్చితః. యోనిర క్తేన సంయు క్తం
జరాయుపరివేష్టితమ్, దినేనైకేన కలలం భూత్వా రూఢత్వ
మాప్నుయాత్. తత్పునః పఞ్చరాత్రేణ బుద్బుదాకారతా
మియాత్, సప్తరాత్రేణ తదపి మాంసపేశీత్వమాప్నుయాత్.
పక్షమాత్రేణ సా పేశీ రుధిరేణ పరిప్లుతా, తస్యా ఏవాఙ్కు
రోత్పత్తి పఞ్చవింశతి రాత్రిషు. గ్రీవా శిరశ్చ స్కన్ధశ్చపృష్ఠ
వంశ స్తథోదరమ్, పఞ్చధాఙ్గాని చైకైకం జాయన్తే మాసతః
క్రమాత్. పాణిపాదం తథా పార్శ్వః కటిజాను తథైవ చ,
మాసద్వయాత్ప్రజాయన్తే క్రమేణైవ నచాన్యథా. త్రిభిర్మా
సైః ప్రజాయన్తే అఙ్గానాం సన్ధయః క్రమాత్, సర్వాఙ్గుల్యః
ప్రజాయన్తే క్రమాన్మాసచతుష్టయే. నాసా కర్ణౌ చ నేత్రే
జాయన్తే పఞ్చమాసతః, దన్తపఙ్క్తిర్నఖా గుహ్యం పఞ్చమే

సారథిరవ్యక్తో గీతామృత మహోదధిః, కాళీయఫణిమాణిక్య రఞ్జిత శ్రీపదామ్బుజః, ౧౮. దామోదరో యజ్ఞభోక్తా దానవేన్ద్రవినాశకః, నారాయణః పరంబ్రహ్మపన్నగా శనవాహనః, ౧౯॥ జలక్రీడా సమాసక్త గోపీవస్త్రాపహారకః, పుణ్యశ్లోక స్తీర్థపాదో వేదవేద్యోదయానిధిః, ౨౦॥ సర్వతీర్థాత్మక స్సర్వగ్రహ రూపీపరాత్పరః, ఏవం శ్రీకృష్ణ దేవస్య నామ్నామష్టోత్తరంశతమ్, ౨౧॥ కృష్ణనామామృతంనామ పరమానన్దకారకమ్, అత్యుపద్రవ దోషఘ్నం పరమాయుష్య వర్ధనమ్. శ్రీ కృష్ణాష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రం సంపూర్ణమ్.

శ్రీ రామాష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రమ్.

శ్లో॥ శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజమప్రమేయం సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపమ్, ఆజానుబాహుమరవిన్ద దళాయతాక్షం రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి, వైదేహి సహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామణ్డపే మధ్యేపుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితం, అగ్రేవాచయతి ప్రభఞ్జనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం వ్యాఖ్యాన్తం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజేశ్యామలమ్.

శ్రీరామో రామభద్రశ్చ రామచన్ద్రశ్చ శాశ్వతః, రాజీవలోచనః శ్రీమాన్ రాజేన్ద్రోరఘుపుఙ్గవః, ౧॥ జానకీ వల్లభోజైత్రో జితామిత్రో జనార్దనః, విశ్వామిత్ర ప్రియోదాన్తశ్శరణత్రాణతత్పరః, ౨॥ వాలిప్రమథనో వాగ్మీ సత్యవా క్సత్యవిక్రమః, సత్యవ్రతో వ్రతధరస్సదా హనుమదాశ్రితః, ౩॥ కౌసలేయః ఖరధ్వంసీ విరాధ వధపణ్డితః, విభీషణపరిత్రాతా హరకోదణ్డఖణ్డనః, ౪॥ సప్తసాల ప్రభేత్తాచ దశగ్రీవశిరోహరః, జామదగ్న్య మహాదర్ప దళనస్తాటకాన్తకః, ౫॥ వేదాన్తసారో వేదాత్మా భవరోగస్య భేషజమ్, దూషణ త్రిశిరో హన్తాత్రిమూర్తి స్త్రిగుణాత్మకః, ౬॥ త్రివిక్రమ స్త్రిలోకాత్మా పుణ్యచారిత్రకీర్తనః। త్రిలోకరక్షకోధన్వీ దణ్డకారణ్యకర్తనః, ౭॥ అహల్యాశాపశమనః పితృభక్తోవరప్రదః । జితేన్ద్రియోజితక్రోధో జితామిత్రో జగద్గురుః, ౮॥ ఋక్షవానరసంఘాతీ చిత్రకూట సమాశ్రయః। జయన్త

త్రాణపరద స్సుమిత్రాపుత్రసేవితః ॥౯॥ సర్వదేవాదిదేవశ్చ మృత
వానరజీవనః । మాయామారీచహన్తాచ మహాదేవో మహాభుజః ॥౧౦॥
సర్వదేవస్తుత స్సౌమ్యో బ్రహ్మణ్యో మునిసంస్తుతః । మహాయోగీ
మహోదార స్సుగ్రీవేప్సితరాజ్యదః ॥౧౧॥ సర్వపుణ్యాధికఫలః స్మృత
సర్వాఘనాశనః । ఆదిపురుషః పరమపురుషో మహాపురుష ఏవచ
॥౧౨॥ పుణ్యోదయో దయాసారః పురాణపురుషోత్తమః । స్మితవక్త్రో
మితాభాషీ పూర్వభాషీచరాఘవః ॥౧౩॥ అనన్తగుణగంభీరో ధీరో
దాత్తగుణోత్తమః । మాయామానుషచారిత్రో మహాదేవాదిపూజితః
॥౧౪॥ సేతుకృజ్జితవారాశి స్సర్వతీర్థమయో హరిః । శ్యామాఙ్గస్సుందర
శ్శూరః పీతవాసాధనుర్ధరః ॥౧౫॥ సర్వయజ్ఞాధిపోయజ్వా జరామరణ
వర్జితః । శివలింగప్రతిష్ఠాతా సర్వావగుణవర్జితః ॥౧౬॥ పరమాత్మా
పరంబ్రహ్మ సచ్చిదానందవిగ్రహః । పరంజ్యోతిః పరంధామ పరాకాశః
పరాత్పరః ॥౧౭॥ పరేశః పారగః పార స్సర్వదేవాత్మకః పరః ॥

ఇతి రామాష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రం సంపూర్ణమ్.

శ్రీ శివాష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రమ్.

శివో మహేశ్వర శ్శంభుః పినాకీ శశిశేఖరః । వామదేవో
విరూపాక్షః కపర్దీ నీలలోహితః ॥౧॥ శంకర శ్శూలపాణిశ్చ ఖట్వాంగీ
విష్ణువల్లభః । శిపివిష్టోంబికానాథః శ్రీకంఠో భక్తవత్సలః ॥౨॥ భవ
శ్శర్వ స్త్రిలోకేశ శ్శితికంఠ శ్శివాప్రియః। ఉగ్రఃకపర్దీకామారి రంధకా
సురసూదనః ॥౩॥ గంగాధరో లలాటాక్షః కాలకాలః కృపానిధిః ।
భీమః పరశుహస్తశ్చ మృగపాణి ర్జటాధరః ॥౪॥ కైలాసవాసీ కవచీ
కఠోర స్త్రిపురాంతకః । వృషాంకో వృషభారూఢో భస్మోద్ధూళిత
విగ్రహః ॥౫॥ సామప్రియ స్స్వరమయ స్త్రయీమూర్తి రనీశ్వరః ।
సర్వజ్ఞ పరమాత్మాచ సోమసూర్యాగ్నిలోచనః ॥౬॥ హవిర్యజ్ఞమయ
స్సోమః పంచవక్త్ర స్సదాశివః । విశ్వేశ్వరో వీరభద్రో గణనాథః
ప్రజాపతిః ॥౭॥ హిరణ్యరేతా దుర్ధర్షో గిరీశో గిరిశోఽనఘః । భుజంగ
భూషణో భర్గో గిరిధన్వా గిరిప్రియః ॥౮॥ కృత్తివాసాః పురారాతి

యం కిం న సముద్రమాత్రతరణే శక్తాః కథం వానరాః. ౫౫.
ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
కిష్కిన్ధాకాణ్డే అష్టమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. గతే విహాయసా గృధ్రరాజే వానరపుఙ్గవాః, హర్షేణ మహతావిష్టాః సీతాదర్శనలాలసాః. ఊచుస్సముద్రం పశ్యన్తో నక్రచక్రభయంకరమ్, తరఙ్గాదిభిరున్నద్ధమాకాశమివ దుర్గ్రహమ్. పరస్పరమవోచన్వై కథమేనం తరామహే, ఉవాచ చాఙ్గదస్తత్ర శృణుధ్వం వానరోత్తమాః. భవన్తోఽత్యన్తబలినశ్శూరాశ్చ కృతవిక్రమాః, కోవాఽత్ర వారిధిం తీర్త్వా రాజకార్యం కరిష్యతి. ఏతేషాం వానరాణాం స ప్రాణదాతా న సంశయః, అతో తిష్ఠతు మే శీఘ్రం పురతో యో మహాబలః. వానరాణాఞ్చ సర్వేషాం రామసుగ్రీవయోరపి, స ఏవ పాలకో భూయాన్నాత్ర కార్యా విచారణా. ఇత్యుక్తే యువరాజేన తూష్ణీం వానరసైనికాః, ఆసన్నోచుః కిఞ్చిదపి పరస్పరవిలోకినః. అఙ్గద ఉవాచ. ఉచ్యతాం వై బలం సర్వైః ప్రత్యేకం కార్యసిద్ధయే, కేన వా సాధ్యతే కార్యం జానీమస్తదనన్తరమ్. అఙ్గదస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రోచుర్వీరా బలం పృథక్, యోజనానాం దశారభ్య దశోత్తరగుణం జగుః. శతాదర్వాగ్జామ్బవాంస్తు ప్రాహ మధ్యే వనౌకసామ్, పురా త్రివిక్రమే దేవే పాదం భూమానలక్షణమ్. ౧౦.
త్రిస్సప్తకృత్వోఽహామగాం ప్రదక్షిణవిధానతః, ఇదానీం వార్ధకగ్రస్తో న శక్నోమి విలఙ్ఘితుమ్. అఙ్గదోఽప్యాహ మే గన్తుం శక్యం పారం మహోదధేః, పునర్లఙ్ఘనసామర్థ్యం న జా

నామ్యస్తి వా నవా. తమాహ జామ్బవాన్వీర స్త్వం రాజా నో నియామకః, న యుక్తం త్వాం నియోక్తుం మే త్వం సమర్థోఽసి యద్యపి. అఙ్గద ఉవాచ. ఏవం చేత్పూర్వవత్సర్వే స్వప్స్యామోదర్భవిష్టరే, కేనాపి న కృతం కార్యం జీవితుం చన శక్యతే. తమాహ జామ్బవాన్వీరో దర్శయిష్యామి తే సుత, యేనాస్మాకం కార్యసిద్ధిర్భవిష్యత్యచిరేణ చ. ఇత్యుక్త్వా జామ్బవాన్ప్రాహ హనూమన్తమవస్థితమ్, హనూమన్కిం రహస్తూష్ణీం స్థీయతే కార్యగౌరవే. ప్రాప్తేఽజ్ఞేనేవ సామర్థ్యం దర్శయాద్య మహాబల, త్వంసాక్షాద్వాయుతనయో వాయుతుల్యపరాక్రమః. రామకార్యార్థమేవ త్వం జనితోఽసి మహాత్మనా, జాతమాత్రేణ తే పూర్వం దృష్ట్వోద్యన్తం విభావసుమ్. పక్వం ఫలం జిఘృక్షామీత్యుత్ప్లుతం బాలచేష్టయా, యోజనానాం పఞ్చశతం పతితోఽసి తతో భువి. అతస్త్వద్బలమాహాత్మ్యం కోవా శక్నోతి వర్ణితుమ్, ఉత్తిష్ఠ కురు రామస్య కార్యం నః పాహి సువ్రతః ౨౨. శ్రుత్వా జామ్బవతో వాక్యం హనూమానతిహర్షితః, చకార నాదం సింహస్య బ్రహ్మాణ్డం స్ఫోటయన్నివ. బభూవ పర్వతాకారస్త్రివిక్రమ ఇవాపరః, లఙ్ఘయిత్వా జలనిధిం కృత్వా లఙ్కాఞ్చ భస్మసాత్. రావణం సకులం హత్వా నేష్యే జనకనన్దినీమ్, యద్వా బద్ధ్వా గలే రజ్జ్వా రావణం వామపాణినా. లఙ్కాం సపర్వతాం ధృత్వా రామస్యాగ్రే క్షిపామ్యహమ్, యద్వా దృష్ట్వైవ యాస్యామి జానకీం శుభలక్షణామ్. శ్రుత్వా హనూమతో వాక్యం జామ్బవానిదమబ్రవీత్, దృష్ట్వైవాగచ్ఛ భద్రం తే జీవన్తీం జాన

కీం శుభామ్. పశ్చాద్రామేణ సహితో దర్శయిష్యసి పౌరుషమ్, కల్యాణం భవతాద్భద్ర గచ్ఛత స్తే విహాయసా. గచ్ఛస్త్వం రామకార్యార్థం వాయుస్త్వామనుగచ్ఛతు, ఇత్యాశీర్భిస్సమామన్త్ర్య విసృష్టః ప్లవగాధిపైః. మహేన్ద్రాద్రిశిరో గత్వా బభూవాద్భుతదర్శనః. మహానగేన్ద్రప్రతిమో మహాత్మా సువర్ణవర్ణోఽరుణచారువక్త్రః, మహాఫణీన్ద్రాభసుదీర్ఘబాహుర్వాతాత్మజోఽదృశ్యత సర్వభూతైః. ౨౯.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
కిష్కిన్ధాకాణ్డే నవమస్సర్గః.

కిష్కిన్ధాకాణ్డస్సమాప్తః.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచంద్రాయ నమః

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

సున్దరకాణ్డే, ప్రథమసర్గః

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. శతయోజనవిస్తీర్ణం సముద్రం మకరాలయమ్, లిలఙ్ఘయిషురానన్దసన్దోహో మారుతాత్మజః. ధ్యాత్వా రామం పరాత్మానమిదం వచనమబ్రవీత్, పశ్యన్తు వానరాస్సర్వే గచ్ఛన్తం మాం విహాయసా. అమోఘం రామనిర్ముక్తం మహాబాణమివాఖిలాః, పశ్యామ్యద్యైవ రామస్య పత్నీం జనకనన్దినీమ్. కృతార్థోఽహం కృతార్థోఽహం పునః పశ్యామి రాఘవమ్, ప్రాణప్రయాణసమయే యస్య నామ సకృత్స్మరన్. నరస్తీర్త్వా భవామ్భోధిమపారం యాతి తత్పదమ్, కిం పునస్తస్య దూతోఽహం తదఙ్గాఙ్గులిముద్రికః. తమేవ హృదయే ధ్యాత్వా లఙ్ఘయామ్యల్పవారిధిమ్, ఇత్యుక్త్వా హనుమాన్బాహూ ప్రసార్యాయతవాలధిః ఋజుగ్రీవోర్ధ్వదృష్టిస్సన్నాకుఞ్చితపదద్వయః, దక్షిణాభిముఖస్తూర్ణం పుప్లువేఽనిలవిక్రమః. ఆకాశాత్త్వరితం దేవైర్వీక్ష్యమాణో జగామ సః, దృష్ట్వాఽనిలసుతం దేవా గచ్ఛన్తం వాయువేగతః. పరీక్షణార్థం సత్త్వస్య వానరస్యేదమబ్రువన్, గచ్ఛత్యేష మహాసత్త్వో వానరో వాయువిక్రమః. లఙ్కాం ప్రవే

ష్టుం శక్తో వా న వా జానీమహే బలమ్, ఏవం విచార్య నాగానాం మాతరం సురసాభిధామ్. ౧౦. అబ్రవీద్దేవతాబృన్దః కౌతూహలసమన్వితః, గచ్ఛ త్వం వానరేన్ద్రస్య కిఞ్చిద్విఘ్నం సమాచర. జ్ఞాత్వా తస్య బలం బుద్ధిం పునరేహి త్వరాన్వితా, ఇత్యుక్తా సా యయౌ శీఘ్రం హనుమద్విఘ్నకారణాత్. ఆవృత్య మార్గం పురతస్స్థిత్వా వానరమబ్రవీత్, ఏహి మే వదనం శీఘ్రం ప్రవిశస్వ మహామతే. దేవైస్త్వం కల్పితో భక్ష్యః క్షుధాసంపీడితాత్మనః, తామాహ హనుమాన్మాతరహం రామస్య శాసనాత్. గచ్ఛామి జానకీం ద్రష్టుం పునరాగమ్య సత్వరః, రామాయ కుశలం తస్యాః కథయిత్వా త్వదాననమ్. ప్రవేక్ష్యే దేహి మే మార్గం సురసాయై నమోఽస్తు తే, ఇత్యుక్త్వా పునరేవాహ సురసా క్షుధితాఽస్మ్యహమ్. ప్రవిశ్య గచ్ఛ మే వక్త్రం నోచేత్త్వాం భక్షయామ్యహమ్, ఇత్యుక్తో హనుమానాహ ముఖం శీఘ్రం విదారయ. ప్రవిశ్య వదనం తేఽద్య గచ్ఛామి త్వరయాన్వితః, ఇత్యుక్త్వా యోజనాయామదేహో భూత్వా పురస్స్థితః. దృష్ట్వా హనుమతో రూపం సురసా పఞ్చయోజనమ్, ముఖం చకార హనుమాన్ ద్విగుణం రూపమాదధత్. తతశ్చకార సురసా యోజనానాం చ వింశతిమ్, వక్త్రం చకార హనుమాంస్త్రింశద్యోజనసమ్మితమ్. తతశ్చకార సురసా పఞ్చాశద్యోజనాయతమ్, వక్త్రం తదా హనూమాంస్తు బభూవాఙ్గుష్ఠసన్నిభః. ప్రవిశ్య వదనం తస్యాః పునరేత్య పురస్స్థితః, ప్రవిష్టో నిర్గతోఽహం తే వదనం దేవి తే నమః. ఏవం వదన్తం దృష్ట్వా సా హనూమన్తమథాబ్రవీత్, గచ్ఛ సాధయ రామస్య కార్యం బుద్ధిమతాం వర. దేవైస్త్వం

ప్రేషితాఽహం తే బలం జిజ్ఞాసుభిః కపే, దృష్ట్వా సీతాంపునర్గత్వా రామం ద్రక్ష్యసి గచ్ఛభోః. ఇత్యుక్త్వాసా యయౌ దేవలోకం వాయుసుతః పునః, జగామ వాయుమార్గేణ గరుత్మానివ పక్షిరాట్. సముద్రోఽప్యాహ మైనాకం మణికాఞ్చనపర్వతమ్, గచ్ఛత్యేష మహాసత్త్వో హనుమాన్మారుతాత్మజః. రామస్య కార్యసిద్ధ్యర్థం తస్య త్వం సచివో భవ, సగరైర్వర్ధితో యస్మాత్పురాఽహం సాగరోఽభవమ్. తస్యాన్వవాయే బభూవాసౌ రామో దాశరథిః ప్రభుః, తస్య కార్యార్థసిద్ధ్యర్థం గచ్ఛత్యేష మహాకపిః. త్వముత్తిష్ఠ జలాత్తూర్ణం త్వయి విశ్రమ్య గచ్ఛతు, స తథేతి ప్రాదురభూజ్జలమధ్యాన్మహోన్నతః. నానామణిమయైః శృఙ్గైస్తస్యోపరి నరాకృతిః, ప్రాహ యాన్తం హనూమన్తం మైనాకోఽహం మహాకపే. ౩౦. సముద్రేణ సమాదిష్టస్త్వద్విశ్రామాయ మారుతే, ఆగచ్ఛామృతకల్పాని జగ్ధ్వా పక్వఫలాని మే. విశ్రమ్యాత్ర క్షణం పశ్చాద్గమిష్యసి యథాసుఖమ్, ఏవముక్తోఽథ తం ప్రాహ హనుమాన్మారుతాత్మజః. గచ్ఛతో రామకార్యార్థం భక్షణం మే కథం భవేత్, విశ్రామో వా కథం మే స్యాద్గన్తవ్యం త్వరితం మయా ఇత్యుక్త్వా స్పృష్టశిఖరః కరాగ్రేణ యయౌ కపిః, కిఞ్చిద్దూరం గతస్యాస్య ఛాయాం ఛాయాగ్రహోఽగ్రహీత్. సింహికానామసా ఘోరా జలమధ్యే స్థితా సదా, ఆకాశగామినాం ఛాయామాక్రమ్యాకృష్య భక్షయేత్. తయా గృహీతో హనుమాంశ్చిన్తయామాస వీర్యవాన్, కేనేదం మేకృతం వేగరోధనం విఘ్నకారిణా. దృశ్యతే నైవ కోఽప్యత్ర విస్మయో మే ప్రజాయతే, ఏవం విచిన్త్య హను

మాగధో దృష్టిం ప్రసారయత్. తత్ర దృష్ట్వా మహాకాయాం సింహికాం ఘోరరూపిణీమ్, పపాత సలిలే తూర్ణం పదాభ్యామేవాహనద్రుషా. పునరుత్ప్లుత్య హనుమాన్దక్షిణాభిముఖో యయౌ, తతో దక్షిణమాసాద్య కూలం నానాఫలద్రుమమ్. నానాపక్షిమృగాకీర్ణం నానాపుష్పలతావృతమ్, తతో దదర్శ నగరం త్రికూటాచలమూర్ధని. ౨౦. ప్రాకారైర్బహుభిర్యుక్తం పరిఖాభిశ్చ సర్వతః, ప్రవేక్ష్యామి కథం లఙ్కామితి చిన్తాపరోఽభవత్. రాత్రౌ ప్రవేక్ష్యామి సూక్ష్మోఽహం లఙ్కాంరావణపాలితామ్, ఏవం విచిన్త్య తత్రైవ స్థిత్వా లఙ్కాం జగామ సః. ధృత్వా సూక్ష్మం వపుర్ద్వారం ప్రవివేశ ప్రతాపవాన్, తత్ర లఙ్కాపురీ సాక్షాద్రాక్షసీవేషధారిణీ. ప్రవిశన్తం హనూమన్తం దృష్ట్వా లఙ్కా వ్యతర్జయత్, కస్త్వం వానరరూపేణ మామనాదృత్య లఙ్కినీమ్. ప్రవిశ్య చోరవద్రాత్రౌ కిం భవాన్కర్తుమిచ్ఛతి, ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షీ పాదేనాభిజఘాన తమ్. హనుమానపి తాం వామముష్టినాఽవజ్ఞయాఽహనత్, తదైవ పతితా భూమౌ రక్తముద్వమతీ భృశమ్, ఉత్థాయ ప్రాహ సా లఙ్కా హనూమన్తం మహాబలమ్, హనూమన్గచ్ఛ భద్రన్తే జితా లఙ్కా త్వయాఽనఘ. పురాహం బ్రహ్మణా ప్రోక్తా హ్యష్టావింశతిపర్యయే, త్రేతాయుగే దాశరథీ రామో నారాయణోఽవ్యయః. జనిష్యతే యోగమాయా సీతా జనకవేశ్మని, భూభారహరణార్థాయ ప్రార్థితోఽయం మయా క్వచిత్. సభార్యో రాఘవో భ్రాత్రా గమిష్యతి మహావనమ్, తత్ర సీతాం మహామాయాం రావణోఽపహరిష్యతి. ౩౦. పశ్చాద్రామేణ సాచివ్యం సుగ్రీవస్య భవి

ష్యతి, సుగ్రీవో జానకీం ద్రష్టుం వానరాన్ప్రేషయిష్యతి. తత్రైకో వానరో రాత్రావాగమిష్యతి తేఽన్తికమ్, త్వయా చ భర్త్సితస్సోఽపి త్వాం హనిష్యతి ముష్టినా. తేనాహతా త్వం వ్యథితా భవిష్యసి యదానఘే, తదైవ రావణస్యాన్తో భవిష్యతి న సంశయః. తస్మాత్త్వయా జితా లఙ్కా జితం సర్వం త్వయానఘ, రావణాన్తఃపురవరే క్రీడాకాననముత్తమమ్. తన్మధ్యే ఽశోకవనికా దివ్యపాదపసఙ్కులా, అస్తి తస్యాం మహావృక్షశ్శింశుపా నామ మధ్యగః. తత్రాస్తే జానకీ ఘోర రాక్షసీభిస్సురక్షితా, దృష్ట్వైవ గచ్ఛ త్వరితం రాఘవాయ నివేదయ. ధన్యాహమప్యద్య చిరాయ రాఘవస్మృతిర్మమాసీద్భవపాశమోచనీ, తద్భక్తసఙ్గోఽప్యతిదుర్లభో మమ ప్రసీదతాం దాశరథిస్సదా హృది. ఉల్లఙ్ఘితేఽబ్ధౌ పవనాత్మజేన ధరాసుతాయాశ్చదశాననస్య, పుస్ఫుర వామాక్షిభుజశ్చ తీవ్రం రామస్య దక్షాఙ్గమతీన్ద్రియస్య. ౬౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే సున్దరకాణ్డే ప్రథమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. తతో జగామ హనుమాన్ లఙ్కాం పరమశోభనామ్, రాత్రౌ సూక్ష్మతనుర్భూత్వా బభ్రామ పరితః పురీమ్. సీతాన్వేషణకార్యార్థీ ప్రవివేశ నృపాలయమ్, తత్ర సర్వప్రదేశేషు వివిచ్య హనుమాన్కపిః. నాఽపశ్యజ్జానకీం స్మృత్వా తతో లఙ్కాభిభాషితమ్, జగామ హనుమాన్ శీఘ్రమశోకవనికాం శుభామ్. సురపాదపసంబాధాం రత్నసోపాన

వాపికామ్, నానాపక్షిమృగాకీర్ణాం స్వర్ణప్రాసాదశోభితామ్.
ఫలైరానమ్రశాఖాగ్రపాదపైః పరివారితామ్, విచిన్వఞ్జానకీం
తత్ర ప్రతివృక్షం మరుత్సుతః. దదర్శాభ్రంలిహం తత్ర
చైత్యప్రాసాదముత్తమమ్, దృష్ట్వా విస్మయమాపన్నో మణి
స్తమ్భశతాన్వితమ్. సముత్తీర్య పునర్గత్వా కిఞ్చిద్దూరం స మా
రుతిః, దదర్శ శింశుపావృక్షమత్యన్తనిబిడచ్ఛదమ్. అదృష్టా
తపమాకీర్ణం స్వర్ణవర్ణవిహఙ్గమైః, తన్మూలే రాక్షసీమధ్యే
స్థితాం జనకనన్దినీమ్ దదర్శ హనుమాన్వీరో దేవతామివ భూ
తలే, ఏకవేణీం కృశాం దీనాం మలినామ్బరధారిణీమ్. భూమౌ
శయానాం శోచన్తీం రామరామేతి భాషిణీమ్, త్రాతారం
నాధిగచ్ఛన్తీముపవాసకృశాం శుభామ్. ౧౦. శాఖాన్తరచ్ఛద
మధ్యస్థో దదర్శ కపికుఞ్జరః, కృతార్థోఽహం కృతార్థోఽ
హం దృష్ట్వా జనకనన్దినీమ్, మయైవ సాధితం కార్యం రామ
స్య పరమాత్మనః, తతః కిలకిలాశబ్దో బభూవాన్తఃపురా
ద్బహిః. కిమేతదితి సంలీనో వృక్షపత్రేషు మారుతిః, ఆయా
న్తం రావణం తత్ర స్త్రీజనైః పరివారితమ్. దశాస్యం విం
శతిభుజం నీలాఞ్జనచయోపమమ్, దృష్ట్వా విస్మయమాప
న్నః పత్రఖణ్డేష్వలీయత. రావణో రాఘవేణాశు మరణం
మే కథం భవేత్, సీతార్థమపి నాయాతి రామః కిం కారణం
భవేత్. ఇత్యేవం చిన్తయన్నిత్యం రామమేవ సదా హృది,
తస్మిన్దినే చార్ధరాత్రే రావణో రాక్షసాధిపః. స్వప్నే రామేణ
సన్దిష్టః కశ్చిదాగత్య వానరః, కామరూపధరస్సూక్ష్మో
వృక్షాగ్రస్థోఽనుపశ్యతి. ఇతి దృష్ట్వాఽద్భుతం స్వప్నం స్వాత్మ
న్యేవానుచిన్త్య సః, స్వప్నః కదాచిత్సత్యస్స్యాదేవం తత్ర

కరోమ్యహమ్. జానకీం వాక్యైర్వ్యథ్వా దుఃఖితాం నితరా
మహమ్, కరోమి దృష్ట్వా రామాయ నివేదయతు వానరః.
ఇత్యేవం చిన్తయన్ సీతాసమీపమగమద్ద్రుతమ్, నూపురాణాం
కిఙ్కిణీనాం శ్రుత్వా శిఞ్జితమఙ్గనా. ౨౦. సీతాభీతాలీయమానా
స్వాత్మన్యేవ సుమధ్యమా, అధోముఖ్యశ్రునయనా స్థితా రా
మార్పితాన్తరా. రావణోఽపి తదా సీతామాలోక్యాహ
సుమధ్యమే, మాం దృష్ట్వా కిం వృథా సుభ్రు స్వాత్మన్యేవ
విలీయసే. రామో వనచరాణాం హి మధ్యే తిష్ఠతి సానుజః,
కదాచిద్దృశ్యతే కైశ్చిత్కదాచిన్నైవ దృశ్యతే. మయా
తు బహుధా లోకాః ప్రేషితాస్తస్య దర్శనే,న పశ్యన్తి ప్రయ
త్నేన వీక్షమాణాస్సమన్తతః. కిం కరిష్యసి రామేణ నిస్పృ
హేణ సదా త్వయి, త్వయా సదాలిఙ్గితోఽపి సమీపస్థోఽపి
సర్వదా. హృదయేఽస్య నచ స్నేహస్త్వయి రామస్య జా
యతే, త్వత్కృతాన్సర్వభోగాంశ్చ త్వద్గుణానపి రాఘవః.
భుఞ్జానోఽపి న జానాతి కృతఘ్నో నిర్గుణోఽధమః, త్వమా
నీతా మయా సాధ్వీ దుఃఖశోకసమాకులా. ఇదానీమపి నా
యాతి భక్తిహీనః కథం వ్రజేత్, నిస్పత్వో నిర్మమో మానీ
మూఢః పణ్డితమానవాన్. నరాధమం త్వద్విముఖం కిం కరి
ష్యసి భామిని, త్వయ్యతీవ సమాసక్తం మాం భజస్వాసురో
త్తమమ్. దేవగన్ధర్వనాగానాం యక్షకిన్నరయోషితామ్,
భవిష్యసి నియోక్త్రీ త్వం యది మాం ప్రతిపద్యసే. ౩౦. రా
వణస్య వచశ్శ్రుత్వా సీతాఽమర్షసమన్వితా, ఉవాచాధో
ముఖీ భూత్వా విధాయ తృణమన్తరే, రాఘవాద్బిభ్యతా
నూనం భిక్షురూపం త్వయా ధృతమ్, రహితో రాఘవాభ్యాం

త్వం శునీవ హవిరధ్వరే. హృతవానసి మాం నీచ త
త్ఫలం ప్రాప్స్యసేఽచిరాత్, యదా రామశరాఘాతవి
దారిత పుష్కళాన్. జ్ఞాస్యసేఽమానుషం రామం గమి
ష్యసి యమాన్తికమ్, సముద్రం శోషయిత్వా వా శరైర్బ
ద్ధ్వాఽథ వారిధిమ్. హన్తుం త్వాం సమరే రామో లక్ష్మణే
న సమన్వితః, ఆగమిష్యత్యసన్దేహో ద్రక్ష్యసే రాక్షసాధమ.
త్వాం స పుత్రం సహబలం హత్వా నేష్యతి మాం పురమ్,
శ్రుత్వా రక్షఃపతిః క్రుద్ధో జానక్యాః పరుషాక్షరమ్. వాక్యం
క్రోధసమావిష్టః ఖడ్గముద్యమ్య సత్వరః, హన్తుం జనకరాజస్య
తనయాం తామ్రలోచనః. మన్దోదరీ నివార్యాహ పతిం పతి
హితే రతా, త్యజైనాం మానుషీం దీనాం దుఃఖితాం కృప
ణాం కృశామ్. దేవగన్ధర్వనాగానాం బహ్వ్యస్సన్తి వరా
ఙ్గనాః, త్వామేవ వరయన్త్యద్య మదమత్తవిలోచనాః.
తతోఽబ్రవీద్దశగ్రీవో రాక్షసీర్వికృతాననాః, యథా మే
వశగా సీతా భవిష్యతి సకామనా. తథా యతధ్వం త్వరి
తం తర్జనాకర్షణాదిభిః ౨౧. ద్విమాసాభ్యన్తరే సీతా యది మే
వశగా భవేత్, తదా సర్వసుఖోపేతా రాజ్యం భోక్ష్యతి సా
మయా. యది మాసద్వయాదూర్ధ్వం మచ్ఛయ్యాం నాభి
నన్దతి. తదా మే ప్రాతరాశాయ హత్వా కురుత మానుషీమ్,
ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ స్త్రీభీ రావణోఽన్తఃపురాలయమ్.
రాక్షస్యో జానకీమేత్య భీషయన్త్యః స్వతర్జనైః, తత్రైకా
జానకీమాహ యౌవనం తే వృథా గతమ్. రావణేన సమాసా
ద్య సఫలం తు భవిష్యతి, అపరా చాహ కోపేన కిం విలమ్బేన
జానకి. ఇదానీం ఛేద్యతామఙ్గం విభజ్య చ పృథక్ పృథక్, అ

న్యాతు ఖడ్గముద్యమ్య జానకీం హన్తుముద్యతా. అన్యా కరాల
వదనా విదార్యాస్య మభీషయత్, ఏవం తాం భీషయన్తీస్తా
రాక్షసీర్వీక్ష్య తాపనాః. నివార్య త్రిజటా వృద్ధా రాక్షసీ
వాక్యమబ్రవీత్, శృణుధ్వం దుష్టరాక్షస్యో మద్వాక్యం వో
హితం భవేత్. న భీషయధ్వం రుదతీం నమస్కురుత జాన
కీమ్, ఇదానీమేవ మే స్వప్నే రామః కమలలోచనః. ఆరు
హ్యైరావతం శుభ్రం లక్ష్మణేన సమాగతః, దగ్ధ్వా లఙ్కా
పురీం సర్వాం హత్వా రావణమాహవే. ౫౦. ఆరోప్య జానకీం
స్వాఙ్కే స్థితో దృష్టోఽగమూర్ధని, రావణో గోమయ
హ్రదే తైలాభ్యక్తో దిగమ్బరః. అగాహత్పుత్రపౌత్రైశ్చ
కృత్వా వదనమాలికామ్, విభీషణస్తు రామస్య సన్నిధౌ హృ
ష్టమానసః. సేవాం కరోతి రామస్య పాదయోర్భక్తిసంయు
తః, సర్వథా రావణం రామో హత్వా సకులమఞ్జసా. విభీ
షణాయాధిపత్యం దత్త్వా సీతాం శుభాననామ్, అఙ్కే నిధా
య స్వపురీం గమిష్యతి న సంశయః. త్రిజటాయా వచశ్శ్రు
త్వా భీతాస్తా రాక్షసస్త్రియః, తూష్ణీమాసంస్తత్ర తత్ర
నిద్రావశముపాగతాః. తర్జితా రాక్షసీభిస్సా సీతా భీతాతి
విహ్వలా, త్రాతారం నాధిగచ్ఛన్తీ దుఃఖేన పరిమూర్ఛితా.
అశ్రుభిః పూర్ణనయనా చిన్తయన్తీదమబ్రవీత్, ప్రభాతే
భక్షయిష్యన్తి రాక్షస్యో మాం న సంశయః. ఇదానీమేవ
మరణం కేనోపాయేన మే భవేత్. ఏవం సుదుఃఖేన పరిప్లుతా
సా విముక్తకణ్ఠం రుదతీ చిరాయ, ఆలమ్బ్య శాఖాం కృతని
శ్చయా మృతౌ న జానతీ కంచిదుపాయమఙ్గనా. ౫౮.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
సున్దరకాణ్డే ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. ఉద్బన్ధనేన వా మోక్ష్యే శరీరం రాఘవం వినా, జీవితేన ఫలం కిం స్యాన్మమ రక్షోధిమధ్యతః. దీర్ఘా వేణీ మమాత్యర్థముద్బన్ధాయ భవిష్యతి, ఏవం నిశ్చితబుద్ధిం తాం మరణాయాథ జానకీమ్. విలోక్య హనుమాన్కిఞ్చిద్వచాశ్చైతదభాషత, శనైశ్శనైస్సూక్ష్మరూపో జానక్యాశ్శ్రోత్రగం వచః. ఇక్ష్వాకువంశసంభూతో రాజా దశరథో మహాన్, అయోధ్యాధిపతిస్తస్య చత్వారో లోకవిశ్రుతాః. పుత్రా దేవసమాస్సర్వే లక్షణైరుపలక్షితాః, రామశ్చ లక్ష్మణశ్చైవ భరతశ్చైవ శత్రుహా. జ్యేష్ఠో రామః పితుర్వాక్యాద్దణ్డకారణ్యమాగతః, లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా సీతయా భార్యయా సహ. ఉవాస గౌతమీతీరే పఞ్చవట్యాం మహామనాః, తత్ర సీతా మహాభాగా సీతా జనకనన్దినీ. రహితే రామచన్ద్రేణ రావణేన దురాత్మనా, తతో రామోఽతిదుఃఖార్తో మార్గమాణోఽథ జానకీమ్. జటాయుషం పక్షిరాజమపశ్యత్పతితం భువి, తస్మై దత్వా దివం శీఘ్రమృశ్యమూకముపాగమత్. సుగ్రీవేణ కృతా మైత్రీ రామస్య విదితాత్మనః, తద్భార్యాహారిణం హత్వా వాలినం రఘునన్దనః. ౧౦. రాజ్యేఽభిషిచ్య సుగ్రీవం మిత్రకార్యం చకార సః, సుగ్రీవస్తు సమానాయ్య వానరాన్వానరప్రభుః. ప్రేషయామాస పరితో వానరాన్పరిమార్గణే, సీతాయాస్తత్ర చైకోఽహం సుగ్రీవసచివో హరిః.

సమ్పాతివచనాచ్ఛీఘ్రముల్లఙ్ఘ్య శతయోజనమ్, సముద్రం
నగరీం లఙ్కాం విచిన్వఞ్జానకీం శుభామ్. శనైరశోకవనికాం
విచిన్వఞ్శింశుపాతరుమ్, అద్రాక్షం జానకీమత్ర శోచంతీం
దుఃఖసంప్లుతామ్. రామస్య మహిషీం దేవీం కృతకృత్యోఽహ
మాగతః, ఇత్యుక్త్వోపరరామాథ మారుతిర్బుద్ధిమత్తరః.
సీతా క్రమేణ తత్సర్వం శ్రుత్వా విస్మయమాయయౌ, కిమి
దం మే శ్రుతం వ్యోమ్ని వాయునా సముదీరితమ్. స్వప్నో
వా మే మనోభ్రాన్తిర్యది వా సత్యమేవ తత్, నిద్రా మే నా
స్తి దుఃఖేన జానామ్యేతత్కుతో భ్రమః. యేన మే కర్ణపీ
యూషం వచనం సముదీరితమ్, స దృశ్యతాం మహాభాగః
ప్రియవాదీ మమాగ్రతః. శ్రుత్వా తజ్జానకీవాక్యం హనుమా
న్పత్రఖణ్డతః. అవతీర్య శనైస్సీతాపురతస్సమవస్థితః కల
విఙ్కప్రమాణాఙ్గో రక్తాస్యః పీతవానరః, ననామ శనకైస్సీ
తాం ప్రాఞ్జలిః పురతః స్థితః. ౨౧. దృష్ట్వా తం జానకీ భీతా
రావణోఽయముపాగతః, మాం మోహయితుమాయాతో
మాయయా వానరాకృతిః. ఇత్యేవం చిన్తయిత్వా సా తూష్ణీ
మాసీదధోముఖీ, పునరప్యాహ తాం సీతాం దేవి యత్త్వం
విశఙ్కసే. నాహం తథావిధో మాతస్త్యజ శఙ్కాం మయి
స్థితామ్, దాసోఽహం కోసలేన్ద్రస్య రామస్య పరమాత్మనః.
సచివోఽహం హరీన్ద్రస్య సుగ్రీవస్య శుభప్రదే, వాయోః
పుత్రోఽహమఖిలప్రాణభూతస్య శోభనే. తచ్ఛ్రుత్వా జానకీ
ప్రాహ హనూమన్తం కృతాఞ్జలిమ్, వానరాణాం మనుష్యా
ణాం సఙ్గతిర్ఘటతే కథమ్. యథా త్వం రామచన్ద్రస్య దా
సోఽహమితి భాషసే, తామాహ మారుతిః ప్రీతో జానకీం

పురతస్థ్సితః. ఋశ్యమూకమగా ద్రామశ్శబర్యా చోదిత
స్సుధీః, సుగ్రీవో ఋశ్యమూకస్థో దృష్టవాన్ రామలక్ష్మణౌ.
భీతో మాం ప్రేషయామాస జ్ఞాతుం రామస్య హృద్గతమ్,
బ్రహ్మచారివపుర్ధృత్వా గతోఽహం రామసన్నిధిమ్. జ్ఞాత్వా
రామస్య సద్భావం స్కన్ధోపరి నిధాయ తౌ, నీత్వా సుగ్రీవ
సామీప్యం సఖ్యం చాకరవం తయోః. సుగ్రీవస్య హృతా
భార్యా వాలినా తం రఘూత్తమః, జఘానైకేన బాణేన
తతో రాజ్యేఽభ్యషేచయత్. ౩౦. సుగ్రీవం వానరాణాం స
ప్రేషయామాస వానరాన్, దిగ్భ్యో మహాబలాన్వీరాన్భవ
త్యాః పరిమార్గణే. గచ్ఛన్తం రాఘవో దృష్ట్వా మామభా
షత సాదరమ్, త్వయి కార్యమశేషం మే స్థితం మారుతనన్దన,
బ్రూహి మే కుశలం సర్వం సీతాయై లక్ష్మణస్య చ, అఙ్గులీ
యకమేతన్మే పరిజ్ఞానార్థముత్తమమ్, సీతాయై దీయతాం
సాధు మన్నామాక్షరముద్రితమ్. ఇత్యుక్త్వా ప్రదదౌ మహ్యం
కరాగ్రాదఙ్గులీయకమ్, ప్రయత్నేన మయా నీతం దేవి పశ్యా
ఙ్గులీయకమ్ ఇత్యుక్త్వా ప్రదదౌ దేవ్యై ముద్రికాం మారు
తాత్మజః, నమస్కృత్వా స్థితో దూరాద్బద్ధాఞ్జలిపుటో హరిః.
దృష్ట్వా సీతా ప్రముదితా రామనామాఙ్కితాం తదా, ముద్రి
కాం శిరసా ధృత్వా స్రవదానన్దనేత్రజా. కపే మే ప్రాణదా
తా త్వం బుద్ధిమానసి రాఘవే, భక్తోఽసి ప్రియకారీ త్వం
విశ్వాసోఽస్తి తవైవహి. నోచేన్మత్సన్నిధిం చాన్యం పురు
షం ప్రేషయేత్కథమ్, హనుమన్దృష్టమఖిలం మమ దుఃఖా
దికం త్వయా. సర్వం కథయ రామాయ యథా మే జాయతే
దయా, మాసద్వయావధి ప్రాణాస్థాస్యన్తి మమ సత్తమ.

౪౦. నాగమిష్యతి చేద్రామో భక్షయిష్యతి మాం ఖలః,
అతశ్శీఘ్రం కపీన్ద్రేణ సుగ్రీవేణ సమన్వితః. వానరానీకపై
స్సార్ధం హత్వా రావణమాహవే, సపుత్రం సబలం రామో
యది మాం మోచయేత్ప్రభుః. తత్తస్య సదృశం వీర్యం
వీర వర్ణయ వర్ణితమ్. యథా మాం తారయేద్రామో హ
త్వా శీఘ్రం దశాననమ్, తథా యతస్వ హనుమన్వాచా
ధర్మమవాప్నుహి. హనూమానపి తామాహ దేవి దృష్టో
యథా మయా, రామస్సలక్ష్మణశ్శీఘ్రమాగమిష్యతి సా
యుధః. సుగ్రీవేణ ససైన్యేన హత్వా దశముఖం బలాత్,
సమానేష్యతి దేవి త్వామయోధ్యాం నాత్ర సంశయః.
తమాహ జానకీ రామః కథం వారిధిమాతతమ్, తీర్త్వా
యాస్యత్యమేయాత్మా వానరానీకపైస్సహ. హనూమానాహ
మే స్కన్ధావారుహ్య పురుషర్షభౌ, ఆయాస్యతస్ససైన్యశ్చ
సుగ్రీవో వానరేశ్వరః. విహాయసా క్షణేనైవ తీర్త్వా వారిధి
మాతతమ్. నిర్దహిష్యతి రక్షౌఘం త్వత్కృతే నాత్ర సంశ
యః. అనుజ్ఞాం దేహి మే దేవి గచ్ఛామి త్వరయాఽన్వితః, ద్ర
ష్టుం రామం సహ భ్రాత్రా త్వరయామి తవాన్తికమ్. దేవి కిఞ్చి
దభిజ్ఞానం దేహి మే యేన రాఘవః. ౫౦. విశ్వసేన్మాం ప్రయ
త్నేన తతో గన్తా సముత్సుకః, తతః కిఞ్చిద్విచార్యాథ సీతా
కమలలోచనా, విముచ్య కేశపాశాన్తే స్థితం చూడామణిందదౌ.
అనేన విశ్వసేద్రామస్త్వాం కపీన్ద్ర సలక్ష్మణః, అభిజ్ఞానార్థ
మన్యచ్చ వదామి తవ సువ్రతః. చిత్రకూటగిరౌ పూర్వమేకదా
రహసి స్థితః, మదఙ్కే శిర ఆధాయ నిద్రాతి రఘునన్దనః. ఐన్ద్రిః
కాకస్తదాగత్య నఖైస్తుణ్డేన చాసకృత్, మత్పాదాఙ్గుష్ఠమా

రక్తం విదదారామిషాశయా. తతో రామః ప్రబుధ్యాథ దృ
ష్ట్వా పాదం కృతవ్రణమ్. కేన భద్రే కృతం చైతద్విప్రియం
మే దురాత్మనా. ఇత్యుక్త్వా పురతోఽపశ్యద్వాయసం మాం
పునఃపునః, అభిద్రవన్తం రక్తాస్యనఖతుణ్డం చుకోప హ. తృణ
మేకముపాదాయ దివ్యాస్త్రేణాభియోజ్య తత్, చిక్షేప లీల
యా రామో వాయసోపరి తజ్జ్వలత్. అభ్యద్రవద్వాయస
శ్చభీతో లోకాన్ భ్రమన్పునః, ఇన్ద్రబ్రహ్మాదిభిశ్చాపి నశక్తో
రక్షితుం తదా. రామస్య పాదయోరగ్రేఽపతద్భీత్యా ద
యానిధేః, శరణాగతమాలోక్య రామస్తమిదమబ్రవీత్.
అమోఘమేతదస్త్రం మే దత్త్వైకాక్షమితో వ్రజ, సవ్యం
దత్త్వా తతః కాక ఏవం పౌరుషవానపి. ౨౦. ఉపేక్షతే కిమర్థం
మామిదానీం సోఽపి రాఘవః, హనూమానపి తాదు హా
శ్రుత్వా సీతానుభాషితమ్. దేవి త్వాం యది జానాతి స్థితా
మత్ర రఘూత్తమః, కరిష్యతి క్షణాద్భస్మ లఙ్కాం రాక్షసమ
ణ్డితామ్. జానకీ ప్రాహ తం వత్స కథం త్వం యోత్స్యసే. సు
రైః, అతి సూక్ష్మవపుస్సర్వే వానరాశ్చ భవాదృశాః. శ్రుత్వా
తద్వచనం దేవ్యై పూర్వరూపమదర్శయత్, మేరుమన్దర
సఙ్కాశం రక్షోగణవిభీషణమ్. దృష్ట్వా సీతా హనూమన్తం
మహాపర్వతసన్నిభమ్, హర్షేణ మహతాఽఽవిష్టా ప్రాహ తం
కపికుఞ్జరమ్. సమర్థోఽసి మహాసత్త్వ ద్రక్ష్యన్తి త్వాం మహా
బలమ్, రాక్షసాస్తే శుభః పన్థా గచ్ఛ రామాన్తికం ద్రుతమ్.
బుభుక్షితః కపిః ప్రాహ దర్శనాత్పారణం మమ, భవిష్యతి
ఫలైస్సర్వైస్తవ దృష్టా స్థితైర్హి మే. తథేత్యుక్తస్స జా
నక్యా భక్షయిత్వా ఫలం కపిః, తతః ప్రస్థాపితోఽగచ్ఛ

జానకీం ప్రణిపత్య సః, కిఞ్చిద్దూరమథో గత్వా స్వాత్మన్యేవానుచిన్తయత్. కార్యార్థమాగతో దూతః స్వామికార్యావిరోధతః, అన్యత్కిఞ్చిదసంపాద్య గచ్ఛత్యధమ ఏవ సః. అతోఽహం కిఞ్చిదన్యచ్చ కృత్వా దృష్ట్వాథ రావణమ్, సమ్భాష్య చ తతో రామదర్శనార్థం వ్రజామ్యహమ్. ౨౦. ఇతి నిశ్చిత్య మనసా వృక్షషణ్డాన్మహాబలః, ఉత్పాట్యాశోకవనికాం నిర్వృక్షామకరోత్క్షణాత్. సీతాశ్రయనగం త్యక్త్వా వనం శూన్యం చకార సః, ఉత్పాటయన్తం విపినం దృష్ట్వా రాక్షసయోషితః. అపృచ్ఛఞ్జానకీం కోఽసౌ వానరాకృతిరుద్భటః. జానక్యువాచ. భవత్య ఏవ జానన్తి మాయాం రాక్షసనిర్మితామ్, నాహమేనం విజానామి దుఃఖశోకసమాకులా. ఇత్యుక్తాస్త్వరితం గత్వా రాక్షస్యో భయపీడితాః, హనూమతా కృతం సర్వం రావణాయ న్యవేదయన్, దేవ కశ్చిన్మహాసత్త్వో వానరాకృతిదేహభృత్. సీతయా సహ సమ్భాష్య హ్యశోకవనికాం క్షణాత్, ఉత్పాట్య చైత్యప్రాసాదం బభఞ్జామితవిక్రమః. ప్రాసాదరక్షిణస్సర్వాన్హత్వా తత్రైవ తస్థివాన్, తచ్ఛ్రుత్వా తూర్ణముత్థాయ వనభఙ్గం మహాప్రియమ్. కిఙ్కరాన్ప్రేషయామాస నియుతం రాక్షసాధిపః. నిర్భగ్నచైత్యప్రాసాదప్రథమాన్తరసంస్థితః. హనూమాన్పర్వతాకారో లోహస్తమ్భకృతాయుధః, కిఞ్చిల్లాఙ్గూలచలనో రక్తాస్యో భీషణాకృతిః. ఆపతన్తం మహాసఙ్ఘం రాక్షసానాం దదర్శ సః, చకార సింహనాదం చ శ్రుత్వా తే ముముహుర్భృశమ్. ౩౦. హనూమన్తమథో దృష్ట్వా రాక్షసా భీషణాకృతిమ్, నిర్జఘ్నుర్వివిధాస్త్రౌఘైస్సర్వరాక్షస

ఘాతినమ్. తత ఉత్థాయ హనుమాన్ముద్గరేణ సముత్థితః, నిష్పి
పేష క్షణాదేవ మహాకాయాన యూథపః. నిహతాన్కింకరాన్
శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః, పఞ్చ సేనాపతీంస్తత్ర
ప్రేషయామాస దర్పితాన్. హనూమానపి తాన్సర్వాన్
లోహస్తమ్భేన చాహనత్, తతః క్రుద్ధో మన్త్రిసుతాన్ప్రేష
యామాస సప్త సః. ఆగతానపి తాన్సర్వాన్పూర్వవద్వాన
రేశ్వరః, క్షణాన్నిష్పేషతో హత్వా లోహస్తమ్భేన మా
రుతిః. పూర్వస్థానముపాశ్రిత్య ప్రతీక్షన్ రాక్షసాన్ స్థితః,
తతో జగామ బలవాన్కుమారోఽక్షః ప్రతాపవాన్. త
ముత్పపాత హనుమాన్ దృష్ట్వాఽఽకాశే సముద్గతః, గగనా
త్త్వరితో మూర్ధ్ని ముద్గరేణ వ్యతాడయత్. హత్వా త
మక్షం నిశ్శేషం బలం సర్వం చకార సః, తతశ్శ్రుత్వా కు
మారస్య వధం రాక్షసపుఙ్గవః, క్రోధేన మహతాఽఽవిష్ట ఇ
న్ద్రజేతారమబ్రవీత్. పుత్ర గచ్ఛామ్యహం తత్ర యత్రా
స్తే పుత్రహా రిపుః, హత్వా తమథవా బధ్వా యోజయిష్యా
మి తేఽన్తికమ్ ఇదం. ఇన్ద్రజిత్పితరం ప్రాహ త్యజ శోకం మ
హామతే, మయి స్థితే కిమర్థం త్వం భాషసే దుఃఖితం వచః.
బధ్వా నేష్యే ద్రుతం తాత వానరం బ్రహ్మపాశతః, ఇత్యు
క్త్వా రథమారుహ్య రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః. జగామ
వాయుపుత్రస్య సమీపం వీరవిక్రమః, తతోఽతిగర్జితం శ్రు
త్వా స్తమ్భముద్యమ్య వీర్యవాన్. ఉత్పపాత నభోదేశం గ
రుత్మానివ మారుతిః, తతో భ్రమన్తం నభసి హనుమన్తం
శిలీముఖైః, విధ్వా తస్య శిరోభాగమిషుభిశ్చాష్టభిః పునః,
హృదయం పాదయుగళం షడ్భిరేకేన వాలధిమ్ భేదయిత్వా

తతో ఘోరం సింహనాదమథాకరోత్, తతోఽతిహర్షాద్ధనుమాన్ స్తమ్భ ముద్యమ్య వీర్యవాన్. జఘాన సారథిం సాశ్వం రథం చాచూర్ణయత్క్షణాత్, తతోఽన్యం రథమాస్థాయ మేఘనాదో మహాబలః. శీఘ్రం బ్రహ్మాస్త్రమాదాయ బధ్వా వానరపుఙ్గవమ్,నినాయ నికటం రాజ్ఞో రావణస్య మహాబలః. యస్య నామ సతతం జపన్తి యేఽజ్ఞానకర్మకృతబన్ధనం క్షణాత్, సద్య ఏవ పరిముచ్య తత్పదం యాన్తి కోటిరవిభాసురం శివమ్. తస్యైవ రామస్య పదామ్బుజం సదా హృత్పద్మమధ్యే సునిధాయ మారుతిః, సదైవ నిర్ముక్తసమస్తబన్ధనః కిం తస్య పాశైరితరైశ్చ బన్ధనైః. ౧౦౨

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే. సున్దరకాణ్డే తృతీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. యాన్తం కపీన్ద్రం ధృతపాశబన్ధనం విలోకయన్తం నగరం విభీతవత్, అతాడయన్ముష్టితలైస్సుకోపనాః పౌరాస్సమన్తాదనుయాన్త ఈక్షితుమ్. బ్రహ్మాస్త్రమేనం క్షణమాత్రసఙ్గమం కృత్వా గతం బ్రహ్మవరేణసత్వరమ్, జ్ఞాత్వా హనూమానపి ఫల్గురజ్జుభిర్ధృతో యయౌ కార్యవిశేషగౌరవాత్. సభాన్తరస్థస్య చ రావణస్య తం పురో నిధాయాఽఽహ బలారిజిత్తదా, బద్ధో మయా బ్రహ్మవరేణ వానరస్సమాగతోఽనేన హతా మహాసురాః. యదుక్తమత్రార్హ విచార్య మన్త్రిభిర్విధీయతామేష న లౌకికో హరిః, తతో విలోక్యాహ స రాక్షసేశ్వరః ప్రహస్తమగ్రే స్థితమఞ్జనాభిభమ్. ప్రహస్త పృచ్ఛైనమసౌ కిమాగతః కిమత్ర కా

ర్యం కుత ఏవ వానరః, వనం కిమర్థం సకలం వినాశితం హ
తాః కిమర్థం మమ రాక్షసా బలాత్. తతః ప్రహస్తో హ
నుమ న్తమాదరాత్పప్రచ్ఛ కేన ప్రహితోఽసి వానర,
భయంచ తే మాఽస్తు విమోక్ష్యసే మయా సత్యం వద
స్వాఖిలరాజసన్నిధౌ. తతోఽతిహృష్టాత్పవనాత్మజో రిపుం
నిరీక్ష్య లోకత్రయకణ్టకాసురమ్, వక్తుం ప్రచక్రే రఘునాథ
సత్కథాం క్రమేణ రామం మనసా స్మరన్హరిః. శృణు
స్ఫుటం దేవగణాద్యమిత్ర హే రామస్య దూతోఽహమ
శేషహృత్ స్థితేః, యస్యాఖిలేశస్య హృతాఽధునా త్వయా
భార్యా స్వనాశాయ శునేవ సద్ధవిః. స రాఘవోఽభ్యేత్య మత
ఙ్గపర్వతం సుగ్రీవమైత్రీమనలస్య సన్నిధౌ, కృత్వైకబా
ణేన నిహత్య వాలినం సుగ్రీవమేవాధిపతిం చకార తమ్.
స వానరాణామధిపో మహాబలీ మహాబలైర్వానరయూథ
కోటిభిః, రామేణ సార్ధం సహలక్ష్మణేన భో ప్రవర్షణేఽమర్ష
యుతో ఽవతిష్ఠతే. ౧౦. సంచోదితాస్తేన మహాహరీశ్వరా
ధరాసుతాం మార్గయితుం దిశో దశ, తత్రాహమేకః ప౦నా
త్మజః కపిః సీతాం విచిన్వఞ్ఛనకైస్సమాగతః. దృష్టా మ
యా పద్మపలాశలోచనా సీతా కపిత్వాద్విపినం వినాశి
తమ్, దృష్ట్వా తతోఽహం రభసాత్సమాగతాన్హాం హన్తు
కామాన్ధృతచాపసాయకాన్. మయా హతాస్తే పరిరక్షితం
వపుః ప్రియో హి దేహోఽఖిల దేహినాం ప్రభో, బ్రహ్మాస్త్ర
పాశేన నిబధ్య మాం తతస్సమాగమన్మేఘనినాదనామకః,
స్పృష్ట్వైవ మాం బ్రహ్మవర ప్రభావత స్త్యక్త్వాగతం సన్వి
మవైమి రావణ, తథాప్యహం బద్ధ ఇవాగతో హితం ప్రవ

క్షు కామః కరుణారసార్ద్రధీః. విచార్య లోకస్య వివేకతో గతిం
న రాక్షసీం బుద్ధిముపైహి రావణ, దైవీం గతిం సంసృతిమో
క్షహైతుకీం సమాశ్రయాత్యన్తహితాయ దేహినః. త్వం
బ్రాహ్మణో హ్యుత్తమవంశసమ్భవః పౌలస్త్యపుత్రోఽసి కు
బేరబాన్ధవః, దేహాత్మబుద్ధ్యాపి చ పశ్య రాక్షసో నాస్యాత్మ
బుద్ధ్యా కిము రాక్షసో నహి. శరీరబుద్ధీన్ద్రియదుఃఖసంసృతి
ర్న తే నచ త్వం తవ నిర్వికారతః, అజ్ఞానహేతోశ్చ తథై
వ సన్తతేరసత్త్వమస్యాస్స్వపతో హి దృశ్యవత్. ఇదం తు
సత్యం తవ నాస్తి విక్రియా వికారహేతుర్న చ తేఽద్వయ
త్వతః, యథా నభస్సర్వగతం న లిప్యతే తథా భవాన్దేహ
గతోఽపి సూక్ష్మకః. దేహేన్ద్రియప్రాణశరీరసఙ్గతస్త్వాత్మే
తి బుద్ధ్వాఽఖిలబన్ధభాగ్భవేత్, చిన్మాత్రమేవాహమజోఽ
హమక్షరో హ్యానన్దభావోఽహమితి ప్రముచ్యతే. దేహో
ఽప్యనాత్మా పృథివీ వికారజో న ప్రాణ ఆత్మానిల ఏష ఏవ
సః, మనోఽప్యహఙ్కార వికారఏవ నో న చాపి బుద్ధిః
ప్రకృతేర్వికారజా ఆత్మా చిదానన్దమయోఽవికారవా
న్దేహాదిసఙ్ఘాద్వ్యతిరిక్త ఈశ్వరః. ౨౦. నిరఞ్జనో ముక్త ఉపా
ధితస్సదా జ్ఞాత్వైవమాత్మానమితో విముచ్యతే, అతో
హమాత్యన్తికమోక్షసాధనం వక్ష్యే శృణుష్వావహితో మ
హామతే. విష్ణోర్హి భక్తిస్సువిశోధనం ధియస్తతో భవే
జ్జ్ఞానమతీవ నిర్మలమ్, విశుద్ధతత్త్వానుభవో భవేత్తతస్స
మ్యగ్విదిత్వా పరమం పదం వ్రజేత్. తతో భజస్వాద్య
హరిం రమాపతిం రామం పురాణం ప్రకృతేః పరం విభుమ్.
విసృజ్య మౌర్ఖ్యం హృది శత్రుభావనాం భజస్వ రామం

శరణాగతప్రియమ్, సీతాం పురస్కృత్య సపుత్రబాన్ధవః
రామం నమస్కృత్యవిముచ్యసే భయాత్. రామం పరాత్మాన
మభావయ జ్జనో భక్త్యా హృదిస్థం సుఖరూపమద్వయమ్,
కథం పరం తీరమవాప్నుయాజ్జనో భవామ్బుధేర్దుఃఖతర
ఙ్గమాలినః. నోచేత్త్వమజ్ఞానమయేన వహ్నినా జ్వలన్త
మాత్మాన మరక్షితారివత్, నయస్యధోధః స్వకృతైశ్చ
పాతకైర్విమోక్షశఙ్కా న చ తే భవిష్యతి. శ్రుత్వామృ
తాస్వాదసమానభాషితం తద్వాయుసూనోర్దశకన్ధరోఽసురః,
అమృష్యమాణోఽతిరుషా కపీశ్వరం జగాద రక్తాన్తవిలోచ
నో జ్వలన్. కథం మమాగ్రే విలపస్యభీతవత్ ప్లవఙ్గమానా
మధమోఽసి దుష్టధీః, క ఏష రామః కతమో వనేచరో
నిహన్మి సుగ్రీవయుతం నరాధమమ్. త్వాం చాద్య హ
త్వా జనకాత్మజాం తతో నిహన్మి రామం సహ లక్ష్మణం
తతః, సుగ్రీవమగ్రే బలినం కపీశ్వరం సవానరం హన్మ్యచి
రేణ వానర. శ్రుత్వా దశగ్రీవవచస్స మారుతిర్వివృద్ధకో
పేన దహన్నివాసురమ్, న మే సమా రావణకోటయోఽ
ధమ రామస్య దాసోఽహమపారవిక్రమః. శ్రుత్వాఽతి
కోపేన హనూమతో వచో దశాననో రాక్షసమేవమబ్ర
వీత్, పార్శ్వే స్థితం మారయ ఖణ్డశః కపిం పశ్యన్తు సర్వేఽ
సురమిత్రబాన్ధవాః. నివారయామాస తతో విభీషణో మహా
సురం సాయుధముద్యతం వధే, రాజన్వధార్హో న భవేత్కథ
ఞ్చన ప్రతాపయుక్తైః పరరాజవానరః. హతేఽస్మిన్వా
నరే దూతే వార్తాం కో వా నివేదయేత్. రామాయ త్వం
యముద్దిశ్య వధాయ సముపస్థితః. అతో వధసమం కిఞ్చిదన్య

దణ్డకాగమనం తథా, దశాననేన హరణం జానక్యా రహితే త్వయి. ౨౦. సుగ్రీవేణ యథామైత్రీ కృత్వా వాలినిబర్హణమ్, మార్గణార్థఞ్చ వైదేహ్యాః సుగ్రీవేణ విసర్జితాః. మహాబలా మహాసత్త్వా హరయో జితకాశినః, గతాస్సర్వత్ర సర్వే వై తత్రైకోఽహమిహాగతః. అహం సుగ్రీవస్య వై దాసోఽహం రాఘవస్య హి, దృష్టా యజ్జానకీ భాగ్యాత్ప్రయాసః ఫలితోఽద్య మే. ఇత్యుదీరిత మాకర్ణ్య సీతా విస్ఫారితేక్షణా, కేనవా కర్ణపీయూషం శ్రావితం మే శుభాక్షరమ్. యది సత్యం తదాయాతుమద్దర్శనపథం తు సః, తతోఽహం వానరాకారస్సూక్ష్మరూపేణ జానకీమ్. ప్రణమ్య ప్రాఞ్జలిర్భూత్వా దూరాదేవ స్థితః ప్రభో, పృష్టోఽహం సీతయా కస్త్వమిత్యాది బహువిస్తరమ్. మయా సర్వం క్రమేణైవ విజ్ఞాపితమరిన్దమ, పశ్చాన్మయార్పితం దేవ్యై భవద్దత్తాఙ్గులీయకమ్. తేన మామతివిశ్వస్తా వచనం చేదమబ్రవీత్, యథా దృష్టాస్మి హనుమన్పీడ్యమానా దివానిశమ్. రాక్షసీనాం తర్జనైస్తత్సర్వం కథయ రాఘవే, మయోక్తం దేవి రామోఽపి త్వచ్చిన్తాపరినిష్ఠితః. పరిశోచత్యహోరాత్రం త్వద్వార్తాం నాధిగమ్య సః, ఇదానీమేవ గత్వాహం స్థితిం రామాయ తే బ్రువే. ౨౧. రామశ్శ్రువణమాత్రేణ సుగ్రీవేణ సలక్ష్మణః, వానరానీకపైస్సార్ధమాగమిష్యతి తేఽన్తికమ్, రావణం సకులం హత్వా నేష్యతి త్వాం స్వకం పురమ్, అభిజ్ఞాం దేహి మే దేవి యథా మాం విశ్వసేద్విభుః. ఇత్యుక్తా సా శిరోరత్నం చూడాపాశే స్థితం ప్రియమ్, దత్వా కాకేన యద్వృత్తం చిత్రకూటగిరౌ పురా. తదప్యాహాశ్రుపూర్ణాక్షీ కుశలం బ్రూహి రాఘవమ్, లక్ష్మణం బ్రూహి

మే కిఞ్చిద్దురుక్తం భాషితం పురా. తత్క్షమస్వాజ్ఞభావేన భాషితం కులనన్దన, తారయేన్మాం యథా రామస్తథా కురు కృపాన్వితః. ఇత్యుక్త్వా రుదతీ సీతా దుఃఖేన మహతా వృతా, మయాఽప్యాశ్వాసితా రామ వదతా సర్వమేవ తే. తతః ప్రస్థాపితో రామ త్వత్సమీపమిహాగతః. తదాగమనవేళాయామశోకవనికాం ప్రియామ్. ఉత్పాట్య రాక్షసాంస్తత్ర బహూన్హత్వా క్షణాదహమ్, రావణస్య సుతం హత్వా రావణేనాభిభాష్య చ. లఙ్కామశేషతో దగ్ధ్వా పునరప్యాగమం క్షణాత్, శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం రామోఽత్యన్తప్రహృష్టధీః. హనుమంస్తే కృతం కార్యం దేవైరపి సుదుష్కరమ్. ఉపకారం న పశ్యామి తవ ప్రత్యుపకారిణః. ౬౧. ఇదానీం తే ప్రయచ్ఛామి సర్వస్వం మమ మారుతే, ఇత్యాలిఙ్గ్య సమాకృష్య గాఢం వానరపుఙ్గవమ్. సార్ద్రనేత్రో రఘుశ్రేష్ఠః పరాం ప్రీతిమవాప సః, హనుమన్తమువాచేదం రాఘవో భక్తవత్సలః. పరిరమ్భో హి మే లోకే దుర్లభః పరమాత్మనః, అతస్త్వం మమ భక్తోఽసి ప్రియోఽసి హరిపుఙ్గవ. యత్పాదపద్మయుగళం తులసీదళాద్యైః సమ్పూజ్య విష్ణుపదవీమతులాం ప్రయాన్తి, తేనైవ కిం పునరసౌ పరిరబ్ధమూర్తీ రామేణ వాయుతనయః కృతపుణ్యపుఞ్జః. ౬౪.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
సున్దరకాణ్డే పఞ్చమస్సర్గః.
సున్దరకాణ్డస్సమాప్తః.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచంద్రాయ నమః

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

యుద్ధకాణ్డే, ప్రథమః సర్గః

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. యథావద్భాషితం వాక్యం శ్రుత్వా రామో హనూమతః, ఉవాచానన్తరం వాక్యం హర్షేణ మహతా వృతః. కార్యం కృతం హనుమతా దేవైరపి సుదుష్కరమ్, మనసాపి యదన్యేన స్మర్తుం శక్యం న భూతలే. శతయోజనవిస్తీర్ణం లఙ్ఘయేత్కః పయోనిధిమ్, లఙ్కాం చ రాక్షసైర్గుప్తాం కో వా ధర్షయితుం క్షమః. భృత్యకార్యం హనుమతా కృతం సర్వమశేషతః, సుగ్రీవస్యేదృశో లోకే న భూతో న భవిష్యతి. అహం చ రఘువంశశ్చ లక్ష్మణశ్చ కపీశ్వరః, జానక్యా దర్శనేనాద్య రక్షితాస్స్మో హనూమతా. సర్వథా సుకృతం కార్యం జానక్యాః పరిమార్గణమ్, సముద్రం మనసా స్మృత్వా సీదతీవ మనో మమ. కథం నక్రఝషాకీర్ణం సముద్రం శతయోజనమ్, లఙ్ఘయిత్వా రిపుం హన్యాం కథం ద్రక్ష్యామి జానకీమ్. శ్రుత్వా తు రామవచనం సుగ్రీవః ప్రాహ రాఘవమ్, సముద్రం లఙ్ఘయిష్యామో మహానక్రఝషాకులమ్. లఙ్కాం చ విధమిష్యామో హనిష్యామోఽద్య రావణమ్. చిన్తాం త్యజ రఘుశ్రేష్ఠ చిన్తా కార్యవినాశినీ. పశ్యామహాః

సత్త్వాన్ శూరాన్వానరపుఙ్గవాన్, త్వత్ప్రియార్థం సముద్యుక్తా
న్ప్రవేష్టుమపి పావకమ్. ౧౦. సముద్రతరణే బుద్ధిం కురుష్వ
ప్రథమం తతః, దృష్ట్వా లఙ్కాం దశగ్రీవో హత ఇత్యేవమ
వేహి. న హి పశ్యామ్యహం కఞ్చిత్త్రిషు లోకేషు రాఘవ,
గృహీతధనుషో యస్తే తిష్ఠేదభిముఖో రణే. సర్వథా నో జయో
రామ భవిష్యతి న సంశయః, నిమిత్తాని చ పశ్యామి తథా
భూతాని సర్వశః. సుగ్రీవవచనం శ్రుత్వా భక్తివీర్యసమన్వి
తమ్, అఙ్గీకృత్యాబ్రవీద్రామో హనుమన్తం పురస్థితమ్.
యేన కేన ప్రకారేణ లఙ్ఘయామో మహార్ణవమ్, లఙ్కా
స్వరూపం మే బ్రూహి దుస్సాధ్యం దేవదానవైః. జ్ఞాత్వా తస్య
ప్రతీకారం కరిష్యామి కపీశ్వర, శ్రుత్వా రామస్య వచనం హను
మాన్వినయాన్వితః. ఉవాచ ప్రాఞ్జలిర్దేవ యథా దృష్టం బ్రవీ
మి తే, లఙ్కా దివ్యపురీ దేవ త్రికూటశిఖరే స్థితా. స్వర్ణ
ప్రాకారసహితా స్వర్ణాట్టాలకసంయుతా, పరిఖాభిః పరివృతా
పూర్ణాభిర్నిర్మలోదకైః. నానోపవనశోభాఢ్యా దివ్యవాపీభిరా
వృతా, గృహైర్విచిత్రశోభాఢ్యైర్మణిస్తమ్భమయైశ్శుభైః. పశ్చి
మద్వారమాసాద్య గజవాహాస్సహస్రశః, ఉత్తరేద్వారితిష్ఠన్తి
సాశ్వవాహాస్సపత్తయః. ౨౦. తిష్ఠన్త్యర్బుదసంఖ్యాకాః ప్రాచ్యా
మపి తథైవ చ, రక్షిణో రాక్షసా వీరా ద్వారం దక్షిణమా
శ్రితాః. మధ్యే కక్షేష్వసంఖ్యాతాః గజాశ్వరథపత్తయః.
రక్షయన్తి సదా లఙ్కాం నానాస్త్రకుశలాః ప్రభో. సంక్ర
మైర్వివిధైర్లఙ్కా శతఘ్నీభిశ్చ సంయుతా, ఏవం స్థితేఽపి
దేవేశ శృణు మే తత్ర చేష్టితమ్. దశాననబలౌఘస్య చతు
ర్థాంశో మయా హతః. దగ్ధ్వా లఙ్కాపురీం స్వర్ణప్రాసాదో

ధర్షితో మయా. శతఘ్న్యస్సంక్రమాశ్చైవ నాశితా మే రఘూత్తమ, దేవ త్వద్దర్శనాదేవ లఙ్కా భస్మీకృతా భవేత్, ప్రస్థానం కురు దేవేశ గచ్ఛామో లవణామ్బుధేః, తీరం సహ మహావీరైర్వానరౌఘైస్సమన్తతః. శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యముచాచ రఘునన్దనః, సుగ్రీవ సైనికాన్సర్వాన్ ప్రస్థానాయాభినోదయ. ఇదానీమేవ విజయో ముహూర్తః పరివర్తతే, అస్మిన్ముహూర్తే గత్వాఽహం లఙ్కాం రాక్షససంకులామ్. సప్రాకారాం సుదుర్ధర్షాం నాశయామి సరావణామ్. ఆనేష్యామి చ సీతాం మే దక్షిణాక్షి స్ఫురత్యధః. ప్రయాతు వాహినీ సర్వా వానరాణాం తరస్వినామ్, రక్షన్తు యూథపాస్సేనామగ్రే పృష్ఠే చ పార్శ్వయోః. ౩౦. హనూమన్తమథారుహ్య గచ్ఛామ్యగ్రేఽఙ్గదం తతః, ఆరుహ్య లక్ష్మణో యాతు సుగ్రీవ త్వం మయా సహ గజో గవాక్షో గవయో మైన్దో ద్వివిద ఏవ చ నలో నీలస్సుషేణశ్చ జామ్బవాంశ్చ తథాపరే. సర్వే గచ్ఛన్తు సర్వత్ర సేనాయాశ్శత్రుఘాతినః, ఇత్యాజ్ఞాప్య హరీన్ద్రాన్ప్రభుః ప్రతస్థే సహ లక్ష్మణః. సుగ్రీవసహితో హృష్టస్సేనామధ్యగతో విభుః, వారణేన్ద్రనిభాస్సర్వే వానరాః కామరూపిణః. క్ష్వేళన్తః పరిగర్జన్తో జగ్ముస్తే దక్షిణాం దిశమ్, భక్షయన్తో యయుస్సర్వే ఫలాని చ మధూని చ. బ్రువన్తో రాఘవస్యాగ్రే హనిష్యామోఽద్య రావణమ్, ఏవం తే వానరశ్రేష్ఠా గచ్ఛన్త్యతులవిక్రమాః. హరిభ్యాముహ్యమానౌ తౌ శుశుభాతే రఘూత్తమౌ, నక్షత్రైస్సేవితౌ యద్వచ్చన్ద్రసూర్యావివామ్బరే. ఆవృత్య పృథివీం కృత్స్నాం జగామ మహతీ చమూః, ప్రస్ఫోటయన్తః పుచ్ఛాని

గ్రానుద్వహన్తశ్చ పాదపాన్. శైలానారోహయన్తశ్చ జగ్ముర్మారుతవేగతః, అసంఖ్యాతాశ్చ సర్వత్ర వానరాః పరిపూరితాః హృష్టాస్తే జగ్మురత్యర్థం రామేణ పరిపాలితాః, గత్వా చమూర్ధ్ని వారాత్రం క్వచిన్నా సజ్జత క్షణమ్. ౧౦. కాననాని విచిత్రాణి పశ్యన్మలయసహ్యయోః, తే సహ్యం సమతిక్రమ్య మలయంచ తథా గిరిమ్, ఆయయుశ్చానుపూర్వ్యేణ సముద్రం భీమనిస్వనమ్, అవతీర్య హనూమన్తం రామస్సుగ్రీవసంయుతః. సలిలాభ్యాశమాసాద్య రామో వచనమబ్రవీత్, ఆగతాస్స్మవయం సర్వేసముద్రం మకరాలయమ్. ఇతో గన్తుమశక్యం నో నిరుపాయేన వానరాః, అత్ర సేనానివేశోఽస్తు మన్త్రయామోఽస్య తారణే. శ్రుత్వా రామస్య వచనం సుగ్రీవస్సాగరాన్తికే, సేనాం న్యవేశయత్క్షిప్రం రక్షితాం కపికుఞ్జరైః, తే పశ్యన్తో విషేదుస్తం సాగరం భీమదర్శనమ్, మహోన్నతతరఙ్గాఢ్యం భీమనక్రభయఙ్కరమ్. అగాధం గగనాకారం సాగరం వీక్ష్య దుఃఖితాః, తరిష్యామః కథం ఘోరం సాగరం వరుణాలయమ్. హన్తవ్యోఽస్మాభిరద్యైవ రావణో రాక్షసాధమః, ఇతి చిన్తాకులాస్సర్వే రామపార్శ్వేవ్యవస్థితాః. రామస్సీతామనుస్మృత్య దుఃఖేనమహాతావృతః, విలప్య జానకీం సీతాం బహుధా కార్యమానుషః. అద్వితీయశ్చిదాత్మైకః పరమాత్మా సనాతనః, యస్తుజానాతి రామస్యస్వరూపం తత్త్వతో జనః ౨౦ తం న స్పృశతి దుఃఖాది కిముతానన్దమవ్యయమ్, దుఃఖహర్షభయక్రోధలోభమోహామదాదయః. అజ్ఞానలిఙ్గాన్యేతాని కుతస్సన్తి చిదాత్మని, దేహాభిమానినో దుఃఖం న దేహస్య చిదాత్మనః. సంప్రసాదేద్వయాభావాత్సుఖమాత్రం హిదృశ్యతే, బుద్ధ్యాద్యభావాత్సంశుద్ధే

దుఃఖం తత్ర న దృశ్యతే. అతో దుఃఖాదికం సర్వం బుద్ధేరేవ న సంశయః. రామః పరాత్మా పురుషః పురాణో నిత్యోదితో నిత్యసుఖో నిరీహః, తథాఽపి మాయాగుణసంగతోఽసౌ సుఖీవ దుఃఖీవ విభావ్యతేఽబుధైః. ౫౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే ప్రథమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. లఙ్కాయాం రావణో దృష్ట్వా కృతం కర్మ హనూమతా, దుష్కరం దైవతైర్వాపి హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః, ఆహూయ మంత్రిణస్సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్, హనూమతా కృతం కర్మ భవద్భిశ్శ్రుతమేవ తత్. ప్రవిశ్య లఙ్కాం దుర్ధర్షాం దృష్ట్వా సీతాం దురాసదామ్. హత్వా చ రాక్షసాన్వీరానక్షం మన్దోదరీసుతమ్. దగ్ధ్వా లఙ్కామశేషేణ లఙ్ఘయిత్వా చ సాగరమ్, యుష్మాన్సర్వానతిక్రమ్య స్వస్థోఽగాత్పునరేవ సః. కిం కర్తవ్యమితోఽస్మాభిర్యూయం మన్త్రవిశారదాః, మన్త్రయధ్వం ప్రయత్నేన యత్కృతం మే హితం భవేత్. రావణస్య వచః శ్రుత్వా రాక్షసాస్తమథాబ్రువన్, దేవ శఙ్కా కుతో రామాత్తవ లోకజితో రణే. ఇన్ద్రస్తు బద్ధ్వా నిక్షిప్తః పుత్రేణ తవ పత్తనే, జిత్వా కుబేరమానీయ పుష్పకం భుజ్యతే త్వయా, యమో జితః కాలదణ్డాద్భయం నాభూత్తవ ప్రభో, వరుణో హుంకృతేనైవ జితాస్సర్వేఽపి రాక్షసాః. మయో మహాసురో భీత్వా కన్యాం దత్వా స్వయం తవ, త్వద్వశే వర్తతేఽద్యాపి కిముతాన్యే మహాసురాః. హనూమద్ధర్షణం యత్తు తదవజ్ఞాకృతం చ నః,

వానరోఽయం కిమస్మాకమస్మిన్స్వరూపదర్శనే. ౧౦. ఇత్యుపేక్షిత
మస్మాభిర్ధర్షణం తేన కిం భవేత్, వయం ప్రమత్తాః కిం తేన వక్ష్యే
త్వాస్మో హనూమతా. జానీమో యది తం సర్వే కథం జీవన్
గమిష్యతి, ఆజ్ఞాపయ జగత్కృత్స్నం మవానరమమానుషమ్.
కృత్వా యాస్యామహే సర్వే ప్రత్యేకం వా నియోజయ,
కుమ్భకర్ణస్తదా ప్రాహ రావణం రాక్షసేశ్వరమ్. ఆరబ్ధం
యత్త్వయా కర్మ స్వాత్మనాశాయ కేవలమ్, న దృష్టోఽసి తథా
భాగ్యాత్త్వం రామేణ మహాత్మనా. యది పశ్యతి రామస్త్వాం
జీవన్నాయాసి రావణ, రామో న మానుషో దేవస్సాక్షా
న్నారాయణోఽవ్యయః. సీతా భగవతీ లక్ష్మీ రామపత్నీ
యశస్వినీ, రాక్షసానాం వినాశాయ త్వయానీతా సుమధ్య
మా. విషపిణ్డమివాగీర్య మహామానో యథా తథా, ఆనీతా
జానకీ పశ్చాత్త్వయా కిం వా భవిష్యతి. యద్యప్యనుచితం
కర్మ త్వయాకృతమజానతా, సర్వం సమం కరిష్యామి స్వస్థచిత్తో
భవ ప్రభో. కుమ్భకర్ణవచశ్శ్రుత్వా వాక్యమిన్ద్రజిదబ్రవీత్,
దేహి దేవ మమానుజ్ఞాం హత్వా రామం సలక్ష్మణమ్ సుగ్రీ
వం వానరాంశ్చైవ పునర్యాస్యామి తేఽన్తికమ్. తత్రాగతో
భాగవతప్రధానో విభీషణో బుద్ధిమతాం వరిష్ఠః, శ్రీరామ
పాదద్వయ ఏకతానః ప్రణమ్య దేవారిముపోపవిష్టః. ౨౦.
విలోక్య కుమ్భశ్రవణాదిదైత్యాన్ మత్తప్రమత్తానతివిస్మయేన,
విలోక్య కామాతురమప్రమత్తో దశాననం ప్రాహ విశుద్ధబుద్ధిః.
న కుమ్భకర్ణేన్ద్రజితౌ చ రాజన్ తథా మహాపార్శ్వమహోద
రౌ తౌ, నికుమ్భకుమ్భౌ చ తథాతికాయస్స్థాతుం న శక్తా
యుధి రాఘవస్య. సీతాభిధానేన మహాగ్రహేణ గ్రస్తోఽసి

రాజన్ న చ తే విమోక్షః, తామేవ సత్కృత్య మహాధనేన దత్వాఽభిరామాయ సుఖీ భవ త్వమ్. యావన్న రామస్య శితాశ్శిలీముఖాః లఙ్కామభివ్యాప్య శిరాంసి రక్షసామ్, ఛిన్దంతి తావద్రఘునాయకస్య భో తాం జానకీం త్వం ప్రతిదాతుమర్హసి. యావన్నగాభాః కపయో మహాబలాః హరీన్ద్రతుల్యా నఖదంష్ట్రయోధినః, లఙ్కాం సమాక్రమ్య వినాశయన్తి తే తావద్ద్రుతం దేహి రఘూత్తమాయ తామ్. జీవన్న రామేణ విమోక్ష్యసే త్వం గుప్తస్సురేన్ద్రైరపి శఙ్కరేణ, న దేవరాజాఙ్కగతో న మృత్యోః పాతాళలోకానపి సంప్రవిష్టః. శుభం హితం పవిత్రం చ విభీషణవచః ఖలః, ప్రతిజగ్రాహ నైవాసౌ మ్రియమాణ ఇవౌషధమ్. కాలేన నోదితో దైత్యో విభీషణమథాబ్రవీత్, మదత్తభోగైః పుష్టాఙ్గో మత్సమీపే వసన్నపి. ప్రతీపమాచరత్యేష మమైవ హితకారిణః, మిత్రభావేన శత్రుర్మే జాతో నాస్త్యత్ర సంశయః. అనార్యేణకృతఘ్నేన సంగతిర్మే న యుజ్యతే, వినాశమభికాఙ్క్షన్తి జ్ఞాతీనాం జ్ఞాతయస్సదా. 30. యో ఽన్యస్త్వేవం విధం బ్రూయాద్వాక్యమేకం నిశాచరః, హన్మి తం తత్క్షణేనైవ ధిక్త్వాంరక్షఃకులాధమమ్. రావణేనైవముక్తస్సన్ పరుషం స విభీషణః, ఉత్పపాత సభామధ్యాద్గదాపాణిర్మహాబలః. చతుర్భిర్మన్త్రిభిస్సార్ధం గగనస్థోఽబ్రవీద్వచః, క్రోధేన మహతాఽఽవిష్టో రావణం దశకన్ధరమ్. మావినాశముపైహి త్వం ప్రియవాదినమేవమామ్, ధిక్కరోషి తథాపి త్వం జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితుస్సమః. కాలో రాఘవరూపేణ జాతో దశరథాలయే, కాళీ సీతాభిధానేన జాతా

జనకనన్దినీ,తావుభావాగతావత్రభూమేర్భారాపనుత్తయే.తేనై
వ ప్రేరిత_స్త్వంతు న శృణోషి హితం మమ,శ్రీరామః ప్రకృతే
స్సాక్షాత్పరస్తాత్సర్వదా స్థితః.బహిర_న్తశ్చభూతానాంసమస్సర్వ
త్ర సంస్థితః, నామరూపాదిభేదేన త_త్తన్మయఇవామలః. యథా
నానాప్రకారేషు వృక్షేష్వేకో మహానలః, త_త్తదాకృతిభేదేన
భిద్యతే జ్ఞానచక్షుషా పఞ్చకోశాదిభేదేన త_త్తన్మయఇవాబభౌ,
నీలపీతాదియోగేన నిర్మలః స్ఫటికో యథా. స ఏవనిత్యము
క్తోఽపి స్వమాయాగుణబిమ్బితః, కాలః ప్రధానం పురుషోఽ
వ్యక్తంచేతి చతుర్విధః. ౨౦. ప్రధానపురుషాభ్యాం స జగ
త్కృత్స్నంసృజత్యజః, కాలరూపేణ కలనాం జగతః కురుతేఽ
వ్యయః. కాలరూపీ స భగవాన్ రామరూపేణ మాయయా.
బ్రహ్మణా ప్రార్థితో దేవ_స్త్వద్వధార్థమిహాగతః. తదన్యథాకథం
కుర్యాత్సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః,హనిష్యతి త్వాం రామస్తు సపు
త్రబలవాహనమ్. హన్యమానం న శక్నోమి ద్రష్టుం రామేణ
రావణ, త్వాం రాక్షసకులం కృత్స్నం తతో గచ్ఛామి రాఘ
వమ్. యాతే మయి సుఖీ భూత్వా రమస్వ భవనే చిరమ్.
విభీషణో రావణవాక్యతః క్షణాత్ విసృజ్య సర్వం సపరిచ్ఛదం
గృహమ్, జగామ రామస్య పదారవిన్దయోస్సేవాభికాఙ్క్షీ పరి
పూర్ణమానసః. ౨౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. విభీషణోమహాభాగశ్చతుర్భిర్మన్త్రి
భిస్సహ, ఆగత్యగగనే రామసమ్ముఖే సమవస్థితః. ఉచ్చైరువాచ

భోస్స్వామిన్ రామ రాజీవలోచన. రావణస్యానుజోఽహం తే
దారహర్తుర్విభీషణః. నామ్నా భ్రాత్రా నిరస్తోఽహం త్వామేవ
శరణం గతః, హితముక్తం మయా దేవ తస్య చావిదితాత్మనః.
సీతాం రామాయ వైదేహీం ప్రేషయేతి పునః పునః, ఉక్తోఽపిన
శృణోత్యేష కాలపాశవశం గతః. హన్తుం మాం ఖడ్గమాదా
య ప్రాద్రవద్రాక్షసాధమః, తతోఽచిరేణ సచివైశ్చతుర్భిస్స
హితో భయాత్. త్వామేవ భవమోక్షాయ ముముక్షుశ్శరణం
గతః, విభీషణవచశ్శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్. విశ్వా
సార్హో న తే రామ మాయావీ రాక్షసాధమః, సీతాహర్తుర్వి
శేషేణ రావణస్యానుజో బలీ. మన్త్రిభిస్సాయుధైరస్మాన్ వివ
రే నిహనిష్యతి, తదాజ్ఞాపయ మే దేవ వానరైర్హన్యతామ
యమ్. మమైవం భాతి తే రామ బుద్ధ్యా కిం నిశ్చితం వద,
శ్రుత్వా సుగ్రీవవచనం రామస్సస్మితమబ్రవీత్. యదీచ్ఛామి
కపిశ్రేష్ఠ లోకాంత్సర్వాంత్సహేశ్వరాన్, నిమిషార్ధేన సంహ
న్యాం సృజామి నిమిషార్ధతః. ౧౦. అతో మయాఽభయం
దత్తం శీఘ్రమానయ రాక్షసమ్. సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవా
స్మీతి చ యాచతే, అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్ర
తం మమ. రామస్య వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవో హృష్టమానసః,
విభీషణమథానాయ్య దర్శయామాస రాఘవమ్. విభీషణస్తు
సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్య రఘూత్తమమ్, హర్షగద్గదయా వాచా భ
క్త్యా చ పరయాఽన్వితః. రామం శ్యామం విశాలాక్షం ప్రసన్నముఖ
పఙ్కజమ్, ధనుర్బాణధరం శాన్తం లక్ష్మణేన సమన్వితమ్. కృతా
ఞ్జలిపుటో భూత్వా స్తోతుం సముపచక్రమే. విభీషణ ఉవాచ.
నమస్తే రామరాజేన్ద్ర నమస్సీతామనోరమ, నమస్తే చణ్డకో

దణ్డ నమస్తే భక్తవత్సల. నమోఽనన్తాయ శాన్తాయ రామాయామితతేజసే, సుగ్రీవమిత్రాయ చ తే రఘూణాం పతయే నమః. జగదుత్పత్తినాశానాం కారణాయ మహాత్మనే, త్రైలోక్యగురవేఽనాదిగృహస్థాయ నమోనమః. త్వమాదిర్జగతాం రామ త్వమేవ స్థితికారణమ్, త్వమన్తే నిధనస్థానం స్వేచ్ఛాచారస్త్వమేవ హి. ౨౦. చరాచరాణాం భూతానాం బహిరన్తశ్చ రాఘవ, వ్యాప్యవ్యాపకరూపేణ భవాన్భాతి జగన్మయః. త్వన్మాయయా హృతజ్ఞానా నష్టాత్మానో విచేతసః, గతాగతం ప్రపద్యన్తే పాపపుణ్యవశాత్సదా. తావత్సత్యం జగద్భాతి శుక్తికా రజతం యథా, యావన్న జ్ఞాయతే జ్ఞానం చేతసా నాన్యగామినా. త్వదజ్ఞానాత్సదా సక్తాః పుత్రదారగృహాదిషు, రమన్తే విషయాంత్సర్వానన్తే దుఃఖప్రదాయకాన్. త్వమిన్ద్రోఽగ్నిర్యమో రక్షో వరుణశ్చ తథానిలః, కుబేరశ్చ తథా రుద్రస్త్వమేవ పురుషోత్తమ. త్వమణోరప్యణీయాంశ్చ స్థూలాత్ స్థూలతరః ప్రభో, త్వం పితా సర్వలోకానాం మాతా ధాతా త్వమేవహి ఆదిమధ్యాన్తరహితః పరిపూర్ణోఽచ్యుతోఽవ్యయః, త్వం పాణిపాదరహిత శ్చక్షుశ్శ్రోత్రవివర్జితః. శ్రోతా ద్రష్టా గ్రహీతా చ జవనస్త్వం ఖరాన్తకః,కోశేభ్యో వ్యతిరిక్తస్త్వం నిర్గుణో నిరుపాశ్రయః. నిర్వికల్పో నిర్వికారో నిరాధారో నిరీశ్వరః, షడ్భావరహితోఽనాదిపురుషః ప్రకృతేః పరః. మాయయా గృహ్యమాణస్త్వం మనుష్య ఇవ భావ్యసే, జ్ఞాత్వా త్వాం నిర్గుణమజం వైష్ణవా మోక్షగామినః. ౩౦. అహం త్వత్పాదసద్భక్తినిశ్రేణీం ప్రాప్య రాఘవ, ఇచ్ఛామి జ్ఞానయోగాఖ్యం సౌధమారోఢుమీశ్వర. నమస్సీతాపతే

రామ నమః కారుణికోత్తమ, రావణారే నమస్తుభ్యం త్రాహి
మాం భవసాగరాత్. తతః ప్రసన్నః ప్రోవాచ శ్రీరామో
భక్తవత్సలః, వరం వృణీష్వ భద్రం తే వాఞ్ఛితం వరదోఽ
స్మ్యహమ్. విభీషణ ఉవాచ. ధన్యోఽస్మి కృతకృత్యోఽస్మి కృతకా
ర్యోఽస్మి రాఘవ, త్వత్పాదదర్శనాదేవ విముక్తోఽస్మి న సంశ
యః. నాస్తి మత్సదృశో ధన్యో నాస్తి మత్సదృశశ్శుచిః,
నాస్తి మత్సదృశో లోకే రామ త్వన్మూర్తిదర్శనాత్. కర్మబన్ధ
వినాశాయ త్వద్జ్ఞానం భక్తిలక్షణమ్, త్వద్ధ్యానం పరమా
ర్థం చ దేహి మే రఘునన్దన. న యాచే రామ రాజేన్ద్ర సుఖం
విషయసంభవమ్, త్వత్పాదకమలే సక్తా భక్తిరేవ సదాఽస్తు మే
ఓమిత్యుక్త్వా పునః ప్రీతో రామః ప్రోవాచ రాక్షసమ్, శృణు
వక్ష్యామి తే భద్ర రహస్యం మమ నిశ్చితమ్. మద్భక్తానాం
ప్రశాన్తానాం యోగినాం వీతరాగిణామ్, హృదయే సీతయా
నిత్యం వసామ్యత్ర న సంశయః. తస్మాత్త్వం సర్వదా శాన్త
స్సర్వకల్మషవర్జితః, మాం ధ్యాత్వా మోక్ష్యసే నిత్యం ఘోరా
త్సంసారసాగరాత్. ౪౦. స్తోత్రమేతత్పఠేద్యస్తు లిఖేద్వా శృ
ణుయాదపి, మత్ప్రీతయే మమాభీష్టం సారూప్యం సమవాప్ను
యాత్. ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం ప్రాహ శ్రీరామో భక్తభక్తిమా
న్. పశ్యత్విదానీమేవైష మమ సందర్శనే ఫలమ్. లఙ్కారా
జ్యేఽభిషేక్ష్యామి జలమానయ సాగరాత్. యావచ్చన్ద్రశ్చ
సూర్యశ్చ యావత్తిష్ఠతి మేదినీ, యావన్మమ కథా లోకే తావ
ద్రాజ్యం కరోత్వసౌ, ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణేనాప్సు హ్యానాయ్య
కలశేన తమ్. లఙ్కారాజ్యాధిపత్యార్థమభిషేకం రమాపతిః,
కారయామాస సచివై ర్లక్ష్మణేన విశేషతః. సాధు సాధ్వితి తే

సర్వే వానరాస్తుష్టువుర్భృశమ్, సుగ్రీవోఽపి పరిష్వజ్య విభీ
షణమథాబ్రవీత్. విభీషణ వయం సర్వే రామస్య పరమా
త్మనః, కిఙ్కరాస్తత్ర ముఖ్యస్త్వం భక్త్యా రామపరిగ్ర
హాత్. రావణస్య వినాశే త్వం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి. విభీ
షణ ఉవాచ. అహం కియాన్సహాయత్వే రామస్య పరమాత్మ
నః, కింతు దాస్యం కరిష్యేఽహం భక్త్యాశక్త్యా త్వమాయ
యా. దశగ్రీవేణ సందిష్టశ్శుకో నామ మహాసురః, సంస్థితో
హ్యమ్బరే వాక్యం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్. త్వామాహ రా
వణో రాజా భ్రాతరం రాక్షసాధిపః, మహాకులప్రసూతస్త్వం
రాజాఽసి వనచారిణామ్. ౩౦. మమభ్రాతృసమానస్త్వం తవ
నాస్త్యర్థవిప్లవః, అహం యద్యహరం భార్యాం రాజపుత్ర
స్య కిం తవ. కిష్కిన్ధాం యాహి హరిభిర్లఙ్కా శక్యా న దై
వతైః, ప్రాప్తుం కిం మానవైరల్పసత్త్వైర్వానరయూథపైః.
తం ప్రాపయన్తం వచనం తూర్ణముత్ప్లుత్య వానరాః, ప్రాప
ద్యన్త తదా క్షిప్రం నిహన్తుం దృఢముష్టిభిః. వానరైర్హన్య
మానస్తు శుకో రామమథాబ్రవీత్, న దూతాన్ఘ్నన్తి
రాజేన్ద్ర వానరాన్వారయ ప్రభో. రామశ్శ్రుత్వా తదా
వాక్యం శుకస్య పరిదేవితమ్, మావధిష్టేతి రామస్తాన్వారయా
మాస వానరాన్. పునరమ్బరమాసాద్య శుకస్సుగ్రీవమ
బ్రవీత్, బ్రూహి రాజన్దశగ్రీవం కిం వక్ష్యామి వ్రజామ్యహమ్.
సుగ్రీవ ఉవాచ. యథా వాలీ మమ భ్రాతా తథా త్వం రా
క్షసాధమ, హన్తవ్యస్త్వం మయా యత్నాత్సపుత్రబలవా
హనః, బ్రూహి మే రామచన్ద్రస్య భార్యాం హృత్వా క్వయా
స్యసి, తతో రామాజ్ఞయా ధృత్వాశుకం బధ్వాన్వరక్షయత్.

వానరైస్సేతుబన్ధనే. తతోఽతిహృష్టః ప్లవగేన్ద్రయూథపైర్మహానగేన్ద్రప్రతిమైర్యుతో నలః, బబన్ధ సేతుం శతయోజనాయతం సువిస్తృతం పర్వతపాదపైర్దృఢమ్. ౭౭.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే యుద్ధకాణ్డే తృతీయస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. సేతుమారభమాణస్తు తత్ర రామేశ్వరం శివమ్. సంస్థాప్య పూజయిత్వాఽఽహ రామోలోకహితాయ చ. ప్రణమేత్సేతుబన్ధం యో దృష్ట్వా రామేశ్వరం శివమ్, బ్రహ్మహత్యాదిపాపేభ్యో ముచ్యతే మదనుగ్రహాత్. సేతుబన్ధే నరస్స్నాత్వా దృష్ట్వా రామేశ్వరం హరమ్, సఙ్కల్పనియతో భూత్వా గత్వా వారాణసీం నరః. ఆనీయ గఙ్గాసలిలం రామేశమభిషిచ్య చ. సముద్రే క్షిప్తతద్భారో బ్రహ్మప్రాప్నోత్యసంశయమ్. కృతాని ప్రథమేనాహ్నా యోజనాని చతుర్దశ, ద్వితీయేన తథాచాహ్నా యోజనాని తు వింశతిః. తృతీయేన తథాచాహ్నా యోజనాన్యేకవింశతిః, చతుర్థేనతథా చాహ్నా ద్వావింశతిరితి శ్రుతమ్. పఞ్చమేనత్రయోవింశద్యోజనాని సమన్తతః, బబన్ధ సాగరే సేతుం నలో వానరసత్తమః. తేనైవ జగ్ముః కపయో యోజనానాం శతం ద్రుతమ్, అసంఖ్యాతాస్సువేలాద్రిం రురుధుః ప్లవగోత్తమాః. ఆరుహ్య మారుతిం రామో లక్ష్మణోఽప్యఙ్గదం తథా, దిదృక్షూ రాఘవో లఙ్కామారురోహాచలం మహత్. దృష్ట్వా లఙ్కాం సువిస్తీర్ణాం నానాచిత్రధ్వజాకులామ్, చిత్రప్రాసాదసంబాధాం స్వర్ణప్రాకారతోరణామ్. పరిఖాభిశ్శతఘ్నీభిస్సంక్రమైశ్చ విరాజి

శామ్, ప్రాసాదోపరి విస్తీర్ణప్రదేశే దశకన్ధరః. మన్త్రిభిస్సహితో వైరైః కిరీటదశకోజ్జ్వలః, నీలాద్రిశిఖరాకారః కాలమేఘసమప్రభః. రత్నదణ్డైస్సితచ్ఛత్రైరనేకైః పరిశోభితః, ఏతస్మిన్నన్తరే బద్ధో ముక్తో రామేణ వై శుకః. వానరైస్తాడితస్సమ్యక్ దశాననముపాగతః, ప్రహసన్ రావణః ప్రాహ పీడితః కింపరైశ్శుక? రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా శుకో వచనమబ్రవీత్, సాగరస్యోత్తరే తీరేఽబ్రువం తే వచనం యథా. తత ఉత్ప్లుత్య కపయో గృహీత్వా మాం క్షణాత్తతః, ముష్టిభిర్నఖదన్తైశ్చ హన్తుం లోప్తుం ప్రచక్రముః. తతో మాం రామ రక్షేతి క్రోశన్తం రఘుపుఙ్గవః, విసృజ్యతామితి ప్రాహ విసృష్టోఽహం కపీశ్వరైః. తతో హమాగతో భీత్యా దృష్ట్వా తద్వానరం బలమ్, రాక్షసానాం బలౌఘస్య వానరేన్ద్రబలస్య చ. నైతయోర్విద్యతే సన్ధిర్దేవదానవయోరివ, పురప్రాకారమాయాన్తి క్షిప్రమేకతరం కురు, సీతాం వాస్మై ప్రయచ్ఛాశు యుద్ధం వా దీయతాం ప్రభో. మామాహ రామస్త్వం బ్రూహి రావణం మద్వచశ్శుక, యద్బలం చ సమాశ్రిత్య సీతాం మే హృతవానసి. ౨౦. తద్దర్శయ యథా కామం ససైన్యస్సహబాన్ధవః, శ్వః కాలే నగరీం లఙ్కాం సప్రాకారాం సతోరణామ్. రాక్షసం చ బలం పశ్య శరైర్విధ్వంసితం మయా, ఘోరరోషమహం మోక్ష్యే బలం ధారయ రావణ. ఇత్యుక్త్వోపరరామాథ రామః కమలలోచనః, ఏకస్థానగతా యత్ర చత్వారః పురుషర్షభాః. శ్రీరామో లక్ష్మణశ్చైవ సుగ్రీవశ్చ విభీషణః, ఏత ఏవ సమర్థాస్తే లఙ్కాం నాశయితుం ప్రభో. ఉత్పాట్య భస్మీకరణే సర్వే తిష్ఠన్తు వాన

రాః, తస్య యాదృగ్బలం దృష్టం రూపం ప్రహరణాని చ. వధి
ష్యతి పురం సర్వమేక స్తిష్ఠన్తు తే త్రయః, పశ్య వానరసేనాం
తామసంఖ్యాతాం ప్రపూరితామ్. గర్జన్తి వానరాస్తత్ర
పశ్య పర్వతసన్నిభాః, న శక్యాస్తే గణయితుం ప్రాధాన్యేన
బ్రవీమి తే ఏష యోఽభిముఖో లఙ్కాం నదం స్తిష్ఠతి వానరః,
యూథపానాం సహస్రాణాం శతేన పరివారితః. సుగ్రీవసేనాధి
పతిర్నీలో నామాగ్నినన్దనః, ఏష పర్వతశృఙ్గాభః పద్మకిఞ్జల్క
సన్నిభః. స్ఫోటయత్యభిసంరబ్ధో లాఙ్గూలఞ్చ పునఃపునః, యువ
రాజోఽఙ్గదో నామ వాలిపుత్రోఽతివీర్యవాన్. ౩౦. యేనదృ
ష్టా జనకజా రామస్యాతీవ వల్లభా, హనూమానేష విఖ్యా
తో హతో యేన తవాత్మజః. శ్వేతో రజతసఙ్కాశో మహా
బుద్ధిపరాక్రమః, తూర్ణం సుగ్రీవమాగమ్య పునర్గచ్ఛతి వా
నరః యస్త్వేష సింహసఙ్కాశః పశ్యత్యతులవిక్రమః, రమ్భో
నామ మహాసత్త్వో లఙ్కాం నాశయితుం క్షమః. ఏష పశ్యతి
వై లఙ్కాం దిధక్షన్నివ వానరః, శరభో నామ రాజేన్ద్ర
కోటియూథపనాయకః. పనసశ్చ మహావీర్యో మైన్దశ్చ ద్వి
విద స్తథా, నలశ్చ సేతుకర్తాసౌ విశ్వకర్మసుతో బలీ. వాన
రాణాం వర్ణనే వా సఙ్ఖ్యానే వా క ఈశ్వరః, శూరాస్సర్వే
మహాకాయాస్సర్వే యుద్ధాభికాఙ్క్షిణః. శక్తాస్సర్వే చూర్ణయి
తుం లఙ్కాం రక్షోగణైస్సహ, ఏతేషాం బలసంఖ్యానం ప్ర
త్యేకం వచ్మి తే శృణు. ఏషాం కోటిసహస్రాణి నవ పఞ్చ సప్త
చ, తథా శఙ్ఖసహస్రాణి తథాఽర్బుదశతాని చ. సుగ్రీవసచి
వానాం తే బలమేతత్ప్రకీర్తితమ్, అన్యేషాం తు బలం నాహం
వక్తుం శక్తోఽస్మి రావణ. రామో న మానుషస్సాక్షాదాది

నారాయణః పరః, సీతా సాక్షాజ్జగద్ధేతుశ్చిచ్ఛక్తిర్జగదాత్మికా.
౭౦. తాభ్యామేవ సముత్పన్నం జగత్ స్థావరజఙ్గమమ్ తస్మా
ద్రామశ్చ సీతా చ జగత స్తస్థుషశ్చ తౌ, పితరౌ పృథివీపాల
తయోర్వైరీ కథం భవేత్, అజానతా త్వయానీతా జగన్మా
తైవ జానకీ. క్షణనాశిని సంసారే శరీరే క్షణభఙ్గురే, పఞ్చభూ
తాత్మకే రాజంశ్చతుర్వింశతితత్త్వకే. మలమాంసాస్థిదుర్గన్ధభూ
యిష్ఠేఽహం కృతాలయే, కైవాస్థా వ్యతిరిక్తస్య కాయే తవ
జడాత్మకే. యత్కృతే బ్రహ్మహత్యాదిపాతకాని కృతాని తే,
భోగభోక్తా తు యో దేహస్స దేహోఽత్ర పతిష్యతి పుణ్య
పాపే సమాయాతో జీవేన సుఖదుఃఖయోః, కారణే దేహ
యోగాది నాత్మనః కురుతోఽనిశమ్. యావద్దేహోఽస్మి కర్తాస్మీ
త్యాత్మాహం కురుతేఽవశః, అధ్యాసాత్తావదేవ స్యాజ్జన్మనా
శాదిసమ్భవః. తస్మాత్త్వం త్యజ దేహాదావభిమానం మహామతే,
ఆత్మాతినిర్మలశ్శుద్ధో విజ్ఞానాత్మాఽచలోఽవ్యయః స్వాజ్ఞానవశ
తో బన్ధం ప్రతిపద్య విముహ్యతి, తస్మాత్త్వం శుద్ధభావేఽజ్ఞాత్వా
త్మానం సదా స్మర. విరతిం భజ సర్వత్ర పుత్రదారగృహాదిషు,
నిరయేష్వపి భోగస్స్యాచ్ఛ్వసూకరతనావపి ౮౦. దేహంలబ్ధ్వా
వివేకాఢ్యం ద్విజత్వం చ విశేషతః, తత్రాపి భారతే వర్షే కర్మ
భూమౌ సుదుర్లభమ్. కోవిద్వానాత్మసాత్కృత్వా దేహం
భోగానుగో భవేత్, అతస్త్వం బ్రాహ్మణో భూత్వా పౌలస్త్య
తనయస్సుధీః. అజ్ఞానీవ సదాభోగానను ధావసి కిం ముధా,
ఇతఃపరం వా త్యక్త్వా త్వం సర్వసఙ్గం సమాశ్రయ. రామమేవ
పరాత్మానం భక్తిభావేన సర్వదా, సీతాం సమర్ప్య రామాయ
తత్పాదానుచరో భవ. విముక్తస్సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం

ప్రయాస్యసి, నోచేద్గమిష్యసేఽధోఽధః పునరావృత్తివర్జితః. అఙ్గీకురుష్వ మద్వాక్యం హితమేవం దదామి తే. సత్సఙ్గతిం కురు భజస్వ హరిం శరణ్యం శ్రీరాఘవం మరకతోపలకాన్తికాన్తమ్, సీతాసమేతమనిశం ధృతచాపబాణం సుగ్రీవ లక్ష్మణవిభీషణసేవితాఙ్ఘ్రిమ్. ౫౬.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. శ్రుత్వాశుకముఖోద్గీతం వాక్యమజ్ఞాననాశనమ్,రావణఃక్రోధతామ్రాక్షో దహన్నివతమబ్రవీత్. అనుజీవ్యసి దుర్బుద్ధే గురువద్భాషసే కథమ్, శాసితాఽహం త్రిజగతాం త్వం మాం శిక్షన్న లజ్జసే. ఇదానీమేవహన్మి త్వాం కిన్తు పూర్వకృతం తవ, స్మరామి తేన రక్షామి త్వాం యద్యపి వధోచితమ్. ఇతో గచ్ఛ విమూఢ త్వమేవం శ్రోతుం నమేక్షమమ్,మహాప్రసాద ఇత్యుక్త్వా వేపమానో గృహం యయౌ. శుకోఽపి బ్రాహ్మణః పూర్వం బ్రహ్మిష్ఠో బ్రహ్మవిత్తమః,వానప్రస్థవిధానేన వనే తిష్ఠన్ స్వకర్మకృత్. దేవానామభివృద్ధ్యర్థం వినాశాయ సురద్విషామ్,చకారయజ్ఞవితతిమవిచ్ఛిన్నాం మహామతిః. రాక్షసానాం విరోధోఽభూచ్ఛుకో దేవహితోద్యతః, వజ్రదంష్ట్ర ఇతి ఖ్యాతస్తత్రైకో రాక్షసో మహాన్. అన్తరం ప్రేప్సురాతిష్ఠచ్ఛుకాపకరణోద్యతః, కదాచిదాగతోఽగస్త్యస్తస్యాశ్రమపదం మునేః. తేన సమ్పూజితోఽగస్త్యో భోజనార్థం నిమన్త్రితః, గతే స్నాతుం మునౌ కుమ్భసమ్భవే ప్రాప్య చాన్తరమ్. అగస్త్యరూపధృక్ సోఽపి రాక్షసశ్శుకమబ్రవీత్, యది

దాస్యసి మే బ్రహ్మన్ భోజనం దేహి సామిషమ్. ౧౦. బహు
కాలం న భుక్తం మే మాంసం ఛాగాఙ్గసమ్భవమ్, తథేతి కార
యామాస మాంసభోజ్యం సవిస్తరమ్. ఉపవిష్టే మునౌ భోక్తుం
రాక్షసోఽతీవ సున్దరమ్, శుకభార్యావపుర్ధృత్వా తాం చాన్త
ర్మోహయన్ఖలః. నరమాంసం దదౌ తస్మై సుపక్వం బహువిస్త
రమ్, దత్త్వైవాన్తర్దధే రక్షస్తతో దృష్ట్వా చుకోప సః. అమే
ధ్యం మానుషం మాంస మగస్త్యశ్శుకమబ్రవీత్, అభక్ష్యం
మానుషం మాంసం దత్తవానసి దుర్మతే. మహ్యం త్వం
రాక్షసో భూత్వా తిష్ఠ త్వం మానుషాశనః, ఇతి శప్తః పురో
భీత్యా ప్రాహాగస్త్యం మునే త్వయా. ఇదానీం భాషితం మేఽద్య
మాంసం దేహీతి విస్తరమ్. తథైవ దత్తం మే దేవ కిం మే శా
పం ప్రదాస్యసి. శ్రుత్వా శుకస్య వచనం ముహూర్తం ధ్యానమా
స్థితః, జ్ఞాత్వా రక్షఃకృతం సర్వం తతః ప్రాహ శుకం సుధీః, తవాప
కారిణా సర్వం రాక్షసేన కృతం త్విదమ్, అవిచార్యైవ మే దత్త
శ్శాపస్తే మునిసత్తమ. తథాపి మే వచోఽమోఘమేవమేవ భవి
ష్యతి, రాక్షసం వపురాస్థాయ రావణస్య సహాయకృత్. తిష్ఠ
తావద్యదా రామో దశాననవధాయ హి, ఆగమిష్యతి లఙ్కా
యాం సవిభీషణం వానరైస్సహ. ౨౦. ప్రేషితో రావణేన త్వం
చారో భూత్వా రఘూత్తమమ్, దృష్ట్వా శాపాద్వినిర్ముక్తో
బోధయిత్వా చ రావణమ్. తత్త్వజ్ఞానం తతో ముక్తః పరం
పదమవాప్స్యసి, ఇత్యుక్తోఽగస్త్యమునినా శుకో బ్రాహ్మణ
సత్తమః. బభూవ రాక్షసస్సద్యో రావణం ప్రాప్య సంస్థితః, ఇదా
నీం చారరూపేణ దృష్ట్వా రామం సహానుజమ్, రావణం తత్త్వ

విజ్ఞానం బోధయిత్వా పునర్గృహీతమ్, పూర్వవద్భ్రాన్తిమాన్భూత్వా స్థితో వైఖానసైస్సహ. తతస్సహాగమద్వృద్ధో మాల్యవాన్రాక్షసో మహాన్, బుద్ధిమాన్నీతినిపుణో రాజ్ఞో మాతుః ప్రియః పితా. ప్రాహ తం రాక్షసం వీరం ప్రశాన్తేనాన్తరాత్మనా, శృణు రాజన్వచో మేఽద్య శ్రుత్వా కురు యథేప్సితమ్. యదా ప్రవిష్టా నగరీం జానకీ రామవల్లభా, తదాదిపుర్యాం దృశ్యన్తే నిమిత్తాని దశానన. ఘోరాణి నాశహేతూని తాని మే వదతశ్శృణు, ఖరస్తనితనిర్ఘోషా మేఘా అతిభయఙ్కరాః. శోణితేనాభివర్షన్తి లఙ్కాముష్ణేన సర్వదా, రుదన్తి దేవలిఙ్గాని స్విద్యన్తి ప్రచలన్తి చ. కాళికా పాణ్డురైర్దన్తైః ప్రహసత్యగ్రతః స్థితా, ఖరా గోషు ప్రజాయన్తే మూషకా నకులైస్సహ.
30. మార్జారేణ తు యుధ్యన్తి పన్నగా గరుడేన తు, కరాలో వికటో ముణ్డః పురుషః కృష్ణపిఙ్గలః. కాలో గృహాణి సర్వేషాం కాలే కాలేఽన్వవేక్షతే, ఏతాన్యన్యాని దృశ్యన్తే నిమిత్తాన్యుద్భవన్తి చ. అతః కులస్య రక్షార్థం శాన్తిం కురు దశానన, సీతాం సత్కృత్య సధనాం రామాయాశు ప్రయచ్ఛ భో. రామం నారాయణం విద్ధి విద్వేషం త్యజ రాఘవే, యత్పాదపోతమాశ్రిత్య జ్ఞానినో భవసాగరమ్, తరన్తి భక్తిపూతాన్తాస్తతో రామో న మానుషః, భజస్వ భక్తిభావేన రామం సర్వహృదాలయమ్. యద్యపి త్వం దురాచారో భక్త్యా పూతో భవిష్యసి, మద్వాక్యం కురు రాజేన్ద్ర కులకౌశలహేతవే. తచ్ఛ్రుత్వా మాల్యవతో వాక్యం హితముక్తం దశాననః, న శుశ్రూషయతి దుష్టాత్మా కాలస్య వశమాగతః. మానవం కృపణం రామమేకం శాఖామృగాశ్రయమ్,

సమర్థంమన్యసే కేనహీనం పిత్రాముని ప్రియమ్. రామేణప్రేషితో
నూనం భాషసే త్వమసర్గలమ్, గచ్ఛ వృద్ధోఽసి బన్ధుస్త్వం
బోధం సర్వం త్వయోదితమ్. ఇతో పత్యార్ణవదవీం దహాత్యేత
ద్వచస్తవ, ఇత్యుక్త్వా సర్వసచివైస్సహితః ప్రస్థితస్తదా. ౪౦.
ప్రాసాదాగ్రే సమాసీనః పశ్యన్వానరసైనికాన్, యుద్ధాయా
యోజయత్సర్వరాక్షసాన్సముపస్థితాన్. రామోఽపి ధనురా
దాయ లక్ష్మణేన సమావృతమ్, దృష్ట్వా రావణమాసీనం కోపేన
కలుషీకృతః. కిరీటినం సమాసీనం మన్త్రిభిః పరివేష్టితమ్, శశా
ఙ్కార్ధనిభేనైవ బాణేనైకేన రాఘవః. శ్వేతచ్ఛత్రసహస్రాణి
కిరీటదశకం తథా, చిచ్ఛేద నిమిషార్ధేన తదద్భుతమివాభవత్.
లజ్జితో రావణస్తూర్ణం వివేశ భవనం స్వకమ్, ఆహూయ రా
క్షసాన్ సర్వాన్ప్రహస్తప్రముఖాన్బలః. వానరైస్సహ యుద్ధా
య నోదయామాస సత్వరః, తతో భేరీమృదఙ్గాద్యైః పణవా
నకగోముఖైః. మహిషోష్ట్రైః ఖరైస్సింహైర్ద్విపైభిః కృతవా
హనాః, ఖడ్గ శూల ధనుః పాశ శక్తితోమరశక్తిభిః ఉత్థితా
స్సర్వతో లఙ్కాం ప్రతిద్వారముపాయయుః, తత్పూర్వమేవ
రామేణ నోదితావానరర్షభాః. ఉద్యమ్యగిరిశృఙ్గాణి శిఖరాణి
మహాంతి చ, తరూంశ్చోత్పాట్య వివిధాన్యుద్ధాయ హరియూ
థపాః. ప్రేక్షమాణా రావణస్య తాన్యనీకాని భాగశః, రాఘ
వప్రియకామార్థం లఙ్కామారురుహుస్తదా. ౫౦. తే
ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ ముష్టిభిశ్చ ప్లవఙ్గమాః, శతస్సహస్ర
యూథాశ్చ కోటియూథాశ్చ యూథపాః. కోటీశతయుతా
శ్చాన్యే రురుధున్నగరం భృశమ్, ఆప్లవన్తః ప్లవన్తశ్చ గర్జ

న్తశ్చ ప్లవఙ్గమాః. రామో జయత్యతిబలో లక్ష్మణశ్చ మహా
బలః, రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణానుపాలితః. ఇత్యేవం
ఘోషయన్తశ్చ సమం యుయుధిరేఽరిభిః, హనూమానఙ్గద
శ్చైవ కుముదో నీల ఏవ చ. నలశ్చ శరభశ్చైవ మైన్దో
ద్వివిద ఏవ చ, జామ్బవాన్దధివక్త్రశ్చ కేసరీ తార ఏవ చ. అన్యే
చ బలినస్సర్వే యూథపాశ్చ ప్లవఙ్గమాః, ద్వారాణ్యుత్ప్లుత్య
లఙ్కాయాస్సర్వతో రురుధుర్భృశమ్. తదా వృక్షైర్మహా
కాయాః పర్వతాగ్రైశ్చ వానరాః, నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి న
ఖైర్దన్తైశ్చ వేగితాః. రాక్షసాశ్చ తదా భీమా ద్వారేభ్యస్స
ర్వతో రుషా, నిర్గత్య భిన్దిపాలైశ్చ ఖడ్గైశ్శూలైః పరశ్వధైః.
నిజఘ్నుర్వానరానీకం మహాకాయా మహాబలాః, రాక్షసాం
శ్చ తథా జఘ్నుర్వానరా జితకాశినః. తథా బభూవ సమరో
మాంసశోణితకర్దమః, రక్షసాం వానరాణాఞ్చ సంబభూవా
ద్భుతోపమః. తే హయైశ్చ గజైశ్చైవ రథైః కాఞ్చనసన్ని
భైః. ౬౦ రక్షోవ్యాఘ్రా యుయుధిరే నాదయన్తో దిశో దశ,
రాక్షసాశ్చ కపీన్ద్రాశ్చ పరస్పరజయైషిణః. రాక్షసాన్వానరా జ
ఘ్నుర్వానరాంశ్చైవ రాక్షసాః, రామేణ విష్ణునా దృష్టా హ
రయో దివిజాంశజాః. బభూవుర్బలినో హృష్టాస్తదా పీతా
మృతా ఇవ, సీతాభిమర్శపాపేన రావణేనాభిపాలితాన్. హత
శ్రీకాన్హతబలాన్ రాక్షసాన్ జఘ్నురోజసా, చతుర్థాంశా
వశేషేణ నిహతం రాక్షసం బలమ్. స్వసైన్యం నిహతం దృ
ష్ట్వా మేఘనాదోఽథ దుష్టధీః, బ్రహ్మదత్తవరశ్శ్రీమానన్తర్ధా
నం గతోఽసురః సర్వాస్త్రకుశలో వ్యోమ్ని బ్రహ్మాస్త్రేణ స
మన్తతః, నానావిధాని శస్త్రాణి వానరానీకమర్దయన్. వవర్ష

శరజాలాని తదద్భుతమివాఽభవత్, రామోఽపి మానయ న్బ్రాహ్మమస్త్రమస్త్రవిదాం వరః. క్షణం తూష్ణీమువాసాథ దదర్శ పతితం బలమ్, వానరాణాం రఘుశ్రేష్ఠశ్చుకోపానలసన్నిభః. చాపమానయ సౌమిత్రే బ్రహ్మాస్త్రేణాసురం క్షణాత్, భస్మీకరోమి మే పశ్య బలమద్య రఘూత్తమ. మేఘనాదోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా రామవాక్యమతంద్రితః, తూర్ణం జగామ నగరం మాయయా మాయినోఽసురః. ౭౦. పతితం వానరానీకం దృష్ట్వా రామోఽతిదుఃఖితః, ఉవాచ మారుతిం శీఘ్రం గత్వా క్షీరమహోదధిమ్. తత్ర ద్రోణగిరిర్నామ దివ్యౌషధిసముద్భవః, తమానయ ద్రుతం నత్వా సంజీవయ మహామతే, వానరౌఘాన్మహాసత్త్వాన్కీర్తిస్తే సుస్థిరా భవేత్. ఆజ్ఞాపమాణమిత్యుక్త్వా జగామానిలనన్దనః. ఆనీయ చ గిరిం సర్వాన్వానరాన్వానరర్షభః, జీవయిత్వా పునస్తత్ర స్థాపయిత్వాయయౌ ద్రుతమ్. పూర్వవద్భైరవం నాదం వానరాణాం బలౌఘతః, శ్రుత్వా విస్మయమాపన్నో రావణో వాక్యమబ్రవీత్. రాఘవో మే మహాన్ శత్రుః ప్రాప్తో దేవవినిర్మితః, హన్తుం తం సమరే శీఘ్రం గచ్ఛన్తు మమ యూథపాః. మన్త్రిణో బాన్ధవా శూరా యే చ మత్ప్రియకాఙ్క్షిణః, సర్వే గచ్ఛన్తు యుద్ధాయ త్వరితం మమ శాసనాత్. యే న గచ్ఛన్తి యుద్ధాయ భీరవః ప్రాణవిప్లవాత్, తాన్హనిష్యామ్యహం సర్వాన్మచ్ఛాసనపరాఙ్ముఖాన్. తచ్ఛ్రుత్వాభయసంత్రస్తా నిర్జగ్మూ రణకోవిదాః, అతికాయః ప్రహస్తశ్చ మహానాదమహోదరౌ. దేవశత్రుర్నికుమ్భశ్చ దేవాన్తకనరాన్తకౌ, అపరే బలినస్సర్వే యయుర్యుద్ధాయ వానరైః.

౮౦. ఏతే చాన్యే చ బహవశ్శూరాశ్శతసహస్రశః, ప్రవిశ్య వానరం సైన్యం మమన్థుర్బలదర్పితాః। భుశుణ్డిభిన్దిపాలైశ్చ బాణైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః, అన్యైశ్చ వివిధైరస్త్రైర్నిజఘ్నుర్హరియూథపాన్. తే పాదపైః పర్వతాగ్రైర్నఖదంష్ట్రైశ్చ ముష్టిభిః, ప్రాణైర్వ్యమోచయామాసుస్సర్వరాక్షసయూథపాన్. రామేణ నిహతాః కేచిత్సుగ్రీవేణ తథా పరే, హనూమతా చాఙ్గదేన లక్ష్మణేన మహాత్మనా. యూథపైర్వానరాణాం తే నిహతాస్సర్వరాక్షసాః, రామతేజస్సమావిశ్య వానరా బలినోఽభవన్. రామశక్తివిహీనానామేవం శక్తిః కుతో భవేత్, సర్వేశ్వరస్సర్వమయో విధాతా మాయామనుష్యత్వవిడమ్బనేన, సదా దానందమయోఽపి రామో యుద్ధాదిలీలాం వితనోతి మాయామ్. ౮౬.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే యుద్ధకాణ్డే పఞ్చమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. శ్రుత్వా యుద్ధే బలం నష్టమతికాయముఖం మహత్, రావణో దుఃఖసన్తప్తః క్రోధేన మహతా వృతః. నిధాయేన్ద్రజితం లఙ్కారక్షణార్థం మహాద్యుతిః, స్వయం జగామ యుద్ధాయ రామేణ సహ రాక్షసః. దివ్యం స్యన్దనమారుహ్య సర్వశస్త్రాస్త్రసంయుతమ్, రామమేవాభిదుద్రావ రాక్షసేన్ద్రో మహాబలః. వానరాన్బహుశో హత్వా బాణై రాశీవిషోపమైః, పాతయామాస సుగ్రీవప్రముఖాన్యూథనాయకాన్. గదాపాణిం మహాసత్త్వం తత్ర దృష్ట్వా విభీషణమ్, ఉత్స

సృజ మహాశక్తిం మయదత్తాం విభీషణే. తామాపతన్తీమా
లోక్య విభీషణవిఘాతినీమ్, దత్తాభయోఽయం రామేణావధా
ర్హో నాయమాసురః. ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణో భీమం చాపమా
దాయ వీర్యవాన్, విభీషణస్య పురతః స్థితోఽకమ్ప్య ఇవాచలః.
సా శక్తిర్లక్ష్మణతనుం వివేశ మోఘశక్తితః. యావన్త్యస్య శక్త
యో లోకే మాయయా సృజ్యన్తే హి. తా వై మాధారభూ
తస్య లక్ష్మణస్య మహాత్మనః, మాయాశక్త్యా హి వేత్తి కిం వా శేషాం
శస్య హరేస్తనోః. తథాపి మానుషం భావమాపన్నస్తదనుగ్ర
హతః, మూర్ఛితః పతితో భూమౌ తమాదాతుం దశాననః. ౧౦.
హస్తైస్తోలయితుం శక్తో న బభూవాతివిస్మితః, సర్వస్య జగత
స్సారం విరాజం పరమేశ్వరమ్. కథం లోకాశ్రయం విష్ణుం తోల
యేల్లఘురాక్షసః, గ్రహీతుకామం సౌమిత్రిం రావణం వీక్ష్య
మారుతిః. ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రకల్పేన ముష్టినా, తేన ముష్టి
ప్రహారేణ జానుభ్యామపతద్భువి. ఆస్యైశ్చ శ్రోత్రనేత్రైరు
ద్వమన్ రుధిరం బహు, విఘూర్ణమాననయనో రథోపస్థ ఉపావి
శత్. అథ లక్ష్మణమాదాయ హనూమాన్ రావణార్దితమ్,
ఆనయద్రామసామీప్యం బాహుభ్యాం పరిగృహ్య తమ్.
హనూమతస్సుహృత్త్వేన భక్త్యా చ పరమేశ్వరః. లఘుత్వమగ
మద్దేవో గురూణాం గురురప్యజః. సా శక్తిరపి తం త్యక్త్వా
జ్ఞాత్వా నారాయణాంశజమ్, రావణస్య రథం ప్రాగాద్రావణో
పి శనైస్తతః. సంజ్ఞామవాప్య జగ్రాహ బాణాసనమథోరుషా,
రామమేవాభిదుద్రావ దృష్ట్వా రామోఽపి తం క్రుధా. ఆరు
హ్య జగతాం నాథో హనూమన్తం మహాబలమ్, రథస్థం రావ

ణం దృష్ట్వా అభిదుద్రావ రాఘవః. జ్యాశబ్దమకరోత్ తీవ్రం వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురమ్, రామో గమ్భీరయా వాచా రాక్షసే న్ద్రమువాచ హ. ౨౦. రాక్షసాధమ తిష్ఠాద్య క్వ గమిష్యసి మేపురః, కృత్వాపరాధమేవం మే సర్వత్ర సమదర్శినః. యేనబాణేన నిహతా రాక్షసాస్తే జనాలయే, తేనైవ త్వాంహనిష్యామి తిష్ఠాద్య మమ గోచరే. శ్రీరామస్య వచశ్శ్రుత్వా రావణో మారుతాత్మజమ్, వహన్తం రాఘవం సక్రోధ శరైస్తీక్ష్ణైరతాడ యత్. హతస్యాపిశరైస్తీక్ష్ణైర్వాయుసూనోస్స్వతేజసా, వ్యవ ర్ధత పునస్తేజో ననర్ద చ మహాకపిః. తతోదృష్ట్వా హనూమన్తం సవ్రణం రఘుసత్తమః, క్రోధమాహారయామాస కాలరుద్ర ఇవాపరః. సాశ్వం రథం ధ్వజం సూతం శస్త్రౌఘం ధనురఞ్జసా, ఛత్త్రం పతాకాం తరసాచిచ్ఛేద శితసాయకైః. తతో మహా శరేణాశు రావణం రఘుసత్తమః, వివ్యాధ వజ్రకల్పేనపాకారి రివ పర్వతమ్. రామబాణహతో వీరశ్చచాల చ ముమోహ చ, హస్తాన్నిపతితశ్చాపస్తం సమీక్ష్య రఘూత్తమః. అర్ధచన్ద్రేణ చిచ్ఛేద తత్కిరీటం రవిప్రభమ్, అనుజానామి గచ్ఛ త్వమి దానీం బాణపీడితః. ప్రవిశ్య లఙ్కామాశ్వస్య శ్వః పశ్యసి బలం మమ, రామబాణేన సంవిద్ధో హతదర్పోఽథ రావణః. ౩౦ మహత్యాలజ్జయా యుక్తోలఙ్కాం ప్రావిశదాతురః, రామోఽపి లక్ష్మణం దృష్ట్వా మూర్ఛితం పతితం భువి. మానుషత్వముపా శ్రిత్య లీలయాఽనుశుశోచ హ, తతః ప్రాహ హనూమన్తం వత్స జీవయ లక్ష్మణమ్. మహౌషధీస్సమానీయ పూర్వవద్వాన రానపి, తథేతి రాఘవేణోక్తో జగామాశు మహాకపిః.

హనూమాన్వాయువేగేన క్షణాత్తీర్త్వా మహోదధిమ్, ఏతస్మి
న్నన్తరే చారా రావణాయ న్యవేదయన్. రామేణ ప్రేషితో
దేవ హనూమాన్క్షీరసాగరమ్, గతో నేతుం లక్ష్మణస్య జీవ
నార్థం మహౌషధీః. శ్రుత్వా తచ్చారవచనం రాజా చిన్తాపరో
ఽభవత్, జగామ రాత్రావేకాకీ కాలనేమిగృహం క్షణాత్.
గృహాగతం సమాలోక్య రావణం విస్మయాన్వితః, కాలనేమి
రువాచేదం ప్రాఞ్జలిస్భయవిహ్వలః, అర్ఘ్యాదికం తతః కృత్వా
రావణస్యాగ్రతః స్థితః. కిం తే కరోమి రాజేన్ద్ర కిమాగమనకా
రణమ్, కాలనేమిమువాచేదం రావణో దుఃఖపీడితః. మమాపి
కాలవశతః కష్టమేతదుపస్థితమ్, మయా శక్త్యా హతో వీరో
లక్ష్మణః పతితో భువి. తం జీవయితుమానేతుమోషధీర్హ
నుమాన్ గతః, యథా తస్యభవేద్విఘ్నం తథా కురు మహా
మతే. ౪౦. మాయయా మునివేషేణ మోహయస్వ మహాక
పిమ్, కాలాత్యయో యథాభూయాత్తథా కృత్వైహి మందిరే
రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా కాలనేమిరువాచ తమ్, రావణేశ
వచో మేఽద్య శృణు ధారయ తత్త్వతః. ప్రియం తే కరవా
ణ్యేవ న ప్రాణాన్ధారయామ్యహమ్, మారీచస్య యథాఽరణ్యే
పురా భూన్మృగరూపిణః. తథైవ మే న సన్దేహో భవిష్యతి
దశానన, హతాః పుత్త్రాశ్చపౌత్త్రాశ్చ బాన్ధవా రాక్షసాశ్చ
తే. ఘాతయిత్వాఽసురకులం జీవితేనాపి కిం తవ, రాజ్యేన వా
సీతయావా కిం దేహేన జడాత్మనా. సీతాంప్రయచ్ఛ రామా
యరాజ్యందేహి విభీషణే, వనం యాహి మహాబాహో రమ్యం
మునిగణాశ్రయమ్. స్నాత్వా ప్రాతశ్శుభజలే కృత్వా సన్ధ్యా

వైరభావవినిర్ముక్తం శుద్ధం నిర్మలలక్షణమ్, తస్మిన్మహాశ్రమే
రమ్యే కాలనేమిస్స రాక్షసః. ఇన్ద్రియోగం సమాస్థాయ చకార
శివపూజనమ్, హనూమానభివాద్యాహ గౌరవేణ మహాసురమ్.
భగవన్రామదూతోఽహం హనూమాన్నామనామతః, రామకా
ర్యేణ మహతా క్షీరాబ్ధిం గన్తుముద్యతః, తృష్ణా మాం బాధతే
బ్రహ్మన్నుదకం కుత్ర విద్యతే, యథేచ్ఛం పాతుమిచ్ఛామి కథ్య
తాం మే మునీశ్వర. తచ్ఛ్రుత్వా మారుతేర్వాక్యం కాలనేమి
స్తమబ్రవీత్, కమణ్డలుగతం తోయం మమ త్వం పాతుమర్హసి.
భుక్త్వా చేమాని పక్వాని ఫలాని తదనన్తరమ్, నివసస్వ సుఖే
నాత్ర నిద్రామేహి త్వరాస్తు మా. భూతం భవ్యం భవిష్యం
చ జానామి తపసా స్వయమ్, ఉత్థితో లక్ష్మణస్సర్వే వానరా
రామవీక్షితాః. తచ్ఛ్రుత్వా హనుమానాహ కమణ్డలుజలేన
మే, న శామ్యత్యధికా తృష్ణా తతో దర్శయ మే జలమ్. తథే
త్యాజ్ఞాపయామాస వటుం మాయావికల్పితమ్, వటో దర్శయ
విస్తీర్ణం వాయుసూనోర్జలాశయమ్. నిమీల్య చాక్షిణీ తోయం
పీత్వా గచ్ఛ మమాన్తికమ్, ఉపదేక్ష్యామి తే మన్త్రం యేన
ద్రక్ష్యసి చౌషధీః. ౨౦. తథేతి దర్శితం శీఘ్రం వటునా సలిలా
శయమ్, ప్రవిశ్య హనుమాంస్తోయమపిబన్మీలితేక్షణః. తతశ్చా
గత్య మకరీ మహామాయా మహాకపిమ్, అగ్రసత్తం మహావేగా
న్మారుతిం ఘోరరూపిణీ. తతో దదర్శ హనుమాన్ గ్రసన్తీం
మకరీం రుషా, దారయామాస హస్తాభ్యాం వదనం సా మమార
హ. తతోఽన్తరిక్షే దదృశే దివ్యరూపధరాఙ్గనా, ధాన్యమా
లీతి విఖ్యాతా హనూమన్తమథాబ్రవీత్. త్వత్ప్రసాదాదహం
శాపాద్విముక్తాఽస్మి కపీశ్వర, శప్తాఽహం మునినా పూర్వమ

ప్సరాః కారణాన్తరే. అత్రాశ్రమే యస్త్వతే దృష్టః కాలనేమిర్మహా
సురః, రావణప్రహితో మార్గే విఘ్నం కర్తుం తవానఘ. ముని
వేషధరో నాసౌ మునిర్విప్రవిహింసకః, జహీమం త్వం గచ్ఛ శీఘ్రం
ద్రోణాచల మనుత్తమమ్. గచ్ఛామ్యహం బ్రహ్మలోకం త్వత్స్ప
ర్శాద్ధతకల్మషా, ఇత్యుక్త్వా సాయయౌ స్వర్గం హనూమాన
ప్యథాశ్రమమ్. ఆగతం తం సమాలోక్య కాలనేమిరభాషత, కిం
విలమ్బోసి మహతా తవవానరసత్తమ. గృహాణ మత్తో మన్త్రాం
స్త్వం దేహి మే గురుదక్షిణామ్, ఇత్యుక్తో హనుమాన్ముష్టిం
దృఢం బద్ధ్వాఽఽహ రాక్షసమ్. 30. గృహాణ దక్షిణామేతా
మిత్యుక్త్వా నిజఘాన తమ్, విసృజ్య మునివేషం స కాలనేమి
ర్మహాసురః. యుయుధే వాయుపుత్త్రేణ నానామాయావిధా
నతః, మహామాయికదూతోఽసౌ హనూమాన్మాయినాం రిపుః.
జఘానముష్టినా శీర్ష్ణి భగ్నమూర్ధా మమార సః, తతః క్షీరనిధిం
గత్వా దృష్ట్వా ద్రోణం మహాగిరిమ్. అదృష్ట్వా చౌషధీస్తత్ర
గిరిముత్పాట్య సత్వరః, గృహీత్వా వాయువేగేన గత్వా
రామస్య సన్నిధిమ్. ఉవాచ హనుమాన్రామమానీతోఽయం
మహాగిరిః, యద్యుక్తం కురు దేవేశ విలమ్బో నాత్ర యుజ్యతే
శ్రుత్వా హనూమతో వాక్యం రామస్సన్తుష్టమానసః, గృహీత్వా
చౌషధీశ్శీఘ్రం సుషేణేన మహామతిః. చికిత్సాం కారయామాస
లక్ష్మణాయ మహాత్మనే, తతస్సుప్తోత్థిత ఇవ బుద్ధ్వా ప్రోవాచ
లక్ష్మణః. తిష్ఠ తిష్ఠ క్వ గన్తాఽసి హన్మీదానీం దశానన, ఇతి బ్రువ
న్తమాలోక్య మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ రాఘవః. మారుతిం ప్రాహ
వత్సాద్యత్వత్ప్రసాదాన్మహాకపే, నిరామయం ప్రపశ్యామి

లక్ష్మణం భ్రాతరం మమ. ఇత్యుక్త్వా వానరైస్సార్థం సుగ్రీవేణ సమన్వితః, విభీషణమతే నైవ యుద్ధాయ సముపస్థితః. ౪౦. పాషాణైః పాదపైశ్చైవ పర్వతాగ్రైశ్చవానరాః, యుద్ధాయాభిముఖాభూత్వాయయుస్సర్వేయుయుత్సవః. రావణో విద్ధదే రామబాణైర్విద్ధో మహాసురః, మాతఙ్గ ఇవ సింహేన గరుడేనేవ పన్నగః. అభిభూతోఽగమద్రాజా రాఘవేణ మహాత్మనా, సింహాసనే సమావిశ్య రాక్షసానిదమబ్రవీత్. మానుషేణైవ మే మృత్యుమాహ పూర్వం పితామహః, మానుషోహిన మాం హన్తుం శక్తోఽస్తి భువికశ్చన. తతో నారాయణస్సాక్షాన్మానుషోఽభూన్న సంశయః. రామో దాశరథిర్భూత్వా మాం హన్తుం సముపస్థితః. అనరణ్యేన మత్పూర్వం శప్తోఽహం రాక్షసేశ్వరాః, ఉత్పత్స్యతే చ మద్వంశే పరమాత్మా సనాతనః. తేన త్వం పుత్రపౌత్రైశ్చ బాన్ధవైశ్చ సమన్వితః, హనిష్యసే న సన్దేహ ఇత్యుక్త్వా మాం దివంగతః స ఏవ రామస్సంజాతో మదర్థే మాం హనిష్యతి, కుమ్భకర్ణస్తు మూఢాత్మా సదా నిద్రావశం గతః. తం విబోధ్య మహాసత్త్వ మానయన్తు మమాన్తికమ్, ఇత్యుక్తాస్తే మహాకాయాస్తూర్ణం గత్వా తుయత్నతః. విబోధ్య కుమ్భశ్రవణం నిన్యూ రావణసన్నిధిమ్, నమస్కృత్య స రాజానమాసనోపరిసంస్థితః. ౫౦. తమాహ రావణో రాజా భ్రాతరం దీనయాగిరా, కుమ్భకర్ణ నిబోధ త్వం మహత్కష్టముపస్థితమ్. రామేణ నిహతాశ్శూరాః పుత్రాః పౌత్రాశ్చ బాన్ధవాః, కిం కర్తవ్య మిదానీం మే మృత్యుకాల ఉపస్థితే. ఏష దాశరథీ రామః సుగ్రీవసహితో బలీ, సముద్రం సబలస్తీర్త్వా మా

లం నః పరిక్ష్యతి. యే రాక్షసా ముఖ్యతమాస్తే హతాః వానరైర్యుధి, వానరాణాం క్షయం యుద్ధే న పశ్యామి కదాచన. నాశయస్వ మహాబాహో యదర్థం పరిబోధితః, భ్రాతస్తు రక్షే మహాసత్త్వ కురు కర్మ సుదుష్కరమ్ శ్రుత్వా తద్రావణేన్ద్రస్య వచనం పరిదేవితమ్, కుమ్భకర్ణో జహాసోచ్చైర్వచనం చేదమబ్రవీత్. పురా మన్త్రవిచారే తే గదితం యన్మయా నృప, తదద్యతాముపగతం ఫలం పాపస్య కర్మణః, పూర్వమేవ మయా ప్రోక్తో రామో నారాయణః పరః, సీతా చ యోగమాయేతి బోధితోఽపి న బుధ్యసే. ఏకదాఽహం వనే సాన్తో విశాలాయాం స్థితో నిశి,దృష్టో మయా మునిస్సాక్షాన్నారదో దివ్యదర్శనః. తమబ్రువం మహాభాగ కుతో గన్తాఽసి మే వద, ఇత్యుక్తో నారదః ప్రాహ దేవానాం మన్త్రణే స్థితః. ౬౦. తత్రోత్పన్నముదన్తం తే వక్ష్యామి శృణు తత్త్వతః, యువాభ్యాం పీడితా దేవాస్సర్వే విష్ణుముపాగతాః. ఊచుస్తే దేవదేవేశం స్తుత్వా భక్త్యా సమాహితాః, జహి రావణమక్షోభ్యం దేవ త్రైలోక్యకణ్టకమ్. మానుషేణ మృతిస్తస్య కల్పితా బ్రహ్మణా పురా, అతస్త్వం మానుషో భూత్వా జహి రావణకణ్టకమ్. తథేత్యాహ మహావిష్ణుస్సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః, జాతో రఘుకులే దేవో రామ ఇత్యభివిశ్రుతః. స హనిష్యతి వస్సర్వానిత్యుక్త్వా ప్రయయౌ మునిః, అతో జానీహి రామం త్వం పరం బ్రహ్మ సనాతనమ్. త్యజ వైరం భజస్వాద్య మాయామానుషవిగ్రహమ్, భజతో భక్తిభావేన ప్రసీదతి రఘూత్తమః. భక్తిర్జనిత్రీ జ్ఞానస్య భక్తిర్మోక్షప్రదాయినీ, భక్తిహీనేన యత్కించిత్కృతం సర్వమసత్సమమ్. అవతారాస్సుబహవో విష్ణో

క్రీడానుకారిణః, తేషాం సహస్రసదృశో రామో జ్ఞానమయ శ్శివః. రామం భజన్తి నిపుణా మనసా వచసాఽనిశమ్, అనాయాసేన సంసారం తీర్త్వా యాన్తి హరేః పదమ్. యే రామమేవ సతతం భువిశుద్ధసత్త్వా ధ్యాయన్తి తస్య చరితాని పఠంతి సన్తః, ముక్తాస్త ఏవ భవభోగమహాహిపాశైః సీతాపతేః పదమనంతసుఖం ప్రయాన్తి. ౨౦.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే సప్తమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ — కుమ్భకర్ణవచశ్శ్రుత్వా భ్రుకుటీవికటాననః, దశగ్రీవో జగాదేవమాసనాదుత్పతన్నివ త్వమానీతో న మే జ్ఞానబోధనాయ సుబుద్ధిమాన్, మయా కృతం సమీకృత్య యుధ్యస్వ యది రోచతే. నోచేద్గచ్ఛ సుషుప్త్యర్థం నిద్రా త్వాం బాధతేఽధునా, రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా కుమ్భకర్ణో మహాబలః. రుష్టోఽయమితి విజ్ఞాయ తూర్ణం యుద్ధాయ నిర్యయౌ, స లఙ్ఘయిత్వా ప్రాకారం మహాపర్వతసన్నిభః. నిర్యయౌ నగరాత్తూర్ణం భీషయన్హరిసైనికాన్, స ననాద మహానాదం సముద్రమభినాదయన్. వానరానాలయామాస బాహుభ్యాం భక్షయన్రుషా, కుంభకర్ణం తదా దృష్ట్వా సపక్షమివ పర్వతమ్. దుద్రువుర్వానరాస్సర్వే కాలాన్తకమివాఖిలాః, భ్రమన్తం హరివాహిన్యాం ముద్గరేణ మహాబలమ్. కాలయన్తం హరీన్వేగాద్భక్షయన్తం సమన్తతః, చూర్ణయన్తం ముద్గరేణ పాణిపాదైరనేకధా, కుమ్భకర్ణం తదా దృష్ట్వా గదా

పాణిర్విభీషణః, ననామ చరణౌ తస్య భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య బుద్ధిమాన్. విభీషణోఽహం భ్రాతుస్తే దయాం కురు మహామతే, రావణస్తు మయా భ్రాతర్బహుధా పరిబోధితః. ౧౦. సీతాం దేహీతి రామాయ రామస్సాక్షా జ్జనార్దనః, న శృణోతిచ మాం హన్తుం ఖడ్గముద్యమ్య చోత్థితవాన్. ధిక్త్వాం గచ్ఛేతి మాం హత్వా సదా పాపిభిరావృతః, చతుర్భిర్మన్త్రిభిస్సార్ధం రామం శరణమాగతః. తచ్ఛ్రుత్వా కుమ్భకర్ణోఽపి జ్ఞాత్వా భ్రాతరమాగతమ్, సమాలిఙ్గ్య చ వత్స త్వం జీవరామపదాశ్రయః. కులసంరక్షణార్థాయ రాక్షసానాం హితాయ చ, మహాభాగవతోఽసి త్వం పురా మే నారదాచ్ఛ్రుతమ్. గచ్ఛ తాత మమేదానీం దృశ్యతే న చ కిఞ్చన, మదీయో వా పరో వాపి మదమత్తవిలోచనః. ఇత్యుక్త్వోఽశ్రుముఖో భ్రాతుశ్చరణావభివన్ద్య సః, రామపార్శ్వముపాగత్య చిన్తాపర ఉపస్థితః. కుమ్భకర్ణోఽపి హస్తాభ్యాం పాదాభ్యాం వేపయన్ మహీమ్, చచార వానరీం సేనాం కాలయ న్గన్ధహస్తివత్. దృష్ట్వా తం రాఘవః క్రుద్ధో వాయవ్యం శస్త్రమాదరాత్, చిక్షేప కుమ్భకర్ణాయ తేన చిచ్ఛేద రక్షసః. సముద్గరం దక్షహస్తం తేన ఘోరం ననాద సః, స హస్తః పతితో భూమావనేకాన్మర్దయన్కపీన్. పర్యన్తమాశ్రితాస్సర్వే వానరా భయవేపితాః, రామరాక్షసయోర్యుద్ధం పశ్యన్తః పర్యవస్థితాః. ౨౦. కుమ్భకర్ణశ్ఛిన్నహస్తస్సాలముద్యమ్య వేగతః, సమరే రాఘవం హన్తుం దుద్రావ తమథాచ్ఛినత్. సాలేన సహితం వామహస్తమైన్ద్రేణ రాఘవః, ఛిన్నబాహుం తథాయాన్తం నర్దన్తం వీక్ష్య రాఘవః. ద్వావర్ధచన్ద్రౌ నిశితావాదాయాస్య పదద్వయమ్, చిచ్ఛేద పతితౌ పాదౌ

లఙ్కాద్వారి మహాస్వనా. నికృత్తపాణిపాదోఽపి కుమ్భకర్ణోఽతిభీషణః, బడబాముఖవద్వక్త్రం వ్యాదాయ రఘునన్దనమ్. అభిదుద్రావ నినదన్ రాహుశ్చన్ద్రమసం యథా, అపూరయచ్ఛితాగ్రైశ్చ సాయకైస్తద్రఘూత్తమః. శరపూరితవక్త్రోఽసౌ చుక్రోశాతిభయఙ్కరః. అథ సూర్యప్రతీకాశమైన్ద్రం శరమనుత్తమమ్. వజ్రాశనిసమం రామశ్చిక్షేపాసురమృత్యవే, స తత్పర్వతసఙ్కాశం స్ఫురత్కుణ్డలదంష్ట్రకమ్. చకర్త రక్షోఽధిపతేశ్శిరో వృత్రమివాశనిః, తచ్ఛిరః పతితం లఙ్కాద్వారి కాయో మహోదధౌ. శిరో న్యరోధయద్ద్వారం కాయో నక్రాన్వ్యచూర్ణయత్, తతో దేవాస్సఋషయో గన్ధర్వాః పన్నగాః ఖగాః. సిద్ధా యక్షా గుహ్యకాశ్చ అప్సరోభిశ్చ రాఘవమ్, ఈడిరే కుసుమాసారైర్వర్షన్తశ్చాభినన్దితాః. ౩౦. ఆజగామ తదా రామం ద్రష్టుం దేవమపీశ్వరః, నారదో గగనాత్తూర్ణం స్వభాసా భాసయన్ దిశః. రామమిన్దీవరశ్యామముదారాఙ్గం ధనుర్ధరమ్, ఈషత్తామ్రవిశాలాక్షమైన్ద్రాస్త్రాంచితబాహుకమ్. దయార్ద్రదృష్ట్యా పశ్యన్తం వానరాన్ శరపీడితాన్, దృష్ట్వా గద్గదయా వాచా భక్త్యా స్తోతుం ప్రచక్రమే.

నారద ఉవాచ. దేవదేవజగన్నాథ పరమాత్మన్సనాతన, నారాయణాఖిలాధార విశ్వసాక్షిన్నమోఽస్తు తే. విశుద్ధజ్ఞానరూపోఽపి త్వం లోకానతివఞ్చయన్, మాయయా మనుజాకారస్సుఖదుఃఖాదిమానివ. త్వం మాయయా గుహ్యమానస్సర్వేషాం హృది సంస్థితః, స్వయంజ్యోతిస్స్వభావస్త్వం వ్యక్త ఏవామలాత్మనామ్. ఉన్మీలయన్ సృజస్యేతన్నేత్రే రామ జగత్త్రయమ్,

ఉపసంహ్రియతే సర్వం త్వయా చక్షుర్నిమీలనాత్, యస్మి
న్సర్వమిదం భాతి యత్రైవైతచ్చరాచరమ్, యస్మాన్నకిఞ్చి
ల్లోకేఽస్మింస్తస్మై తే బ్రహ్మణే నమః. ప్రకృతిం పురుషం కాలం వ్య
క్తావ్యక్తస్వరూపిణమ్, యం జానన్తి మునిశ్రేష్ఠాస్తస్మై రామా
య తే నమః. వికారరహితం శుద్ధం జ్ఞానరూపం శ్రుతిర్జగౌ,
త్వాం సర్వజగదాకారమూర్తిం చాప్యాహ సాశ్రుతిః, విరోధే
దృశ్యతే దేవ వైదికో వేదవాదినామ్, నిశ్చయం నాధిగచ్ఛన్తి
త్వత్ప్రసాదం వినా బుధాః. మాయయా క్రీడతో దేవ న
విరోధో మనాగపి, రశ్మిజాలం రవేర్యద్వద్దృశ్యతే జలవద్భ్ర
మాత్. భ్రాన్తిజ్ఞానాత్తథా రామ త్వయి సర్వం ప్రకల్ప్యతే,
మనసో విషయో దేవ రూపం తే నిర్గుణం పరమ్. కథం దృశ్యం
భవేద్దేవ దృశ్యాభావే భజేత్కథమ్, అతస్త్వావతారేషు
రూపాణి నిపుణా భువి. భజన్తి బుద్ధిసమ్పన్నాస్తరన్త్యేవ భవా
ర్ణవమ్, కామక్రోధాదయస్తత్ర బహవః పరిపన్థినః. భీషయంతి
సదా చేతో మార్జారా మూషకం యథా,త్వన్నామ స్మరతాం
నిత్యం తద్రూపమపి మానసే. త్వత్పూజానిరతానాం తే కథా
మృతపరాత్మనామ్. త్వద్భక్తసఙ్గినాం రామ సంసారో గోష్ప
దాయతే. అతస్తే సగుణం రూపం ధ్యాత్వాఽహం సర్వదా
హృది, ముక్తశ్చరామి లోకేషు పూజ్యోఽహం సర్వదైవతైః
రామ త్వయా మహత్కార్యం కృతం దేవహితేచ్ఛయా,కుమ్భ
కర్ణవధేనాద్య భూభారోఽయం గతః ప్రభో, శ్వో హనిష్యతి
సౌమిత్రిరిన్ద్రజేతారమాహవే, హనిష్యసేఽథ రామ త్వం
పరశ్వో దశకన్ధరమ్. ౫౦. పశ్యామి సర్వం దేవేశ సిద్ధైస్సహ
నభోగతః,అనుగృహ్ణీష్వమాం దేవ గమిష్యామి సురాలయమ్.

ఇత్యుక్త్వా రామమామన్త్ర్య నారదో భగవానృషిః, యయౌ దేవైః పూజ్యమానో బ్రహ్మలోకమకల్మషమ్, భ్రాతరం నిహతం శ్రుత్వా కుమ్భకర్ణం మహాబలమ్, రావణశ్శోకసన్తప్తో రామేణాక్లిష్టకర్మణా. మూర్ఛితః పతితో భూమావుత్థాయ విలలాప హ, పితృవ్యం నిహతం శ్రుత్వా పితరం చాతివిహ్వలమ్. ఇంద్రజిత్ప్రాహ శోకార్తం త్యజ శోకం మహామతే, మయి జీవతి రాజేన్ద్రే మేఘనాదే మహాబలే. దుఃఖస్యావసరః కుత్ర దేవాన్తక మహామతే, వ్యేతు తే దుఃఖమఖిలం స్వస్థో భవ మహీపతే. సర్వం సమీకరిష్యామి హనిష్యామి చ వైరిపూన్, గత్వా నికుమ్భిలాం సద్యస్తర్పయిత్వా హుతాశనమ్, లబ్ధ్వా రథాదికం తస్మాదజేయోఽహం భవామ్యరేః, ఇత్యుక్త్వా త్వరితం గత్వా నిర్దిష్టం హవనస్థలమ్. రక్తమాల్యామ్బరధరో రక్తగన్ధానులేపనః, నికుమ్భిలాస్థలే మౌనీ హవనాయోపచక్రమే. విభీషణోఽథ తచ్ఛ్రుత్వా మేఘనాదస్య చేష్టితమ్, ప్రాహ రామాయ సకలం హోమారమ్భం దురాత్మనః. ౧౦. సమాప్యతే చేద్ధోమోఽయం మేఘనాదస్య దుర్మతేః, తదాఽజేయో భవేద్రామ మేఘనాదస్సురాసురైః. అతశ్శీఘ్రం లక్ష్మణేన ఘాతయిష్యామి రావణిమ్, ఆజ్ఞాపయ మయా సార్ధం లక్ష్మణం బలినాం వరమ్. హనిష్యతి న సన్దేహో మేఘనాదం తవానుజః. శ్రీరామచన్ద్ర ఉవాచ. అహమేవ గమిష్యామి హన్తుమిన్ద్రజితం రిపుమ్, ఆగ్నేయేన మహాస్త్రేణ సర్వరాక్షసఘాతినా. విభీషణోఽపి తం ప్రాహ నాసావన్యైర్నిహన్యతే, యస్తు ద్వాదశవర్షాణి నిద్రాహారవివర్జితః.

తేనైవ మృత్యుర్నిర్దిష్టో బ్రహ్మణాఽస్య దురాత్మనః, లక్ష్మణస్తు అయోధ్యాయా నిర్గమ్యాయాత్త్వయా సహ. తదాదినిద్రాహారాదీన్న జానాతి రఘూత్తమ, సేవార్థం తవ రాజేన్ద్రవిజ్ఞాతం సర్వమిదం మయా. తదాజ్ఞాపయ దేవేశ లక్ష్మణం త్వరయా మయా, హనిష్యతి స దుష్టాత్మా సత్వాదధరాధరః. త్వమేవ సాక్షాజ్జగతామధీశో నారాయణో లక్ష్మణ ఏవ శేషః, యువాం ధరాభారనివారణార్థం జాతౌ జగన్నాటక సూత్రధారౌ. ౨౮.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే యుద్ధకాణ్డే అష్టమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. విభీషణవచశ్శ్రుత్వా రామో వాక్యమథాబ్రవీత్, జానామి తస్య రౌద్రస్య మాయాం కృత్స్నాం విభీషణ. స హి బ్రహ్మాస్త్రవిచ్ఛూరో మాయావీచ మహాబలః, జానామి లక్ష్మణస్యాపి స్వరూపం మమ సేవనమ్. జ్ఞాత్వైవాసమహం తూష్ణీం భవిష్యత్కార్యగౌరవాత్, ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం ప్రాహ రామో జ్ఞానవతాం వరః. గచ్ఛ లక్ష్మణ సైన్యేన మహతా జహి రావణిమ్, హనూమత్ప్రముఖైస్సర్వైర్యూథపైస్సహ లక్ష్మణ. జామ్బవానృక్షరాజోఽయం సహసైన్యేన సంవృతః, విభీషణశ్చ సచివైస్సహ త్వామభియాస్యతి. అభిజ్ఞస్తస్య దేశస్య జానాతి వివరాణి సః. రామస్య వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్సవిభీషణః. జగ్రాహ కార్ముకం శ్రేష్ఠమన్యద్భీమపరాక్రమః, రామపాదామ్బుజం స్పృశ్య హృష్టస్సౌమిత్రిరబ్రవీత్. అద్య మత్కార్ముకాన్ముక్తాశ్శరా నిర్భిద్య రావణిమ్, గమి

ష్యన్తి హి పాతాలం స్నాతుం భోగావతీజలే. ఏవముక్త్వాస సౌమిత్రిః పరిక్రమ్య ప్రణమ్య తమ్, ఇన్ద్రజిన్నిధనాకాఙ్క్షీ యయౌ త్వరితవిక్రమః. వానరైర్బహుసాహస్రైర్హనుమాన్పృష్ఠతోఽన్వగాత్, విభీషణశ్చ సహితో మన్త్రిభిస్త్వరితం యయౌ. ౧౦. జామ్బవత్ప్రముఖా ఋక్షాస్సౌమిత్రింత్వరయా ఽన్వగుః, గత్వా నికుమ్భిలాదేశంలక్ష్మణో వానరైస్సహ. అప శ్యద్బలసంఘాతం దూరాద్రాక్షససంకులమ్, ధనురాయమ్య సౌమిత్రిర్యత్తోఽభూద్భూరివిక్రమః. అఙ్గదేన చ వీరేణ జామ్బవాన్రాక్షసాధిపః, తదా విభీషణః ప్రాహ సౌమిత్రిం పశ్యరాక్షసాన్. యదేతద్రాక్షసానీకం మేఘశ్యామం విలోక్యతే, అస్యానీకస్యమహతో భేదనేయత్నవాన్భవ. రాక్షసేన్ద్రసుతోఽప్యస్మిన్భిన్నే దృశ్యో భవిష్యతి, అభిద్రవాశు యావద్వై నైతత్కర్మ సమాప్యతే. జహి వీర దురాత్మానం హింసాపరమధార్మికమ్,విభీషణవచశ్శ్రుత్వా లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః. వవర్ష శరవర్షాణి రాక్షసేన్ద్రసుతం ప్రతి, పాషాణైః పర్వతాగ్రైశ్చ వృక్షైశ్చ హరియూథపాః. నిర్జఘ్నుస్సర్వతో దైత్యాం స్తేఽపివానరయూథపాన్, పరశ్వథై శ్శితైర్బాణై రసిభిర్యష్టితోమరైః. నిర్జఘ్నుర్వానరానీకం తదా శబ్దో మహానభూత్, స సంప్రహారస్తుములస్సంజజ్ఞే హరిరక్షసామ్. ఇన్ద్రజిత్స్వబలం సర్వం యుద్ధ్యమానం విలోక్యసః, నికుమ్భిలాం చ హోమం చ త్యక్త్వాశీఘ్రంవినిర్గతః. రథమారుహ్య సధనుఃక్రోధేన మహతాఽగమత్, సమాహూయ త్వాసౌమిత్రిం యుద్ధాయ రణమూర్ధని. సౌమిత్రే మేఘనాదోఽ

హం మయా జీవన్న మోక్ష్యసే, తత్ర దష్ట్వా పితృవ్యం స
ప్రాహ నిష్ఠురభాషిణమ్. ఇహైవజాతస్సంవృద్ధస్సాక్షాద్భ్రాతా
పితుర్మమ,యస్త్వం స్వజనముత్సృజ్యపరభృత్యత్వమాగతః,
కథం ద్రుహ్యసి పుత్రాయ పాపీయానసి దుర్మతిః, ఇత్యుక్త్వా
లక్ష్మణం దృష్ట్వా హనూమత్పృష్ఠసంస్థితమ్. ఉద్యదాయుధని
స్త్రింశే రథే మహతి సంస్థితః, మహాప్రమాణముద్యమ్య
ఘోరం విస్ఫారయన్ధనుః. అద్య వో మామకా బాణాః ప్రాణా
న్పాస్యన్తి వానరాః, తతశ్శరాన్ దాశరథిస్సన్ధాయామిత్రకర్శ
నః. ససర్జ రాక్షసేన్ద్రాయ క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్, ఇన్ద్రజిద్రక్తన
యనో లక్ష్మణం సముదైక్షత. శక్రాశనిసమస్పర్శైర్లక్ష్మణేనాహ
తశ్శరైః, ముహూర్తమభవన్మూఢః పునః ప్రత్యాహృతేన్ద్రి
యః.దదర్శావస్థితంవీరంవీరో దశరథాత్మజమ్,సోఽభిచక్రామసౌ
మిత్రింక్రోధసంరక్తలోచనః.శరాన్ధనుషి సన్ధాయ లక్ష్మణం చేద
మబ్రవీత్, యదితే ప్రథమే యుద్ధే న దృష్టో మే పరాక్రమః.
30. అద్య త్వాం దర్శయిష్యామి తిష్ఠేదానీంవ్యవస్థితః, ఇత్యు
క్త్వా సప్తభిర్బాణై రభివివ్యాధ లక్ష్మణమ్. దశభిశ్చ హనూ
మన్తం తీక్ష్ణధారైశ్శరోత్తమైః,తతః శరశతేనైవ సంప్రయుక్తే
న వీర్యవాన్. క్రోధద్విగుణసంరబ్ధోనిర్బిభేదవిభీషణమ్, లక్ష్మణో
ఽపితథా శత్రుం శరవర్షైరవాకిరత్. తస్య బాణైస్సుసంవిద్ధంకవ
చం కాఞ్చనప్రభమ్, వ్యశీర్యత రథోపస్థే తిలశః పతితంభువి.
తతశ్శరసహస్రేణ సంక్రుద్ధో రావణాత్మజః, విభేద సమరే వీరం
లక్ష్మణం భీమవిక్రమమ్, వ్యశీర్యతాపతద్దివ్యం కవచం లక్ష్మ

ణస్య చ, కృతప్రతికృతాన్యోన్యం బభూవతుర్భిద్రుతౌ. అభీ
క్ష్ణం నిశ్శ్వసన్తౌ తౌ యుధ్యేతాం తుములం పునః, శరసఙ్కృ
త్తసర్వాఙ్గౌ సర్వతో రుధిరోక్షితౌ. సుదీర్ఘకాలం తౌ వీరావ
న్యోన్యం నిశితైశ్శరైః, అయుధ్యేతాం మహాసత్త్వౌ జయాఽపజ
యవర్జితౌ. ఏతస్మిన్నన్తరే వీరో లక్ష్మణః పఞ్చభిశ్శరైః, రావణే
స్సారథిం సాశ్వం రథం చ సమచూర్ణయత్. చిచ్ఛేద కార్ముకం
తస్య దర్శయన్హస్తలాఘవమ్, సోఽన్యత్తు కార్ముకం భద్రం
సజ్యం చక్రే త్వరాన్వితః ౪౦. తచ్చాపమపి చిచ్ఛేద లక్ష్మణ
స్త్రిభిరాశుగైః, తమేవ ఛిన్నధన్వానంవివ్యాధానేకసాయకైః.
పునరన్యత్సమాదాయ కార్ముకం భీమవిక్రమః, ఇన్ద్రజిల్లక్ష్మణం
బాణైశ్శితైరాదిత్యసన్నిభైః. బిభేద వానరాన్సర్వాన్బాణైరా
పూరయన్ దిశః, తత ఐన్ద్రం సమాదాయ లక్ష్మణో రావణిం
ప్రతి. సన్ధాయాకృష్య కర్ణాన్తం కార్ముకం దృఢనిష్ఠురమ్,
ఉవాచ లక్ష్మణో వీరస్స్మరన్ రామపదామ్బుజమ్. ధర్మాత్మా సత్య
సన్ధశ్చ రామో దాశరథిర్యది, త్రిలోక్యామప్రతిద్వన్ద్వస్త
దైనం జహి రావణిమ్. ఇత్యుక్త్వా బాణమాకర్ణాద్విసృజ్య
తమజిహ్మగమ్, లక్ష్మణస్సమరే వీరస్ససర్జేన్ద్రజితం ప్రతి. సశిరస్స
శిరస్త్రాణం శ్రీమజ్జ్వలితకుణ్డలమ్, ప్రమథ్యేన్ద్రజితః కాయాత్పా
తయామాస భూతలే. తతః ప్రముదితా దేవాః కీర్తయన్తో
రఘూత్తమమ్, వవర్షుః పుష్పవర్షాణి స్తువన్తశ్చ ముహుర్ముహుః.
జహర్ష శక్రో భగవాన్సహ దేవైర్మహర్షిభిః, ఆకాశేఽపి చ దేవా
నాం శుశ్రువే దున్దుభిస్వనః. విమలం గగనం చాసీత్ స్థిరాఽభూద్వి
శ్వధారిణీ, నిహతం రావణిం దృష్ట్వా జయజల్పసమన్వితః. ౫౦.
గతశ్రమస్స సౌమిత్రిశ్శఙ్ఖమాపూరయద్రణే, సింహనాదం తతః

కృత్వా జ్యాశబ్దమకరోద్విభుః. తేన నాదేన సంహృష్టా వాన
రాశ్చ గతశ్రమాః, వానరేన్ద్రైశ్చ సహితస్సువక్ష్యభిహృష్టమా
నసైః. లక్ష్మణః పరితుష్టాత్మా దదర్శాభ్యేత్య రాఘవమ్, హనూ
మద్రాక్షసాభ్యాం చ సహితో వినయాన్వితః. వవన్దే భ్రాతరం
రామం జ్యేష్ఠం నారాయణం విభుమ్, త్వత్ప్రసాదాద్రఘుశ్రేష్ఠ
హతో రావణి రాహవే. శ్రుత్వా తల్లక్ష్మణాద్భక్త్యా తమాలిఙ్గ్య
రఘూత్తమః, మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ ముదితస్స్నేహామిదమబ్ర
వీత్. సాధు లక్ష్మణ తుష్టోఽస్మి కర్మ తే దుష్కరం కృతమ్.
మేఘనాదస్య నిధనే జితం సర్వమసన్దమ. అహోరాత్రైస్త్రిభిర్వీరః
కథంచిద్వినిపాతితః, నిస్సపత్నః కృతోఽస్మ్యద్య నిర్యాస్యతి హి
రావణః,పుత్రశోకాన్మయా యోద్ధుంతం హనిష్యామి రావణమ్,
మేఘనాదం హతం శ్రుత్వా లక్ష్మణేన మహాబలమ్. రావణః పతి
తో భూమౌ మూర్ఛితః పునరుత్థితః, విలలాపాతిదీనాత్మా పుత్ర
శోకేన రావణః. పుత్రస్య గుణకర్మాణి సంస్మరన్పర్యదేవయత్,
అద్య దేవగణాస్సర్వే లోకపాలా మహర్షయః. ఽం హతమిన్ద్ర
జితం జ్ఞాత్వా సుఖం స్వప్స్యన్తి నిర్భయాః, ఇత్యాది బహుళః
పుత్రలాలసో విలలాపహ. తతః పరమసంక్రుద్ధో రావణో రాక్ష
సాధిపః. ఉవాచ రాక్షసాన్సర్వాన్నినాశయిషు రాహవే. సపుత్ర
వధసంతప్తశ్శూరః క్రోధవశం గతః,సంవీక్ష్య రావణో బుద్ధ్యా
హన్తుం సీతాం ప్రదుద్రువే. ఖడ్గపాణిమథాయాన్తం క్రుద్ధం
దృష్ట్వా దశాననమ్, రాక్షసీమధ్యగా సీతా భయశోకాకులాఽ
భవత్. ఏతస్మిన్నన్తరే తస్య సచివో బుద్ధిమాన్ శుచిః, సుపా

న్ధ్యోనామ మేధావీ రావణంవాక్యమబ్రవీత్. నను నామ దశ
గ్రీవసాక్షాద్విశ్రవణానుజః, వేదవిద్యావ్రతస్నాతస్స్వకర్మపరి
నిష్ఠితః అనేకగుణసంపన్నః కథంస్త్రీవధమిచ్ఛసి, అస్మాభిస్సహితో
యుద్ధే హత్వారామం చ లక్ష్మణమ్. ప్రాప్స్యసే జానకీం శీఘ్రమి
త్యుక్తస్సన్న్యవర్తత. తతో దురాత్మా సుహృదా నివేదితం వచ
స్సుధర్మ్యంప్రతిగృహ్య రావణః, గృహం జగామాశు శుచా
విమూఢధీః పునస్సభాం చ ప్రయయౌ సుహృద్వృతః. ౭౦.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే నవమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. స విచార్య సభామధ్యే రాక్షసై
స్సహ మన్త్రిభిః, నిర్యయౌ యేఽవశిష్టాస్తై రాక్షసై స్సహరా
ఘవమ్. శలభశ్శలభైర్యుక్తః ప్రజ్వలన్తమివానలమ్, తతో రా
మేణ నిహతాస్సర్వే తే రాక్షసా యుధి. స్వయం రామేణ నిహ
తస్తీక్ష్ణబాణేనవక్షసి, వ్యథితస్త్వరితం లఙ్కాంప్రవివేశదశాన
నః. దృష్ట్వా రామస్య బహుశః పౌరుషం చాప్యమానుషమ్,
రావణో మారుతేశ్చైవ శీఘ్రం శుక్రాన్తికం యయౌ. నమస్కృ
త్య దశగ్రీవశ్శుక్రం ప్రాఞ్జలిరబ్రవీత్, భగవన్ రాఘవేణైవం
లఙ్కా రాక్షసయూథపైః. వినాశితా మహాదైత్యా నిహతాః
పుత్రబాన్ధవాః, కథం మే దుఃఖసన్దోహస్త్వయితిష్ఠతి సద్గురో.
ఇతి విజ్ఞాపితో దైత్యగురుః ప్రాహ దశాననమ్, హోమం కురు
ప్రయత్నేన రహసి త్వం దశానన. యది విఘ్నేన చేద్ధో
మే తర్హి హోమానలోత్థితాః, మహాన్ రథశ్చ వాహాశ్చ

చాపతూణీరసాయకాః, సమ్భవిష్యన్తి తైర్యుక్తస్త్వమజేయో
భవిష్యసి. గృహాణ మన్త్రాన్మద్దత్తాన్ గచ్ఛ హోమం కురు
ద్రుతమ్, ఇత్యుక్తస్త్వరితం గత్వా రావణో రాక్షసాధిపః.
౧౦. గుహాం పాతాలసదృశీం మన్దిరే స్వే చకార హ, లఙ్కా-
ద్వారకవాటాది బద్ధ్వా సర్వత్ర యత్నతః. హోమద్రవ్యాణి
సమ్పాద్య యాన్యుక్తాన్యాభిచారికే, గుహాం ప్రవిశ్య చైకాన్తే
మౌనీ హోమం ప్రచక్రమే. ఉత్థితం ధూమమాలోక్య
మహాన్తం రావణానుజః, రామాయ దర్శయామాస హోమ
ధూమం భయాకులః. పశ్య రామ దశగ్రీవో హోమం కర్తుం
సమారభత్, యది హోమసమాప్తిస్స్యాత్తదాఽజయ్యో భవి
ష్యతి. అతో విఘ్నాయ హోమస్య ప్రేషయాశు హరీశ్వరాన్,
తథేతి రామస్సుగ్రీవసమ్మతేనాఙ్గదం కపిమ్. హనూమత్ప్రము
ఖాన్వీరా నాదిదేశ మహాబలాన్, ప్రాకారం లఙ్ఘయిత్వా చ
గత్వా రావణమన్దిరమ్. దశకోట్యః ప్లవఙ్గానాం గత్వా మందిర
రక్షకాన్, చూర్ణయామాసురశ్వాంశ్చ గజాంశ్చ న్యహనన్క్ష
ణాత్. తతశ్చ సరమా నామ ప్రభాతే హస్తసంజ్ఞయా, విభీష
ణస్య భార్యా సా హోమస్థానమసూచయత్. గుహాపిధాన
పాషాణమఙ్గదః పాదఘట్టనైః, చూర్ణయిత్వా మహాసత్త్వః
ప్రవివేశ మహాగుహామ్. దృష్ట్వా దశాననం తత్ర మీలి
తాక్షం దృఢాసనమ్. తతోఽఙ్గదాజ్ఞయా సర్వే వానరా వివి
శుర్ద్రుతమ్. ౨౦. తత్ర కోలాహలం చక్రుస్తాడయన్తశ్చ సేవ
కాన్, సంభారాంశ్చిక్షిపుస్తత్ర హోమకుణ్డే సమన్తతః. స్రువ
మాచ్ఛిద్య హస్తాచ్చ రావణస్య బలాద్రుషా, తేనైవ సంజఘా
నాశు హనూమాన్ ప్లవగాగ్రణీః. ఘ్నన్తి దన్తైశ్చ కాష్ఠైశ్చ

వానరా స్తమిత స్తతః, న జహౌ రావణో ధ్యానం హతోఽపి
విజిగీషయా. ప్రవిశ్యాన్తఃపురే వేశ్మన్యఙ్గదో వేగవత్తరః,
సమానయత్కేశబన్ధే ధృత్వా మన్దోదరీం శుభామ్. రావణ
స్యైవ పురతో విలపన్తీమనాథవత్, విదదారాఙ్గద స్తస్యాః
కఞ్చుకం రత్నభూషితమ్. ముక్తా విముక్తాః పతితాస్సమన్తా
ద్రత్నసంచయైః, శ్రోణిసూత్రం నిపతితం త్రుటితం రత్నచిత్రి
తమ్. కటిప్రదేశాద్విస్రస్తా నీవీ తస్యైవ పశ్యతః, భూషణాని
చ సర్వాణి పతితాని సమన్తతః. దేవగన్ధర్వకన్యాశ్చ సీతా
హృతాస్తైః ప్లవఙ్గమైః, మన్దోదరీ రురోదాథ రావణస్యాగ్రతో
భృశమ్. క్రోశన్తీ కరుణం దీనా జగాద దశకన్ధరమ్, నిర్లజ్జో
ఽసి హరైరేవం కేశపాశే వికృష్యతే. భార్యా తవైవ పురతః
కిం జుహోషి న లజ్జసే, హన్యతే పశ్యతో యస్య భార్యా
పాపైశ్చ శత్రుభిః. ౩౦. మర్తవ్యం తేన తత్రైవ జీవితాన్మర
ణం వరమ్, హా మేఘనాద తే మాతా క్లిశ్యతే బత వానరైః,
త్వయి జీవతి మే దుఃఖమీదృశం చ కథం భవేత్, భార్యా
లజ్జా చ సన్త్యక్తా భర్త్రా మే జీవితాశయా. శ్రుత్వా తద్దేవితం
రాజా మన్దోదర్యా దశాననః, ఉత్తస్థౌ ఖడ్గమాదాయ త్యజ
దేవీమితి బ్రువన్. జఘానాఙ్గదమవ్యగ్రః కటిదేశే దశాననః,
తతోత్సృజ్యాయయుస్సర్వే విధ్వంస్యాహవనం మహత్. రామ
పార్శ్వముపాగమ్య తస్థుస్సర్వే ప్రహర్షితాః, రావణస్తు తతో
భార్యాముదావాచ పరిసాన్త్వయన్. దైవాధీనమిదం భద్రే
జీవతాం కిం న దృశ్యతే, త్యజ శోకం విశాలాక్షి జ్ఞానమా
లమ్బ్య నిశ్చితమ్. అజ్ఞానప్రభవశ్శోకః శోకో జ్ఞానవినాశకృత్,
అజ్ఞానప్రభవోఽహన్ధీశ్శరీరాదిష్వనాత్మసు. తస్మాలః పుత్రదా

రాదిసంబన్ధస్సంస్మృతి స్తతః, హర్ష శోక భయ క్రోధ లోభ
మోహా స్పృహాదయః. అజ్ఞానప్రభవా హ్యేతే జన్మ మృత్యు
జరాదయః. ఆత్మా తు కేవలశ్శుద్ధో వ్యతిరిక్తో హ్యలేపకః.
ఆనన్దరూపో జ్ఞానాత్మా సర్వభావవివర్జితః, న సంయోగో వియో
గో వా విద్యతే కేన చిత్సతః. ౮౦. ఏవం జ్ఞాత్వా స్వమాత్మానం
త్యజ శోకమనిన్దితే, ఇదానీమేవ గచ్ఛామి హత్వా రామం
సలక్ష్మణమ్. ఆగమిష్యామి నోచేస్త్వాం దారయిష్యతి సాయకైః,
శ్రీరామో వజ్రకల్పైశ్చ తతో గచ్ఛామి తత్పదమ్. తదా
త్వయా మే కర్తవ్యా క్రియా మచ్ఛాసనాత్ప్రియే, సీతాం
హత్వా మయా సార్ధం త్వం ప్రవేక్ష్యసి పావకమ్. ఏవం
శ్రుత్వా వచస్తస్య రావణస్యాతిదుఃఖితా, ఉవాచ నాథ మే
వాక్యం శృణు సత్యం తథా కురు. శక్యో న రాఘవో జేతుం
త్వయా చాన్యైః కదాచన, రామో దేవవరస్సాక్షాత్ప్రధాన
పురుషేశ్వరః. మత్స్యో భూత్వా పురా కల్పే మనుం వైవ
స్వతం ప్రభుః. రరక్ష సకలాపద్భ్యో రాఘవో భక్తవత్సలః.
రామః కూర్మోఽభవత్పూర్వం లక్షయోజనవిస్తృతః, సముద్ర
మథనే పృష్ఠే దధార కనకాచలమ్. హిరణ్యాక్షోఽతిదుర్వృ
త్తో హతోఽనేన మహాత్మనా, క్రోధరూపేణ వపుషా క్షోణి
ముద్ధరతా క్వచిత్. త్రిలోకకణ్టకం దైత్యం హిరణ్యకశిపుం
పురా, హతవాన్నారసింహేన వపుషా రఘునన్దనః. విక్రమై
స్త్రిభిరేవాసౌ బలిం బద్ధ్వా జగత్త్రయమ్, ఆక్రమ్యాదాత్సు
రేన్ద్రాయ భృత్యాయ రఘుసత్తమః. ౯౦. రాక్షసాః క్షత్రి
యాకారా జాతా భూమేర్భారావహాః, తాన్హత్వా బహు
శో రామో భువం జిత్వా హ్యదాన్మునేః. స ఏవ సాంప్రతం

జాతో రఘువంశే పరాత్పరః, భవదర్థే రఘుశ్రేష్ఠో మానుషత్వ ముపాగతః. తస్య భార్యా కిమర్థం వా హృతా సీతా వనాద్బలాత్, మమ పుత్త్రవినాశార్థం స్వస్యాపి నిధనాయ చ. ఇతఃపరం వా వైదేహీం ప్రేషయస్వ రఘూత్తమే, విభీషణాయ రాజ్యం తు దత్వా గచ్ఛామహే వనమ్. మన్దోదరీవచశ్శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్, కథం భద్రే రణే పుత్త్రాన్భ్రాతౄన్ రాక్షసమణ్డలమ్. ఘాతయిత్వా రాఘవేణ జీవామి వనగోచరః, రామేణ సహ యోత్స్యామి రామబాణైస్సుశీఘ్రగైః. విదార్యమాణో యాస్యామి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్, జానామి రాఘవం విష్ణుం లక్ష్మీం జానామి జానకీమ్. జ్ఞాత్వైవ జానకీ సీతా మయానీతా వనాద్బలాత్, రామేణ నిధనం ప్రాప్య యాస్యామీతి పరం పదమ్. విముచ్య త్వాం తు సంసారాద్గమిష్యామి సహ ప్రియే, పరానన్దమయీ శుద్ధా సేవ్యతే యా ముముక్షుభిః. తాం గతిం తు గమిష్యామి హతో రామేణ సంయుగే, ప్రక్షాల్య కల్మషాణీహ ముక్తిం యాస్యామి దుర్గభామ్. ౨౦. క్లేశాదిపఞ్చకతరఙ్గయుగం భ్రమాఢ్యం దారాత్మజాప్తధనబన్ధుఝషాభియుక్తమ్, ఔర్వానలాభనిజరోషమనఙ్గజాలం సంసారసాగరమతీత్య హరిం వ్రజామి. ౨౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే దశమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. ఇత్యుక్త్వా వచనం ప్రేమ్ణా రాజ్ఞీం మన్దోదరీం తదా, రావణః ప్రయయౌ యోద్ధుం రామేణ సహ సంయుగే. దృఢం స్యన్దనమాస్థాయ వృతో ఘోరైర్నిశాచ

రైః, చక్రైః షోడశభిర్యుక్తం సవరూథం సకూబరమ్.పిశాచవ
దనైర్ఘోరైః ఖరైర్యుక్తం భయావహమ్, సర్వాస్త్రశస్త్రసహితం
సర్వోపస్కరసంయుతమ్. నిశ్చక్రామాథ సహసా రావణోభీష
ణాకృతిః, ఆయాన్తం రావణం దృష్ట్వా భీషణం రణకర్కశమ్.
సంత్రస్తాఽభూత్తదా సేనా వానరీ రామపాలితా, హనూమా
నథచోత్ప్లుత్య రావణం యోద్ధుమాయయౌ. ఆగత్య హను
మాన్రక్షో వక్షస్యతులవిక్రమః, ముష్టిబన్ధం దృఢం బద్ధ్వా
తాడయామాస వేగతః. తేన ముష్టిప్రహారేణ జానుభ్యామ
పతద్రథే, మూర్ఛితోఽథ ముహూర్తేన రావణః పునరుత్థితః.
ఉవాచ చ హనూమన్తం శూరోఽసి మమ సమ్మతః, హనూ
మానాహ తం ధిక్త్వాం యత్త్వం జీవసి రావణ. త్వం తావ
న్ముష్టినా వక్షో మమ తాడయ రావణ, పశ్చాన్మయా హతః
ప్రాణాన్మోక్ష్యసే నాత్ర సంశయః. తథేతి ముష్టినా వక్షో రా
వణేనాపి తాడితః. విఘూర్ణమాననయనః కిఞ్చిత్కశ్మలమాయ
యౌ. ౧౦. సంజ్ఞామవాప్య కపిరాట్ రావణం హన్తుముద్య
తః, తతోఽన్యత్ర గతో భీత్యా రావణో రాక్షసాధిపః.హనూ
మానఙ్గదశ్చైవ నలో నీల స్తథైవ చ, చత్వారస్సమవేతాగ్రే
దృష్ట్వా రాక్షసపుఙ్గవాన్. అగ్నివర్ణం తథా సర్పరోమాణం
ఖడ్గరోమకమ్, తథా వృశ్చికరోమాణం నిర్జఘ్నుః క్రమశోఽ
సురాన్. చత్వారశ్చతురో హత్వా రాక్షసాన్ భీమవిక్ర
మాన్, సింహనాదంపృథక్కృత్వా రామపార్శ్వముపాగతాః.
తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవస్సన్దశ్య దశనచ్ఛదమ్, వివృత్య నయనే
క్రూరో రామమేవాన్వధావత. దశగ్రీవో రథస్థస్తు రామం
వజ్రోపమైశ్శరైః, ఆజఘాన మహాఘోరైర్ధారాభిరివ తోయ

దః. రామస్య పురతస్సర్వాన్వానరానపి వివ్యధే, తతః పావక
సఙ్కాశైశ్శరైః కాఞ్చనభూషణైః. అభ్యవర్షద్రణే రామో
దశగ్రీవం సమాహితః, రథస్థం రావణం దృష్ట్వా భూమిష్ఠం
రఘునన్దనమ్. ఆహూయ మాతలిం శక్రో వచనం చేదమబ్రవీత్,
రథేన మమ భూమిష్ఠం శీఘ్రం యాహి రఘూత్తమమ్, త్వరి
తం భూతలం గత్వా కురు కార్యం మమానఘ, ఏవముక్తోఽథ
తం నత్వా మాతలిర్దేవసారథిః. ౨౦ తతో హయైశ్చ సంయో
జ్య హరితైస్స్యన్దనోత్తమమ్. స్వర్గాజ్జయార్థం రామస్య హ్యు
పచక్రామ మాతలిః. అబ్రవీచ్చ తతో రామమ్ప్రతర్క్య రథే
స్థితః, ప్రాఞ్జలిర్దేవరాజేన ప్రేషితోఽస్మి రఘూత్తమ. రథోఽయం
దేవరాజస్య విజయాయ తవ ప్రభో, ప్రేషితశ్చ మహారాజ
ధనురైన్ద్రం చ భూషితమ్. అభేద్యం కవచం ఖడ్గం దివ్య
తూణీయుగం తథా, ఆరుహ్య చ రథం రామ రావణం జహి
రాక్షసమ్. మయా సారథినా దేవ వృత్రం దేవపతిర్యథా.
ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నమస్కృత్య రథోత్తమమ్. ఆరురోహ
రథం రామో లోకాన్లక్ష్మ్యా విరాజయన్, తతోఽభవన్మహా
యుద్ధం భైరవం రోమహర్షణమ్. మహాత్మనో రాఘవస్య రావ
ణస్య చ ధీమతః, ఆగ్నేయేన చ ఆగ్నేయం దైవం దైవేన
రాఘవః. అస్త్రం రాక్షసరాజస్య జఘాన పరమాస్త్రవిత్, తత
స్తు ససృజే ఘోరం రాక్షసం చాస్త్రమస్త్రవిత్, క్రోధేన
మహతావిష్టో రామస్యోపరి రావణః. రావణస్య ధనుర్ముక్తా
స్సర్పా భూత్వా మహావిషాః, శరాః కాఞ్చనపుఙ్ఖాభా రాఘవం
పరితోఽపతన్. తైశ్శరైస్సర్పవదనైర్వమద్భిరనలం ముఖైః,

దిశశ్చ విదిశశ్చైవ వ్యాప్తాస్తత్ర తదాఽభవన్. ౩౦. రామ
స్సర్పాంస్తతో దృష్ట్వా సమన్తాత్పరిపూరితాన్, సౌపర్ణమస్త్రం
తద్ఘోరం పురః ప్రావర్తయద్రణే. రామేణ ముక్తాస్తే బాణాః
భూత్వా గరుడరూపిణః, చిచ్ఛిదుస్సర్పబాణాంస్తాన్సమన్తాత్సర్ప
శత్రవః. అస్త్రే ప్రతిహతే యుద్ధే రామేణ దశకన్ధరః, అభ్య
వర్షత్తతో రామం ఘోరాభిశ్శరవృష్టిభిః. తతః పునశ్శరానీకైః
రామమక్లిష్టకారిణమ్, అర్దయిత్వా తు ఘోరేణ మాతలిం
ప్రత్యవిధ్యత. పాతయిత్వా రథోపస్థే రథకేతుం చ కాఞ్చనమ్,
ఐన్ద్రానశ్వానభ్యహనద్రావణః క్రోధమూర్ఛితః. విషేదుర్దేవ
గన్ధర్వాశ్చారణాః పితరస్తథా, ఆర్తాకారం హరిం దృష్ట్వా
వ్యథితాశ్చ మహర్షయః. వ్యథితా వానరేన్ద్రాశ్చ బభూవుస్స
విభీషణాః, దశాస్యో వింశతిభుజః ప్రగృహీతశరాసనః. దదృశే
రావణస్తత్ర మైనాక ఇవ పర్వతః, రామస్తు భ్రుకుటిం బధ్వా
క్రోధసంరక్తలోచనః. కోపం చకారసదృశం నిర్దహన్నివ రాక్ష
సమ్, ధనురాదాయ దేవేన్ద్రధనురాకారమద్భుతమ్. గృహీ
త్వా పాణినా బాణం కాలానలసమప్రభమ్, నిర్దహన్నివ చక్షు
ర్భ్యాం దదృశే రిపుమన్తికే. ౪౦. పరాక్రమం దర్శయితుం
తేజసా ప్రజ్వలన్నివ, ప్రచక్రమే కాలరూపీ సర్వలోకస్య
పశ్యతః. వికృష్య చాపం రామస్తు రావణం ప్రతివిధ్య చ,
హర్షయన్వానరానీకం కాలాన్తక ఇవాబభౌ. క్రుద్ధం రామస్య
వదనం దృష్ట్వా శత్రుం ప్రధానతః, తత్రసుస్సర్వభూతాని చచా
ల చ వసున్ధరా. రామం దృష్ట్వా మహారౌద్రముత్పాతాంశ్చ
సుదారుణాన్, త్రస్తాని సర్వభూతాని రావణం చావిశద్భయ
మ్. విమానస్థాస్సురగణాస్సిద్ధగన్ధర్వకిన్నరాః, దదృశుస్సు

మహాయుద్ధం లోకసంవర్తకోపమమ్, ఐన్ద్రమస్త్రం సమాదాయ రావణస్య శిరోఽచ్ఛినత్. మూర్ధానో రావణస్యాథ బహవో రుధిరోక్షితాః, గగనాత్ప్రపతన్తిస్మ తాలాదివ ఫలాని హి. న దినం న చవై రాత్రిర్న సన్ధ్యా న దిశోఽపి వా, ప్రకాశన్తే న తద్రూపం దృశ్యతే తత్ర సఙ్గరే. తతో రామో బభూవాథ విస్మయావిష్టమానసః, శతమేకోత్తరం ఛిన్నం శిరసాంచైకవర్చసామ్. నచైవ రావణశ్చాన్తో దృశ్యతే జీవితక్షయాత్, తతస్సర్వాస్త్రవిద్ధీరః కౌసల్యానన్దవర్ధనః. అస్త్రైశ్చ బహుభిర్యుక్తశ్చిన్తయామాస రాఘవః, యైర్యైర్బాణైర్హతా దైత్యా మహాసత్త్వపరాక్రమాః. ౫౦. త ఏతే నిష్ఫలం యాతా రావణస్య నిపాతనే, ఇతి చిన్తాకులే రామే సమీపస్థో విభీషణః. ఉవాచ రాఘవం వాక్యం బ్రహ్మదత్తవరో హ్యసౌ, విచ్ఛిన్నా బాహవోఽప్యస్య విచ్ఛిన్నాని శిరాంసి చ. ఉత్పత్స్యన్తి పునశ్శీఘ్రమిత్యాహ భగవానజః, నాభిదేశేఽమృతం తస్య కుణ్డలాకారసంస్థితమ్. తచ్ఛోషయాఽనలాస్త్రేణ తస్య మృత్యుస్తతో భవేత్, విభీషణవచశ్శ్రుత్వా రామ శ్శీఘ్రపరాక్రమః. పావకాస్త్రేణ సంయోజ్య నాభిం వివ్యాధ రక్షసః, అనన్తరఞ్చ చిచ్ఛేద శిరాంసి చ మహాబలః, బాహూనపి చ సంరబ్ధో రావణస్య రఘూత్తమః, తతో ఘోరాం మహాశక్తిమాదాయ దశకన్ధరః. విభీషణవధార్థాయ చిక్షేప క్రోధవిహ్వలః, చిచ్ఛేద రాఘవో బాణైస్తాం శితైర్హేమభూషితైః. దశగ్రీవశిరశ్ఛేదాత్తదా తేజో వినిర్గతమ్, మ్లానరూపో బభూవాథ ఛిన్నైశ్శిరైర్భయంకరైః. ఏకేన ముఖ్యశిరసా బాహుభ్యాం రావణో

బభౌ, రావణస్తు పునః క్రుద్ధో నానాశస్త్రాస్త్రవృష్టిభిః. వవర్ష
రామం తం రామస్తథా బాణైర్వవర్ష చ, తతో యుద్ధ మభూ
ద్ఘోరం తుములం రోమహర్షణమ్. ౬౦. అథ సంస్మారయామాస
మాతలీ రాఘవం తదా, విసృజాస్త్రం వధాయాస్య బ్రాహ్మం
శీఘ్రం రఘూత్తమ. వినాశకాలః ప్రథితో యస్సురైస్సోఽద్య
వర్తతే, ఉత్తమాఙ్గం న చైతస్య ఛేత్తవ్యం రాఘవ త్వయా.
నైవ శీర్ష్ణి ప్రభో వధ్యో వధ్య ఏష హి మర్మణి, తతస్సంస్మారితో
రామస్తేన వాక్యేన మాతలేః. జగ్రాహ సశరం దీప్తం నిశ్శ్వ
సన్తమివోరగమ్, యస్య పార్శ్వేతు పవనః ఫలే భాస్కరపా
వకౌ. శరీరమాకాశమయం గౌరవే మేరుమన్దరౌ, పర్వస్వపి చ
విన్యస్తా లోకపాల మహౌజసః. జాజ్వల్యమానం వపుషా భాం
తం భాస్కరవర్చసా, తముగ్రమస్త్రం లోకానాం భయనాశన
మద్భుతమ్. అభిమన్త్ర్య తతో రామస్తం మహేషుం మహా
భుజః, వేదప్రోక్తేన విధినా సన్దధే కార్ముకే బలీ. తస్మిన్సంధీయ
మానేతు రాఘవేణ శరోత్తమే, సర్వభూతాని విత్రేసుశ్చచాల
చ వసున్ధరా. స రావణాయ సంక్రుద్ధో భృశమానమ్య కార్ము
కమ్, చిక్షేప పరమాయత్తస్తమస్త్రం మర్మఘాతినమ్. స వజ్ర
ఇవ దుర్ధర్షో వజ్రపాణివిసర్జితః, కృతాన్త ఇవ ఘోరాస్యో
న్యపతద్రావణోరసి. ౭౦. స నిమగ్నో మహాఘోరశ్శరీరాన్త
కరః పరః, బిభేద హృదయం తూర్ణం రావణస్య మహాత్మనః.
రావణస్యాహరత్ప్రాణాన్వివేశ ధరణీతలే, స శరో రావణం
హత్వా రామతూణీరమావిశత్. తస్యహస్తాత్పపాతాశు సశరం

కార్ముకం మహత్, గతాసుర్భీమవేగేన రాక్షసేన్ద్రోఽపతద్భువి. తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ హతశేషాశ్చ రాక్షసాః, హతనాథా భయత్రస్తా దుద్రువుస్సర్వతో దిశమ్. దశగ్రీవస్య నిధనం విజయం రాఘవస్య చ, తతో వినేదుస్సంహృష్టా వానరా జితకాశినః. వదన్తో రామవిజయం రావణస్య చ తద్వధమ్, అథాన్తరిక్షే వ్యనదత్సౌమ్యస్త్రిదశదున్దుభిః. పపాత పుష్పవృష్టిశ్చ సమన్తాద్రాఘవోపరి, తుష్టువుర్మునయ సిద్ధాశ్చారణాశ్చ దివౌకసః. అథాన్తరిక్షే ననృతుస్సర్వతోఽప్సరసో ముదా, రావణస్య చ దేహోత్థం జ్యోతిరాదిత్యవత్స్ఫురత్. ప్రవివేశ రఘుశ్రేష్ఠం దేవానాం పశ్యతాం సతామ్, దేవా ఊచురహో భాగ్యం రావణస్య మహాత్మనః. వయం తు సాత్త్వికా దేవా విష్ణోః కారుణ్యభాజనాః, భయదుఃఖాదిభిర్వ్యాప్తాస్సంసారే పరివర్తినః. ౮౦. అయన్తు రాక్షసః క్రూరో బ్రహ్మహాఽతీవ తామసః, పరదారరతో విష్ణుద్వేషీ తాపసహింసకః. పశ్యత్సు సర్వభూతేషు రామమేవ ప్రవిష్టవాన్, ఏవం బ్రువత్సు దేవేషు నారదః ప్రాహ సస్మితః. శృణుతాత్ర సురా యూయం ధర్మతత్త్వవిచక్షణాః, రావణో రాఘవద్వేషాదనిశం హృది భావయన్. భృత్యైస్సహ సదా రామచరిత్రద్వేషసంయుతః, శ్రుత్వా రామాత్స్వనిధనం భయాత్సర్వత్ర రాఘవమ్. పశ్యన్ననుదినం స్వప్నే రామమేవానుపశ్యతి, క్రోధోఽపి రావణస్యాశు గురుబోధాధికోఽభవత్. రామేణ నిహతశ్చాన్తే నిర్ధూతాశేషకల్మషః, రామసాయుజ్యమేవాప రావణో ముక్తబన్ధనః. పాపిష్ఠో వా దురాత్మా పరధన పరదారేషు సక్తో యది స్యాన్నిత్యం స్నేహాద్భయాద్వారఘుకులతిలకం భావయన్సమ్పరేతః, భూత్వా

శుద్ధాన్తరఙ్గో భవశతజనితానేకదోషైర్విముక్త స్సద్యో శ్రీరా
మస్య విష్ణోస్సురవరవినుతం యాతి వైకుణ్ఠమాద్యమ్. హత్వా
యుద్ధే దశాస్యం త్రిభువనవిషమం వామహస్తేన చాపం భూ
మౌ విష్టభ్య తిష్ఠన్నితరకరధృతం భ్రామయన్ బాణమేకమ్,
ఆరక్తోపాన్తనేత్ర శ్శరదళితవపు స్సూర్యకోటిప్రకాశో వీరశ్రీ
బన్ధురాఙ్గ స్త్రిదశపతినుతః పాతు మాం వీరరామః. ౮౮.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే ఏకాదశస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. రామో విభీషణం దృష్ట్వా హనూమన్తం తథాఙ్గదమ్, లక్ష్మణం కపిరాజం చ జామ్బవన్తం తథాఽపరాన్. పరితుష్టేన మనసా సర్వానేవాబ్రవీద్వచః, భవతాం బాహువీర్యేణ నిహతో రావణో మయా. కీర్తిస్థాస్యతి వః పుణ్యా యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ, కీర్తయిష్యన్తి భవతాం కథాం త్రైలోక్యపావనీమ్. మయోపేతాం కలిహరాం యాస్యన్తి పరమాం గతిమ్, ఏతస్మిన్నన్తరే దృష్ట్వా రావణం పతితం భువి. మన్దోదరీముఖాస్సర్వాః స్త్రియో రావణపాలితాః, పతితా రావణస్యాగ్రే శోచన్త్యః పర్యదేవయన్. విభీషణశ్శోకార్త శ్శోకేన మహతా వృతః, పతితో రావణస్యాగ్రే బహుధా పర్యదేవయత్. రామస్తు లక్ష్మణం ప్రాహ బోధయస్వ విభీషణమ్, కరోతు భ్రాతృసంస్కారం కిం విలమ్బేన మానద. స్త్రియో మన్దోదరీముఖ్యాః పతితా విలపన్తి చ, నివారయతు తాస్సర్వా రాక్షసీ రావణప్రియాః. ఏవముక్తోఽథ రామేణ లక్ష్మణోఽగాద్విభీషణమ్, ఉవాచ మృతకోపాన్తే పతితం మృతకోపమమ్.

శోకేన మహతాఽఽవిష్టం సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్, యం శోచసి
త్వం దుఃఖేన కోఽయం తవ విభీషణ. ౧౦. త్వం వాఽస్య
కతమ స్సృష్టేః పురేదానీమతఃపరమ్, యద్వత్తోయౌఘపతి
తాస్సికతా యాన్తి తద్వశాః. సంయుజ్యన్తే వియుజ్యన్తే తథా
కాలేన దేహినః, యథా ధానాసు వై ధానా భవన్తి న భవన్తి
చ. ఏవం భూతేషు భూతాని ప్రేరితానీశమాయయా, త్వం
చేమే వయమన్యే చ తుల్యాః కాలవశోద్భవాః. జన్మమృత్యూ
యదా యస్మాత్తదా తస్మాద్భవిష్యతః, ఈశ్వరస్సర్వభూతాని
భూతైస్సృజతి హన్త్యజః ఆత్మసృష్టైరస్వతన్త్రైరపేక్షోఽపి
బాలవత్. దేహేన దేహినో జీవా దేహాద్దేహోఽభిజాయతే.
బీజాదేవ యథాబీజం దేహాన్య ఇవ శాశ్వతః, దేహిదేహవి
భాగోఽయమవివేకకృతః పురా. నానాత్వం జన్మనాశశ్చ క్షయో
వృద్ధిః క్రియాఫలమ్, ద్రష్టురాభాన్త్యతద్ధర్మా యథాఽగ్నేర్దారు
విక్రియాః. త ఇమే దేహసంయోగాదాత్మనా భాన్త్యసద్గ్రహాత్,
ప్రథా యథా తథా చాస్యద్ధ్యాయతో సత్సదాగ్రహాత్. ప్రసుప్తస్యానహంభావాత్తదా భాతి న సంసృతిః, జీవ
తోఽపి యథా తద్వద్విముక్తస్యానహంకృతేః. తస్మాన్మాయా
మనోధర్మం జహ్యహం మమతాభ్రమమ్, రామభద్రే భగవతి
మనో ధేహ్యాత్మనీశ్వరే. ౨౦. సర్వభూతాత్మని పరే మాయా
మానుషరూపిణి, బాహ్యేన్ద్రియార్థసంబన్ధాత్త్యాజయిత్వా మ
నశ్శనైః. తత్ర దోషాన్దర్శయిత్వా రామానన్దే నియోజయ,
దేహబుద్ధ్యా భవేద్భ్రాతా పితా మాతా సుహృత్ప్రియః.
విలక్షణం యదా దేహాజ్జానాత్యాత్మానమాత్మనా, తదా కః

కస్య వా బన్ధుర్భ్రాతా మాతాపితా సుహృత్. మిథ్యాజ్ఞాన
వశాజ్జాతా దారాగారాదయ స్సదా, శబ్దాదయశ్చవిషయా
వివిధాశ్చైవసంపదః. బలం కోశో భృత్యవర్గో రాజ్యం భూమి
స్సుతాదయః, అజ్ఞానజత్వాత్సర్వే తే క్షణసంగమభఙ్గురాః.
అథోత్తిష్ఠ హృదారామం భావయన్భక్తిభావితమ్, అనువర్తస్వ
రాజ్యాది భుఞ్జన్ప్రారబ్ధమన్వహమ్ భూతం భవిష్యదభజన్వర్త
మానమథాచరన్, విహారస్వ యథాన్యాయం భవదోషైర్న
లిప్యసే ఆజ్ఞాపయతి రామస్త్వాం యద్భ్రాతుస్సాంపరాయికమ్,
తత్కురుష్వ యథాశాస్త్రం రుదతీశ్చాపి యోషితః. నివారయ
మహాబుద్ధే లఙ్కాం గచ్ఛన్తు మాచిరమ్, శ్రుత్వా యథావ
ద్వచనం లక్ష్మణస్య విభీషణః. త్యక్త్వా శోకం చ మోహం చ
రామపార్శ్వముపాగమత్, విమృశ్య బుద్ధ్యా ధర్మజ్ఞో ధర్మార్థ
సహితం వచః. 30 రామస్యైవానువృత్త్యర్థముత్తరం పర్యభా
షత, నృశంసమనృతం క్రూరం త్యక్త ధర్మవ్రతం ప్రభో. నా
ర్హోఽస్మి దేవ సంస్కర్తుం పరదారాభిమర్శినమ్, శ్రుత్వా తద్వ
చనం ప్రీతో రామో వచనమబ్రవీత్. మరణాన్తాని వైరాణి
నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్, క్రియతామస్య సంస్కారో మమా
ప్యేష యథా తవ. రామాజ్ఞాంశిరసా ధృత్వా శీఘ్రమేవ విభీ
షణః, సాన్త్వవాక్యైర్మహాబుద్ధిం రాజ్ఞీం మన్దోదరీం తదా. సా
న్త్వయామాస ధర్మాత్మా ధర్మబుద్ధిర్విభీషణః, త్వరయామాస
ధర్మజ్ఞస్సంస్కారార్థం స్వబాన్ధవాన్. చితాయాం నివేశ్య విధివ
త్పితృమేధవిధానతః, ఆహితాగ్నేర్యథా కార్యం రావణస్య
విభీషణః. తథైవ సర్వమకరోద్బన్ధుభిస్సహ మన్త్రిభిః, దదౌ చ

పావకం తస్య విధియుక్తం విభీషణః. స్నాత్వా చైవార్ద్రవస్త్రేణ తిలాన్దర్భాభిమిశ్రితాన్, ఉదకేన చ సంమిశ్రాన్ప్రదాయ విధిపూర్వకమ్. ప్రదాయ చోదకం తస్మై మూర్ధ్నా చైనం ప్రణమ్య చ, తాః స్త్రియోఽనునయామాస సాన్త్వముక్త్వా పునః పునః. గమ్యతామితి తాస్సర్వా వివిశుర్నగరం తదా, ప్రవిష్టాసు చ సర్వాసు రాక్షసీషు విభీషణః. ౭౦. రామపార్శ్వముపాగత్య తదాతిష్ఠద్వినీతవత్, రామోఽపి సహసైన్యేన ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః. హర్షం లేభే రిపూన్హత్వా యథా వృత్రం శతక్రతుః, మాతలిశ్చ తదా రామం పరిక్రమ్యాభినన్ద్య చ. అనుజ్ఞాతశ్చ రామేణ యయౌ స్వర్గం విహాయసా, తతో హృష్టమనా రామో లక్ష్మణం చేదమబ్రవీత్. విభీషణాయ మే లఙ్కారాజ్యం దత్తం పురైవ హి, ఇదానీమపి గత్వా త్వం లఙ్కామధ్యే విభీషణమ్. అభిషేచయ విప్రైశ్చ మన్త్రవద్విధిపూర్వకమ్, ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తూర్ణం జగామ సహవానరైః. లఙ్కాం సువర్ణకలశైః సముద్రజలసంయుతైః, అభిషేకం శుభం చక్రే రాక్షసేన్ద్రస్య ధీమతః. తతః పౌరజనైస్సార్ధం నానోపాయనపాణిభిః, విభీషణస్ససౌమిత్రిరుపాయనపురస్కృతః. దణ్డప్రణామమకరోద్రామస్యాక్లిష్టకర్మణః, రామో విభీషణం దృష్ట్వా ప్రాప్తరాజ్యం ముదాన్వితః. కృతకృత్యమివాత్మానమమన్యత సహానుజః, సుగ్రీవం చ సమాలిఙ్గ్య రామో వాక్యమథాబ్రవీత్. సహాయేన త్వయా వీర జితో మే రావణో మహాన్, విభీషణోఽపి లఙ్కాయామభిషిక్తో మయాఽనఘ. ౮౦. తతః ప్రాహ హనూమన్తం పార్శ్వస్థం వినయాన్వితమ్, విభీషణస్యానుమతే గచ్ఛ త్వం రావణాలయమ్. జానక్యై సర్వ

మాఖ్యాహి రావణస్య వధాదికమ్, జానక్యాః ప్రతివాక్యం మే శీఘ్రమేవ నివేదయ. ఏవమాజ్ఞాపితో క్షీమాత్రేణ పవనాత్మజః ప్రవివేశ పురీం లఙ్కాం పూజ్యమానో నిశాచరైః. ప్రవిశ్య రావణగృహం శింశుపామూలమాశ్రితామ్, దదర్శ జానకీం తత్ర కృశాం దీనామనిన్దితామ్. రాక్షసీభిః పరివృతాం ధ్యాయన్తీం రామమేవహి, వినయావనతో భూత్వా ప్రణమ్య పవనాత్మజః. కృతాఞ్జలిపుటో భూత్వా ప్రహ్వో భక్త్యాఽగ్రతస్స్థితః, తం దృష్ట్వా జానకీ తూష్ణీం స్థిత్వా పూర్వస్మృతిం యయౌ. జ్ఞాత్వా తం రామదూతం సా హర్షాత్ప్రసన్నముఖీ భవత్, స తాం సౌమ్యముఖీం దృష్ట్వా తస్యై పవననన్దనః రామస్య భాషితం సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే. దేవి రామస్ససుగ్రీవో విభీషణ సహాయవాన్, కుశలీ వానరాణాం చ సైన్యైశ్చ సహలక్ష్మణః. రావణం ససుతం హత్వా సబలం సహమన్త్రిభిః, త్వామాహ కుశలం రామో రాజ్యే కృత్వా విభీషణమ్. శ్రుత్వా భర్తుః ప్రియం వాక్యం హర్షగద్గదయా గిరా, కిం తే ప్రియం కరోమ్యద్య నపశ్యామి జగత్త్రయే.౨౦.సమం తేప్రియవాక్యస్య రత్నాన్యాభరణాని చ, ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా ప్రత్యువాచ ప్లవఙ్గమః. రత్నౌఘాద్వివిధాద్వాపి దేవరాజ్యా ద్విశిష్యతే, హతశత్రుం విజయినం రామం పశ్యామి సుస్థిరమ్. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మైథిలీ ప్రాహ మారుతిమ్, సర్వే సౌమ్యగుణాస్సౌమ్య త్వయ్యేవ పరినిష్ఠితాః. రామం ద్రక్ష్యామి శీఘ్రం మా మాజ్ఞాపయతు రాఘవః, తథేతి తాం నమస్కృత్య యయౌ ద్రష్టుం రఘూత్తమమ్. జానక్యా భాషితం సర్వం రామస్యాగ్రే న్యవే

దయత్,యన్నిమిత్తోఽయమారమ్భః కర్మణాం చ ఫలోదయః తాం దేవీం శోకసంతప్తాం ద్రష్టుమర్హసి మైథిలీమ్, ఏవముక్తో హనుమతా రామో జ్ఞానవతాం వరః. మాయాసీతాం పరిత్యక్తుం జానకీమనలే స్థితామ్. ఆదాతుం మనసా ధ్యాత్వా రామః ప్రాహ విభీషణమ్. గచ్ఛ రాజ ఞ్జనకజామానయాశు మమాన్తికమ్, స్నాతాం విరజవస్త్రాఢ్యాం సర్వాభరణభూషితామ్. విభీషణోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా జగామ సహ మారుతిః, రాక్షసీభిస్సువృద్ధాభిస్స్నాపయిత్వా తు మైథిలీమ్. సర్వాభరణసంపన్నామారోప్య శిబికోత్తమే, యాష్టికైర్బహుభిర్గుప్తాం కంచుకోష్ణీషిభిశ్శుభామ్. ౭౦. తాం ద్రష్టుమాగతాస్సర్వే వానరా జనకాత్మజామ్, తాన్వారయన్తో బహవస్సర్వతో వేత్రపాణయః. కోలాహలం ప్రకుర్వన్తో రామపార్శ్వముపాయయుః, దృష్ట్వా తాం శిబికారూఢాం దూరాదథ రఘూత్తమః. విభీషణ కిమర్థం తే వానరాన్వారయన్తి హి, పశ్యన్తు వానరాస్సర్వే మైథిలీం మాతరం యథా. పాదచారేణ సా యాతు జానకీ మమ సన్నిధిమ్, శ్రుత్వా తద్రామవచనం శిబికాదవరుహ్య సా. పాదచారేణ శనకైరాగతా రామసన్నిధిమ్, రామోఽపి దృష్ట్వా తాం మాయాసీతాం కార్యార్థనిర్మితామ్. అవాచ్యవాదాన్బహుశః ప్రాహ తాం రఘునన్దనః, అమృష్యమాణా సా సీతా వచనం రాఘవోదితమ్. లక్ష్మణం ప్రాహ మే శీఘ్రం ప్రజ్వాలయ హుతాశనమ్, విశ్వాసార్థం హి రామస్య లోకానాం ప్రత్యయాయ చ. రాఘవస్య మతం జ్ఞాత్వా లక్ష్మణోఽపి తథైవ హి, మహాకాష్ఠచయం కృత్వా జ్వాలయిత్వా హుతాశనమ్. రామపార్శ్వ

ముపాగమ్యతస్థౌ తూష్ణీమరిన్దమః, తతస్సీతా పరిక్రమ్య రాఘవం
భక్తిసంయుతా. పశ్యతాం సర్వలోకానాం దేవరాక్షసయోషి
తామ్, ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ. ౮౦.
బద్ధాఞ్జలిపుటా చేదముువాచాగ్నిసమీపగా, యథా మే హృద
యం నిత్యం నాపసర్పతి రాఘవాత్. తథా లోకస్య సాక్షీ
మాం సర్వతః పాతు పావకః, ఏవముక్త్వా తదా సీతా పరిక్ర
మ్య హుతాశనమ్, వివేశ జ్వలనం దీప్తం నిర్భయేన హృదా
సతీ. దృష్ట్వా తతో భూతగణాస్సిద్ధాస్సీతాం మహావహ్ని
గతాం భృశాన్తాః, పరస్పరం ప్రాహురహో స సీతాం రామ
శ్శ్రియం స్వాం కథమత్యజజ్ఞః. ౮౩.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే ద్వాదశస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తతశ్శక్రస్సహస్రాక్షో యమశ్చ
వరుణస్తథా, కుబేరశ్చ మహాతేజాః పినాకీ వృషవాహనః. బ్ర
హ్మా బ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠో మునిభిస్సిద్ధచారణైః, పితరో ఋషయ
స్సాధ్యా గన్ధర్వాప్సరసోరగాః. ఏతే చాన్యే విమానాగ్ర్యై
రాజగ్ముర్యత్ర రాఘవః, అబ్రువన్పరమాత్మానం రామం ప్రాఞ్జల
యశ్చ తే. కర్తా త్వం సర్వలోకానాం సాక్షీ విజ్ఞానవిగ్రహః,
వసూనామష్టమోఽసి త్వం రుద్రాణాం శఙ్కరో భవాన్.
ఆదికర్తాసి లోకానాం బ్రహ్మా త్వం చతురాననః, అశ్వినౌ ఘ్రాణ
భూతౌ తే చక్షుషీ చన్ద్రభాస్కరౌ. లోకానామాదిరన్తోఽసి
నిత్య ఏకస్సదోదితః, సదా శుద్ధస్సదాబుద్ధస్సదాముక్తోఽగుణోఽ

ద్వేషః. త్వన్మాయాసంవృతానాం త్వం భాసి మానుషవిగ్రహః, త్వన్నామ స్మరతాం రామ సదా భాసి చిదాత్మకః. రావణేన హృతం స్థానమస్మాకం తేజసా సహ, త్వయాద్య నిహతో దుష్టః పునః ప్రాప్తం పదం స్వకమ్. ఏవం స్తువత్సు దేవేషు బ్రహ్మా సాక్షాత్పితామహః, అబ్రవీత్ప్రణతో భూత్వా రామం సత్యపథే స్థితమ్. బ్రహ్మోవాచ. వన్దే దేవం విష్ణు మశేషం స్థితిహేతుం త్వామధ్యాత్మజ్ఞానిభిరన్తర్హృది భావ్యమ్, హేయాహేయద్వన్ద్వవిహీనం పరమేకం సత్తామాత్రం సర్వహృదిస్థం దృశిరూపమ్. ౧౦. ప్రాణాపానౌ నిశ్చయబుద్ధ్యా హృదిరుధ్వా ఛిత్వా సర్వం సంశయబన్ధం విషయౌఘాన్, పశ్యంతీశం యం గతమోహా యతయస్తం వన్దే రామం రత్నకిరీటం రవిభాసమ్. మాయాతీతం మాధవమాద్యం జగదాదిం మానాతీతం మోహవినాశం మునివన్ద్యమ్, యోగిధ్యేయం యోగవిధానం పరిపూర్ణం వన్దే రామం రఞ్జితలోకం రమణీయమ్. భావాభావప్రత్యయహీనం భవముఖ్యైర్యోగాసక్తైరర్చితపాదామ్బుజయుగ్మమ్, నిత్యం శుద్ధం బుద్ధమనన్తం ప్రణవాఖ్యం వన్దే రామం వీరమశేషాసురదావమ్. త్వం మే నాథో నాథితకార్యాఖిలకారీ మానాతీతో మాధవరూపోఽఖిలధారీ, భక్త్యా గమ్యో భావితరూపో భవహారీ యోగాభ్యాసైర్భావితచేతస్సహచారీ. త్వామాద్యన్తం లోకతతీనాం పరమీశం లోకానాం నో లౌకికమానైరధిగమ్యమ్, భక్తిశ్రద్ధాభావసమేతైర్భజనీయం వన్దే రామం సున్దరమిందీవరనీలమ్. కో వా జ్ఞాతుం త్వామతిమానం గతమానంమాయాసక్తో మాధవ శక్తో మునిమాన్యమ్, బృన్దా

ఽణ్యైర్వన్దితబృన్దారకబృన్దం వన్దే రామం భవముఖవన్ద్యం సుఖకన్దమ్. నానాశాస్త్రైర్వేదకదమ్బైః ప్రతిపాద్యం నిత్యానన్దం నిర్విషయజ్ఞానమనాదిమ్, మత్సేవార్థం మానుషభావం ప్రతిపన్నం వన్దే రామం మరకతవర్ణం మధురేశమ్. శ్రద్ధాయుక్తో యః పఠతీమం స్తవమాద్యం బ్రాహ్మం బ్రహ్మజ్ఞానవిధానం భువి మర్త్యః, రామం శ్యామం కామితకామప్రదమీశం ధ్యాత్వా ధ్యాతా పాతకజాలైర్విగతస్స్యాత్. శ్రుత్వా స్తుతిం లోకగురోర్విభావసుస్స్వాజ్ఞే సమాదాయ విదేహపుత్రికామ్, విభ్రాజమానాం విమలారుణద్యుతిం రక్తామ్బరాం దివ్యవిభూషణాన్వితామ్. ప్రోవాచ సాక్షీ జగతాం రఘూత్తమం ప్రపన్నసర్వార్తిహరం హుతాశనః, గృహాణ దేవీం రఘునాథ జానకీం పురా త్వయా మయ్యవరోపితాం వనే. ౨౦. విధాయ మాయాజనకాత్మజాం హరే దశాననప్రాణవినాశనాయ చ, హతో దశాస్యస్సహ పుత్రబాన్ధవైర్నిరాకృతోఽనేన భరో భువః ప్రభో. తిరోహితా సా ప్రతిబిమ్బరూపిణీ కృతా యదర్థం కృతకృత్యతాం గతా, తతోఽతిహృష్టాం పరిగృహ్య జానకీం రామః ప్రహృష్టః ప్రతిపూజ్య పావకమ్. స్వాఙ్కే సమావేశ్య సదాఽనపాయినీం శ్రియం త్రిలోకీజననీం శ్రియఃపతిః, దృష్ట్వాథ రామం జనకాత్మజాయుతం శ్రియా స్ఫురన్తం సురనాయకో ముదా. భక్త్యా గిరా గద్గదయా సమేత్య కృతాంజలిః స్తోతుముపచక్రమే. ఇంద్ర ఉవాచ. భజేఽహం సదా రామమిన్దీవరాభం భవారణ్యదావానలాభాభిధానమ్, భవానీహృదాభావితానన్దరూపం భవాభావహేతుం భవాదిప్రపన్నమ్. సురానీకదుఃఖౌఘనాశైకహేతుం నరాకారదేహం నిరాకారమీడ్యమ్,

పరేశం పరానన్దరూపం వరేణ్యం హరిం రామ మీశం భజే భారనాశమ్. ప్రపన్నాఖిలానన్దదోహం ప్రపన్నం ప్రపన్నార్తినిశ్శేషనాశాభిధానమ్, తపోయోగయోగీశభావాభిభావ్యం కపీశాదిమిత్రం భజే రామమిత్రమ్. సదాభోగభాజాం సుదూరేవిభాన్తం సదాయోగభాజామదూరేవిభాన్తమ్, చిదానందకన్దం సదా రాఘవేశం విదేహాత్మజానన్దరూపం ప్రపద్యే. మహాయోగమాయావిశేషానుయుక్తో విభాసీశ లీలానరాకారవృత్తిః, త్వదానన్దలీలాకథాపూర్ణకర్ణాస్సదానన్దరూపా భవంతీహలోకే. అహం మానపానాభిమత్తప్రమత్తో నవేదాఖిలేశాభిమానాభిమానః, ఇదానీం భవత్పాదపద్మప్రసాదాత్త్రిలోకాధిపత్యాభిమానో వినష్టః. స్ఫురద్రత్న కేయూరహారాభిరామం ధరాభారభూతాసురానీకదావమ్, శరచ్చంద్రవక్త్రం లసత్పద్మనేత్రం దురావారపారం భజే రాఘవేశమ్. ౩౦ సురాధీశనీలాభ్రనీలాఙ్గకాన్తిం విరాధాదిరక్షోవధాల్లోకశాన్తిమ్, కిరీటాదిశోభం పురారాతిలాభం భజేరామచన్ద్రం రఘూణామధీశమ్. లసచ్చన్ద్రకోటిప్రకాశాదిపీఠే సమాసీనమఙ్కే సమాధాయ సీతామ్, స్ఫురద్ధేమవర్ణాంతటిత్పుఞ్జభాసాం భజేరామచన్ద్రం నివృత్తార్తితన్ద్రమ్. తతః ప్రోవాచ భగవాన్ భవాన్యాసహితో భవః, రామం కమలపత్రాక్షం విమానస్థో నభః స్థలే. ఆగమిష్యామ్యయోధ్యాయాం ద్రష్టుం త్వాం రాజసత్కృతమ్, ఇదానీం పశ్య పితరమస్య దేహస్య రాఘవ. తతోఽపశ్యద్విమానస్థం రామో దశరథం పురః, ననామ శిరసా పాదౌ ముదా భక్త్యా సహానుజః. ఆలిఙ్గ్య మూర్ధ్న్యవఘ్రాయ రామం దశరథోఽబ్రవీత్, తారితోఽస్మి త్వయా వత్స సంసారా

ద్దుఃఖసాగరాత్. ఇత్యుక్త్వా పునరాలిఙ్గ్య యయౌ రామేణపూ
జితః, రామోఽపి దేవరాజం తం దృష్ట్వా ప్రాహ కృతాఞ్జలిః.
మత్కృతే నిహతాన్సఙ్ఖ్యే వానరాన్పతితాన్భువి, జీవయాశు
సుధావృష్ట్యా సహస్రాక్ష మమాజ్ఞయా. తథేత్యమృతవృష్ట్యా
తాన్ జీవయామాస వానరాన్, యేయేమృతామృధేపూర్వం
తేతే సుప్తోత్థితా ఇవ, పూర్వవద్బలినో హృష్టా రామపార్శ్వ
ముపాయయుః. నోత్థితా రాక్షసాస్తత్ర పీయూషస్పర్శనాదపి,
విభీషణస్తు సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్యాబ్రవీద్వచః. ౮౦. దేవ మామ
నుగృహ్ణీష్వ మయి భక్తిర్యదా తవ, మఙ్గళస్నానమద్య
త్వం కురు సీతాసమన్వితః. అలంకృత్య సహభ్రాత్రా శ్వో గమి
ష్యామహే వయమ్, విభీషణవచశ్శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ రఘూ
త్తమః. సుకుమారోఽతిభక్తో మే భరతో మా మవేక్షతే, జటా
వల్కలధారీ స శబ్దబ్రహ్మసమాహితః. కథం తేన వినా స్నాన
మలంకారాదికం మమ, అతస్సుగ్రీవముఖ్యాంస్త్వం పూజ
యాశు విశేషతః. పూజితేషు కపీన్ద్రేషు పూజితోఽహం నసం
శయః, ఇత్యుక్తో రాఘవేణాశు స్వర్ణరత్నామ్బరాణిచ. వవర్ష
రాక్షసశ్రేష్ఠో యథాకామం యథారుచి, తతస్తాన్పూజితాన్దృ
ష్ట్వా రామో రత్నైశ్చ యూథపాన్. అభినన్ద్య యథాన్యాయం
విససర్జ హరీశ్వరాన్, విభీషణసమానీతం పుష్పకం సూర్యవర్చ
సమ్, ఆరురోహ తతో రామస్తద్విమానమనుత్తమమ్, లక్ష్మ
ణేన సహభ్రాత్రా విక్రాన్తేన ధనుష్మతా. అఙ్కే నిధాయ వై
దేహీం లజ్జమానాం యశస్వినీమ్, అబ్రవీచ్చ విమానస్థః శ్రీరా
మస్సర్వవానరాన్. సుగ్రీవం హరిరాజం చ అఙ్గదం చ విభీష

ణామ్, మిత్రకార్యం కృతం సర్వం భవద్భిస్సహ వానరైః.౫౦. అనుజ్ఞాతా మయా సర్వే యథేష్టం గన్తుమర్హథ, సుగ్రీవ ప్రతియాహ్యాశు కిష్కిన్ధాం సర్వసైనికైః. స్వరాజ్యే వస లఙ్కాయాం మమ భక్తో విభీషణ, న త్వాం ధర్షయితుం శక్తా స్సేన్ద్రా అపి దివౌకసః. అయోధ్యాం గన్తుమిచ్ఛామి రాజధానీం పితుర్మమ, ఏవముక్తాస్తు రామేణ వానరాస్తే మహాబలాః. ఊచుః ప్రాంజలయస్సర్వే రాక్షసశ్చ విభీషణః, అయోధ్యాం గన్తుమిచ్ఛామ స్త్వయాసహ రఘూత్తమ. దృష్ట్వాత్వామభిషిక్తం తు కౌసల్యామభివాద్య చ, పశ్చాద్వ్రజామహే రాజ్యమనుజ్ఞాం దేహి నః ప్రభో. రామస్తథేతి సుగ్రీవవానరైస్సవిభీషణః, పుష్పకం స హనూమాంశ్చ శీఘ్రమారోహ సాంప్రతమ్. తతస్తు పుష్పకం దివ్యం సుగ్రీవస్సహ సేనయా, విభీషణశ్చ సామాత్యస్సర్వే చారురుహుర్ద్రుతమ్. తేష్వారూఢేషు సర్వేషు కౌబేరం పరమాసనమ్, రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాత ముత్పపాత విహాయసా. బభౌ తేన విమానేన హంసయుక్తేన భాస్వతా, ప్రహృష్టశ్చ తదా రామశ్చతుర్ముఖ ఇవాపరః, తతో బభౌ భాస్కరబిమ్బతుల్యం కుబేరయానం తపసాఽనులబ్ధమ్, రామేణ శోభాంనితరాంప్రపేదే సీతాసమేతేనసహానుజేన. ౬౦.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే యుద్ధకాణ్డే త్రయోదశస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. పాతయిత్వాతతశ్చక్షుస్సర్వతో రఘునన్దనః. అబ్రవీన్మైథిలీం సీతాం రామ శ్శశినిభాననామ్. త్రికూటశిఖరాగ్రస్థాం పశ్య లఙ్కాం మహాప్రభామ్,

ఏతాం రణభువం పశ్య మాంసకర్దమపఙ్కిలామ్. అసురాణాం ప్లవఙ్గానామత్ర వైశసనం మహత్, అత్ర మే నిహతశ్శేతే రావణో రాక్షసేశ్వరః. కుమ్భకర్ణేన్ద్రజిన్ముఖ్యాస్సర్వే చాత్ర నిపాతితాః, ఏష సేతుర్మయా బద్ధస్సాగరే సలిలాశయే. ఏతచ్చ దృశ్యతే తీర్థం సాగరస్య మహాత్మనః, సేతుబన్ధమితి ఖ్యాతం త్రైలోక్యేన చ పూజితమ్. ఏతత్పవిత్రం పరమం దర్శనాత్పాతకాపహమ్, అత్ర రామేశ్వరో దేవో మయా శమ్భుః ప్రతిష్ఠితః. అత్ర మాం శరణం ప్రాప్తో మన్త్రిభిశ్చ విభీషణః, ఏషా సుగ్రీవనగరీ కిష్కిన్ధా చిత్రకాననా. తత్ర రామాజ్ఞయా తారాప్రముఖా హరియోషితః, ఆనయామాస సుగ్రీవస్సీతాయాః ప్రియకామ్యయా. తాభిస్సహోత్థితం శీఘ్రం విమానం ప్రేక్ష్య రాఘవః, ప్రాహ చాద్రిం ఋశ్యమూకం పశ్య వాల్యత్ర మే హతః ఏషా పఞ్చవటీ నామ రాక్షసా యత్ర మే హతాః, అగస్త్యస్య సుతీక్ష్ణస్య పశ్యాశ్రమపదే శుభే. ౧౦. ఏతే తే తాపసాస్సర్వే దృశ్యన్తే వరవర్ణిని, అసౌ శైలవరో దేవి చిత్రకూటః ప్రకాశతే. అత్ర మాం కైకయీపుత్రః ప్రసాదయితుమాగతః, భరద్వాజాశ్రమం పశ్య దృశ్యతే యమునాతటే. ఏషా భాగీరథీ గఙ్గా దృశ్యతే లోకపావనీ, ఏషా సా దృశ్యతే సీతే సరయూర్యూపమాలినీ. ఏషా సా దృశ్యతేఽయోధ్యా ప్రణామం కురు భామిని, ఏవం క్రమేణ సంప్రాప్తో భరద్వాజాశ్రమం హరిః. పూర్ణే చతుర్దశే వర్షే పఞ్చమ్యాం రఘునన్దనః, భరద్వాజం మునిం దృష్ట్వా వవన్దే సానుజః ప్రభుః. స ప్రచ్ఛ మునిమాసీనం వినయేన రఘూత్తమః, శృణోషి కచ్చిద్భరతః కుశల్యాస్తే సహానుజః. సుభిక్షా వర్తతేఽయోధ్యా జీవన్తి చ

హీ మాతరః, శ్రుత్వా రామస్య వచనం భరద్వాజః ప్రహృ
ష్టధీః. ప్రాహ సర్వే కుశలినో భరతస్తు మహామనాః, ఫలమూల
కృతాహారో జటావల్కలధారకః. పాదుకే సకలం న్యస్య
రాజ్యం త్వాం ప్రతీక్షతే, యద్యత్కృతం త్వయా కర్మ దణ్డకే
రఘునన్దన. రాక్షసానాం వినాశం చ సీతాహరణపూర్వకమ్,
సర్వం జ్ఞాతం మయా రామ తపసా తే ప్రసాదతః. ౨౦. త్వం
బ్రహ్మ పరమం సాక్షాదాదిమధ్యాన్తవర్జితః, త్వమగ్రే సలిలం
సృష్ట్వా తత్ర సుప్తోఽసి భూతకృత్. నారాయణోఽసి విశ్వా
త్మన్నరాణామన్తరాత్మకః, త్వన్నాభికమలోత్పన్నో బ్రహ్మా
లోకపితామహః. అతస్త్వం జగతామీశస్సర్వలోకనమస్కృ
తః, త్వం విష్ణుర్జానకీ లక్ష్మీః శేషోఽయం లక్ష్మణాభిధః. ఆత్మనా
సృజసీదం త్వమాత్మన్యేవాత్మమాయయా, నసజ్జసే నభోవత్త్వం
చిచ్ఛక్త్యా సర్వసాక్షికః. బహిరన్తశ్చ భూతానాం త్వమేవ
రఘునన్దన, పూర్ణోఽపి మూఢదృష్టీనాం విచ్ఛిన్న ఇవ లక్ష్యసే.
జగత్త్వం జగదాధారస్త్వమేవ పరిపాలకః, త్వమేవ సర్వ
భూతానాం భోక్తా భోజ్యం జగత్పతే. దృశ్యతే శ్రూయతే య
ద్యత్స్మర్యతే వా రఘూత్తమ, త్వమేవ సర్వమఖిలం త్వద్వినా
న్యన్న కించన. మాయా సృజతి లోకాంశ్చ స్వగుణై రహమా
దిభిః, త్వచ్ఛక్తిప్రేరితా రామ తస్మాత్త్వయ్యుపచర్యతే. యథా
చుమ్బకసాన్నిధ్యాచ్చలన్త్యేవాయసాదయః, జడా తథా
త్వయా దృష్టా మాయా సృజతి వై జగత్. దేహద్వయ
మదేహస్య తవ విశ్వం రిరక్షిషోః, విరాట్ స్థూలం శరీరం తే
సూక్ష్మం సూత్రముదాహృతమ్. ౩౦. విరాజస్సమ్భవన్త్యే
తే అవతారాస్సహస్రశః, కార్యాన్తే ప్రవిశన్త్యేవ విరాజం

రఘునన్దన. అవతారకథాం లోకే యే గాయన్తి గృణన్తి చ, అనన్యమనసో ముక్తిస్తేషామేవ రఘూత్తమ. త్వాం బ్రహ్మణా పురా భూమేర్భారహారాయ రాఘవ, ప్రార్థితస్తపసా తుష్టస్త్వం జాతోఽసి రఘోః కులే. దేవకార్యమశేషేణ కృతం తే రామ దుష్కరమ్, బహువర్షసహస్రాణి మానుషం దేహమాశ్రితః. కుర్వన్దుష్కరకర్మాణి లోకద్వయహితాయ చ, పాపహారిణా భువనం యశసా పూరయిష్యసి. ప్రార్థయామి జగన్నాథ పవిత్రం కురు మే గృహమ్, స్థిత్వాఽద్య భుక్త్వా సబలశ్శ్వో గమిష్యసి పత్తనమ్. తథేతి రాఘవోఽతిష్ఠత్తస్మిన్నాశ్రమ ఉత్తమే, స సైన్యః పూజితస్తేన సీతయా లక్ష్మణేన చ. తతో రామశ్చిన్తయిత్వా ముహూర్తం ప్రాహ మారుతిమ్, ఇతో గచ్ఛ హనూమంస్త్వమయోధ్యాం ప్రతి సత్వరః. జానీహి కుశలీ కచ్చిజ్జనో నృపతిమన్దిరే, శృఙ్గిబేరపురం గత్వా బ్రూహి మిత్రం గుహం మమ. జానకీలక్ష్మణోపేతమాగతం మాం నివేదయ, నన్దిగ్రామం తతో గత్వా భ్రాతరం భరతం మమ. దృష్ట్వా బ్రూహి సభార్యస్య సభ్రాతుః కుశలం మమ, సీతాపహరణాదీని రావణస్య వధాదికమ్ బ్రూహి క్రమేణ మే భ్రాతుః సర్వం తత్ర విచేష్టితమ్, హత్వా శత్రుగణాన్సర్వాన్సభార్యస్సహలక్ష్మణః. ఉపయాతి సమృద్ధార్థస్సహ ఋక్షహరీశ్వరైః, ఇత్యుక్త్వా తత్ర వృత్తాన్తం భరతస్య విచేష్టితమ్. సర్వం జ్ఞాత్వా పునశ్శీఘ్రమాగచ్ఛ మమ సన్నిధిమ్, తథేతి హనుమాంస్తత్ర మానుషం వపురాస్థితః, నన్దిగ్రామం యయౌ తూర్ణం వాయువేగేన, మారుతిః, గరుత్మానివ వేగేన జిఘృక్షున్భుజగోత్తమమ్. శృఙ్గిబేరపురం ప్రాప్య గుహమాసాద్య

మారుతిః, ఉవాచ మధురం వాక్యం ప్రహృష్టేనాన్తరాత్మనా. రామో దాశరథిశ్శ్రీమాన్సఖా తే సహ సీతయా, సలక్ష్మణస్త్వాం ధర్మాత్మా క్షేమీ కుశలమబ్రవీత్, అనుజ్ఞాతోఽద్య మునినా భరద్వాజేన రాఘవః, ఆగమిష్యతి తం దేవం ద్రక్ష్యసి త్వం రఘూత్తమమ్. ఏవముక్త్వా మహాతేజాస్సంప్రహృష్టతనూరుహామ్, ఉత్పపాత మహావేగో వాయువేగేన మారుతిః.

సోఽపశ్యద్రామతీర్థం చ సరయూం చ మహానదీమ్, తామతిక్రమ్య హనుమాన్నన్దిగ్రామం యయౌ ముదా. ౫౦. క్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయాశ్చీరకృష్ణాజినామ్బరమ్, దదర్శ భరతం దీనం కృశమాశ్రమవాసినమ్. మలపఙ్కవిదిగ్ధాఙ్గం జటిలం వల్కలామ్బరమ్, ఫలమూలకృతాహారం రామచిన్తాపరాయణమ్. పాదుకే తే పురస్కృత్య శాసయన్తం వసున్ధరామ్, మన్త్రిభిః పౌరముఖ్యైశ్చ కాషాయామ్బరధారిభిః. వృతదేహం మూర్తిమన్తం సాక్షాద్ధర్మమివ స్థితమ్, ఉవాచ ప్రాఞ్జలిర్వాక్యం హనూమాన్మారుతాత్మజః. యం త్వం చిన్తయసే రామం తాపసం దణ్డకే స్థితమ్, అనుశోచసి కాకుత్స్థస్స త్వాం కుశలమబ్రవీత్. ప్రియమాఖ్యామి తే దేవ శోకం త్యజ సుదారుణమ్, అస్మిన్ముహూర్తే భ్రాత్రా త్వం రామేణ సహ సఙ్గతః. సమరే రావణం హత్వా రామస్సీతామవాప్య చ, ఉపయాతి సమృద్ధార్థస్ససీతస్సహలక్ష్మణః. ఏవముక్తో మహాతేజా భరతో హర్షమూర్ఛితః. పపాత భువి చాస్వస్థః కైకేయీప్రియనన్దనః. ఆలిఙ్గ్య భరతశ్శీఘ్రం మారుతిం ప్రియవాదినమ్, ఆనన్దజైరశ్రుజలైస్సిషేచ భరతః కపిమ్. దేవో వా మానుషో వా త్వమనుక్రోశాదిహాగతః, ప్రియాఖ్యానస్య తే

సౌమ్య దదామి బ్రువతః ప్రియమ్. ౧౦. గవాం శతసహస్రం
చ గ్రామాణాం చ శతం పరమ్, సర్వాభరణసంపన్నా ముగ్ధాః
కన్యాస్తు షోడశ. ఏవముక్త్వా పునః ప్రాహ భరతో మారుతా
త్మజమ్, బహూనీమాని వర్షాణి గతస్య సుమహద్వనమ్.
శృణోమ్యహం ప్రీతికరం మమ నాథస్య కీర్తనమ్, కల్యాణీ
బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మే, ఏతి జీవన్తమానన్దో నరం
వర్షశతాదపి రాఘవస్య హరీణాం చ కథమాసీత్సమాగమః.
తత్త్వమాఖ్యాహి భద్రం తే విశ్వసేయం వచస్తవ, ఏవము
క్తోథ హనుమాన్ భరతేన మహాత్మనా. ఆచచక్షేఽథ రామస్య
చరితం కృత్స్నశః క్రమాత్, శ్రుత్వా తు పరమానన్దం భరతో
మారుతాత్మజాత్. ఆజ్ఞాపయచ్ఛత్రుహణం ముదాయుక్తం ము
దాన్వితః, దైవతాని చ యావన్తి నగరే రఘునన్దన. నానోప
హారబలిభిః పూజయన్తు మహాధియః, సూతా వైతాలికాశ్చైవ
వన్దినః స్తుతిపాఠకాః. వారముఖ్యాశ్చ శతశో నిర్యాన్త్వద్యై
వసఙ్ఘశః, రాజదారాస్తథామాత్యాస్సేనా హస్త్యశ్వపత్తయః
బ్రాహ్మణాశ్చ తథా పౌరా రాజానో యే సమాగతాః, ని
ర్యాన్తు రాఘవస్యాద్య ద్రష్టుం శశినిభాననమ్. ౨౦. భరతస్య
వచశ్శ్రుత్వా శత్రుఘ్నపరిచోదితాః, అలంచక్రుశ్చ నగరీం
ముక్తారత్నమయోజ్జ్వలైః. తోరణైశ్చ పతాకాభిర్విచిత్రాభి
రనేకధా, అలంకుర్వంతి వేశ్మాని నానాబలివిచక్షణాః. నిర్యాం
తి బృన్దశస్సర్వే రామదర్శనలాలసాః, హయానాం శతసాహ
స్రం గజానా మయుతం తథా. రథానాం దశసాహస్రం స్వర్ణ
సూత్రవిభూషితమ్. పారమేష్ఠీన్యుపాదాయ ద్రవ్యాణ్యుచ్చా
వచాని చ. తతస్తు శిబికారూఢా నిర్యయూ రాజయోషితః,

భరతః పాదుకే న్యస్య శిరస్యేవ కృతాఞ్జలిః. శత్రుఘ్న సహితో రామం పాదచారేణ నిర్యయౌ, తత్రైవ దృశ్యతే దూరాద్విమానం చన్ద్రసన్నిభమ్. పుష్పకం సూర్యసఙ్కాశం మనసా బ్రహ్మనిర్మితమ్, ఏతస్మిన్భ్రాతరౌ వీరౌ వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ. సుగ్రీవశ్చ కపిశ్రేష్ఠో మన్త్రిభిశ్చ విభీషణః, దృశ్యతే పశ్యత జనా ఇత్యాహ పవనాత్మజః. తతో హర్షసముద్భూతో నిస్స్వనో దివమస్పృశత్, స్త్రీబాలయువవృద్ధానాం రామోఽయమితి కీర్తనాత్. రథకుఞ్జరవాజిస్థా అవతీర్య మహీం గతాః, దదృశుస్తే విమానస్థం జనాస్సోమమివామ్బరే. ౮౦. ప్రాఞ్జలిర్భరతో భూత్వా ప్రహృష్టో రాఘవోన్ముఖః, తతో విమానాగ్రగతం భరతో రాఘవం ముదా. వవన్దే ప్రణతో రామం మేరుస్థమివ భాస్కరమ్, తతో రామాభ్యనుజ్ఞాతం విమానమపతద్భువి. ఆరోపితో విమానం తద్భరతస్సానుజస్తదా, రామమాసాద్య ముదితః పునరేవాభ్యవాదయత్. సముత్థాప్య చిరాద్దృష్టం భరతం రఘునన్దనః, భ్రాతరం స్వాఙ్కమారోప్య ముదా తం పరిషస్వజే. తతో లక్ష్మణమాసాద్య వైదేహీం నామ కీర్తయన్, అభ్యవాదయత ప్రీతో భరతః ప్రేమవిహ్వలః. సుగ్రీవం జామ్బవన్తం చ యువరాజం తథాఙ్గదమ్, మైన్దద్వివిదనీలాంశ్చ ఋషభం చైవ సస్వజే. సుషేణం చ నలం చైవ గవాక్షంగన్ధమాదనమ్, శరభం పనసం చైవ భరతః పరిషస్వజే. సర్వే తే మానుషం రూపం కృత్వా భరతమాదృతాః, పప్రచ్ఛుః కుశలం సౌమ్యాః ప్రహృష్టాశ్చ ప్లవఙ్గమాః. తతస్సుగ్రీవమాలిఙ్గ్య భరతః ప్రాహ భక్తితః, త్వత్సాహాయ్యేన రామస్య జయోఽభూద్రావణో హతః. త్వమస్మాకం చతు

ణ్ణాం తు భ్రాతా సుగ్రీవ పఞ్చమః, శత్రుఘ్నశ్చ తదా రామమభివాద్య సలక్ష్మణమ్. ౯౦. సీతాయాశ్చరణౌ పశ్చాద్వవన్దే వినయాన్వితః, రామో మాతరమాసాద్య విషణ్ణాం శోకవిహ్వలామ్. జగ్రాహ ప్రణతః పాదౌ మనో మాతుః ప్రసాదయన్, కైకేయీం చ సుమిత్రాం చ ననామేతరమాతరః. భరతః పాదుకే తే తు రాఘవస్య సుపూజితే, రాజయామాస రామస్య పాదయోర్భక్తిసంయుతః. రాజ్యమేతన్న్యాసభూతం మయా నిర్యాతితం తవ, అద్య మే సఫలం జన్మ ఫలితో మే మనోరథః. యత్పశ్యామి సమాయాత మయోధ్యాం త్వామహం ప్రభో, కోష్ఠాగారం బలం కోశం కృతందశగుణం మయా. త్వత్తేజసా జగన్నాథ పాలయస్వ పురం స్వకమ్, ఇతి బ్రువాణం భరతం దృష్ట్వా సర్వే కపీశ్వరాః. ముముచుర్నేత్రజం తోయం ప్రశశంసుర్ముదాఽన్వితాః, తతో రామః ప్రహృష్టాత్మా భరతం స్వాఙ్కగం ముదా. యయౌ తేన విమానేన భరతస్యాశ్రమం తదా. అవరుహ్య తదా రామో విమానాగ్రాన్మహీతలమ్. అబ్రవీత్పుష్పకం దేవో గచ్ఛ వైశ్రవణం వహ, అనుగచ్ఛానుజానామి కుబేరం ధనపాలకమ్. రామో వసిష్ఠస్య గురోః పదామ్బుజం నత్వా యథా దేవగురోశ్శతక్రతుః, దత్వా మహాసనముత్తమం గురో రుపావివేశాథ గురోస్సమీపతః ౧౦౦.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే చతుర్దశస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. తతస్తు కైకయీపుత్రో భరతో భక్తిసంయుతః, శిరస్యఞ్జలిమాధాయ జ్యేష్ఠం భ్రాతరమబ్రవీత్.

మాతా మేసత్కృతా రామదత్తం రాజ్యం త్వయా మమ, దదా
మి తత్తేచ పునర్యథా త్వమదదా మమ. ఇత్యుక్త్వా పాదయో
ర్భక్త్యా సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్య చ, బహుధా ప్రార్థయామాస కై
కేయ్యా గురుణా సహ. తథేతి ప్రతిజగ్రాహ భరతాద్రాజ్యమీ
శ్వరః, మాయామాశ్రిత్య సకలాం నరచేష్టాముపాగతః. స్వా
రాజ్యానుభవో యస్య సుఖజ్ఞానైకరూపిణః, నిరస్తాతిశయానన్ద
రూపిణః పరమాత్మనః. మానుషేణ తు రాజ్యేన కిం తస్య జగ
దీశితుః, యస్య భ్రూభఙ్గమాత్రేణ త్రిలోకీ నశ్యతి క్షణాత్.
యస్యానుగ్రహమాత్రేణ భవన్త్యాఖణ్డలశ్రియః, లీలాసృష్ట
మహాసృష్టేః కియదేతద్రమాపతేః. తథాపి భజతాం నిత్యం
కామపూరవిధిత్సయా, లీలామానుషదేహేన సర్వమప్యను
వర్తతే. తతశ్శత్రుఘ్నవచనాన్నిపుణాశ్శ్మశ్రుకృన్తకః, సంభారా
శ్చాభిషేకార్థమానీతా రాఘవస్య హి. పూర్వం తు భరతే
స్నాతే లక్ష్మణే చ మహాత్మని, సుగ్రీవే వానరేన్ద్రే చ
రాక్షసేన్ద్రే విభీషణే. ౧౦. విశోధితజటస్స్నాతశ్చిత్రమా
ల్యానులేపనః, మహార్హవసనోపేత స్తస్థౌ తత్ర శ్రియా జ్వ
లన్. ప్రతికర్మ చ రామస్య లక్ష్మణస్య మహామతిః, కారయా
మాస భరతస్సీతాయా రాజయోషితః, మహార్హవస్త్రాభరణై
రలంచక్రుస్సుమధ్యమామ్, తతో వానరపత్నీనాం సర్వాసా
మేవ శోభనా. అకారయత కౌసల్యా ప్రహృష్టా పుత్రవత్స
లా, తతస్స్యన్దనమాదాయ శత్రుఘ్నవచనాత్సుధీః. సుమన్త్ర
స్సర్వసజ్జాఢ్యం యోజయిత్వాఽగ్రతస్థ్సితః. ఆరురోహ
రథం రామస్సత్యధర్మపరాయణః, సుగ్రీవో యువరాజశ్చ
హనుమాంశ్చ విభీషణః, స్నాత్వా దివ్యామ్బరధరాః

దివ్యాభరణభూషితాః. రామమన్వయురగ్రే చ రథాశ్చ గజ
వాహనాః, సుగ్రీవపత్న్యస్సీతా చ యయుర్యానైః పురం
మహత్. వజ్రపాణిర్యథా దేవైర్హరితాశ్వరథే స్థితః, ప్రయ
యౌ రథమాస్థాయ తథా రామో మహత్పురమ్. సారథ్యం
భరతశ్చక్రే రత్నదండం మహాద్యుతిః, శ్వేతాతపత్రం శత్రు
ఘ్నో లక్ష్మణో వ్యజనం దధే. చామరం చ సమీపస్థో న్యవీ
జయదరిన్దమః, శశిప్రకాశం త్వపరం జగ్రాహాసురనాయకః. ౨౦.
దివిజైస్సిద్ధసఙ్ఘైశ్చ ఋషిభిర్దివ్యదర్శనైః, స్తూయమానస్య
రామస్య శుశ్రువే మధురధ్వనిః. మానుషం రూపమాస్థాయ
వానరా గజవాహనాః, భేరీశఙ్ఖనినాదైశ్చ మృదఙ్గపణవా
నకైః. ప్రయయౌ రాఘవశ్రేష్ఠస్తాం పురీం సమలఙ్కృతామ్,
దదృశుస్తే సమాయాన్తం రాఘవం పురవాసినః. దూర్వా
దళశ్యామతనుం మహార్హకిరీటరత్నాభరణాఞ్చితాఙ్గమ్,
ఆరక్తకఞ్జాయతలోచనాన్తం దృష్ట్వా యయుర్మోదమతీవ
పౌరాః. విచిత్రరత్నాఞ్చితసూత్రనద్ధపీతామ్బరం పీనభుజాన్త
రాళమ్, అనర్ఘముక్తాఫలదివ్యహారైర్విరోచమానం రఘున
న్దనం ప్రజాః. . సుగ్రీవముఖ్యైర్హరిభిః ప్రశాన్తైర్నిషేవ్య
మాణం రవితుల్యభాసమ్, కస్తూరికాచన్దనలిప్తగాత్రం నివీత
కల్పద్రుమపుష్పమాలమ్. శ్రుత్వా స్త్రియో రామముపాగతం
ముదా ప్రహర్ష వేగోత్కలితాసనశ్రియః, అపాస్య సర్వాం గృ
హకార్యమాహితం హర్మ్యాణి చైవారురుహుస్సమలఙ్కృ
తాః. దృష్ట్వా హరిం సర్వదృగుత్సవాకృతిం పుష్పైః కిరన్త్య
స్స్మితశోభితాననాః, దృగ్భిః పునర్నేత్రమనోరసాయనం స్వా

నన్దమూర్తిం మనసాభిరేభిరే. రామః స్మితస్నిగ్ధదృశా ప్రజా స్తదా పశ్యన్ప్రజానాథ ఇవాపరః ప్రభుః, శనైర్జగామాథ పితుస్స్వలంకృతం గృహం మహేన్ద్రాలయసన్నిభం హరిః. ప్రవిశ్య వేశ్మాన్తరసంస్థితో ముదా రామో వవన్దే చరణౌ స్వమాతుః, క్రమేణ సర్వాః పితృయోషితః ప్రభు ర్ననామ భక్త్యా రఘువంశకేతుః. ౩౦. తతో భరతమాహేదం రామస్స త్యపరాక్రమః,సర్వసంపత్సమాయుక్తం మమమన్దిరముత్తమమ్, మిత్రాయ వానరేన్ద్రాయ సుగ్రీవాయ ప్రదీయతామ్,సర్వేభ్య స్సుఖవాసార్థం మందిరాణి ప్రకల్పయ. రామేణైవం సమాది ష్టో భరతశ్చ తథాఽకరోత్, ఉవాచ చ మహాతేజాస్సుగ్రీవం రాఘవానుజః. రాఘవస్యాభిషేకార్థం చతుస్సిన్ధుజలం శుభమ్, ఆనేతుం ప్రేషయస్వాశు దూతాం స్త్వరితవిక్రమాన్. ప్రేష యామాస సుగ్రీవో జామ్బవన్తం మరుత్సుతమ్, అఙ్గదఞ్చ సుషేణఞ్చ తే గత్వా వాయువేగతః. జలపూర్ణాన్ శాతకుమ్భ కలశాంశ్చ సమానయన్, ఆనీతం తీర్థసలిలం శత్రుఘ్నో మన్త్రి భిస్సహ. రాఘవస్యాభిషేకార్థం వసిష్ఠాయ న్యవేదయత్.

శ్రీరామపట్టాభిషేకఘట్టః

తతస్తు ప్రయతో వృద్ధో వసిష్ఠో బ్రాహ్మణైస్సహ. రామం రత్నమయే పీఠే ససీతం సన్న్యవేశయత్, వసిష్ఠో మదేవశ్చ జాబాలిర్గౌతమ స్తథా. వాల్మీకిశ్చ తదా చక్రు స్సర్వే రామాభిషేచనమ్, కుశాగ్రతులసీయుక్తపుణ్యగన్ధజలై ర్ముదా. అభ్యషిఞ్చన్ రఘుశ్రేష్ఠం వాసవం వసవో యథా, ఋత్విగ్భిర్బ్రాహ్మణైః శ్రేష్ఠైః కన్యాభి స్సహ మన్త్రిభిః. ౪౦.

సర్వౌషధిరసైశ్చైవ దైవతైర్నభసి స్థితైః, చతుర్భిర్లోక
పాలైశ్చ స్తువద్భిస్సగణై స్తథా. ఛత్రఞ్చ తస్య జగ్రాహ శత్రు
ఘ్నః పాణ్డరం శుభమ్, సుగ్రీవరాక్షసేన్ద్రౌ తౌ దధతుశ్శ్వే
తచామరే. మాలాం చ కాఞ్చనీం వాయుర్దదౌ వాసవ చోది
తః, సర్వరత్నసమాయుక్తం మణికాఞ్చనభూషితమ్. దదౌ
హారం నరేన్ద్రాయ స్వయం శక్రస్తు భక్తితః, ప్రజగుర్దేవగన్ధ
ర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః. దేవదున్దుభయో నేదుః పుష్ప
వృష్టిః పపాత ఖాత్, నవదూర్వాదళశ్యామం పద్మపత్రాయతేక్ష
ణమ్. రవికోటిప్రభాయుక్తకిరీటేన విరాజితమ్, కోటికన్దర్పలా
వణ్యం పీతామ్బరసమావృతమ్. దివ్యాభరణసమ్పన్నం దివ్య
చన్దనలేపనమ్, అయుతాదిత్యసఙ్కాశం ద్విభుజం రఘునన్దనమ్.
వామభాగే సమాసీనాం సీతాం కాఞ్చనసన్నిభామ్, సర్వాభర
ణసమ్పన్నాం వామాఙ్కే సముపస్థితామ్. రక్తోత్పలకరామ్భో
జాం వామేనాలిఙ్గ్య సంస్థితమ్, సర్వాతిశయశోభాఢ్యం దృష్ట్వా
భక్తిసమన్వితః. ఉమయా సహితో దేవశ్శఙ్కరో రఘునన్దనమ్,
సర్వదేవగణైర్యుక్తః స్తోతుం సముపచక్రమే.౫౦. శ్రీమహాదేవ
ఉవాచ. నమో స్తు రామాయ సశక్తికాయ నీలోత్పలశ్యామల
కోమలాయ, కిరీటహారాఙ్గదభూషణాయ సింహాసనస్థాయ మహా
ప్రభాయ. త్వమాదిమధ్యాన్తవిహీన ఏకస్సృజస్యవస్యత్సి చ
లోకజాతమ్, స్వమాయయా తేన న లిప్యసే త్వం యత్స్వే సుఖేఽ
జస్రరతోఽనవద్యః. లీలాం విధత్సే గుణసంవృతస్త్వం ప్రపన్నభ
క్తానువిధానహేతోః, నానావతారైస్సురమానుషాద్యైః ప్రతీ
యసే జ్ఞానిభిరేవ నిత్యమ్. స్వాంశేన లోకం సకలం విధాయ తం

బిభర్షి చ త్వం తదధః ఫణీశ్వరః, ఉపర్యధో భాన్వనిలోడుపౌషధీ ప్రవర్షరూపోఽవసి నైకధా జగత్. త్వమిహ దేహభృతాం శిఖిరూపః పచసి భుక్తమశేషమజస్రమ్, పవనపఞ్చకరూపసహాయో జగదఖణ్డమనేన బిభర్షి. చన్ద్రసూర్యశిఖిమధ్యగతం యత్తేజ ఈశ చిదశేషతనూనామ్, ప్రాభవత్తనుభృతామిహ ధైర్యం శౌర్యమాయురఖిలం తవ సత్త్వమ్. త్వం విరించిశివవిష్ణువిభేదాత్కాలకర్మశశిసూర్యవిభాగాత్, వాదినాం పృథగివేశ విభాసి బ్రహ్మ నిశ్చితమనన్యదిహైకమ్. మత్స్యాదిరూపేణ యథా త్వమేకశ్శ్రుతౌ పురాణేషు చ లోకసిద్ధః, తథైవ సర్వం సదసద్విభాగస్త్వమేవ నాన్యద్భవతో విభాతి. యద్యత్సముత్పన్నమనన్తసృష్టావుత్పత్స్యతే యచ్చ భవచ్చ యచ్చ, న దృశ్యతే స్థావరజఙ్గమాదౌ త్వయా వినాఽతః పరతః పరస్త్వమ్. తత్త్వం న జానన్తి పరాత్మనస్తే జనాస్సమస్తాస్తవ మాయయాఽతః, త్వద్భక్తసేవామలమానసానాం విభాతి తత్త్వం పరమేకమైశమ్. ౫౦. బ్రహ్మాదయస్తే న విదుస్స్వరూపం చిదాత్మతత్త్వం బహిరర్థభావాః, తతోఽబుధస్త్వామిదమేవ రూపం భక్త్యా భజన్ముక్తిముపైత్యదుఃఖః. అహం భవన్నామ గృణన్కృతార్థో వసామి కాశ్యామనిశం భవాన్యా, ముమూర్షమాణస్య విముక్తయేఽహం దిశామి మన్త్రం తవ రామ నామ. ఇమం స్తవం నిత్యమనన్యభక్త్యా శృణ్వన్తి గాయన్తి లిఖన్తి యే వై, తే సర్వసౌఖ్యం పరమం చ లబ్ధ్వా భవత్పదం యాన్తు భవత్ప్రసాదాత్. ఇంద్ర ఉవాచ. రక్షోఽధిపేనాఖిలదేవసౌఖ్యం హృతం చ మే బ్రహ్మవరేణ దేవ, పునశ్చ సర్వం భవతః ప్రసాదాత్ప్రాప్తం హతో రాక్షసదుష్ట

శత్రుః. దేవా ఊచుః. హృతా యజ్ఞభాగా ధరాదేవదత్తాము
రారే ఖలేనాదిదైత్యేన విష్ణో,హతోఽద్య త్వయా నో వితానే
షు భాగాః పురావద్భవిష్యన్తి యుష్మత్ప్రసాదాత్. పితరః
ఊచుః. హతోఽద్య త్వయాదుష్టదైత్యో మహాత్మన్ గయాదౌ
నరైర్దత్తపిణ్డాదికాన్నః, బలాదత్తి హత్వా గృహీత్వా సమస్తా
నిదానీంపునర్లబ్ధసత్త్వా భవామః. యక్షా ఊచుః. సదా విష్టికర్మ
ణ్యనేనాభియుక్తా వహామో దశాస్యం బలాద్దుఃఖయుక్తాః, దు
రాత్మా హతో రావణో రాఘవేశ త్వయా తే వయం దుఃఖ
జాలాద్విముక్తాః. గన్ధర్వా ఊచుః. వయం సంగీతనిపుణా గా
యన్తస్తే కథామృతమ్, ఆనన్దామృతసన్దోహయుక్తాః పూర్ణాః
స్థితాః పురా. పశ్చాద్దురాత్మనా రామ రావణేనాభివిద్రుతాః,
తమేవ గాయమానాశ్చ తదారాధనతత్పరాః. స్థితాస్త్వయా
పరిత్రాతా హతోఽయం దుష్టరాక్షసః, ఏవం మహోరగాః సి
ద్ధాః కిన్నరా మరుతస్తథా. ౨౦. వసవో మునయో గావో
గుహ్యకాశ్చ పతత్రిణః, సప్రజాపతయశ్చైతే తథా చాప్సర
సాం గణాః. సర్వే రామం సమాసాద్య దృష్ట్వా నేత్రమహో
త్సవమ్, స్తుత్వా పృథక్పృథక్సర్వే రాఘవేణాభివన్దితాః. య
యుస్స్వం స్వం పదం సర్వే బ్రహ్మరుద్రాదయస్తథా, ప్రశం
సన్తో ముదా రామం గాయన్తస్తస్య చేష్టితమ్. ధ్యాయన్తస్త్వ
భిషేకార్ద్రం సీతాలక్ష్మణసంయుతమ్, సింహాసనస్థం రాజేన్ద్రం
యయుస్సర్వే హృది స్థితమ్. ఖే వాద్యేషు ధ్వనత్సు ప్రముదిత
హృదయైర్దేవబృన్దైస్స్తువద్భిర్వర్షద్భిః పుష్పవృష్టిం దివి ముని
నికరైరీడ్యమానస్సమన్తాత్, రామశ్శ్యామః ప్రసన్నః స్మిత

రుచిరముఖస్సూర్యకోటిప్రకాశస్సీతాసౌమిత్రివాతాత్మజముని
హరిభిస్సేవ్యమానో విభాతి. ౭౫.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
యుద్ధకాణ్డే షష్ఠదశస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. రామేఽభిషిక్తే రాజేన్ద్రే సర్వలోక
సుఖావహే, వసుధా సస్యసమ్పన్నా ఫలవన్తో మహీరుహాః. గన్ధ
హీనాని పుష్పాణి గన్ధవన్తి చకాశిరే, సహస్రశతమశ్వానాం
ధేనూనాం చ గవాం తథా. దదౌ శతం వృషాన్పూర్వం ద్వి
జేభ్యో రఘునన్దనః, త్రింశత్కోటీస్సువర్ణస్య బ్రాహ్మణేభ్యో
దదౌ పునః. వస్త్రాభరణరత్నాని బ్రాహ్మణేభ్యో ముదా త
థా, సూర్యకాన్తిసమప్రఖ్యాం సర్వరత్నమయీం స్రజమ్.
సుగ్రీవాయ దదౌ ప్రీత్యా రాఘవో భక్తవత్సలః, అఙ్గదాయ
దదౌ దివ్యే హ్యఙ్గదే రఘునన్దనః, చన్ద్రకోటిప్రతీకాశం మ
ణిరత్నవిభూషితం, సీతాయై ప్రదదౌ హారం ప్రీత్యా రఘు
కులోత్తమః. అవముచ్యాత్మనః కణ్ఠాద్ధారం జనకనన్దినీ,
అవైక్షత హరీన్సర్వాన్భర్తారఞ్చ ముహుర్ముహుః. రామస్తా
మాహ వైదేహీమిఙ్గితజ్ఞో విలోకయన్, వైదేహి యస్య
తుష్టాసి దేహి తస్మై వరాననే. హనూమతే దదౌ హారం పశ్య
తో రాఘవస్య చ, తేన హారేణ శుశుభే మారుతిర్గారవేణ చ.
రామోఽపి మారుతిం దృష్ట్వా కృతాఞ్జలిముపస్థితమ్, భక్త్యా
పరమయా తుష్ట ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౧౦. హనూమం
స్తే ప్రసన్నోఽస్మి వరం వరయ కాఙ్క్షితమ్, దాస్యామి దేవై
రపి యద్దుర్లభం భువనత్రయే. హనుమానపి తం ప్రాహ

నత్వా రామం ప్రహృష్టధీః, త్వన్నామ స్మరతో రామ న
తృప్యతి మనో మమ. అతస్త్వన్నామ సతతం స్మరన్ స్థాస్యా
మి భూతలే, యావత్ స్థాస్యతి తే నామ లోకే తావత్క
లేబరమ్. మమ తిష్ఠతు రాజేన్ద్ర వరోఽయం మేఽభికాఙ్క్షితః,
రామస్తథేతి తం ప్రాహ ముక్తస్తిష్ఠ యథాసుఖమ్. కల్పా
న్తే మమ సాయుజ్యం ప్రాప్స్యసే నాత్ర సంశయః, తమాహ
జానకీ ప్రీతా యత్ర కుత్రాపి మారుతే. స్థితం త్వామను
యాస్యన్తి భోగాస్సర్వే మమాజ్ఞయా, ఇత్యుక్తో మారుతి
స్తాభ్యామీశ్వరాభ్యాం ప్రహృష్టధీః. ఆనన్దాశ్రుపరీతాక్షో
భూయో భూయః ప్రణమ్య తౌ, కృచ్ఛ్రాద్వియయౌ తప
స్తప్తుం హిమవన్తం మహామతిః. తతో గుహం సమాసాద్య
రామః ప్రాఞ్జలిమబ్రవీత్, సఖే గచ్ఛ పురం రమ్యం శృఙ్గిబేర
ముత్తమమ్. మామేవ చిన్తయన్నిత్యం భుక్త్వా భోగా
న్నిజార్జితాన్, అన్తే మమైవ సారూప్యం ప్రాప్స్యసే త్వం న
సంశయః. ఇత్యుక్త్వా ప్రదదౌ తస్మై దివ్యాన్యాభరణాని చ,
రాజ్యఞ్చ విపులం దత్త్వా విజ్ఞానఞ్చ దదౌ విభుః. ౨౦. రామే
ణాలిఙ్గితో హృష్టో యయౌ స్వభవనం గుహః, యే చాన్యే
వానరశ్రేష్ఠా అయోధ్యాం సముపాగతాః. అమూల్యాభరణై
ర్వస్త్రైః పూజయామాస రాఘవః, సుగ్రీవప్రముఖాస్స
ర్వే వానరాస్సవిభీషణాః. యథార్హం పూజితాస్తేన రా
మేణ పరమాత్మనా, ప్రహృష్టమనసస్సర్వే జగ్మురేవ యథా
గతమ్. సుగ్రీవప్రముఖాస్సర్వే కిష్కిన్ధాం ప్రయయు
ర్ముదా, విభీషణస్తు సంప్రాప్య రాజ్యం నిహతకణ్టకమ్.
రామేణ పూజితః ప్రీత్యా యయౌ లఙ్కామనిన్దితః,

రాఘవో రాజ్యమఖిలం శశాసాఖిలవత్సలః. అనిచ్ఛన్నపి
రామేణ యౌవరాజ్యేఽభిషేచితః, లక్ష్మణః పరయా భక్త్యా
రామసేవాపరోఽభవత్. రామస్తు పరమాత్మాపి కర్మాధ్య
క్షోఽపి నిర్మలః, కర్తృత్వాదివిహీనోఽపి నిర్వికారోఽపి సర్వ
దా. స్వానన్దేనాపి తుష్టస్సన్ లోకానాముపదేశకృత్, అశ్వమే
ధాదియజ్ఞైశ్చ సర్వైర్విపులదక్షిణైః. అయజత్పరమానన్దో
మానుషం వపురాశ్రితః, న పర్యదేవన్విధవా న చ వ్యాళ
కృతం భయమ్. న వ్యాధిజం భయం చాసీద్రామే రాజ్యం ప్ర
శాసతి, లోకే దస్యుభయం నాసీదనర్థో నాస్తికశ్చన. 3౧. వృద్ధే
షు సత్సు బాలానాం నాసీన్మృత్యుభయం తథా, రామపూజా
పరాస్సర్వే సర్వే రాఘవచిన్తకాః. వవర్షుర్జలదాస్తోయం
యథాకాలం యథారుచి, ప్రజాస్స్వధర్మనిరతా వర్ణాశ్రమ
గుణాన్వితాః. ఔరసానివ రామోఽపి జుగోప పితృవత్ప్రజాః,
సర్వలక్షణసంయుక్తస్సర్వధర్మపరాయణః, దశవర్షసహస్రాణి
రామో రాజ్యముపాస్త సః. ఇదం రహస్యం ధనధాన్యఋద్ధిమ
ద్దీర్ఘాయురారోగ్యకరం సుపుణ్యదమ్, పవిత్రమాధ్యాత్మిక
సంజ్ఞితం పురా రామాయణం భాషితమాదిశమ్భునా. శృణోతి
భక్త్యా మనుజస్సమాహితో భక్త్యా పఠేద్వా పరితుష్ట
మానసః, సర్వాస్సమాప్నోతి మనోగతాశిషో విముచ్యతే
పాతకకోటిభిః క్షణాత్. రామాభిషేకం ప్రయతశ్శృణోతి
యో ధనాభిలాషీ లభతే మహద్ధనమ్, పుత్త్రాభిలాషీ సుత
మార్యసమ్మతం ప్రాప్నోతి రామాయణమాదితః పఠన్.
శృణోతి యోఽధ్యాత్మికరామసంహితాం ప్రాప్నోతి రాజా

భువమృద్ధసంపదమ్, శత్రూన్విజిత్యారిభిరప్రధర్షితో వ్యపేతదుః
ఖోవిజయీ భవేన్నృపః. స్త్రియోఽపి శృణ్వన్త్యధిరామసం
హితాం భవన్తితా జీవసుతాశ్చ పూజితాః, వన్ధ్యాఽపి పుత్రం
లభతేసురూపిణం కథామిమాం భక్తియుతాం శృణోతి యా.
శ్రద్ధాన్వితో యశ్శృణుయాత్పఠేన్నరో విజిత్య కోపం చ
తథా విమత్సరః, దుర్గాణి సర్వాణి విజిత్య నిర్భయో భవే
త్సుఖీ రాఘవభక్తిసంయుతః, ౮౦. సురాస్సమస్తా అపియాంతి
తుష్టతాం విఘ్నాస్సమస్తా అపయాంతి శృణ్వతామ్, అధ్యాత్మ
రామాయణమాదితో నృణాం భవంతి సర్వా అపి సమ్పదః
పరాః. రజస్వలావా యది రామతత్పరా శృణోతి రామాయణ
మేత దాదితః, పుత్రం ప్రసూతే ఋషభం చిరాయుషం పతి
వ్రతా లోకసుపూజితా భవేత్. పూజయిత్వాతు యే భక్త్యా
నమస్కుర్వన్తి నిత్యశః, సర్వైః పాపైర్వినిర్ముక్తా విష్ణోర్యాన్తి
పరం పదమ్. అధ్యాత్మరామచరితం కృత్స్నం శృణ్వన్తిభక్తితః,
పఠన్తి వా స్వయం వక్త్రాత్తేషాం రామః ప్రసీదతి. రామఏవ
పరం బ్రహ్మ తస్మిం స్తుష్టే ఽఖిలాత్మని, ధర్మార్థకామమోక్షా
ణాం యద్యదిచ్ఛతి తద్భవేత్. శ్రోతవ్యంనియమేనైత ద్రామా
యణ మఖణ్డితమ్, ఆయుష్యమారోగ్యకరం కల్పకోట్యఘనా
శనమ్. దేవాశ్చ సర్వే తుష్యన్తు గ్రహాస్సర్వే మహర్షయః,
రామాయణస్య శ్రవణే తుష్యంతి పితరస్తథా. అధ్యాత్మ
రామాయణమేతదద్భుతం వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతంపురాతనమ్,
పఠంతి శృణ్వంతి లిఖంతి యే నరాస్తేషాం భవేఽస్మిన్న
పునర్భవో భవేత్ ఆలోడ్యాఖిలవేదరాశిమసకృద్య

త్తారకం బ్రహ్మ త, ద్రామో విష్ణురహస్యమూర్తిరితి యో విజ్ఞాయ భూతేశ్వరః, ఉద్ధృత్యాఖిలసారసంగ్రహమిదం సంక్షేపతః ప్రస్ఫుటం శ్రీరామస్య నిగూఢతత్త్వమఖిలం ప్రాహ ప్రియాయై భవః. ౭౯.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, యుద్ధకాణ్డే షోడశస్సర్గః.

యుద్ధకాణ్డస్సమాప్తః.

కాణ్డే యుద్ధాత్మకే సర్గా నవసప్తనీలకణ్ఠోక్తాః,
సార్ధైకాదశశతశ్లోకా మనుసఙ్ఖ్యాయుతాః.

శ్రీసీతారామచన్ద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు

శ్రీరామచన్ద్రాయ నమః

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే

ఉత్తరకాణ్డే - ప్రథమః సర్గః

జయతి రఘువంశతిలకః కౌసల్యాహృదయనన్దనో రామః, దశవదననిధనకారీ దాశరథిః పుణ్డరీకాక్షః. దేవ్యువాచ. అథ రామః కిమకరోత్కౌసల్యానన్దవర్ధనః, హత్వా మృధే రావణాదీన్రాక్షసాన్భీమవిక్రమః. అభిషిక్తస్త్వయోధ్యాయాం సీతయా సహ రాఘవః, మాయామానుషతాం ప్రాప్య కతి వర్షాణి భూతలే. స్థితవాన్ లీలయా దేవః పరమాత్మా సనాతనః, అత్యజన్మానుషం లోకం కథమన్తే రఘూద్వహః. ఏతదాఖ్యాహి భగవన్ శ్రద్దధత్యా మమ ప్రభో, కథాపీయూషమాస్వాద్య తృష్ణా మేఽతీవ వర్ధతే. రామచన్ద్రస్య భగవన్బ్రూహి విస్తరశః కథామ్, శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. రాక్షసానాం వధం కృత్వా రాజ్యం రామ ఉపస్థితే. ఆయయుర్మునయస్సర్వే శ్రీరామమభినన్దితుమ్. విశ్వామిత్రోఽసితః కణ్వో దుర్వాసా భృగురఙ్గిరాః, కశ్యపో వామదేవో త్రిస్తథా సప్తర్షయోఽమలాః. అగస్త్యస్సహ శిష్యైశ్చ మునిభిస్సహితోఽభ్యగాత్, ద్వారమాసాద్య రామస్య ద్వాఃపాలము

థాబ్రవీత్. బ్రూహి రామాయ మునయ స్సమాగత్య బహిః
స్థితాః, అగస్త్య ప్రముఖా స్సర్వే ఆశీర్భి రభినన్దితుమ్. ప్రతీ
హార స్తతో రామమగస్త్యవచనాద్ద్రుతమ్, నమస్కృత్వా
ఽబ్రవీ ద్వాక్యంవినయావనతః ప్రభుమ్. ౧౦. కృతాఞ్జలి రు
వాచేద మగస్త్యో మునిభిస్సహా, దేవ త్వద్దర్శనార్థాయ
ప్రాప్తో బహిరుపస్థితః. తమువాచ ద్వారపాలం ప్రవే
శయ యథాసుఖమ్, పూజితా వివిశు ర్వేశ్మ నానారత్నవి
భూషితమ్. దృష్ట్వా రామో మునీన్ శీఘ్రం ప్రత్యుత్థాయ
కృతాఞ్జలిః, పాద్యార్ఘ్యాదిభిరాపూజ్య గాం నివేద్య యథా
విధి. నత్వా తేభ్యో దదౌ దివ్యాన్యాసనాని యథార్హతః,
ఉపవిష్టాః ప్రహృష్టాశ్చ మునయో రామపూజితాః. సంపృష్ట
కుశలాస్సర్వే రామం కుశలమబ్రువన్, కుశలం తే మహా
బాహో సర్వత్ర రఘునన్దన. దిష్ట్యేదానీం ప్రపశ్యామో
హతశత్రు మరిన్దమ, న హి భార స్స తే రామ రావణో రాక్ష
సేశ్వరః. సధను స్త్వం హి లోకాం స్త్రీన్విజేతుం శక్త ఏవ
హి. దిష్ట్యా త్వయా హతాస్సర్వే రాక్షసా రావణాదయః.
సహ్యమేత న్మహాబాహో రావణస్య నిబర్హణమ్, అసహ్య
మేతత్సంప్రాప్తం రావణేర్యన్నిషూదనమ్. అన్తకప్రతిమా
స్సర్వే కుమ్భకర్ణాదయో మృధే, అన్తకప్రతిమైర్బాణైర్హతా
స్తే రఘుసత్తమ. దత్తా చేయం త్వయా ఽస్మాకం పురా హ్య
భయదక్షిణా, హత్వా రక్షోగణా న్సఙ్ఖ్యే కృతకృత్యో ఽద్య
జీవసి. ౨౦. శ్రుత్వాతుభాషితంతేషాంమునీనాంభావితాత్మనామ్,
విస్మయం పరమం గత్వా రామః ప్రాఞ్జలిరబ్రవీత్. రావణాదీ
నతిక్రమ్య కుమ్భకర్ణాదిరాక్షసాన్, త్రిలోకజయినో హిత్వాకిం

ప్రశంసథ రావణిమ్. తత స్తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మ
హాత్మనః, కుమ్భయోనిర్మహాతేజా రామం ప్రీత్యా వచోఽ
బ్రవీత్. శృణు రామ యథావృత్తం రావణే రావణస్య చ, జన్మ
కర్మ వరాదానం సంక్షేపా ద్వదతో మమ. పురా కృతయుగే
రామ పులస్త్యో బ్రహ్మణ స్సుతః, తప స్తప్తుం గతో విద్వా
న్మేరోః పార్శ్వం మహామతిః. తృణబిన్దోరాశ్రమేఽసౌ న్యవస
న్మునిపుఙ్గవః, తప స్తేపే మహాతేజాస్స్వాధ్యాయనిరతస్సదా.
తత్రాశ్రమే మహారమ్యే దేవగన్ధర్వకన్యకాః, గాయన్త్యో నన్ృ
తు స్తత్ర హసన్త్యో వాదయ న్తి చ. పులస్త్యస్య తపోవిఘ్నం
చక్రు స్సర్వా అనిన్దితాః, తతః క్రుద్ధో మహాతేజా వ్యాజహార
వచో మహత్. యా మే దృష్టిపథం గచ్ఛేత్సా గర్భం ధార
యిష్యతి, తాస్సర్వాశ్శాపసంవిగ్నా న తం దేశం ప్రచ
క్రముః. తృణబిన్దోస్తు రాజర్షేః కన్యా తన్నాశృణోద్వచః,
విచచార మునేరగ్రే నిర్భయా త్తం ప్రపశ్యతి 30. బభూవ
పాణ్డురతనుర్వ్యఞ్జితా న్తశ్శరీరజా, దృష్ట్వా సా దేహవైవర్ణ్యం
భీతా పితర మన్వగాత్. తృణబిన్దుశ్చ తాం దృష్ట్వా రాజర్షి
రమితద్యుతిః, ధ్యాత్వా మునికృతం సర్వమవై ద్విజ్ఞానచ
క్షుషా. తాం కన్యాం మునివర్యాయ పులస్త్యాయ దదౌ పితా,
తాం ప్రగృహ్యాబ్రవీత్కన్యాం బాఢమిత్యేవ స ద్విజః.
శుశ్రూషణపరాం దృష్ట్వా మునిః ప్రీతోఽబ్రవీద్వచః, దాస్యా
మి పుత్రమేకం తే ఉభయోర్వంశవర్ధనమ్, తతః ప్రాసూత
సా పుత్రం పులస్త్యాల్లోకవిశ్రుతమ్, విశ్రవా ఇతి విఖ్యాతః
పౌలస్త్యో బ్రహ్మవన్మునిః. తస్య శీలాదికం దృష్ట్వా భర
ద్వాజో మహామునిః, భార్యార్థం స్వాం దుహితరం దదౌ

విశ్రవసే ముదా. తస్యాస్తు పుత్రస్సంజజ్ఞే పౌలస్త్యాల్లోకసమ్మతః, పితృతుల్యో వైశ్రవణో బ్రహ్మణా చానుమోదితః. దదౌ తత్తపసా తుష్టో బ్రహ్మా తస్మై వరం శుభమ్. మనోభిలషితం తస్య ధనేశత్వమఖణ్డితమ్. తతో లబ్ధవరస్సోఽపి పితరం ద్రష్టుమాగతః, పుష్పకేణ ధనాధ్యక్షో బ్రహ్మదత్తేన భాస్వతా. నమస్కృత్వాథ పితరం నివేద్య తపసః ఫలమ్, ప్రాహ మే భగవాన్ప్రీతో దత్వా వరమనిన్దితమ్. ౨౦. నివాసాయ న మేస్థానం దత్తవాన్పరమేశ్వరః, బ్రూహి మే నియతం స్థానం హింసా యత్ర న కస్యచిత్. విశ్రవా అపి తం ప్రాహ లఙ్కా నామ పురీ శుభా, రాక్షసానాం నివాసాయ నిర్మితా విశ్వకర్మణా. త్యక్త్వా విష్ణుభయాద్దైత్యా వివిశుస్తే రసాతలమ్,సా పురీ దుష్ప్రధర్షాఽన్యై ర్మధ్యే సాగరమాస్థితా. తత్ర వాసాయ గచ్ఛత్వం నాన్యైస్సాఽధిష్ఠితా పురా, పిత్రాదిష్టస్త్వసౌ గత్వా తాంపురీం ధనదోఽవిశత్. స తత్ర సుచిరం కాలమువాస పితృసమ్మతః. కస్యచిత్త్వథ కాలస్య సుమాలీ నామ రాక్షసః, రసాతలాన్మర్త్యలోకం చచార పిశితాశనః, గృహీత్వా తనయాం కన్యాం సాక్షాద్దేవీమివ శ్రియమ్.అపశ్యద్ధనదం దేవం చరన్తం పుష్పకేణ సః,హితాయ చిన్తయామాస రాక్షసానాం మహామనాః. ఉవాచతనయాంతత్ర కైకసీం నామ నామతః,వత్సేవివాహకాలస్తే యౌవనం చాతివర్తతే. ప్రత్యాఖ్యానాచ్చ భీతైస్త్వంనవరైర్గృహ్యసే శుభే, సాత్వం వరయ భద్రం తే మునిం బ్రహ్మకులోద్భవమ్. స్వయమేవ తతః పుత్రా భవిష్యన్తి మహాబలాః, ఈదృశాస్సర్వశోభాఢ్యా ధనదేన సమాశ్శుభే. ౨౧. తథేతి

సాశ్రమం గత్వా మునేరగ్రే వ్యవస్థితా, లిఖన్తీ భువమగ్రేణ పాదేనాధోముఖీ స్థితా, తా మపృచ్ఛ న్మునిః కా త్వం కన్యాసి వరవర్ణిని, సాబ్రవీత్ప్రాఞ్జలిర్బ్రహ్మన్ధ్యానేన జ్ఞాతు మర్హసి. తతో ధ్యాత్వా మునిస్సర్వం జ్ఞాత్వా తాం ప్రత్యభాషత, జ్ఞాతం తవాభిలషితం మ త్తః పుత్రా నభీప్స్యసి. దారుణాయా న్తు వేళాయా మాగతాసి సుమధ్యమే, అత స్తే దారుణౌ పుత్రౌ రాక్షసౌ సమ్భవిష్యతః. సాఽబ్రవీ న్మునిశార్దూల త్వత్తో హ్యేవంవిధౌ సుతౌ, తా మాహ పశ్చిమో య స్తే భవిష్యతి మహామతిః. మహాభాగవతః శ్రీమాన్రామభక్త్యేకతత్పరః, ఇత్యుక్తా సా తదా కాలే సుషువే దశకన్ధరమ్. రావణం వింశతిభుజం దశశీర్షం సుదారుణమ్, తద్రక్షో జాతమాత్రేణ చచాల చ వసున్ధరా. బభూవుర్నాశహేతూని నిమిత్తాన్యఖిలాన్యపి, కుమ్భకర్ణ స్తతో జాతో మహాపర్వతసన్నిభః. తతః శూర్పణఖా నామ జాతా రావణసోదరీ, తతో విభీషణో జాత శ్శాన్తాత్మా సౌమ్యదర్శనః. స్వాధ్యాయీ నియతాహారో నిత్యకర్మపరాయణః, కుమ్భకర్ణస్తు దుష్టాత్మా ద్విజాన్స న్తుష్టచేతసః. ౬౦. భక్షయన్నృషిసఙ్ఘాంశ్చ విచచారాతిదారుణః, రావణోఽపి మహాసత్త్వో లోకానాం భయదాయకః. వవృధే లోకనాశాయ హ్యామయో దేహినామివ. రామ త్వం సకలా న్తరస్థమభితో జానాసి విజ్ఞానదృక్సాక్షీ సర్వహృది స్థితో హి పరమో నిత్యోదితో నిర్మలః, త్వం లీలామనుజాకృతిస్స్వమహిమా మాయాగుణైర్నాజ్యసే లీలార్థం ప్రతిచోదితోఽద్య భవతో వక్ష్యామి రక్షోద్భవమ్. జానామి కేవలమన న్తమచి న్త్యశక్తిం చిన్మాత్రమక్షరమజం విదితాత్మత త్త్వమ్, త్వాం రామ గూఢనిజ

రూప మనుప్రవృత్తో మూఢోఽప్యహం భవదనుగ్రహాత శ్చరామి. ఏవం వదన్త మినవంశపవిత్రకీర్తిః కుమ్భోద్భవం రఘుపతిః ప్రహాసన్నభాషే, మాయాశ్రితం సకలమేతదనన్యకత్వాన్మత్కీర్తనం జగతి పాపహరం నిబోధ. ౬౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే ప్రథమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. శ్రీరామవచనం శ్రుత్వా పరమానన్దనిర్భరః, మునిః ప్రోవాచ సదసి సర్వేషాం తత్ర శృణ్వతామ్. అథ విత్తేశ్వరో దేవస్తత్ర కాలేన కేనచిత్, ఆయయౌ పుష్పకారూఢః పితరం ద్రష్టుమఞ్జసా. దృష్ట్వా తం కైకసీ తత్ర భ్రాజమానం మహౌజసమ్, రాక్షసీ పుత్రసామీప్యం గత్వా రావణమబ్రవీత్. పుత్ర పశ్య ధనాధ్యక్షం జ్వలన్తం స్వేన తేజసా, త్వమప్యేవం యథా భూయాస్తథా యత్నం కురు ప్రభో. తచ్ఛ్రుత్వా రావణో రోషాత్ప్రతిజ్ఞామకరోద్ధృతమ్, ధనదేన సమో వాఽపి హ్యధికో వాఽచిరేణ తు. భవిష్యామ్యమ్బ మాం పశ్య సన్తాపం త్యజ సువ్రతే, ఇత్యుక్త్వా దుష్కరం కర్తుం తపస్స దశకన్ధరః. ఆగమత్ఫలసిద్ధ్యర్థం గోకర్ణం తు సహానుజః, స్వం స్వం నియమమాస్థాయ భ్రాతరస్తే తపో మహత్. ఆస్థితా దుష్కరం ఘోరం సర్వలోకైకతాపనమ్, దశవర్షసహస్రాణి కుమ్భకర్ణోఽకరోత్తపః. విభీషణోఽపి ధర్మాత్మా సత్యధర్మపరాయణః. పఞ్చవర్షసహస్రాణి పాదే నైకేన తస్థివాన్, దివ్యం వర్షసహస్రం తు నిరాహారో దశాననః. పూర్ణే వర్షసహస్రే తు శీర్షమగ్నౌ జుహా

వసః. ౧౦. ఏవం వర్షసహస్రాణి నవ తస్యాతిచక్రముః, అథ వర్ష సహస్రే తు దశమే దశమం శిరః. ఛేత్తుకామస్య ధర్మాత్మా ప్రాప్త శ్చాథ ప్రజాపతిః, వత్స వత్స దశగ్రీవ ప్రీతోఽస్మీ త్యభ్యభాషత. వరం వరయ దాస్యామి యత్తే మనసి కాఙ్క్షితమ్, దశగ్రీవోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా ప్రహృష్టేనాన్తరాత్మనా. అమరత్వం వృణోమీశ వరదో యది మే భవాన్, సుపర్ణనాగయక్షాణాం దేవతానాం తథాఽసురైః. అవధ్యత్వంతు మే దేహి తృణభూతాహి మానుషాః, తథా స్త్వితి ప్రజాధ్యక్షః పునరాహ దశాననమ్. అగ్నౌ హుతాని శీర్షాణి యాని తేఽసురపుఙ్గవ, భవిష్యంతి యథా పూర్వ మక్షయాణి చ సత్తమ. ఏవముక్త్వా తతో రామ దశగ్రీవం ప్రజాపతిః, విభీషణమువాచేదం ప్రణతం భక్తవత్సలః. విభీషణ త్వయా వత్స కృతం ధర్మార్థముత్తమమ్, తపస్తతో వరం వత్స వృణీష్వా భిమతం హితమ్. విభీషణోఽపి తం నత్వా ప్రాఞ్జలిర్వాక్య మబ్రవీత్, దేవ మే సర్వదా బుద్ధిర్ధర్మే తిష్ఠతు శాశ్వతే. మా రోచయ త్వధర్మే మే బుద్ధిస్సర్వత్ర సర్వదా, తతః ప్రజాపతిః ప్రీతో విభీషణమథాబ్రవీత్, వత్స త్వం ధర్మశీలోఽసి తథైవ చ భవిష్యసి. అయాచితో ఽపి తే దాస్యే హ్యమర త్వం విభీషణ, కుమ్భకర్ణమథోవాచ వరం వరయ సువ్రత. ౨౦. వాణ్యా వ్యాప్తోఽథ తం ప్రాహ కుమ్భకర్ణః పితామహమ్, స్వప్స్యామి దేవ షణ్మాసాన్ దినమేకం తు భోజనమ్. ఏవ మస్త్వితి తం ప్రాహ బ్రహ్మా దృష్ట్వా దివౌకసః, సరస్వతీ చ తద్వక్త్రాన్నిర్గతా ప్రయయౌ దివమ్. కుమ్భకర్ణస్తు దుష్టాత్మా చిన్తయామాస దుఃఖితః, అనభిప్రేతమేవాస్య కిం నిర్గత

మహావిధిః. సుమాలీ వరలబ్ధాంస్తాన్ జ్ఞాత్వా పౌత్రాన్నిశాచరాన్, పాతాళాన్నిర్భయః ప్రాయాత్ప్రహస్తాదిభిరన్వితః. దశగ్రీవం పరిష్వజ్య వచనం చేదమబ్రవీత్, దిష్ట్యా తే పుత్ర సంవృత్తో వాఞ్ఛితో మే మనోరథః. యద్భయాచ్చ వయం లఙ్కాం త్యక్త్వా యాతా రసాతలమ్, తద్గతం నో మహాబాహో మహద్విష్ణుకృతం భయమ్. అస్మాభిః పూర్వ ముషితా లఙ్కేయం ధనదేన తే, భ్రాత్రాక్రాన్తా మిదానీం త్వం ప్రత్యానేతుమిహార్హసి. సామ్నా వాథ బలేనాపి రాజ్ఞాం బన్ధుః కుత స్సుహృత్, ఇత్యుక్తో రావణః ప్రాహ నార్హస్యేవం ప్రభాషితుమ్. విత్తేశో గురురస్మాకమేవం శ్రుత్వాత మబ్రవీత్, ప్రహస్తః ప్రథితం వాక్యం రావణం దశకన్ధరమ్. శృణు రావణ యత్నేన నైవ త్వం వక్తుమర్హసి, నాధీతా రాజధర్మాస్తే నీతిశాస్త్రం తథైవ చ. 30. శూరాణాం నహి సౌభ్రాత్రం శృణు మే వదతః ప్రభో, కశ్యపస్య సుతా దేవాః రాక్షసాశ్చ మహాబలాః. పరస్పర మయుధ్యన్త త్యక్త్వా సౌహృద మాయుధైః, నైవేదానీన్తనం రాజన్వైరం దేవైరనుష్ఠితమ్. ప్రహస్తస్య వచ శ్శ్రుత్వా దశగ్రీవో దురాత్మనః, తథేతి క్రోధతామ్రాక్షస్త్రికూటాచలమన్వగాత్. దూతం ప్రహస్తం సంప్రేష్య నిష్కాస్య ధనదేశ్వరమ్, లఙ్కామాక్రమ్య సచివై రాక్షసై స్సుఖమాస్థితః. ధనదః పితృవాక్యేన త్యక్త్వా లఙ్కాం మహాయశాః, గత్వా కైలాసశిఖరం తపసాఽతోషయచ్ఛివమ్. తేన సఖ్యమనుప్రాప్య తేనైవ పరిపాలితః, అలకాం నగరీం తత్ర నిర్మమే విశ్వకర్మణా. దిక్పాలత్వం చకారాత్ర శివేన పరిపాలితః, రావణో రాక్షసై

స్వార్థమభిషిక్తస్సహానుజైః. రాజ్యం చకారాసురాణాం త్రి
లోకీం బాధయన్ఖలః. భగినీం కాలఖఞ్జాయ దదౌ వికటరూపి
ణీమ్. విద్యుజ్జిహ్వాయ నామ్నాఽసౌ మహామాయీ నిశాచరః,
తతో మయో విశ్వకర్మా రాక్షసానాం దితేస్సుతః. సుతాం
మన్దోదరీం నామ్నా దదౌ లోకైకసున్దరీమ్, రావణాయ ప్రస
శ్శక్తిమమోఘాం ప్రీతమానసః. ౪౦. వైరోచనస్య దౌహిత్రీం
వృత్రజ్వాలేతి విశ్రుతామ్, స్వయం దత్తాముదవహత్కుమ్భ
కర్ణాయ రావణః. గన్ధర్వరాజస్య సుతాం శైలూషస్య మహాత్మ
నః, విభీషణస్య భార్యార్థే ధర్మజ్ఞాం సముదావహత్. సర
మాం నామ సుభగాం సర్వలక్షణసంయుతామ్, తతో మందో
దరీ పుత్రం మేఘనాదమజీజనత్. జాతమాత్రస్తు యో నా
దం మేఘవత్ప్రముమోచహ, తతస్సర్వేఽబ్రువన్మేఘనాదోఽ
యమితి చాసకృత్. కుమ్భకర్ణస్తతః ప్రాహ నిద్రా మాం
బాధతే ప్రభో, తతశ్చ కారయామాస గుహాం దీర్ఘాం సువి
స్తరామ్. తత్ర సుష్వాప మూఢాత్మా కుంభకర్ణో విఘూ
ర్ణితః, నిద్రితే కుమ్భకర్ణే తు రావణో లోకరావణః. బ్రాహ్మణా
నృషిముఖ్యాంశ్చ దేవదానవకిన్నరాన్, దేవస్త్రియో మను
ష్యాంశ్చ నిజఘ్నే సమహోరగాన్. ధనదోఽపి తతశ్శ్రుత్వా
రావణస్యాక్రమం ప్రభుః, అధర్మం మా కురుష్వేతి దూత
వాక్యైర్న్యవారయత్. తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవో జగామ ధ
నదాలయమ్, వినిర్జిత్య ధనాధ్యక్షం జహారోత్తమపుష్పకమ్.
తతో యమఞ్చ వరుణం నిర్జిత్య సమరేఽసురః, స్వర్గలోక
మగాత్తూర్ణం దేవరాజజిఘాంసయా. ౫౦. తతోఽభవన్మహా
ద్యుద్ధమిన్ద్రేణ సహ దైవతైః, తతో రావణమభ్యేత్య బబన్ధ

త్రిదశేశ్వరః. తచ్ఛ్రుత్వా సహసాఽఽగత్య మేఘనాదః ప్రతా
పవాన్, కృత్వా ఘోరం మహద్యుద్ధం జిత్వా త్రిదశపుఙ్గ
వాన్. ఇన్ద్రం గృహీత్వా బద్ధ్వాఽసౌ మేఘనాదో మహా
బలః, మోచయిత్వా తు పితరం గృహీత్వేన్ద్రం యయౌ పు
రమ్. బ్రహ్మా తు మోచయామాస దేవేన్ద్రం మేఘనాదతః,
దత్వా వరాన్బహూంస్తస్మై బ్రహ్మా స్వభవనం యయౌ. రా
వణో విజయీ లోకాన్సర్వాఞ్జిత్వా క్రమేణ తు, కైలాసం
తోలయామాస బాహుభిః పరిఘోపమైః. తత్ర నన్దీశ్వరే
ణైవం శప్తోఽయం రాక్షసేశ్వరః, వానరైర్మానుషైశ్చైవ
నాశం గచ్ఛతి కోపినా. శప్తోఽప్యగణయన్వాక్యం యయౌ
హైహయపత్తనమ్, తేన బద్ధో దశగ్రీవః పులస్త్యేన విమో
చితః. తతోఽపి బలమాసాద్య జిఘాంసుర్హరిపుఙ్గవమ్, ధృత
స్తేనైవ కక్షేణ వాలినా దశకన్ధరః. భ్రామయిత్వా తు చతుర
స్సముద్రాన్రావణం హరిః, విసర్జయామాస తతస్తేన సఖ్యం
చకార సః. రావణః పరమప్రీత ఏవం లోకాన్మహాబలః, చకార
స్వవశే రామ బుభుజే స్వయమేవ తాన్. ౬౦. ఏవంప్రభావో
రాజేన్ద్ర దశగ్రీవస్సహేన్ద్రజిత్, త్వయా వినిహతస్సఙ్ఖ్యే రా
వణో లోకరావణః. మేఘనాదశ్చ నిహతో లక్ష్మణేన మహా
త్మనా, కుమ్భకర్ణశ్చ నిహతస్త్వయా పర్వతసన్నిభః. భవా
న్నారాయణస్సాక్షాజ్జగతామాదికృద్విభుః, త్వత్స్వరూప
మిదం సర్వం జగత్ స్థావరజఙ్గమమ్. త్వన్నాభికమలోత్పన్నో
బ్రహ్మా లోకపితామహః, అగ్నిస్తే ముఖతో జాతో వాచా స
హ రఘూత్తమ, బాహుభ్యాం లోకపాలౌఘాశ్చక్షుర్భ్యాం
చన్ద్రభాస్కరౌ, దిశశ్చ విదిశశ్చైవ కర్ణాభ్యాం తే సముత్థితాః.

ఘ్రాణాత్ప్రాణస్సముత్పన్నశ్చాశ్వినౌ దేవసత్తమౌ, జంఘా
జానూరుజఘనాద్భువర్లోకాద యోఽభవన్. కుక్షిదేశాత్సము
త్పన్నాశ్చత్వారస్సాగరా హరే, స్తనాభ్యామిన్ద్రవరుణౌ వా
లఖిల్యాశ్చ రేతసః. మేఢ్రాద్యమో గుదాన్మృత్యుస్త్వన్మన్యో
రుద్ర స్త్రిలోచనః, అస్థిభ్యః పర్వతా జాతాః కేశేభ్యో మేఘ
సంహతిః. ఓషధ్యస్తవ రోమభ్యో నఖేభ్యశ్చ ఖరాదయః,
త్వం విశ్వరూపః పురుషో మాయాశక్తిసమన్వితః. నానారూప
ఇవాభాసి గుణవ్యతికరే సతి, త్వామాశ్రిత్యైవ విబుధాః పిబ
న్త్యమృతమధ్వరే. ౨౦. త్వయా సృష్టమిదం సర్వం విశ్వం స్థా
వరజఙ్గమమ్, త్వామాశ్రిత్యైవ జీవన్తి సర్వే స్థావరజఙ్గమాః,
త్వదుక్తమఖిలం వస్తు వ్యవహారేఽపి రాఘవ, క్షీరమధ్య
గతం సర్పిర్యథా వ్యాప్యాఖిలం పయః. త్వద్భాసాభాసతేఽ
ర్కాది న త్వం తేనావభాససే, సర్వగం నిత్యమేకం త్వాం జ్ఞాన
చక్షుర్విలోకయేత్. నాజ్ఞానచక్షుస్త్వాం పశ్యేదన్ధదృగ్భాస్కరం
యథా, యోగినస్త్వాం విచిన్వన్తి స్వదేహే పరమేశ్వరమ్.
అతస్మిన్నిరసనముఖైర్వేదశీర్షైరహర్నిశమ్, త్వత్పాదభక్తిలేశేన
గృహీతా యది యోగినః. విచిన్వన్తో హి పశ్యన్తి చిన్మాత్రం
త్వాం న చాన్యథా, మయా ప్రలపితం కిఞ్చిత్సర్వజ్ఞస్య త
వాగ్రతః. క్షన్తుమర్హసి దేవేశ తవానుగ్రహభాగహమ్.
దిగ్దేశకాలపరిహీనమనన్యమేకం చిన్మాత్రమక్షరమజం చలనాది
హీనమ్, సర్వజ్ఞమీశ్వరమనన్తగుణం వ్యదస్తమాయం భజే
రఘుపతిం భజతామభిన్నమ్. ౨౨.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే ద్వితీయస్సర్గః.

శ్రీరామః. వాలిసుగ్రీవయోర్జన్మ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః, కపీన్ద్రౌ వానరాకారౌ జజ్ఞాత ఇతి నశ్శ్రుతమ్. అగస్త్యః మేరోస్స్వర్ణమయస్యాద్రేర్మధ్యశృఙ్గే మణిప్రభే, తస్మిన్సభాఽఽస్తే విస్తీర్ణా బ్రహ్మణశ్శతయోజనా. తస్యాం చతుర్ముఖస్సాక్షాత్కదాచిద్యోగమాస్థితః, నేత్రాభ్యాం పతితం దివ్యమానన్దసలిలం బహు. తద్గృహీత్వా కరే బ్రహ్మా ధ్యాత్వా కిఞ్చిత్తదత్యజత్, భూమౌ పతితమాత్రేణ తస్మాజ్జాతో మహాకపిః. తమాహ ద్రుహిణో వత్స కంచిత్కాలం వసాత్ర మే, సమీపే సర్వశోభాఢ్యస్తతశ్శ్రేయో భవిష్యతి. ఇత్యుక్తో న్యవసత్తత్ర బ్రహ్మణా వానరోత్తమః, ఏవం బహుతిథే కాలే గతే ఋక్షాధిపస్సుధీః. కదాచిత్పర్యటన్నద్రౌ ఫలమూలార్థముద్యతః, అపశ్యద్దివ్యసలిలాం వాపీం మణిశిలాన్వితామ్. పానీయం పాతుమాగత్య తత్ర ఛాయామయం కపిమ్, దృష్ట్వా ప్రతికపిం మత్వా నిపపాత జలాన్తరే. తత్రాదృష్ట్వా హరిం శీఘ్రం పునరుత్ప్లుత్య వానరః, అపశ్యత్సున్దరీం రామామాత్మానం విస్మయం గతః. తతస్సురేశో దేవేశం పూజయిత్వా చతుర్ముఖమ్, గచ్ఛన్మధ్యాహ్నసమయే దృష్ట్వా నారీం మనోరమామ్. ౧౦. కన్దర్పశరవిద్ధాఙ్గస్త్యక్త్వా వీర్యముత్తమమ్, తామప్రాప్యైవ తద్బీజం వాలదేశేఽపతద్భువి. వాలి సమభవత్తత్ర శక్రతుల్యపరాక్రమః, తస్య దత్వా సురేశానః స్వర్ణమాలాం దివం గతః. భానురప్యాగతస్తత్ర తదానీమేవ భామినీమ్, దృష్ట్వా కామవశో భూత్వా గ్రీవాదేశేఽసృజన్మహత్. బీజం తస్యాస్తతస్సద్యో మహాకాయోఽభవద్ధరిః, తస్య దత్వా హనూమన్తం సహాయార్థం

గతో రణః. పుత్రద్వయం సమాదాయ గత్వా సా నిద్రితా క్వచిత్, ప్రభాతే ఒపశ్యదాత్మానం పూర్వవద్వానరాకృతిమ్. ఫలమూలాదిభిస్సార్థం పుత్రాభ్యాం సహితః కపిః, నత్వా చతుర్ముఖస్యాగ్రే ఋక్షరాజ స్థితస్సుధీః. తతోఽబ్రవీ త్సమాశ్వాస్య బహుశః కపికుఞ్జరమ్, తత్రైకం దేవతా దూతమాహూయామరసన్నిభమ్. గచ్ఛదూత మయాఽఽదిష్టో గృహీత్వా వానరోత్తమమ్, కిష్కిన్ధాం దివ్యనగరీం నిర్మితాం విశ్వకర్మణా, సర్వసౌభాగ్యవలితాం దేవైరపి దురాసదామ్, తస్యాం సింహాసనే వీరం రాజానమభిషేచయ. సప్తద్వీపగతా యేయే వానరాస్సన్తి దుర్జయాః, సర్వే తే ఋక్షరాజస్య భవిష్యన్తి వశేఽనుగాః. ౨౦. యదా నారాయణస్సాక్షా ద్రామో భూత్వా సనాతనః, భూభారాసురనాశాయ సమ్భవిష్యతి భూతలే. తదా సర్వే సహాయార్థే తస్య గచ్ఛన్తు వానరాః, ఇత్యుక్తో బ్రహ్మణా దూతో దేవానాం స మహామతిః. యథాఽఽజ్ఞప్తస్తథా చక్రే బ్రహ్మణా తం హరీశ్వరమ్, దేవదూతస్తతో గత్వా బ్రహ్మణే తన్న్యవేదయత్. తదాది వానరాణాం సా కిష్కిన్ధాఽభూన్నృపాశ్రయః, సర్వేశ్వర స్త్వమేవాసీరిదానీం బ్రహ్మణార్థితః. భూమేర్భారో హృతః కృత్స్న స్త్వయా లీలానృదేహినా, సర్వభూతాన్తరస్థస్య నిత్యముక్తచిదాత్మనః. అఖణ్డానన్దరూపస్య కియానేష పరాక్రమః, తథాపి వర్ణ్యతే సద్భిర్లీలామానుషరూపిణః. యశస్తే సర్వలోకానాం పాపహాత్యై సుఖాయ చ, య ఇదం కీర్తయే న్మర్త్యో వాలిసుగ్రీవయోర్మహత్. జన్మ త్వదాశ్రయత్వాత్సముచ్యతే సర్వపాతకైః, అథాన్యాం సమ్ప్రవక్ష్యామి కథాం రామ త్వదాశ్ర

ష్యామ్. సీతా హృతా యదర్థం సా రావణేన దురాత్మనా,
పురా కృతయుగే రామ ప్రజాపతిసుతం విభుమ్. సనత్కుమా
రమేకాన్తే సమాసీనం దశాననః, వినయావనతో భూత్వా హ్య
భివాద్యేదమబ్రవీత్. ౩౦.కో న్వస్మిన్ప్రవరో లోకే దేవానాం
బలవత్తరః, దేవాశ్చ కం సమాశ్రిత్య యుద్ధే శత్రుం జయంతిహి.
కం యజంతి ద్విజా నిత్యం కం ధ్యాయంతి చ యోగినః, ఏతన్మే
శంస భగవన్ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర. జ్ఞాత్వా తస్య హృది
స్థం యత్తదశేషేణ యోగదృక్, దశాననమువాచేదం శృణు
వక్ష్యామి పుత్రక. భర్తా యో జగతాం నిత్యం యస్య జన్మా
దికం న హి, సురాసురైర్నుతో నిత్యం హరిర్నారాయణోఽ
వ్యయః. యన్నాభిపఙ్కజా జ్జాతో బ్రహ్మా విశ్వసృజాం పతిః,
సృష్టం యేనైవ సకలం జగత్ స్థావరజంగమమ్, తం సమాశ్రి
త్య విబుధా జయన్తి సమరే రిపూన్, యోగినో ధ్యానయో
గేన తమేవానుజపన్తి హి. మహర్షేర్వచనం శ్రుత్వా ప్రత్యు
వాచ దశాననః, దైత్యదానవరక్షాంసి విష్ణునా నిహతాని చ.
కాం వా గతిం ప్రపద్యన్తే ప్రేత్య తే మునిపుఙ్గవ. తమువాచ
మునిశ్రేష్ఠో రావణం రాక్షసాధిపమ్. దైవతైర్నిహతా నిత్యం
గత్వా స్వర్గమనుత్తమమ్, భోగక్షయే పునస్తస్మాద్భ్రష్టా
భూమౌ భవన్తి తే. పూర్వార్జితైః పుణ్యపాపైర్మ్రియన్తే
చోద్భవన్తి చ, విష్ణునా యే హతాస్తే తు ప్రాప్నువంతి హరే
ర్గతిమ్. ౪౦, శ్రుత్వా మునిముఖాత్సర్వం రావణో హృష్ట
మానసః, యోత్స్యేఽహం హరిణా సార్ధమితి చిన్తాపరోఽభ
వత్. మనఃస్థితం పరిజ్ఞాత్వా రావణస్య మహామునిః, ఉవాచ
వత్స తేఽభీష్టం భవిష్యతి న సంశయః. కంచిత్కాలం ప్రతీక్షస్వ

సుఖీభవ దశానన, ఏవముక్త్వా మహాబాహో మునిః పునరువాచ తమ్. తస్య స్వరూపం వక్ష్యామి హ్యరూపస్యాపి మాయినః, స్థావరేషు చ సర్వేషు నదేషు చ నదీషు చ. ఓఙ్కారశ్చైవ సత్యం చ సావిత్రీ పృథివీ చ సః, సమస్తజగదాధారశేషరూపధరోఽపి సః. సర్వే దేవా స్సముద్రాశ్చ కాలసూర్యశ్చ చన్ద్రమాః, సూర్యోదయో దివారాత్రి యమశ్చైవ తథాఽనిలః, అగ్ని రిన్ద్ర స్తథా మృత్యుః పర్జన్యో వసవ స్తథా, బ్రహ్మరుద్రాదయ శ్చైవ యేచాన్యే దేవదానవాః. విద్యోతతిజ్వలత్యేషపాతి చాత్తిచ విశ్వకృత్, క్రీడాం కరోత్యవ్యయాత్మా సోఽయం విష్ణు స్సనాతనః. తేన సర్వ మిదం వ్యాప్తం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్. నీలోత్పలదళశ్యామో విద్యుద్వర్ణామ్బరావృతః. శుద్ధజామ్బూనదప్రఖ్యాం శ్రియం వామాఙ్కసంస్థితామ్,సదానపాయినీం దేవీం పశ్యన్నాలిఙ్గ్య తిష్ఠతి. ౧౦. ద్రష్టుం నశక్యతే కైశ్చిద్దేవదానవపన్నగైః,యస్య ప్రసాదం కురుతే స చైనం ద్రష్టుమర్హతి. నచ యజ్ఞతపోభిర్వా న దానాధ్యయనాదిభిః, శక్యతే భగవాన్ద్రష్టుముపాయైరితరైరపి. తద్భక్తై స్తద్గతప్రాణై స్తచ్చిత్తైర్ధూతకల్మషైః, శక్యతే భగవాన్విష్ణుర్వేదాన్తామలదృష్టిభిః. అథవా ద్రష్టుమిచ్ఛా తే శృణు త్వం పరమేశ్వరమ్, త్రేతాయుగే స దేవేశో భవితా నృపవిగ్రహః. హితార్థం దేవమర్త్యానామిక్ష్వాకూణాం కులే హరిః, రామో దాశరథిర్భూత్వా మహాసత్త్వపరాక్రమః.పితుర్నియోగాత్స భ్రాత్రా భార్యయా దణ్డకే వనే. విచరిష్యతి ధర్మాత్మా జగన్మాత్రా స్వమాయయా. ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతం మయా రావణ విస్తరాత్, భజ త్వం భక్తిభావేన తదా రామం శ్రియా యుతమ్. ఏవం

శ్రుత్వాఽసురాధ్యక్షో ధ్యాత్వా కించిద్విచార్య చ, త్వయా సహ విరోధేప్సుస్సముదే రావణో మహాన్. యుద్ధార్థీ సర్వతో లోకాన్పర్యటంత్సమవస్థితః, ఏతదర్థం మహారాజ రావణోఽతీవ బుద్ధిమాన్. హృతవాఞ్జానకీం దేవీం త్వయాత్మవధకాఙ్క్షయా. ఇమాం కథాం యశ్శృణుయాత్పఠేద్వా సంశ్రావయేద్వా శ్రవణార్థినాం సదా, ఆయుష్యమారోగ్యమనన్తసౌఖ్యం ప్రాప్నోతి లాభం ధనమక్షయం చ. ౬౦.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే తృతీయస్సర్గః.

ఏకదా బ్రహ్మణో లోకాదాయాన్తం నారదం మునిమ్, పర్యటన్రావణో లోకాన్దృష్ట్వా నత్వాఽబ్రవీద్వచః. భగవన్బ్రూహి మే యోద్ధుం కుత్ర సన్తి మహాబలాః, యోద్ధుమిచ్ఛామి బలిభిస్త్వం జ్ఞాతాఽసి జగత్త్రయమ్. మునిర్ధ్యాత్వాఽఽహ సుచిరం శ్వేతద్వీపనివాసినః. మహాబలా మహాకాయాస్తత్ర యాహి మహామతే. విష్ణుపూజారతా యే వై విష్ణునా నిహతాశ్చ యే, తఏవ తత్ర సంజాతా అజయ్యాశ్చ సురాసురైః. శ్రుత్వా తద్రావణో వేగాన్మన్త్రిభిః పుష్పకేణ తాన్, యోద్ధుకామస్సమాగత్య శ్వేతద్వీపసమీపతః. తత్ప్రభాహతతేజస్కం పుష్పకం నాచలత్తతః, త్యక్త్వా విమానం ప్రయయౌ మన్త్రిణశ్చ దశాననః. ప్రవిశన్నేవ తద్ద్వీపం ధృతో హస్తేన యోషితా, పృష్టశ్చ త్వం కుతః కోఽసి ప్రేషితః కేన వా వద. ఇత్యుక్తో లీలయా స్త్రీభిర్హాసన్తీభిః పునః పునః, కృచ్ఛ్రాద్ధస్తాద్వినిర్ముక్తస్తాసాం స్త్రీ

కాం దశాననః. ఆశ్చర్యమతులం లబ్ధ్వా చిన్తయామాస దు
ర్మతిః, విష్ణునా నిహతో యామి వైకుణ్ఠమితి నిశ్చితః. మయి
విష్ణుర్వృథా కుప్యేత్తథా కార్యం కరోమ్యహమ్, ఇతి నిశ్చిత్య
వైదేహీం జహార విపినేఽసురః, జానన్నేవ పరాత్మానం స
జహారావనీసుతామ్, మాతృవత్పాలయామాస త్వత్తః కాఙ్క్ష
న్వధం స్వకమ్. రామ త్వం పరమేశ్వరోఽపి సకలం జానాసి విజ్ఞా
నదృగ్భూతం భవ్య మిదం త్రికాలకలనాసాక్షీ వికల్పోజ్ఝితః,
భక్తానా మనువర్తనాయ సకలాం కుర్వన్క్రియాసంహతిం త్వం
శృణ్వన్మనుజాకృతిర్మునివచో భాసీశ లోకార్చితః. స్తుత్వైవం
రాఘవం తేన పూజితః కుమ్భసమ్భవః, స్వాశ్రమం మునిభిస్సా
ర్ధం ప్రయయౌ హృష్టమానసః. రామస్తు సీతయా సార్ధం భ్రా
తృభిస్సహమన్త్రిభిః. సంసారీవ రమానాథో రమమాణోఽవ
సద్గృహే. అనాసక్తోఽపి విషయాన్బుభుజే ప్రియయా సహా,
హనుమత్ప్రముఖైస్సర్వైర్వానరైః పరివేష్టితః. పుష్పకంచా
గమద్రామమేకదా పూర్వవత్ప్రభుమ్, ప్రాహ దేవ కుబే
రేణ ప్రేషితం త్వా మహం తతః. జితం త్వాం రావణేనాదౌ
పశ్చాద్రామేణ నిర్జితమ్, అతస్త్వాం రాఘవం నిత్యం వహా
యావద్వసేద్భువి. యదా గచ్ఛేద్రఘుశ్రేష్ఠో వైకుణ్ఠం యాహి
మాం తదా, తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవః ప్రాహ పుష్పకం సూర్య
సన్నిభమ్. యదా స్మరామి భద్రం తే తదాఽఽగచ్ఛ మ
మాన్తికమ్, తిష్ఠాన్తర్ధాయ సర్వత్ర గచ్ఛేదానీం మమాజ్ఞ
యా, ఇత్యుక్త్వా రామచన్ద్రోఽపి పౌరకార్యాణి సర్వశః,
భ్రాతృభిర్మన్త్రిభిస్సార్ధం యథాన్యాయం చకార సః. రాఘవే
శాసతి భువం లోకనాథే రమాపతౌ, వసుధా సస్యసంపన్నా

ఫలవన్తశ్చ భూరుహాః జనా ధర్మపరాస్సర్వే పతిభక్తిపరాః స్త్రియః, నాపశ్యత్పుత్రమరణం కశ్చిద్రాజని రాఘవే, సమారుహ్య విమానాగ్ర్యం రాఘవస్సీతయాసహ, వానరైర్భ్రాతృభి స్సార్థం సంచచారావనిం ప్రభుః. అమానుషాణి కార్యాణి చకార బహుశో భువి, బ్రాహ్మణస్య సుతం దృష్ట్వా బాలం మృతమకాలతః. శోచన్తం బ్రాహ్మణం చాపి జ్ఞాత్వా రామో మహామతిః, తపస్యన్తం వనే శూద్రం హత్వా బ్రాహ్మణబాలకమ్, జీవయామాస శూద్రస్య దదౌ స్వర్గమనుత్తమమ్, లోకానాముపదేశార్థం పరమాత్మా రఘూత్తమః. కోటిశస్స్థాపయామాస శివలిఙ్గాని సర్వశః. సీతాం చ రమయామాస సర్వభోగై రమానుషైః. శశాస రామో ధర్మేణ రాజ్యం పరమధర్మవిత్, కథాం సంస్థాపయామాస సర్వలోకమలాపహామ్. దశవర్షసహస్రాణి మాయామానుష విగ్రహః, చకార రాజ్యం విధివల్లోకవన్ద్యపదామ్బుజః. ఏకపత్నీవ్రతో రామో రాజర్షిస్సర్వదా శుచిః, గృహమేధీయమఖిలమాచరచ్ఛిక్షయఞ్జనాన్. ౩౦. సీతా ప్రేమ్ణాఽనువృత్త్యా చ ప్రశ్రయేణ దమేన చ, భర్తుర్మనోహరా సాధ్వీ భావజ్ఞా సాహ్రియా భియా. ఏకదాఽఽక్రీడవిపినే సర్వభోగసమన్వితే, ఏకాన్తే దివ్యభవనే సుఖాసీనం రఘూత్తమమ్, నీలమాణిక్యసఙ్కాశందివ్యాభరణ భూషితమ్, ప్రసన్నవదనం శాన్తం విద్యుత్పుఞ్జనిభామ్బరమ్. సీతా కమలపత్రాక్షీ సర్వాభరణభూషితా, రామమాహ కరాభ్యాం సా లాలయన్తీ పదామ్బుజే. దేవదేవ జగన్నాథ పరమాత్మన్సనాతన, చిదానన్దాదిమధ్యాన్తరహితాశేషకారణ. దేవ దేవాస్సమాసాద్య మామేకాన్తేఽబ్రు

వన్యాచః, బహుశోఽర్థయమానా స్తే వైకుణ్ఠాగమనం ప్రతి.
త్వయా సమేతశ్చిచ్ఛక్త్యా రామ స్తిష్ఠతి భూతలే, విసృజ్య
స్వాన్వ్యకం ధామ వైకుణ్ఠం చ సనాతనమ్. ఆస్తే త్వయా జగ
ద్ధాత్రి రామః కమలలోచనః, అగ్రతో యాహి వైకుణ్ఠం
త్వం తదాచే ద్రఘూత్తమః. ఆగమిష్యతి వైకుణ్ఠం సనాథా
న్నః కరిష్యతి, ఇతి విజ్ఞాపితా ఽహం తైస్త్వయా విజ్ఞా
పితో భవాన్. యదుక్తం తత్కురుష్వాస్య నాహమా
జ్ఞాపయే ప్రభో, సీతాయా స్తద్వచశ్శ్రుత్వా రామో
ధ్యాత్వాఽ బ్రవీత్క్షణమ్. ౪౦. దేవి జానామి సకలం తత్రో
పాయం వదామి తే, కల్పయిత్వా మిషం దేవి లోకవాదం
త్వదాశ్రయమ్. త్యజామి త్వాం వనే లోకవాదాద్భీత
ఇవాపరః, భవిష్యతః కుమారౌ ద్వౌ వాల్మీకేరాశ్రమాన్తికే
ఇదానీం దృశ్యతే గర్భః పున రాగత్య మే ఽన్తికమ్. లోకా
నాం ప్రత్యయార్థం త్వం కృత్వా శపథమాదరాత్. భూమే
ర్వివరమాత్రేణ వైకుణ్ఠం యాస్యసి ద్రుతమ్, పశ్చాదహం
గమిష్యామి ఏవమేవ సునిశ్చయః. ఇత్యుక్త్వా తాం విసృ
జ్యాథ రామో జ్ఞానైకలక్షణః, మన్త్రిభిర్మన్త్రతత్త్వజ్ఞైర్బల
ముఖ్యైశ్చ సంవృతః. తత్రోపవిష్టం శ్రీరామం సుహృదః పర్యు
పాసత, హాస్యప్రౌఢకథాసుజ్ఞా హాసయన్త స్థితా హరిమ్.
కథాప్రసఙ్గాత్పప్రచ్ఛ రామో విజయనామకమ్, పౌరా జాన
పదా మే కిం వదంతీహ శుభాశుభమ్. సీతాం వా మాతరం
వా మే భ్రాతౄన్వా కైకయీం మథ, న భేతవ్యం త్వయా
బ్రూహి శాపితోఽసి మమోపరి. ఇత్యుక్తః ప్రాహ విజయో
దేవ సర్వే వదంతి తే, కృతం సుదుష్కరం సర్వం రామేణ విజి

తాత్మనా. కింతు హత్వా దశగ్రీవం సీతామాహృత్య రాఘవః, అమర్షం పృష్ఠతః కృత్వా స్వం వేశ్మ ప్రత్యపాదయత్. కీదృశం హృదయే తస్య సీతాసమ్భోగజం సుఖమ్, యా హృతా విజనేఽరణ్యే రావణేన దురాత్మనా. అస్మాకమపి దుష్కర్మ యోషితాం మర్షణం భవేత్, యాదృగ్భవతి వై రాజా తాదృశ్యో నియతం ప్రజాః. శ్రుత్వా తద్వచనం రామస్స్వజనాన్పర్యపృచ్ఛత, తేఽపి నత్వాఽబ్రువన్రామమేవమేతన్న సంశయః. తతో విసృజ్య సచివాన్విజయం సుహృదస్తథా, ఆహూయ లక్ష్మణం రామో వచనం చేదమబ్రవీత్. లోకాపవాదస్తు మహాన్సీతామాశ్రిత్య మేఽభవత్, సీతాం ప్రాతస్సమానీయ వాల్మీకేరాశ్రమాంతికే. త్యక్త్వా శీఘ్రం రథేన త్వం పునరాయాహి లక్ష్మణ, వక్ష్యసే యది వా కించిత్తదా మాం హతవానసి. ఇత్యుక్తో లక్ష్మణో భీత్యా ప్రాతరుత్థాయ జానకీమ్, సుమన్త్రేణ రథే కృత్వా జగామ సహసా వనమ్. వాల్మీకేరాశ్రమస్యాన్తే త్యక్త్వా సీతామువాచ సః, లోకాపవాదభీత్యా త్వాం త్యక్తవాన్రాఘవో వనే. దోషో న కశ్చిన్మే మాతర్గచ్ఛాశ్రమపదం మునేః, ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణశ్శీఘ్రం గతవాన్రామసన్నిధిమ్. సీతాఽపి దుఃఖసన్తప్తా విలలాపాతిముగ్ధవత్, శిష్యైః శ్రుత్వా చ వాల్మీకిస్సీతాం జ్ఞాత్వా స దివ్యదృక్. అర్ఘ్యాదిభిః పూజయిత్వా సమాశ్వాస్య చ జానకీమ్, జ్ఞాత్వా భవిష్యత్సకలమర్పయన్మునియోషితామ్. తాస్తాం సంపూజయంతి స్మ సీతాం భక్త్యా దినేదినే, జ్ఞాత్వా పరాత్మనో లక్ష్మీం మునివాక్యేన యోషితః, సేవాం చక్రుస్సదా తస్యా వినయాదిభిరాదరాత్. రామోఽపి సీతా

రహితః పరాత్మా విజ్ఞానదృక్కేవల ఆదిదేవః, సన్త్యజ్య భోగానఖిలాన్విరక్తో మునివ్రతోఽభూన్మునిసేవితాంఘ్రిః.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే చతుర్థస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవఉవాచ. తతో జగన్మఙ్గళమఙ్గళాత్మనావిధాయ రామాయణకీర్తిముత్తమామ్, చచార పూర్వాచరితం రఘూత్తమో రాజర్షివర్యైరభిసేవితం యథా. సౌమిత్రిణా పృష్టఉదారబుద్ధినా రామః కథాః ప్రాహ పురాతనీ శ్శుభాః, రాజ్ఞః ప్రమత్తస్య నృగస్య శాపతో ద్విజస్య తిర్యక్త్వమథాహ రాఘవః. కదాచిదేకాన్త ఉపస్థితం ప్రభుం రామం రమాలాలితపాదపఙ్కజమ్, సౌమిత్రిరాసాదితశుద్ధభావనః ప్రణమ్య భక్త్యా వినయాన్వితోఽబ్రవీత్. త్వం శుద్ధబోధోఽసి హి సర్వదేహినామాత్మాఽస్యధీశోఽసి నిరాకృతిస్స్వయమ్, ప్రతీయసే జ్ఞానదృశాం మహామతే పాదాబ్జభృఙ్గాహితసఙ్గసఙ్గినామ్. అహం ప్రపన్నోఽస్మి పదామ్బుజం ప్రభో భవాపవర్గం తవ యోగిభావితమ్, యథాఽఞ్జసా జ్ఞానమపారవారిధిం సుఖం తరిష్యామి తథానుశాధి మామ్. శ్రుత్వాఽథ సౌమిత్రివచోఽఖిలం తదా ప్రాహ ప్రపన్నార్తిహరః ప్రసన్నధీః, విజ్ఞానమజ్ఞానతమోపశాన్తయే శ్రుతిప్రపన్నం క్షితిపాలభూషణః. ఆదౌ స్వవర్ణాశ్రమవర్ణితాః క్రియాః కృత్వా సమాసాదితశుద్ధమానసః, సమాప్య తత్పూర్వముపాత్తసాధనస్సమాశ్రయేత్సద్గురుమాత్మలబ్ధయే. క్రియాశరీరోద్భవహేతురాదృతా ప్రియాప్రియా తౌ భవతస్సురాగిణః, ధర్మేతరా

తత్రపునశ్శరీరకం పునః క్రియా చక్రవదీర్యతే భవః. అజ్ఞాన
మేవాస్య హి మూలకారణం తద్ధానమేవాత్ర విధా విధీయ
తే, విద్యైవ తన్నాశవిధౌ పటీయసీ న కర్మ తజ్జం సవిరోధ
మీరితమ్. నాజ్ఞానహానిర్న చ రాగసంక్షయో భవేత్తతః కర్మ
సదోషముద్భవేత్, తతః పునస్సంసృతిరప్యవారితా తస్మాద్బుధో
జ్ఞానవిచారవాన్భవేత్. ౧౦. నను క్రియావేదముఖేనచోదితా
యథైవ విద్యా పురుషార్థసాధనమ్, కర్తవ్యతా ప్రాణభృతః
ప్రచోదితా విద్యాసహాయత్వముపైతి సా పునః. కర్మాకృతౌ
దోషమపి శ్రుతిర్జగౌ తస్మాత్సదా కార్యమిదం ముముక్షుణా,
నను స్వతన్త్రా ధ్రువకార్యకారిణీ విద్యా న కించిన్మనసాఽప్య
పేక్షతే. న సత్యకార్యోఽపి హి యద్వదధ్వరః ప్రకాంక్షతే
ఽన్యానపి కారకాదికాన్, తథైవ విద్యా విధితః ప్రకాశితైర్వి
శిష్యతే కర్మభిరేవ ముక్తయే. కేచిద్వదన్తీతి వితర్కవాదిన
స్తదప్యసద్దృష్టవిరోధకారణాత్, దేహాభిమానాదభివర్ధతే క్రి
యావిద్యా గతాహంకృతితః ప్రసిద్ధ్యతి. విశుద్ధవిజ్ఞానవిరోచనా
ఞ్చితావిద్యాత్మవృత్తిశ్చరమేతి భణ్యతే, ఉదేతి కర్మాఖిలకార
కాదిభిర్నిహన్తి విద్యాఖిలకారకాదికమ్. తస్మాత్త్యజేత్కార్య
మశేషతస్సుధీర్విద్యావిరోధాన్న సముచ్చయో భవేత్, ఆత్మా
నుసంధానపరాయణస్సదా నివృత్తసర్వేన్ద్రియవృత్తిగోచరః.
యావచ్ఛరీరాదిషుమాయయాత్మధీస్తావ ద్విధేయో విధివాద
కర్మణామ్, నేతీతి వాక్యైరఖిలం నిషిధ్య తజ్జ్ఞాత్వా పరాత్మాన
మథత్యజేత్క్రియాః. యదాపరాత్మాత్మవిభేదభేదకం విజ్ఞానమా
త్మన్యవభాతి భాస్వరమ్, తదైవ మాయా ప్రవిలీయతేఽఞ్జసా

సకారకా కారణమాత్రసంస్మృతేః. శ్రుతిప్రమాణాభివినాశితా చ సా కథం భవిష్యత్యపి కార్యకారిణీ, విజ్ఞానమాత్రాదమలాద్వితీయతస్తస్మాదవిద్యా న పునర్భవిష్యతి. యది స్మ నష్టా న పునః ప్రసూయతే కర్తాఽహమస్యేతి మతిః కథం భవేత్, తస్మాత్స్వతన్త్రా న కిమప్యపేక్షతే విద్యా విమోక్షాయ విభాతి కేవలా. ౨౦. సా తైత్తిరియశ్రుతిరాహ సాదరం న్యాసం ప్రశస్తాఖిలకర్మణాం స్ఫుటమ్, ఏతావదిత్యాహ చ వాజినాం శ్రుతిర్జ్ఞానం విమోక్షాయ న కర్మసాధనమ్. విద్యాసమత్వేన తు దర్శితస్త్వయా క్రతుర్న దృష్టాన్త ఉదాహృతస్సమః, ఫలైః పృథక్త్వాద్బహుకారకైః క్రతుస్సంసాధ్యతే జ్ఞానమతో విపర్యయమ్. సప్రత్యవాయో హ్యహమిత్యసావాత్మధీరజ్ఞప్రసిద్ధా న తు తత్త్వదర్శినః, తస్మాద్బుధైస్త్యాజ్యమపి క్రియాత్మభిర్విధానతః కర్మ విధిప్రకాశితమ్. శ్రద్ధాన్వితస్తత్త్వమసీతి వాక్యతో గురోః ప్రసాదాదపి శుద్ధమానసః, విజ్ఞాయ చైకాత్మ్యమథాత్మజీవయోస్సుఖీ భవేన్మేరురివాప్రకమ్పనః. ఆదౌ పదార్థావగతిర్హి కారణం వాక్యార్థవిజ్ఞానవిధౌ విధానతః, తత్త్వం పదార్థౌ పరమాత్మజీవకావసీతి చైకాత్మ్యమథానయోర్భవేత్. ప్రత్యక్పరోక్షాదివిరోధమాత్మనోర్విహాయ సంగృహ్య తయోశ్చిదాత్మతామ్, సంశోధితాం లక్షణయా చ లక్షితాం జ్ఞాత్వా స్వమాత్మానమథాద్వయో భవేత్. ఏకాత్మకత్వాజ్జహతీ న సంభవేత్తథా జహల్లక్షణతా విరోధతః, సోఽయం పదార్థావివ భాగలక్షణా యుజ్యేత తత్త్వం పదయోరదోషతః. రసాదిపఞ్చీకృతభూతసమ్భవం భోగాల

యందుఃఖసుఖాదికర్మణామ్, శరీరమాద్యం త్వపదాదికర్మజం మాయామయం స్థూలముపాధిమాత్మనః, సూక్ష్మం మనోబుద్ధిదశేన్ద్రియైర్యుతం ప్రాణైరపఞ్చీకృతభూతసమ్భవమ్, భోక్తుస్సుఖాదేరనుసాధనం భవేచ్ఛరీరమన్యద్విదురాత్మనో బుధాః. అనాద్యనిర్వాచ్యమపీహ కారణం మాయా ప్రధానం తు పరంశరీరకమ్, ఉపాధిభేదాత్తు యతః పృథక్ స్థితం స్వాత్మానమాత్మన్యవధారయేత్క్రమాత్. ౩౦. కోశేష్వయం తేషు తుతత్తదాకృతిర్విభాతి సఙ్గాత్స్ఫటికోపలో యథా,అసఙ్గరూపోఽయమజోఽమృతోఽద్వయో విజ్ఞాయతేఽస్మిన్పరితో విచారితే. బుద్ధేస్త్రిధా వృత్తిరపీహ దృశ్యతే స్వప్నాదిభేదేన గుణత్రయాత్మనః, అన్యోఽన్యతోఽస్మిన్వ్యభిచారతో మృషా నిత్యే పరే బ్రహ్మణి కేవలే శివే. దేహేన్ద్రియప్రాణమనశ్చిదాత్మనాం సఙ్ఘాదజస్రం పరివర్తతే ధియః, వృత్తిస్తమోమూలతయాఽజ్ఞలక్షణా యావద్భవేత్తావదసౌ భవోద్భవః. నేతి ప్రమాణేన నిరాకృతాఖిలో హృదా సమాస్వాదితచిద్ఘనామృతః, త్యజేదశేషం జగదాత్తసద్రసం పీత్వా యథాఽమ్భః ప్రజహాతి తత్ఫలమ్. కదాచిదాత్మానమృతో నజాయతే న క్షీయతే నాపి వివర్ధతే ఽనవః, నిరస్తసర్వాతిశయ స్సుఖాత్మక స్స్వయంప్రభస్సర్వగతోఽయమద్వయః. ఏవంవిధే జ్ఞానమయే సుఖాత్మకే కథం భవోదుఃఖమయః ప్రతీయతే, అజ్ఞానతోఽధ్యాసవశాత్ప్రకాశతే జ్ఞానే విలీయేత విరోధతః క్షణాత్. యదన్యదన్యత్ర విభావ్యతే భ్రమాదధ్యాసమిత్యాహురముం విపశ్చితః, అసర్పభూతే హి విభావనం యథా రజ్జ్వాదికే తద్వదపీశ్వరే జగత్.

వికల్పమాయారహితే చిదాత్మకేఽహంకార ఏష ప్రథమః ప్రకల్పితః, అధ్యాస ఏవాత్మని సర్వకారణే నిరామయే బ్రహ్మణి కేవలే పరే. ఇచ్ఛాది రాగాది సుఖాది ధర్మికాస్సదా ధియస్సంసృతిహేతవః పరే, యస్మాత్ప్రసుప్తౌ తదభావతః పరః సుఖస్వరూపేణ విభావ్యతే హి నః. అనాద్యవిద్యోద్భవబుద్ధిబిమ్బితో జీవః ప్రకాశోఽయమితీర్యతే చితః, ఆత్మా ధియస్సాక్షితయా పృథక్స్థితో బుద్ధ్యాఽపరిచ్ఛిన్నపరస్స ఏవ హి. చిద్బిమ్బసాక్ష్యాత్మధియాం ప్రసఙ్గతస్త్వేకత్రవాసాదనలాక్తలోహవత్, అన్యోన్యమధ్యాసవశాత్ప్రతీయతే జడాజడత్వం చ చిదాత్మచేతసోః. గురోస్సకాశాదపి వేదవాక్యతస్సఞ్జాతవిద్యానుభవో నిరీక్ష్యతమ్, స్వాత్మానమాత్మస్థముపాధివర్జితం త్యజేదశేషం జడమాత్మగోచరమ్. ప్రకాశరూపోఽహమజోఽహమద్వయో సకృద్విభాతోఽహమతీవ నిర్మలః, విశుద్ధవిజ్ఞానఘనో నిరామయ స్సంపూర్ణ ఆనన్దమయోఽహమక్రియః. సదైవముక్తోఽహమచిన్త్యశక్తిమానతీన్ద్రియజ్ఞానమవిక్రియాత్మకః, అనన్తపారోఽహమహర్నిశంబుధైర్విభావితోఽహంహృది వేదవాదిభిః. ఏవం సదాత్మానమఖణ్డితాత్మనా విచారమాణస్య విశుద్ధభావనా, హన్యాదవిద్యామచిరేణ కారకైరసాయనం యద్వదుపాసితం రుజః. వివిక్త ఆసీన ఉపారతేన్ద్రియో వినిర్జితాత్మా విమలాన్తరాశయః, విభావయేదేకమనన్యసాధనో విజ్ఞానదృక్కేవల ఆత్మసంస్థితః. విశ్వం యదేతత్పరమాత్మదర్శనం విలాపయేదాత్మని సర్వకారణే, పూర్ణశ్చిదానందమయోఽవతిష్ఠతే న వేద బాహ్యం న చ కించిదాన్తరమ్. పూర్వం సమాధేరఖిలం విచిన్తయేదోఙ్కారమాత్రం సచరాచరం జగత్, తదేవ వా

చ్యం ప్రణవో హి వాచకో విభావ్యతేఽజ్ఞానవశాన్న బోధతః. అకారసంజ్ఞః పురుషో హి విశ్వకో హ్యుకారక స్తైజస ఈర్యతే క్రమాత్, ప్రాజ్ఞో మకారః పరిపఠ్యతేఽఖిలై స్సమాధిపూర్వం నతు తత్త్వతో భవేత్. విశ్వం త్వకారం పురుషం విలాపయే దుకారమధ్యే బహుధా వ్యవస్థితమ్, తతో మకారే ప్రవి
లాప్య తైజసం ద్వితీయవర్ణం ప్రణవస్య చాన్తిమే. ౪౦. మకా
రమప్యాత్మనచిద్ఘనే పరే విలాపయేత్ప్రాజ్ఞమపీహ కారణమ్, సోఽహం పరం బ్రహ్మ సదావిముక్తిమద్విజ్ఞానదృఙ్ముక్తఉపాధితోఽమలః. ఏవం సదాజాత పరాత్మభావనస్వానన్దతుష్టః పరివిస్మృతాఖిలః, ఆస్తే స నిత్యాత్మసుఖప్రకాశకస్సాక్షాద్విముక్తోఽచలవారిసిన్ధువత్. ఏవం సదాఽభ్యస్తసమాధియోగినో నివృత్తసర్వేన్ద్రియగోచరస్య హి, వినిర్జితాశేషరిపోరహం సదా దృశ్యో భవేయం జితషడ్గుణాత్మనః. ధ్యాత్వైవమాత్మానమహర్నిశమ్మునిస్తిష్ఠే త్సదాముక్తసమస్తబన్ధనః, ప్రారబ్ధమశ్నన్నభిమానవర్జితో మయ్యేవ సాక్షాత్ప్రవిలీయతే తతః. ఆదౌ చ మధ్యే చ తథైవచాన్తతో భవం విదిత్వా భయశోక కారణమ్, హిత్వా సమస్తం విధివాదచోదితం భజేత్స్వమాత్మానమథాఖిలాత్మనామ్. ఆత్మన్యభేదేన విభావయన్నిదం భవత్యభేదేన మయాఽఽత్మనా తదా, యథా జలం వారినిధౌ యథా పయః క్షీరే వియద్వ్యోమ్న్యనిలే యథాఽనిలః. ఇత్థం యదీక్షేత హి లోకసంస్థితో జగన్మృషైవేతి విభావయన్మునిః, నరాకృతత్వాచ్ఛ్రుతియుక్తిమానతో యథేన్దుభేదో దిశిదిగ్భ్రమాదయః. యావన్న పశ్యేదఖిలం మదాత్మకం తావన్మదారాధన

తత్పరో భవేత్, శ్రద్ధాలురత్యూర్జితభక్తిలక్షణో యస్తస్య దృశ్యోఽహమహర్నిశం హృది. రహస్యమేతచ్ఛ్రుతిసారసంగ్రహం మయా వినిశ్చిత్య తవోదితం ప్రియ, యస్త్వేతదాలోచయతీహ బుద్ధిమాన్స ముచ్యతే. [పాతకరాశిభిః క్షణాత్ భ్రాన్తిర్యదీదం పరిదృశ్యతే] జగన్మాయైవ సర్వం పరిహృత్య చేతసా, మద్భావనాభావితశుద్ధమానస స్సుఖీ భవానన్దమయో నిరామయః. ౬౦. యస్సేవతే మామగుణం గుణాత్పరం హృదా కదా వా యది వా గుణాత్మకమ్, సోఽహం స్వపాదాఞ్చితరేణుభిస్స్పృశన్పునాతి లోకత్రితయం యథారవిః. విజ్ఞానమేతదఖిలం శ్రుతిసారమేకం వేదాన్తవేద్యచరణేన మయైవ గీతమ్, యశ్శ్రద్ధయా పరిపఠేద్గురుభక్తియుక్తో మద్రూపమేతి యది మద్వచనేషు భక్తిః. ౬౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే శ్రీరామగీతాయాం పఞ్చమస్సర్గః.

శ్రీ మహాదేవ ఉవాచ. ఏకదా మునయస్సర్వే యమునాతీరవాసినః, ఆజగ్మూ రాఘవం ద్రష్టుం భయాల్లవణరక్షసః. కృత్వాఽగ్రే తు మునిశ్రేష్ఠం భార్గవం చ్యవనం ద్విజాః, అసంఖ్యాతాః సమాయాతా రామాదభయకాంక్షిణః. తాన్పూజయిత్వా పరయా భక్త్యా రఘుకులోత్తమః, ఉవాచ మధురం వాక్యం హర్షయన్మునిమండలమ్. కరవాణి మునిశ్రేష్ఠాః కిమాగమనకారణం, ధన్యోఽస్మి యది యూయం మాం ప్రీత్యా ద్రష్టుమిహాగతాః. దుష్కరం చాపి యత్కార్యం భవతాం తత్కరోమ్యహమ్, ఆజ్ఞాపయంతు మాం భృత్యం బ్రాహ్మణా

దైవతం హి మే. తచ్ఛ్రుత్వా సహసా హృష్టశ్చ్యవనో వాక్య
మబ్రవీత్, మధు నామా మహాదైత్యః పురా కృతయుగే
ప్రభో. ఆసీదతీవ ధర్మాత్మా దేవబ్రాహ్మణపూజకః, తస్య తుష్టో
మహాదేవో దదౌ శూలమనుత్తమమ్. ప్రాహ చానేన యం
హంసి స తు భస్మీభవిష్యతి, రావణస్యానుజా భార్యా తస్య
కుంభీనసీ శ్రుతా. తస్యాం తు లవణో నామరాక్షసో భీమవి
విక్రమః, ఆసీద్దురాత్మా దుర్ధర్షో దేవబ్రాహ్మణ హింసకః పీడితా
స్తేన రాజేంద్ర వయం త్వాం శరణం గతాః, తచ్ఛ్రుత్వా
రాఘవోఽప్యాహ మా భీర్వో మునిపుఙ్గవాః. ౧౦. లవణం
నాశయిష్యామి గచ్ఛంతు విగతజ్వరాః, ఇత్యుక్త్వా ప్రాహ రామో
ఽపి భ్రాతౄన్ కో వా హనిష్యతి. లవణం రాక్షసం దద్యా
ద్బ్రాహ్మణేభ్యో ఽభయం మహత్, తచ్ఛ్రుత్వా ప్రాంజలిః
ప్రాహ భరతో రాఘవాయవై. అహమేవ హనిష్యామి దేవా
జ్ఞాపయ మాం ప్రభో,తతో రామం నమస్కృత్య శత్రుఘ్నో
వాక్యమబ్రవీత్. లక్ష్మణేన మహాత్కార్యం కృతం రాఘవ
సంయుగే, నందిగ్రామే మహాబుద్ధిర్భరతో దుఃఖమన్వభూత్.
అహమేవ గమిష్యామి లవణస్య వధాయ చ, త్వత్ప్రసాదా
ద్రఘుశ్రేష్ఠ హన్యాం తం రాక్షసం యుధి. తచ్ఛ్రుత్వా స్వాంక
మారోప్య శత్రుఘ్నం శత్రుసూదనః, ప్రాహాద్యైవాభిషేక్ష్యామి
మధురారాజ్యకారణాత్. ఆనాయ్య చ సుసంభారాన్ లక్ష్మ
ణేనాభిషేచనే, అనిచ్ఛంతమపి స్నేహాదభిషేకమకారయత్.
దత్త్వా తస్మై శరం దివ్యం రామః శత్రుఘ్నమబ్రవీత్,
అనేన జహి బాణేన లవణం లోకకంటకం. స తు సం

పూజ్య తచ్ఛూలం గేహే గచ్ఛతి కాననమ్, భక్షణార్థంతుజం
తూనాం నానాప్రాణివధాయ చ. స తు నాయాతి సదనం యా
వద్వనచరో భవేత్, తావదేవ పురద్వారి తిష్ఠ త్వం ధృతకార్ము
కః. ౨౦. యోత్స్యతే సత్వయా క్రుద్ధస్తదా వధ్యో భవిష్యతి,
తం హత్వా లవణం క్రూరం తద్వనం మధుసంజ్ఞితం. నివేశ్య
నగరం తత్ర తిష్ఠ త్వం మేఽనుశాసనాత్, అశ్వానాం పంచసా
హస్రం రథానాం చ తదర్ధకమ్. గజానాం షట్ శతానీహ పత్తీ
నామయుతత్రయం, ఆగమిష్యతి పశ్చాత్త్వమగ్రే సాధయ రాక్ష
సమ్. ఇత్యుక్త్వా మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ ప్రేషయామాస రాఘవః,
శత్రుఘ్నం మునిభిః సార్ధమాశీర్భిరభివంద్య చ. శత్రుఘ్నోఽపి
తథా చక్రే యథా రామేణ చోదితః, హత్వా మధుసుతం
యుద్ధే మధురామకరోత్పురీమ్. స్ఫీతాం జనపదాం చక్రే మధు
రాం దానమానతః, సీతాఽపి సుషువే పుత్రౌ ద్వౌ వాల్మీకే
రథాశ్రమే. మునిస్తయోర్నామ చక్రే కుశో జ్యేష్ఠోఽనుజో
లవః, క్రమేణ విద్యాసంపన్నౌ సీతాపుత్రౌ బభూవతుః. ఉపనీ
తౌ చ మునినా వేదాధ్యయనతత్పరౌ, కృత్స్నం రామాయ
ణం ప్రాహ కావ్యం బాలకయోర్మునిః. శంకరేణ పురా ప్రోక్తం
పార్వత్యై పురహారిణా, వేదోపబృంహణార్థాయ తావగ్రాహ
యత ప్రభుః కుమారౌ స్వరసంపన్నౌ సుందరావశ్వినావివ,
తంత్రీలయసమాయుక్తౌ గాయంతౌ చేరతుర్వనే. తత్ర తత్ర
మునీనాం తౌ సమాజే సురరూపిణౌ, గాయంతావభితో దృ
ష్ట్వా విస్మితా మునయోఽబ్రువన్. గంధర్వేష్వివ కిన్నరేషు భువి
వా దేవేషు దేవాలయే పాతాలేష్వథ వా చతుర్ముఖగృహే

లోకేషు సర్వేషు చ, అస్మాభిశ్చిరజీవిభిశ్చిరతరం దృష్ట్వాదిశః సర్వతో నాజ్ఞాయీదృశగీతవాద్యగరిమా నాదర్శి నాశ్రావిచ. ఏవం స్తువద్భిరఖిలైర్మునిభిః ప్రతివాసరమ్, ఆస్తే సుఖమేకాన్తే వాల్మీకేరాశ్రమేచిరమ్. అథరామోఽశ్వమేధాదీంశ్చకార బహుదక్షిణాన్, యజ్ఞాన్ స్వర్ణమయీం సీతాం విధాయవిపులద్యుతిః. తస్మిన్ వితానే ఋషయస్సర్వే రాజర్షయస్తథా, బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాస్సమాజగ్ముర్దిదృక్షవః. వాల్మీకిరపి సంగృహ్య గాయన్తౌ తౌ కుశీలవౌ, జగామ ఋషివాటస్య సమీపం మునిపుంగవః, తత్రైకాంతే స్థితం శాన్తం సమాధివిరమే మునిమ్, కుశః పప్రచ్ఛ వాల్మీకిం జ్ఞానశాస్త్రం కథాన్తరే, భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి సంక్షేపాద్భవతోఽఖిలమ్, దేహినస్సంసృతిర్బంధఃకథముత్పద్యతే దృఢః. కథం విముచ్యతే దేహీ దృఢబంధాద్భవాభిధాత్, వక్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ మహ్యం శిష్యాయ తే మునే. వాల్మీకిరువాచ. శృణు వక్ష్యామి తే సర్వం సంక్షేపాద్బంధమోక్షయోః, స్వరూపం సాధనం చాపి మత్తశ్శ్రుత్వా యథోదితమ్. ౨౦. తథైవాచరభద్రం తే జీవన్ముక్తో భవిష్యసి, దేహ ఏవ మహాగేహమదేహస్య చిదాత్మనః. తస్యాహఙ్కార ఏవాస్మిన్మన్త్రీ తేనైవ కల్పితః, దేహగేహాభిమానం స్వం సమారోప్య చిదాత్మని. తేన తాదాత్మ్యమాపన్నః స్వచేష్టితమశేషతః, విదధాతి చిదానన్దే తద్వాసితవపుస్స్వయమ్. తేన సంకల్పితో దేహీ సంకల్పనిగళావృతః. పుత్రదారగృహాదీని సంకల్పయతి చానిశమ్. సంకల్పయన్ స్వయం దేహీ పరిశోచతి సర్వదా, త్రయస్తస్యాహమో

దేహో అథమోత్తమమధ్యమాః. తమస్సత్త్వరజస్సంజ్ఞా జగతః
కారణం స్థితేః, తమోరూపాద్ధి సంకల్పాన్నిత్యం తామసచేష్ట
యా. అత్యన్తం తామసోభూత్వా కృమికీటత్వమాప్నుయాత్,
సత్త్వరూపో హి సంకల్పో ధర్మజ్ఞానపరాయణః. అదూరమోక్ష
సామ్రాజ్యః సుఖరూపో హి తిష్ఠతి, రజోరూపోహి సంకల్పో
లోకే సవ్యవహారవాన్. పరితిష్ఠతి సంసారే పుత్రదారానుర
ఞ్జితః, త్రివిధం తు పరిత్యజ్య రూపమేతన్మహామతే. సంకల్పః
పరమాప్నోతి పరమాత్మపరిక్షయే, దృష్టీస్సర్వాః పరిత్యజ్య
నియమ్య మనసా మనః. ౫౦. సబాహ్యాభ్యన్తరార్థస్య సంకల్ప
స్య క్షయం కురు, యది వర్షసహస్రాణి తపశ్చరసి దారుణమ్.
పాతాళస్థస్య భూస్థస్య స్వర్గస్థస్యాపి తేఽనఘ, నాన్యః కశ్చిదు
పాయోఽస్తి సంకల్పోపశమాదృతే. అనాబాధే వికారే స్వే
సుఖే పరమపావనే, సంకల్పోపశమే యత్నం పౌరుషేణ పరం
కురు. సంకల్పతన్తౌ నిఖిలా భావాః ప్రోక్తాః కిలానఘ, ఛిన్నే
తన్తౌ న జానీమః క్వయాన్తి విభవాః పరాః. నిస్సంకల్పో
యథాప్రాప్తవ్యవహారపరో భవ, క్షయే సంకల్పజాలస్య జీవో
బ్రహ్మత్వమాప్నుయాత్. అధిగతపరమార్థతాముపేత్య ప్రసభ
మపాస్య వికల్పజాలముచ్చైః, అధిగమయ పదం తదద్వితీయం
వితతసుఖాయ సుషుప్తచిత్తవృత్తిః. ౫౧.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే షష్ఠస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. వాల్మీకినా బోధితోఽసౌ కుశ
స్సద్యో గతభ్రమః, అంతస్త్యక్తో బహిస్సర్వమనుకుర్వంశ్చ

చార సః. వాల్మీకిరపి తౌ ప్రాహ సీతాపుత్రౌ మహాధియౌ, తత్ర తత్ర చ గాయన్తౌ పురే వీథిషు సర్వతః, రామస్యాగ్రే ప్రగాయేతాం శుశ్రూషుర్యది రాఘవః, న గ్రాహ్యం వైయు వాభ్యాం తద్యది కించిత్ప్రదాస్యతి. ఇతి తౌ చోదితౌ తత్ర గాయమానౌ విచేరతుః. యథోక్తం ఋషిణా పూర్వం తత్ర తత్రాభ్యగాయతామ్. తాం స శుశ్రావ కాకుత్స్థః పూర్వచర్యాం తతస్తతః, అపూర్వపాఠజాతిం చ గేయేన సమభిప్లుతామ్. బాలయో రాఘవశ్శ్రుత్వా కౌతూహలముపేయివాన్, అథ కర్మాన్తరే రాజా సమాహూయ మహామునీన్. రాజ్ఞశ్చైవ నరవ్యాఘ్రః పండితాంశ్చైవ నైగమాన్, పౌరాణికాన్ శబ్దవిదో యే చ వృద్ధా ద్విజాతయః. ఏతాన్ సర్వాన్ సమాహూయ గాయకౌ సంప్రవేశయత్, తే సర్వే హృష్టమనసో రాజానో బ్రాహ్మణాదయః. రామం తౌ దారకౌ దృష్ట్వా విస్మితా హ్యనిమేషణాః, అవోచన్ సర్వ ఏవైతే పరస్పరమథాగతాః. ఇమౌ రామస్య సదృశౌ బింబాద్బింబమివోదితౌ, జటిలౌ యది న స్యాతాం న చ వల్కలధారిణౌ. ౨౦. విశేషంనాధిగచ్ఛామో రాఘవస్యానయోస్తదా, ఏవం సంవదతాం తేషాం విస్మితానాంపరస్పరమ్. ఉపచక్రమతుర్గాతుం తావుభౌ మునిదారకౌ, తతః ప్రవృత్తం మధురంగాంధర్వమతిమానుషమ్. శ్రుత్వాతన్మధురం గీతమపరాహ్ణే రఘూత్తమః, ఉవాచ భరతం తాభ్యాం దీయతామయుతంవసు. దీయమానం సువర్ణం తు న తజ్జగృహతుస్తదా, కిమనేన సువర్ణేన రాజన్నౌ వన్యభోజనౌ. ఇతిసంత్యజ్య సంవృత్తం జగ్మతుర్మునిసన్నిధిమ్, ఏవం శ్రుత్వా తు చరితం

రామస్స్వస్యైవ విస్మితః. జ్ఞాత్వా సీతాకుమారౌ తౌ శ
త్రుఘ్నం చేదమబ్రవీత్, హనూమన్తం సుషేణం చ విభీషణ
మథాఙ్గదమ్. భగవన్తం మహాత్మానం వాల్మీకిం మునిసత్త
మమ్, ఆనయన్తం మునివరం ససీతం దేవసమ్మితమ్. అస్యా
స్తు పర్షదో మధ్యే ప్రత్యయం జనకాత్మజా, కరోతు శపథం
సర్వే జానన్తు గతకల్మషామ్. సీతాం తద్వచనం శ్రుత్వా
గతాస్సర్వేఽతివిస్మితాః, ఊచుర్యథోక్తం రామేణ వాల్మీకిం
రామపార్షదాః. రామస్య హృద్గతం సర్వం జ్ఞాత్వా వాల్మీకి
రబ్రవీత్, శ్వః కరిష్యతి వై సీతా శపథం జనసంసది. ౨౦.
యోషితాం పరమం దైవం పతిరేవ న సంశయః, తచ్ఛ్రు
త్వా సహసా గత్వా సర్వే ప్రోచుర్మునేర్వచః. రాఘవస్యాపి
రామోఽపి శ్రుత్వా మునివచస్తథా, రాజానో మునయ
స్సర్వే శృణుధ్వమితి చాబ్రవీత్. సీతాయాశ్శపథం లోకాః
విజానన్తు శుభాశుభం, ఇత్యుక్తా రాఘవేణాథ లోకా
స్సర్వేఽపి దిదృక్షవః. బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చైవ
మహర్షయః, వానరాశ్చ సమాజగ్ముః కౌతూహలసమన్వితాః.
తతో మునివరస్తూర్ణం ససీతస్సముపాగమత్. అగ్రతస్తమృ
షిం కృత్వా యాన్తీ కించిదవాఙ్ముఖీ, కృతాఞ్జలిర్బాష్పకంఠా
సీతా యజ్ఞం వివేశ తమ్, దృష్ట్వా లక్ష్మీమివాయాన్తీం బ్రహ్మాణ
మనుయాయినీమ్. వాల్మీకేః పృష్ఠతస్సీతాం సాధువాదో మహా
నభూత్, తదా మధ్యే జనౌఘస్య ప్రవిశ్య మునిపుఙ్గవః. సీతా
సహాయో వాల్మీకిరితి ప్రాహ చ రాఘవమ్, ఇయం దాశరథే
సీతా సువ్రతా ధర్మచారిణీ. అపాపా తే పురా త్యక్తామమా
శ్రమసమీపతః, లోకాపవాదభీతేన త్వయా రామ మహావనే.

ప్రత్యయం దాస్యతే సీతా తదనుజ్ఞాతుమర్హసి, ఇమౌ తు సీతాతనయావిమౌ యమలజాతకౌ. ౩౦. సుతౌ తు తవ దుర్ధర్షౌ తథ్యమేతద్బ్రవీమి తే, ప్రచేతసోఽహం దశమః పుత్రో రఘుకులోద్వహ. అనృతం న స్మరామ్యుక్తం యథేమౌ తవ పుత్రకౌ, బహూన్ వర్షగణాన్ సమ్యక్తపశ్చర్యా మయా కృతా. నోపాశ్నీయాం ఫలం తస్యా దుష్టేయం యది మైథిలీ, వాల్మీకినైవముక్తస్తు రాఘవః ప్రత్యభాషత. ఏవమేతన్మహాప్రాజ్ఞ యథా వదసి సువ్రత, ప్రత్యయో జనితో మహ్యం తవ వాక్యైరకల్మషైః. లంకాయామపి దత్తో మే వైదేహ్యా ప్రత్యయో మహాన్, దేవానాం పురతస్తేన మందిరే సంప్రవేశితా. సేయం లోకభయాద్బ్రహ్మన్న పాపాఽపి సతీ పురా, సీతా మయా పరిత్యక్తా భవాంస్తత్క్షన్తుమర్హసి. మమైవ జాతౌ జానామి పుత్రావేతౌ కుశీలవౌ, శుద్ధాయాం జగతీమధ్యే సీతాయాం ప్రీతిరస్తు మే. దేవాస్సర్వే పరిజ్ఞాయ రామాభిప్రాయముత్సుకాః, బ్రహ్మాణమగ్రతః కృత్వా సమాజగ్ముస్సహస్రశః. ప్రజాస్సమాగమన్ హృష్టాః సీతా కౌశేయవాసినీ, ఉదఙ్ముఖీ హ్యధోదృష్టిః ప్రాఞ్జలిర్వాక్యమబ్రవీత్. రామాదన్యం యథాఽహం వై మనసాఽపి న చింతయే, తథా మే ధరణీ దేవీ వివరం దాతుమర్హతి. ౪౦. తథా శపన్త్యాస్సీతాయాః ప్రాదురాసీన్మహాద్భుతమ్, భూతలాద్దివ్యమత్యర్థం సింహాసనమనుత్తమమ్. నాగేన్ద్రైర్ధ్రియమాణం

చ దివ్యదేహైరవిప్రభమ్, భూదేవీ జానకీం దోర్భ్యాం గృహీత్వా స్నేహసంయుతా. స్వాగతం తాముపాచైనామాసనే సన్న్యవేశయత్, సింహాసనస్థాం వైదేహీం ప్రవిశన్తీం రసా

తలమ్. నిరంతరా పుష్పవృష్టిర్దివ్యా సీతామవాకిరత్, సా
ధువాదశ్చ సుమహాన్ దేవానాం పరమాద్భుతః. ఊచుశ్చ
బహుధా వాచో అంతరిక్షగతాస్సురాః, అంతరిక్షే చ భూ
మౌ చ సర్వే స్థావరజంగమాః. వానరాశ్చ మహాకాయా
స్సీతాశపథకారణాత్, కేచిచ్చింతాపరాస్తస్య కేచిద్ధ్యా
నపరాయణాః. కేచిద్రామం నిరీక్షంతః కేచిత్సీతామచేత
సః, ముహూర్తమాత్రం తత్సర్వం తూష్ణీంభూతమచేతనం.
సీతాప్రవేశనం దృష్ట్వా సర్వం సమ్మోహితం జగత్, రామస్తు
సర్వం జ్ఞాత్వైవ భవిష్యత్కార్యగౌరవమ్. అజానన్నివ దుః
ఖేన శుశోచ జనకాత్మజామ్, బ్రహ్మణా ఋషిభిస్సార్ధం బోధి
తో రఘునన్దనః. ప్రతిబుద్ధ ఇవ స్వప్నాచ్చకారానంతరాః
క్రియాః, విససర్జ ఋషీన్సర్వానృత్విజో యే సమాగతాః. ౫౦.
తాన్ సర్వాన్ ధనరత్నాద్యైస్తోషయామాస భూరిశః, ఉపా
దాయ కుమారౌ తావయోధ్యామగమత్ప్రభుః. తదాది
నిస్పృహో రామః సర్వభోగేషు సర్వదా, ఆత్మచిన్తాపరో నిత్య
మేకాన్తే సముపస్థితః. ఏకాన్తే ధ్యాననిరతే ఏకదా రాఘవే
సతి, జ్ఞాత్వా నారాయణం సాక్షాత్కౌసల్యా ప్రియవాదినీ.
భక్త్యాఽఽగత్య ప్రసన్నం తం ప్రణతా ప్రాహ హృష్టధీః,
రామ త్వం జగతామాదిరాదిమధ్యాన్తవర్జితః. పరమాత్మా
పరానన్దః పూర్ణః పురుష ఈశ్వరః, జాతోఽసి మే గర్భగృహే
మమ పుణ్యాతిరేకతః. అవసానే మమాప్యద్య సమయోఽభూ
ద్రఘూత్తమ, నాద్యాప్యబోధజః కృత్స్నో భవబన్ధో నివ
ర్తతే. ఇదానీమపి మే జ్ఞానం భవబంధనివర్తకమ్, యథా
సంక్షేపతో భూయాత్తథా బోధయ మాం విభో. నిర్వేద

వాదినీమేవం మాతరం మాతృవత్సలః, దయాళుః ప్రాహ
ధర్మాత్మా జరాజర్జరితాం శుభామ్. మార్గాస్త్రయో మయా
ప్రోక్తాః పురా మోక్షాప్తిసాధకాః, కర్మయోగో జ్ఞానయోగో
భక్తియోగశ్చ శాశ్వతః. భక్తిర్విభిద్యతే మాతస్త్రివిధా
గుణభేదతః, స్వభావో యస్య యస్తేన తస్య భక్తిర్విభిద్యతే.
౬౦. యస్తు హింసాం సముద్దిశ్య దంభం మాత్సర్యమేవ వా,
భేదదృష్టిశ్చ సంరంభీ భక్తో మే తామసస్స్మృతః. ఫలాభి
సంధిర్భోగార్థీ ధనకామో యశస్తథా, అర్చాదౌ భేదబుద్ధ్యా
మాం పూజయేత్స తు రాజసః. పరస్మిన్నర్పితం యస్తు కర్మ
నిర్హరణాయ వా, కర్తవ్యమితి వా కుర్యాత్ భేదబుద్ధ్యా
ససాత్త్వికః. మద్గుణాశ్రయణాదేవ మయ్యనంతగుణాలయే,
అవిచ్ఛిన్నా మనోవృత్తిర్యథా గంగాంబునోఽంబుధౌ. త
దేవ భక్తియోగస్య లక్షణం నిర్గుణస్య హి, అహైతుక్యవ్యవ
హితా యా భక్తిర్మయి జాయతే. సా మే సాలోక్యసామీ
ప్యసార్ష్టిసాయుజ్యమేవ వా, దదాత్యపి న గృహ్ణంతి భక్తా మత్సే
వనం వినా. స ఏవాత్యంతికో యోగో భక్తిమార్గస్య భామిని.
మద్భావం ప్రాప్నుయాత్తేన అతిక్రమ్య గుణత్రయమ్,
మహతా కామహీనేన స్వధర్మాచరణేన చ, కర్మయోగేన
శస్తేనవర్జితేన విహింసనమ్, మద్దర్శనస్తుతి మహాపూజాభిస్స్మృతి
వందనైః భూతేషు మద్భావనయా సఙ్గే నాసత్యవర్జనైః, బహు
మానేన మహతాం దుఃఖినామనుకంపయా. స్వసమానేషు
మైత్ర్యా చ యమాదీనాం నిషేవయా, వేదాంతవాక్యశ్రవణా
న్మమ నామానుకీర్తనాత్. ౭౦. సత్సంగేనార్జవేనైవ హ్య

హామః పరివర్జనాత్, శాంత్యా మమ ధర్మస్య పరిశుద్ధాంతరో జనః. మద్గుణశ్రవణాదేవ యాతి మామఞ్జసా జనః, యథా వాయువశాద్గంధస్స్వాశ్రయాద్ఘ్రాణమావిశేత్. యోగాభ్యాసరతం చిత్తమేవమాత్మానమావిశేత్, సర్వేషు ప్రాణిజాతేషు హ్యహమాత్మా వ్యవస్థితః. తమజ్ఞాత్వా విమూఢాత్మా కురుతే కేవలం బహిః, క్రియోత్పన్నైర్నైకభేదైర్ద్రవ్యైర్మే నాంబ తోషణమ్. భూతావమాననార్చాయామర్చితోఽహం న పూజితః, తావన్మామర్చయేద్దేవం ప్రతిమాదౌ స్వకర్మభిః, యావత్సర్వేషు భూతేషు స్థితం చాత్మని న స్మరేత్, యస్తు భేదం ప్రకురుతే స్వాత్మనశ్చ పరస్య చ. భిన్నదృష్టేర్భయం మృత్యుస్తస్య కుర్యాన్న సంశయః, మామతస్సర్వభూతేషు పరిచ్ఛిన్నేషు సంస్థితమ్. ఏకం జ్ఞానేన మానేన మైత్ర్యా చార్చేదభిన్నధీః, చేతసైవానిశం సర్వభూతాని ప్రణమేత్సుధీః. జ్ఞాత్వా మాం చేతనం శుద్ధం జీవరూపేణ సంస్థితమ్, తస్మాత్కదాచిన్నేక్షేత భేదమీశ్వరజీవయోః. ౮౦. భక్తియోగో జ్ఞానయోగో మయా మాతరుదీరితః, ఆలంబ్యైకతరం వాఽపి పురుషశ్శుభమృచ్ఛతి. తతో మాం భక్తియోగేన మాతస్సర్వహృది స్థితమ్, పుత్రరూపేణ వా నిత్యం స్మృత్వా శాంతిమవాప్స్యసి. శ్రుత్వా రామస్య వచనం కౌసల్యాఽఽనందసంయుతా, రామం సదా హృది ధ్యాత్వా ఛిత్త్వా సంసారబంధనమ్. అతిక్రమ్య గతీస్తిస్రో హ్యవాప పరమాం గతిమ్, కైకేయీ చాపి యోగం రఘుపతిగదితం పూర్వమేవాధిగమ్య శ్రద్ధాభక్తిప్రశాంతా హృది రఘుతిలకం భావయన్తీ గతాసుః, గత్వా స్వర్గం సుఖ

రన్తీ దశరథసహితా మోదమానాఽవతస్థే మాతా శ్రీలక్ష్మణస్యాప్యతివిమలమతిః ప్రాప భర్తుస్సమీపమ్. ౬౪.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే ఉత్తరకాణ్డే మాతౄణాం స్వర్గప్రస్థానం నామ సప్తమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. అథ కాలే గతే కస్మిన్ భరతో భీమవిక్రమః, యుధాజితా మాతులేన హ్యేహయాతో ఽగాత్ససైనికః. రామాజ్ఞయా గతా స్తత్ర హత్వా గన్ధర్వనాయకాన్, తిస్రః కోటీః పురే ద్వే తు నివేశ్య రఘునందనః. *పుష్కరం పుష్కరావత్యాం తక్షం తక్షశిలాహ్వయే, అభిషిచ్య సుతౌ తత్ర ధనధాన్యసుహృద్వృతౌ. పునరాగత్య భరతో రామసేవాపరో ఽభవత్, తతః ప్రీతో రఘుశ్రేష్ఠో లక్ష్మణం ప్రాహ సాదరమ్. ఉభౌ కుమారౌ సౌమిత్రే గృహీత్వా పశ్చిమాం దిశం, తత్ర భిల్లాన్ వినిర్జిత్య దుష్టాన్ సర్వాపకారిణః. అంగదశ్చిత్రకేతుశ్చమహాసత్వపరాక్రమౌ, ద్వయోర్ద్వేనగరే కృత్వా గజాఽశ్వధనరత్నకైః. అభిషిచ్య సుతౌ తత్ర శీఘ్రమాగచ్ఛ మాం పునః, రామస్యాజ్ఞాం పురస్కృత్య గజాశ్వబలవాహనః. గత్వా హత్వా రిపూన్ సర్వాన్ స్థాపయిత్వా కుమారకౌ, సౌమిత్రిః పునరాగత్య రామసేవాపరోఽభవత్. తతస్తు కాలే మహతి ప్రయాతే రామం సదాధర్మపథే స్థితం హరిమ్. ద్రష్టుం సమాగాదృషివేషధారీ కాలస్తతో లక్ష్మణమిత్యువాచ.— నివేదయస్వాతిబలస్యదూతం మాం ద్రష్టుకామం పురుషోత్తమాయ, రామాయ విజ్ఞాపనమస్తి తస్య

మహర్షి ముఖ్యస్య చిరాయ ధీమన్. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రి స్త్వరయాఽన్వితః, ఆచచక్షేఽథ రామాయ స సంప్రాప్తం తపోధనమ్. ఏవం బ్రువన్తం ప్రోవాచ లక్ష్మణం రాఘవో వచః, శీఘ్రం ప్రవేశ్యతాం తాత మునిస్సత్కార పూర్వకమ్. లక్ష్మణస్తు తథేత్యుక్త్వా ప్రావేశయత తాపసమ్. స్వతేజసా జ్వలంతం తం ఘృతసిక్తం యథాఽనలం, సోఽభిగమ్య రఘుశ్రేష్ఠం దీప్యమానస్స్వతేజసా. మునిర్మధురవాక్యేన వర్ధస్వేత్యాహ రాఘవం, తస్మై స మునయే రామః పూజాం కృత్వా యథావిధి. పృష్ట్వా నామయమవ్యగ్రో రామః పృష్టోఽథ తేన సః, దివ్యాసనే సమాసీనం రామః ప్రోవాచ తాపసం. యదర్థమాగతోఽసి త్వమిహ తత్ప్రిపయస్వ మే, వాక్యేన చోదితస్తేన రామేణాహ మునిర్వచః. ద్వంద్వమేవ ప్రయోక్తవ్యమనాలక్ష్యం తు తద్వచః, నాన్యేన చైతచ్ఛ్రోతవ్యం నాఖ్యాతవ్యం చ కస్య చిత్. శృణుయాద్వా నిరీక్షేద్వా యస్స వధ్యస్త్వయా ప్రభో. తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్, తిష్ఠ త్వం ద్వారి సౌమిత్రే నాయాత్వత్ర జనో రహః. యద్యాగచ్ఛతి కో వాఽపి స వధ్యో మే న సంశయః, తతః ప్రాహ మునిం రామో యేనవా త్వం విసర్జితః. ౨౦. యత్తే మనీషితం వాక్యం తద్వదస్వ మమాగ్రతః, తతః ప్రాహ మునిర్వాక్యం శృణు రామ యథాతథమ్. బ్రహ్మణా ప్రేషితోఽస్మీశ కార్యార్థే తేఽన్తికం ప్రభో, అహం హి పూర్వజో దేవ తవ పుత్రః పరన్తప. మాయా సంగమజో వీర కాలస్సర్వహరస్స్మృతః, బ్రహ్మా త్వామాహ భగవాన్ సర్వదేవర్షి పూజితః, రక్షితుం స్వర్గలోకస్య సమయస్తే మహామతే, పురా

త్వమేక ఏవాసీర్లోకాన్ సంహృత్య మాయయా. భార్యయా సహిత స్త్వం మామాదౌ పుత్ర మజీజనః, తథా భోగవతం నాగమన న్త మదకేశయమ్. మాయయా జనయిత్వా త్వం ద్వౌ ససత్వౌ మహాబలౌ, మధుకైటభకౌ దైత్యౌ హత్వా మేదో౽స్థిసంచయమ్. ఇమాం పర్వతసంబద్ధాం మేదినీం పురుషర్షభ, పద్మే దివ్యార్కసంకాశే నాభ్యాముత్పాద్య మామపి. మాం విధాయ ప్రజాధ్యక్షం మయి సర్వం న్యవేదయత్, సో౽హం సంయుక్తసంభారస్త్వామవోచం జగత్పతే. రక్షాం విధత్స్వ భూతేభ్యో యే మే వీర్యాపహారిణః, తత స్త్వం కశ్యపాజ్జాతో విష్ణుర్వామనరూపధృక్. హృతవానసి భూభారం వధాద్రక్షోగణస్య చ. సర్వాసూత్సార్యమాణాసు ప్రజాసు ధరణీధర. ౩౦. రావణస్య వధాకాంక్షీ మర్త్యలోకమిహాగతః, దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ. కృత్వా వాసస్య సమయం త్రిదశేష్వాత్మనః పురా, స తే మనోరథః పూర్ణః పూర్ణే చాయుషి తే నృప. కాలస్తాపసరూపేణ త్వత్సమీపముపాగమత్, తతో భూయశ్చ తే వృద్ధిర్యది రాజ్యముపాసితుమ్. తత్తథా భవ భద్రం తే ఏవమాహ పితామహః, యది తే గమనే బుద్ధిః దేవలోకం జితేంద్రియ. సనాథా విష్ణునా దేవా భవన్తు విగతజ్వరాః, చతుర్ముఖస్య తద్వాక్యం శ్రుత్వా కాలేన భాషితమ్. హసన్ రామస్తదా వాక్యం కృత్స్నస్యాన్తకమబ్రవీత్. శ్రుతం మమ వచో మే౽ద్య మమాపీష్టతరం తు తత్. సన్తోషః పరమో జ్ఞేయ స్త్వదాగమనకారణాత్, త్రయాణామపి లోకానాం కార్యా

ర్థం మమ సంభవః. భద్రం తేఽస్త్వాగమిష్యామి యత ఏవాయ
మాగతః, మనోరథస్తు సంప్రాప్తో న మేఽత్రాస్తి విచారణా. మత్సే
వకానాం దేవానాం సర్వకార్యేషు వై మయా, స్థాతవ్యం
మాయయా పుత్ర యథా చాహ ప్రజాపతిః. ఏవం తయోః
కథయతో ర్దుర్వాసా మునిరభ్యగాత్. రాజద్వారం రామస్య
దర్శనాపేక్షయా ద్రుతమ్. ౨౦. మునిర్లక్ష్మణమాసాద్య
దుర్వాసా వాక్యమబ్రవీత్, శీఘ్రం దర్శయ రామం మే కార్యం
మేఽత్యంతమాహితం. తచ్ఛ్రుత్వా ప్రాహ సౌమిత్రిర్మునిం
జ్వలనతేజసమ్, రామేణ కార్యం కిం తేఽద్య కిం తేఽభీష్టం కరో
మ్యహం. రాజా కార్యాంతరే వ్యగ్రో ముహూర్తం సంప్రతీక్ష్య
తామ్, తచ్ఛ్రుత్వా క్రోధసంతప్తో మునిస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్.
అస్మిన్ క్షణే తు సౌమిత్రే న దర్శయసి చేద్విభుమ్, రామం
సవిషయం వంశం భస్మీకుర్యాం న సంశయః. శ్రుత్వా తద్వచ
నం ఘోరమృషే ర్దుర్వాససో భృశమ్, స్వరూపం తస్య వాక్య
స్య చింతయిత్వా స లక్ష్మణః. సర్వనాశా ద్వరం మేఽద్య నాశో
హ్యేకస్య కారణాత్, నిశ్చిత్యైవం తతో గత్వా రామాయ
ప్రాహ లక్ష్మణః. సౌమిత్రే ర్వచనం శ్రుత్వా రామః కాలం వ్యస
ర్జయత్, శీఘ్రం నిర్గత్య రామోఽపి దదర్శాత్రేస్సుతం ముని
మ్. రామోఽభివాద్య సంప్రీతో మునిం పప్రచ్ఛ సాదరమ్. ౩౦.
కిం కార్యం తే కరోమీతి మునిమాహ రఘూత్తమః. తచ్ఛ్రు
త్వా రామవచనం దుర్వాసా రామమబ్రవీత్, అద్య వర్ష
సహస్రాణాముపవాససమాపనమ్. అతో భోజన మిచ్ఛామి సిద్ధం
యత్తే రఘూత్తమ, రామో మునివచశ్శ్రుత్వా సంతోషేణ

సమన్వితః. ౫౦. స సిద్ధమన్నం మునయే యథావత్సముపా
హరత్, మునిర్భుక్త్వాఽన్న మమృతం సంతుష్టః పునరభ్య
గాత్. స్వమాశ్రయం గతే తస్మిన్ రామస్సస్మార భాషితమ్,
కాలేన శోకదుఃఖార్తో విమనాశ్చాతివిహ్వలః. అవాఙ్ముఖో
దీనమనా న శశాకాభిభాషితుమ్, మనసా లక్ష్మణం జ్ఞాత్వాహత
ప్రాయం రఘూద్వహః. అవాఙ్ముఖో బభూవాథ తూష్ణీమేవా
ఖిలేశ్వరః, తతో రామం విలోక్యాహ సౌమిత్రిర్దుఃఖసంప్లుతమ్.
తూష్ణీంభూతం చిన్తయన్తం గర్హన్తం స్నేహబన్ధనమ్, మత్కృ
తే త్యజ సంతాపం జహి మాం రఘునన్దన. గతిః కాలస్య కలి
తా పూర్వమేవేదృశీ ప్రభో, త్వయి హీనప్రతిజ్ఞే తు నరకో
మే భవే ద్ధ్రువమ్. మయి ప్రీతిర్యది భవేద్యద్యనుగ్రాహ్య
తా తవ, త్యక్త్వా శఙ్కాం జహి ప్రాజ్ఞ మా మా ధర్మం త్యజ
ప్రభో. సౌమిత్రిణోక్తం తచ్ఛ్రుత్వా రామశ్చలితమానసః,
ఆహూయ మన్త్రిణస్సర్వాన్ వసిష్ఠం చేద మబ్రవీత్. మునే
రాగమనం యత్తు కాలస్యాపి హి భాషితమ్, ప్రతిజ్ఞామాత్మ
న శ్చైవ సర్వమావేదయ త్ప్రభుః. శ్రుత్వా రామస్య వచనం
మన్త్రిణస్సపురోహితాః, ఊచుః ప్రాఞ్జలయస్సర్వే రామ
మక్లిష్టకారిణమ్. ౬౦. పూర్వమేవ హి నిర్దిష్టం తవ భూభార
హారిణః, లక్ష్మణేన వియోగస్తే జ్ఞాతో విజ్ఞానచక్షుషా. త్య
జాశు లక్ష్మణం రామ మాప్రతిజ్ఞాం త్యజ ప్రభో, ప్రతిజ్ఞాతే
పరిత్యక్తే ధర్మో భవతి నిష్ఫలః. ధర్మే నష్టేఽఖిలే రామ త్రై
లోక్యం నశ్యతి ధ్రువమ్, త్వం తు సర్వస్య లోకస్య పాలకో
ఽసి రఘూత్తమ. త్యక్త్వా లక్ష్మణమేవైకం త్రైలోక్యం

త్రాతు మర్హసి, రామో ధర్మార్థసహితం వాక్యం తేషా మనిన్ది
తమ్. సభామధ్యే సమాశ్రుత్య ప్రాహ సౌమిత్రిమఞ్జసా,
యథేష్టం గచ్ఛ సౌమిత్రే మా భూద్ధర్మస్య సంశయః. పరిత్యా
గో వధో వాఽపి సతామేవోభయం సమమ్, ఏవము క్తే
రఘుశ్రేష్ఠే దుఃఖవ్యాకులితేక్షణః. రామం ప్రణమ్య సౌమిత్రిః
శీఘ్రం గృహం మగా త్స్వకమ్, తతోఽగా త్సరయూతీర మా
చమ్య చ కృతాఞ్జలిః. నవద్వారాణి సంయమ్య మూర్ధ్ని ప్రాణ
మధారయత్, యదక్షరం పరం బ్రహ్మ వాసుదేవాఖ్యమవ్య
యమ్. పదం తత్పరమం ధామ చేతసా సోఽభ్యచిన్తయత్,
వాయురోధేన సంయుక్తం సర్వే దేవాస్సహర్షయః, సాగ్న
యో లక్ష్మణం పుష్పై స్తుష్టువుశ్చ సమాకిరన్, అదృశ్యం విబుధైః
సైశ్చ త్సశరీరం స వాసవః. ౨౦. గృహీత్వా లక్ష్మణం శక్రః
స్వర్గలోకమథాగమత్, తతో విష్ణోశ్చతుర్భాగం తం దేవం
సురసత్తమః. సర్వే దేవర్షయో దృష్ట్వా లక్ష్మణం సమపూజయన్.
లక్ష్మణే హి దివ మాగతే హరౌ సిద్ధలోకగతయోగినస్తదా,
బ్రహ్మణా సహ సమాగమస్ముదా ద్రష్టు మాహితమహాహిరూ
పకమ్. ౨౫.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే అష్టమస్సర్గః.

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ. లక్ష్మణం తు పరిత్యజ్య రామో
దుఃఖసమన్వితః, మన్త్రిణో నైగమాంశ్చైవ వసిష్ఠం చేద
మబ్రవీత్. అభిషేక్ష్యామి భరతమధిరాజ్యే మహామతిమ్,
అద్య చాహం గమిష్యామి లక్ష్మణస్య పదానుగః. ఏవ ముక్తే

రఘుశ్రేష్ఠే పౌరజానపదా స్తదా, ద్రుమా ఇవ చ్ఛిన్నమూలా
దుఃఖార్తాః పతితా భువి. మూర్ఛితో భరతో వాఽపి శ్రుత్వా
రామాభిభాషితమ్, గర్హయామాస రాజ్యం స ప్రాహేదం రా
ఘుసన్నిధౌ. సత్యేన చ శపే నాహం త్వాం వినా దివి వా భువి,
కాంక్షే రాజ్యం రఘుశ్రేష్ఠ శపే త్వత్పాదయోః ప్రభో.
ఇమౌ కుశీలవౌ రాజ న్నభిషించస్వ రాఘవ, కోసలేషు కుశం
వీర ముత్తరేషు లవం తథా. గచ్ఛన్తు దూతా స్త్వరితం శత్రు
ఘ్నానయనాయ హి, అస్మాకమేతద్గమనం స్వర్గ్వాసాయ శృణో
తు సః. భరతేనోదితం శ్రుత్వా పతితా స్తా స్సమీత్యుతమ్,
ప్రజా శ్చ భయసంవిగ్నా రామవిశ్లేషకాతరాః. వసిష్ఠో భగ
వా న్రామమువాచ సదయం వచః, పశ్య తాతాదరా
త్సర్వాః పతితా భూతలే ప్రజాః. తాసాం భావానుగం రామ
ప్రసాధం కర్తు మర్హసి, శ్రుత్వావసిష్ఠవచనం తా స్సముత్థాప్య
పూజ్యచ. ౧౦. సస్నేహో రఘునాథస్తాః కింకరోమీతి చా బ్ర
వీత్, తతః ప్రాఞ్జలయః ప్రోచుః ప్రజా భక్త్యా రఘూద్వహమ్.
గన్తు మిచ్ఛసి యత్ర త్వమనుగచ్ఛామహే వయమ్, అస్మాకమే
షా పరమా ప్రీతిర్ధర్మోఽయమక్షయః. తవానుగమనే రామ
హృద్గతా నో దృఢామతిః, పుత్రదారాదిభిస్సార్ధమనుయా
మోఽద్య సర్వథా. తపోవనం వా స్వర్గం వా పురం వా రఘు
నన్దన, జ్ఞాత్వా తేషాం మనోదార్ఢ్యం కాలస్య వచనం యథా.
భక్తం పౌరజనం చైవ బాఢమిత్యాహ రాఘవః, కృత్వైవం నిశ్చ
యం రామ స్తస్మిన్నేవాహని ప్రభుః. ప్రస్థాపయామాస చ తౌ
రామభద్రః కుశీలవౌ, అష్టౌ రథసహస్రాణి సహస్రంచైవ దన్తినామ్.

షష్టిం చాశ్వసహస్రాణామేకైకస్మై దదౌ బలమ్, బహురత్నౌ
బహుధనౌ హృష్టపుష్టజనావృతౌ. అభివాద్య గతౌ రామం
కృచ్ఛ్రేణ తు కుశీలవౌ, శత్రుఘ్నో నయనే దూతాన్ ప్రేషయా
మాస రాఘవః. తే దూతా స్త్వరితం గత్వా శత్రుఘ్నాయ
న్యవేదయన్, కాలస్యాగమనం పశ్చాదత్రిపుత్రస్య చేష్టి
తమ్. లక్ష్మణస్య చ నిర్యాణం ప్రతిజ్ఞాం రాఘవస్య చ,
పుత్రాభిషేచనం చైవ సర్వం రామచికీర్షితమ్. ౨౦. శ్రుత్వాత
ద్దూతవచనం శత్రుఘ్నః కులనాశనమ్, వ్యథితోఽపి ధృతిం
లబ్ధ్వా పుత్రావాహూయ సత్వరః. అభిషిచ్య సుబాహుం
వై మధురాయాం మహాబలః, యూపకేతుం చ విదిశానగరే
శత్రుసూదనః. అయోధ్యాం త్వరితం ప్రాగాత్స్వయం రామ
దిదృక్షయా, దదర్శ చ మహాత్మానం తేజసా జ్వలనప్రభమ్.
దుకూలయుగసంవీతం ఋషిభిశ్చాక్షయై ర్వృతమ్, అభివాద్య
రమానాథం శత్రుఘ్నో రఘుపుఙ్గవమ్. ప్రాఞ్జలిర్ధర్మసహితం
వాక్యం ప్రాహ మహామతిః, అభిషిచ్య సుతౌ తత్ర రాజ్యే రా
జీవలోచన. తవానుగమనే రాజన్ విద్ధి మాం కృతనిశ్చయమ్,
త్యక్తుం నార్హసి మాం వీర భక్తం తవ విశేషతః. శత్రుఘ్న
స్య దృఢాం బుద్ధిం విజ్ఞాయ రఘునందనః, సజ్జీభవతు మధ్యా
హ్నే భవానిత్యబ్రవీద్వచః. అథ క్షణాత్సముత్పేతుర్వా
నరాః కామరూపిణః, ఋక్షాశ్చ రాక్షసా శ్చైవ గోపుచ్ఛా
శ్చ సహస్రశః. ఋషీణాం దేవతానాం చ పుత్రా రామస్య ని
ర్గమమ్, శ్రుత్వా ప్రోచూ రఘుశ్రేష్ఠం సర్వే వానరరాక్ష
సాః. తవానుగమనే విద్ధి నిశ్చితార్థాన్ హి నః ప్రభో, ఏతస్మి
న్నంతరే రామం సుగ్రీవోఽపి మహాబలః. యథావదభివా

ద్వ్యాహ రాఘవం భక్తవత్సలమ్. ౩౦. అభిషిచ్యాఙ్గదం రాజ్యే
ఆగతోఽస్మి మహాబలమ్, తవానుగమనే రామ విద్ధి మాం
కృతనిశ్చయమ్. శ్రుత్వా తేషాం దృఢం వాక్యం ఋక్షవానర
రక్షసామ్, విభీషణమువాచేదం వచనం మృదు సాదరమ్.
ధరిష్యతి ధరా యావ త్ప్రజా స్తావత్ప్రశాధి మే, వచనా
ద్రాక్షసం రాజ్యం శాసితోఽసి మమోపరి. న కించిదుత్తరం
వాచ్యం త్వయా మత్కృతకారణాత్, ఏవం విభీషణం తూ
క్త్వా హనూమన్త మథాబ్రవీత్. మారుతే త్వం చిరంజీవ మ
మాజ్ఞాం మా మృషా కృథాః, జాంబవన్త మథ ప్రాహ తిష్ఠ
త్వం ద్వాపరాన్తరే. మయా సార్ధం భవే ద్యుద్ధం యత్కిఞ్చి
త్కారణాన్తరే, తత స్తాన్ రాఘవః ప్రాహ ఋక్షరాక్షసవా
నరాన్. సర్వానేవ మయా సార్ధం ప్రయాతేతి దయాన్వితః,
తతః ప్రభాతే రఘువంశనాథో విశాలవక్షా స్సితకఞ్జనేత్రః,
పురోధసం ప్రాహ వసిష్ఠమార్యం యాంత్వగ్నిహోత్రాణి
పురో గురో మే, తతో వసిష్ఠోఽపి చకార సర్వం. ప్రాస్థానికం
కర్మ మహాద్విధానాత్. క్షౌమాంబరో దర్భపవిత్రపాణిః మ
హాప్రయాణాయ గృహీతబుద్ధిః, నిష్క్రమ్య రామో నగరా
త్సితాభ్రా చ్ఛశీవ యాతః శశికోటికాన్తిః. రామస్య సవ్యే
సితపద్మహస్తా పద్మా గతా పద్మవిశాలనేత్రా, పార్శ్వేథద
క్షేఽరుణకఞ్జహస్తా శ్యామా యయా భూరపి దీప్యమా
నా. శాస్త్రాణి శస్త్రాణి ధనుశ్చ బాణా జగ్ముః పురస్తా ద్ధృతవి
గ్రహా స్తే. ౪౦. వేదాశ్చ సర్వే ధృతవిగ్రహాశ్చ యయుశ్చ
సర్వే మునయ శ్చ దివ్యాః, మాతా శ్రుతీనాం ప్రణవేన సా
ధ్వీ యయా హరిం వ్యాహృతిభి స్సమేతా. గచ్ఛన్త మేవాను

గతా జనా స్తే సపుత్రదారాస్సహ బంధువర్గైః, అనావృత
ద్వార మివాపవర్గం రామం వ్రజన్తం యయు రాప్తకామాః.
సాన్తఃపురస్సానుచరస్సభార్యః శత్రుఘ్నయుక్తో భరతో
ఽనుయాయాత్, గచ్ఛన్త మాలోక్య రమాసమేతం శ్రీరా
ఘవం పౌరజనా స్సమస్తాః. సబాలవృద్ధాశ్చ యయుర్ద్విజా
గ్ర్యాః సామాత్యవర్గాశ్చ సమన్త్రిణో యయుః, సర్వే గతాః
క్షత్రముఖాః ప్రహృష్టా వైశ్యాశ్చ శూద్రాశ్చ తథా పరే
చ. సుగ్రీవముఖ్యా హరిపుఙ్గవాశ్చ స్నాతా విశుద్ధాః శుభశ
బ్దయుక్తాః, న కశ్చిదాసీద్భవదుఃఖయుక్తో దీనోఽథవా బాహ్య
సుఖేషు సక్తః. ఆనన్దరూపానుగతా విరక్తాః యయుశ్చ
రామం పశుభృత్యవర్గైః భూతాన్యదృశ్యాని చ యాని తత్ర
యే ప్రాణిన స్థావరజంగమాశ్చ. సాకేత్పరాత్తానమన
న్తశక్తిం జగ్ముర్విరక్తాః పరమేకమీశమ్, నాసీదయో
ధ్యానగరే తు జన్తుః కశ్చిత్తదా రామమనా నయాతః.
శూన్యం బభూవాఖిలమేవ తత్ర పురం గతే రాజని
రామచంద్రే, తతోఽధిదూరం నగరాత్స గత్వా దృష్ట్వా
నదీం తాం హరినేత్రజాతాం. ననన్ద రామ స్స్మృతపావనో
ఽతో దదర్శ చాశేష మిదం హృదిష్టమ్, అథాగత స్తత్ర పితా
మహో మహాన్ దేవాశ్చ సర్వే ఋషయశ్చ సిద్ధాః.
విమానకోటీభి రపారపారం సమావృతం ఖం సురసేవితాభిః,
రవిప్రకాశాభిరభిస్ఫురత్స్వం జ్యోతిర్మయం తత్ర నభో
బభూవ. స్వయంప్రకాశైర్మహాతాం మహద్భిస్సమావృతం
పుణ్యకృతాం పరిష్టైః, వవుశ్చ వాతాశ్చ సుగన్ధవంతః వవర్షు

వృష్టిః కుసుమావలీనామ్. ఉపస్థితే దేవమృదఙ్గనాదే గాయత్సు విద్యాధరకిన్నరేషు, రామస్తు పద్భ్యాం సరయూజలం సకృత్స్పృష్ట్వా పరిక్రామ దనన్తశక్తిః. బ్రహ్మా తదా ప్రాహ కృతాఞ్జలిస్తం రామం పరాత్మన్ పరమేశ్వర స్త్వం, విష్ణుస్సదానందమయోఽసి పూర్ణో జానాసి తత్త్వం నిజమైశమేకం. తథాపి దాసస్య మమాఖిలేశ కృతం వచో భక్తపరోఽసి విద్వాన్, త్వం భ్రాతృభిర్వైష్ణవమేవమాద్యం ప్రవిశ్య దేహం పరిపాహి దేవాన్. యద్వా పరో వా యది రోచతే తం ప్రవిశ్య దేహం పరిపాహి నస్త్వమ్, త్వమేవ దేవాధిపతిశ్చ విష్ణు ర్జానన్తి న త్వాం పురుషా వినా మామ్. సహస్రకృత్వ స్తు నమో నమస్తే ప్రసీద దేవేశ పున ర్నమస్తే, పితామహప్రార్థనయా స రామః పశ్యత్సు దేవేషు మహాప్రకాశః. ముష్ణంశ్చ చక్షూంషి దివౌకసాం తదా బభూవ చక్రాదియుతశ్చతుర్భుజః, శేషో బభూవేశ్వరతల్పభూతః సౌమిత్రిరిత్యద్భుతభోగధారీ. బభూవతు శ్చక్రధరౌచదివ్యౌ కైకేయిసూను ర్లవణాన్తక శ్చ, సీతా చ లక్ష్మీ రభవ త్పురేవ రామో హి విష్ణుః పురుషః పురాణః. సహానుజః పూర్వశరీరకేణ బభూవ తేజోమయదివ్యమూర్తిః, విష్ణుం సమాసాద్య సురేన్ద్రముఖ్యా దేవాశ్చ సిద్ధా మునయ శ్చ యక్షాః. పితామహాద్యాః పరితః పరేశం స్తవై ర్గృణన్తః పరిపూరయన్తః, ఆనన్దసంప్లావితపూర్ణచిత్తా బభూవిరే ప్రాప్తమనోరథా స్తే. తదాఽఽహ విష్ణుః ద్రుహిణం మహాత్మా ఏతే హి భక్తా మయి చానురక్తాః, ౬౦. యాన్తం దివం మామనుయాన్తి సర్వే తిర్యక్ఛరీరా అపి పుణ్యయుక్తాః, వైకుణ్ఠసామ్యంపరమం

ప్రయాతుం సమావిశస్వాశు మమాజ్ఞయా త్వమ్. శ్రుత్వా హరే ర్వాక్య మథాబ్రవీ త్కః సాన్తానికాన్యాశు విచిత్ర భోగాన్, లోకాన్మదీయోపరి దీప్యమానాం స్త్వద్భావయుక్తాః కృతపుణ్యపుఞ్జాః. యే చాపి తే రామపవిత్రనామ గృణన్తి మర్త్యాలయకాల ఏవ, అజ్ఞానతో వాపి భజన్తు లోకాం స్తానేవ యోగ్యై రపి చాధిగమ్యాన్. తతోఽతిహృష్టా హరిరాక్షసాద్యాః స్పృష్ట్వా జలం త్యక్తకళేబరాస్తే, ప్రపేదిరే ప్రాక్తనమేవ రూపం యదంశజా ఋక్ష హరీశ్వరాస్తే. ప్రభాకరం ప్రాప హరిప్రవీరః సుగ్రీవ ఆదిత్యజవీర్యవత్త్వాత్. తతో విమగ్నా స్సరయూజలేషు నరాః పరిత్యజ్య మనుష్యదేహమ్, ఆరుహ్య దివ్యాభరణా విమానం ప్రాపుశ్చ తే సాన్తనికాఖ్య లోకాన్. తిర్యక్ప్రజాతా అపి రామదృష్టా జలం ప్రవిష్టా దివమేవ యాతాః, దిదృక్షవో జానపదాశ్చ లోకా రామం సమాలోక్య విముక్తసఙ్గాః. స్మృత్వా హరిం లోకగురుం పరేశం స్పృష్ట్వా జలం స్వర్గ మవాపురంజసా, ఏతావ దేవోత్తర మాహ శంభుః శ్రీరామచన్ద్రస్య కథావశేషమ్. యః పాద మప్యత్ర పఠేత్స పాపా ద్విముచ్యతే జన్మసహస్రజాతాత్, దినేదినే పాపచయం ప్రకుర్వన్ పఠే న్నరః శ్లోక మపీహ భక్త్యా. విముక్తసర్వాఘచయః ప్రయాతి రామేతి సాలోక్య మనన్యలభ్యమ్, ఆఖ్యాన మేత ద్రఘునాయకస్య కృతం పురా రాఘవచోదితేన. మహేశ్వరే ణాత్తభవిష్యదర్థం శ్రుత్వా తు రామః పరితోష మేతి. ౨౦. రామాయణం కావ్యమనన్తపుణ్యం శ్రీశఙ్కరేణాభిహితం భవాన్యై, భక్త్యా పఠే ద్యః శృణుయా త్స పాపై ర్విముచ్యతే జన్మశతోద్భవై శ్చ. అధ్యాత్మ

రామం పఠతశ్చ నిత్యం శ్రోతుశ్చ భక్త్యా లిఖితుశ్చ రామః, అతిప్రసన్నశ్చ సదా సమీపే సీతాసమేతశ్శ్రియ మాతనోతి. రామాయణం జనమనోహరమాదికావ్యం బ్రహ్మాదిభి స్సురవరైరపి సంస్తుతం చ, శ్రద్ధాన్వితః పఠతి యశ్శృణుయాత్తు నిత్యం విష్ణోః ప్రయాతి సదనం స విశుద్ధదేహః.

ఇతి శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణే, ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఉత్తరకాణ్డే నవమస్సర్గః.

ఉత్తరకాణ్డమ్ సమాప్తమ్.

అధ్యాత్మోత్తరకాణ్డే సర్గాః గ్రహాసంఖ్యయాపరికీర్తితాః,
ఋతుశతసంఖ్యాకాః శ్లోకాః పురాణసంఖ్యాశ్చ పురహారేణోక్తాః.

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణమ్
సమాప్తమ్.

చెన్నపుర్యామ్: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ ఇత్యేతైః
'వావిళ్ల' ముద్రణాలయే ముద్రితమ్.—1952.

శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రము

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యభాష్యసహితము. విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాలాపండితులగు బ్రహ్మశ్రీ, భాగవతుల రామమూర్తి శాస్త్రులుగారిచే విరచితంబైన ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసమన్వితము. చెన్నపురి పచ్చయప్ప హైస్కూలునం దాంధ్రపండితులగు బ్రహ్మశ్రీ, విద్వాన్ సరస్వతుల సుబ్బరామశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కృతము. ప్రతి 1-కి రూ. 3 0

శ్రీలలితాసహస్రనామస్తోత్రము

బ్రహ్మశ్రీ, సింహంభట్ల రామమూర్తిశాస్త్రులవారిచే విరచితంబైన పరిమళమను ఆంధ్రతాత్పర్యవివరణసమన్వితము. ప్రతి 1-కి రూ. 4 0

మాండూక్యోపనిషత్తు

(గౌడపాదకారికాసహితము.)

ప్రతిపదాంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణసహితము.

"మాండూక్య మేకమేవాలం ముముక్షూణాం విముక్తయే" (అర్థ మోక్షేచ్ఛగలవారికి ముక్తినొసంగుటకు ఒక్కమాండూక్యోపనిషత్తే చాలును.) అని ముక్తికోపనిషత్తునందు చెప్పఁబడియున్నది. ఇట్టి ఉపనిషద్రత్నమును గూర్చి విశేషించి వ్రాయుట యనావశ్యకము. శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యులవారి పరమగురువులును, శుకాచార్యులవారికి శిష్యులును అగు గౌడపాదాచార్యులవారు ఉపనిషత్ప్రతిపాదితమగు అద్వైతసిద్ధాంతమును విమతపక్షనిరాకరణరూపములగు కారికలతో ४ ప్రకరణములుగ నొనర్చిరి. శంకరభగవత్పాదులవారు పైయుపనిషత్తునకును, గౌడపాదకారికలకును వ్రాసిన భాష్యమునను సరించి ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణము లిందు ముద్రించితిమి. ప్రతి 1-కి రూ. 3 0

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు

కృష్ణయజుర్వేదాంతర్గతము, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యము ప్రతి 1-కి రు. 1 12

ప్రశ్నోపనిషత్తు

ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణసహితము.

అథర్వవేదాంతర్గతమగు ముండకోపనిషత్తునకు వ్యాఖ్యానప్రాయమనం దగు ప్రశ్నోపనిషత్తునకు శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదభాష్యముననుసరించి వ్రాయఁబడిన ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణము లిందుగలవు. శంకరానందుల వారు 'ఆత్మపురాణ' మను పేరుతోను, విద్యారణ్యులవారు 'అనుభూతిప్రకాశిక' యను పేరులోను ఉపనిషత్తులకు శ్లోకరూపములగు వివరణము నొనర్చిరి. ఆంధ్రాక్షరములయం దింతవఱకు పైగ్రంథములు ముద్రింపఁబడి యుండలేదు. హృదయంగమశైలితో వ్రాయఁబడిన పైగ్రంథద్వయమునం దుండి ప్రశ్నోపనిషద్వివరణమునకు సంబంధించినఅధ్యాయము లిందు చేర్పబడియున్నవి. ప్రతి 1-కి రు. 1 8

శ్రీవిద్యారణ్యవిరచిత

జీవన్ముక్తిప్రకాశిక, సాంధ్రతాత్పర్యము

(అద్వైతవేదాంతగ్రంథము.)

ఈగ్రంథమునందు శ్రీస్వాములవారు అయిదుప్రకరణములలో సమస్తవేదాంతసారము నిమిడ్చి చిన్నచిన్న సంస్కృతశ్లోకములు, అనుష్టుపులలో, ముముక్షువులు ప్రతిదినము మననముచేయుట కనువగురీతిని వ్రాసిరి. యంత్రియుక్తముగా జీవన్ముక్తివలని ప్రయోజనములను సాకల్యముగ వివరించిరి. ఇట్టి గ్రంథమును సంస్కృతభాషాపరిచయములేని ముముక్షువుల కుప యోగించునట్లు తేటతెల్లమైన ఆంధ్రతాత్పర్యమును వ్రాయించి సంస్కృత మూలశ్లోకములతో ముద్రించితిమి. ప్రతి 1-కి రు. 3 0

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యవిరచితమగు

ఉపదేశసాహస్రి

గద్యపద్యాత్మికము-భాగద్వయాత్మికము-ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము.

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యవిరచితములగు అద్వైతవేదాంత గ్రంథరత్నములలో నియ్యది చింతామణి. వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము ను ప్రతిపాదించుచున్న ప్రస్థానత్రయమునందు పూర్వపక్షనిరాకరణ స్వమత స్థాపనపూర్వకముగ నిర్ణయింపఁబడిన సకల విషయములు న్యాయవైశేషిక మీమాంసాదిశాస్త్రపరిచయము లేనివారికి సులభముగా తెలియజాలవు. కనుక శాస్త్రజ్ఞానమంతగాలేని ముముక్షువులకు సైతము వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము కరతలామలకమువలె తెలియుటకుగాను గురుశిష్యసంభాషణరూపముతో ఉపనిషద్వాక్యప్రమాణములతో నిరూపించియున్నారు. శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యకృతమగు "ఉపదేశసాహస్రి" అను గ్రంథమును విద్వాంసులకును పామరులకును నుపయోగించుటకొఱకు శ్రీరామతీర్థవిరచిత వ్యాఖ్యానము ననుసరించి ఆంధ్రతాత్పర్యసహితముగ ముద్రించియున్నారము.

ప్రతి 1-కి రూ. 5 0

వస్తుగుణమహోదధి, తెనుఁగువచనము

ఇది యాయుర్వేదవైద్యమున ప్రయోగింపఁబడు మూలికాదుల గుణ విశేషములఁ బ్రకటించు ద్రవ్యగుణశాస్త్రము. ఇందు ద్రవ్యములన్నియు నాయావర్గములక్రింద, అనఁగా ఫలవర్గము, మూలికావర్గము, బీజములు, నిర్యాసములు, శాకవర్గము, ధాతూపధాతువర్గము, జలవర్గము, దధివర్గము. ఘృతవర్గము మున్నగువర్గములక్రింద అకారాదిగా వ్రాయఁబడి ప్రతిద్రవ్యమును సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల హిందీభాషలయందలి పర్యాయనామములును, ద్రవ్యముయొక్క గుణములు, ఉపయోగము, విఱుగుడులు, అవి యుత్పత్తియగు దేశము, ఇతర విశేషాంశములును చాలవిపులముగా వర్ణింపఁబడియున్నవి.

ప్రతి 1-కి రూ. 10 0.

ఆంధ్రీకృత

న్యాయదర్శనము

ఇయ్యది గౌతమమహర్షి విరచితంబగు న్యాయదర్శనగ్రంథమునకుఁ జక్కని యాంధ్రీకరణము. సంస్కృతభాషాపరిచయములేనివా రీగ్రంథము నందలి విషయములనెల్లఁ గరతలామలకముఁ జేసికొనునట్టులఁ దేటతెలుంగున ముద్దులొలుకునట్టుల న్యాయశాస్త్రపారంగతులగుపండితులచే వ్రాయబడినది.

ప్రతి 1-కి రూ. 1 8

కఠోపనిషత్తు

అనుభూతిప్రకాశ, ఆత్మపురాణసహిత కృష్ణయజుర్వేదాంతర్గతము. శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదభాష్యమననుసరించి వ్రాయఁబడిన ఆంధ్రటీకా తాత్పర్యవివరణసహితము.

ప్రతి 1-కి రూ. 3 1

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము

ఆంధ్రులకెల్లరకు నవశ్యముగ పఠనీయమైన అమూల్యగ్రంథము. వాఙ్మయ ప్రపంచమును కనులకు కన్పడునట్లుచేయు సూర్యప్రభ, దేశచరిత్రము, కవులజీవితములు, తత్కాలకవితాఫణితులు, సంక్లిష్టసమస్యలు, అనేక గ్రంథవిమర్శనలు, నొక్కచోట సమకూర్పఁబడి, యెవరేది కోరిన దానినంతయు స్పష్టముచేయు చింతామణి—ఈయపూర్వగ్రంథప్రాశస్త్యము నాంధ్రపాఠకులు గ్రహించి, సాహిత్యపట్టభద్రులగుదురుగాక!—ఇంతకుఁ బూర్వ మిట్టిగ్రంథము పుట్టియుండలేదనియే దీని మేలిమి దెలుపుచున్నది.

ప్రతి 1-కి రూ. 3 0

వేదాంతగ్రంథములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అద్వైతపంచరత్నములు, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	3
అద్వైతానుభూతి ,,	...	0	3
అద్వైతోపదేశపంచరత్నములు ,,	...	0	3
అద్వైతసంగ్రహము తెనుఁగువచనము	...	0	3
ఆత్మబోధము, సాంధ్రటీక	...	0	8
ఆనందలహరి, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	6
ఆత్మపూజ ,,	...	0	2
ఆత్మవిద్యావిలాసము ,,	...	0	12
పంచీకరణము, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
,, తెనుఁగువచనము	...	0	3
శ్రుతిగీతలు	...	0	4
శుకాష్టకము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	3
బ్రహ్మసూత్రములు, మూలము, చిన్నసైజు	...	0	4
భగవద్గీతాసారసంకీర్తనలు	...	0	3
వ్యవహారపంచకము, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
శాంతివిలాసము, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0	8
వేదాంతస్తోత్రపంచకము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	8
అపరోక్షానుభూతి ,,	...	0	8
ఆత్మానాత్మవివేకము ,,	...	0	12
సదాముక్తిసుధార్ణవము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము		0	10
సనత్సుజాతీయము, సటీక	...	0	8
సౌందర్యలహరి, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	0	12
రామగీతా, సటీక, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము, చిన్నసైజు		0	8

	ప్రతి 1-కి రు.	అ.
వేదాంతస్తోత్రపంచకము, శ్రీశంకరాచార్యకృతము, సాంధ్రతాత్పర్యము ఇందు ఏకశ్లోకి, యతిపంచకము, మనీషాపంచకము, ప్రాతఃస్మరణము మొదలైనవి గలవు.	0	6
జీవన్ముక్తిప్రకాశిక, విద్యారణ్యకృతము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	3	0
నైష్కర్మ్యసిద్ధి, సురేశ్వరాచార్యకృతం, సాంధ్రటీకాతాత్పర్యము	5	0
మహావాక్యరత్నావళి సాంధ్రతాత్పర్యము ...	2	8
వాసుదేవమననము, తెనుఁగువచనము ...	2	8
వివేకచూడామణి, సాంధ్రతాత్పర్యము, క్రొత్తకూర్పు ...	2	0
విచారసాగరము, తెనుఁగువచనము, శ్రీజనార్దనచైతన్యస్వాములవారిది ...	10	0
విచారచంద్రోదయము, వచనము, ప్రశ్నోత్తరములు ...	0	10
వేదాంతపంచదశీప్రకరణము, సవ్యాఖ్య, సాంధ్రటీక	12	8
ఉత్తరగీత, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము ...	1	0
శివగీత, సాంధ్రతాత్పర్యము, చిన్నసైజు ...	1	4
భగవద్గీత, మూలము, చిన్నసైజు ...	0	12
డిటో సాంధ్రతాత్పర్యము, కాలికో బైండు ...	2	0
డిటో ఆనిబిసెంటుగారి ఇంగ్లీషుతర్జుమాతో ...	0	12
భగవద్గీతలు, శ్రీమహాదేవశాస్త్రిగారి ఇంగ్లీషుతర్జుమా	8	0
భగవద్గీత, శ్రీరామచంద్రసరస్వతీకృత ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము, మతత్రయభాష్యములనుండి అనేక అంశములిందు జేర్చి శ్లోకానుక్రమణికతో ముద్రింపఁబడినది	6	0

☞ ఇవిగాక అనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు, నాగరిలిపిగ్రంథములు, అరవగ్రంథములు, ఇంగ్లీషుగ్రంథములు మావద్ద దొరకును.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

పోస్టుబాక్సు 1372 292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. 1